Mededelingen

Mededelingen

Mededelingen

De **voorzitter**:
Ik deel aan de Kamer mee dat er geen afmeldingen zijn.

Deze mededeling wordt voor kennisgeving aangenomen.

Pakket Belastingplan 2027

Pakket Belastingplan 2027

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van enkele belastingwetten en enige andere wetten (Belastingplan 2027) (37022);**
- **het wetsvoorstel Wijziging van enkele belastingwetten en enige andere wetten (Overige fiscale maatregelen 2027) (37023);**
- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet inkomstenbelasting 2001, de Wet op de loonbelasting 1964 en enige andere wetten inzake de belastingheffing met betrekking tot aandelenoptierechten van werknemers en de daaruit verkregen aandelen van start-ups en scale-ups en inzake de afschaffing van de stakingsaftrek en de meewerkaftrek (Wet fiscale stimulering start-ups en scale-ups) (37024);**
- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet minimumbelasting 2024 in verband met de internationaal overeengekomen veiligehavenregels in het Side-by-Side-pakket en een aantal overige technische wijzigingen (Wet veiligehavenregels Wet minimumbelasting 2024) (37025).**

(Zie vergadering van 10 november 2026.)

De **voorzitter**:
Aan de orde is het Pakket Belastingplan 2027. Het betreft de derde termijn. De Kamer heeft namelijk verzocht om een derde termijn. Dat betekent ook, zeg ik voor de kijkers thuis en misschien ook voor mensen in de zaal, dat moties indienen in deze termijn wordt toegestaan. Vanzelfsprekend zal na de derde termijn van de Kamer de derde termijn van de zijde van de regering plaatsvinden.

Ik zie de heer Markuszower bij de interruptiemicrofoon. Mag ik orde in de zaal?

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Voorzitter, u zegt terecht dat dit de derde termijn is, maar de heer Wilders had eigenlijk ook een debat aangevraagd over de ontstane situatie. Dat zal vast en zeker ook aan de orde komen bij dit debat, maar er wordt vanavond gestemd. Misschien is het verstandig om na de stemming het debat te voeren dat de heer Wilders gister heeft aangevraagd.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Dat zou mijn voorstel zijn. U zult zien dat er na de stemming weer een nieuwe situatie is ontstaan.

De **voorzitter**:
Ja. Kijk, alles kan. De dag is nog heel lang. We kunnen dus altijd nog een nieuwe afweging maken met elkaar. Ik zou nu echt willen voorstellen om eerst de derde termijn met elkaar te voeren. Dan kunnen we daarna altijd nog kijken of u verder wilt praten.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Gisteravond zagen we allemaal Dilan Yeşilgöz voor het ministerie van Defensie een verklaring houden. Het lijkt mij duidelijk dat er een serieus probleem is. Het lijkt mij duidelijk dat er in dit kabinet ook een serieus probleem is. Het lijkt mij zeer verstandig dat als er een verklaring wordt gegeven door een van de vicepremiers zoals is gedaan, die ook aanwezig is bij het debat om te vertellen hoe dat zit. Mijn voorstel zou zijn om in ieder geval mevrouw Yeşilgöz, maar wellicht ook de andere vicepremier, uit te nodigen bij dit debat. We hebben hier een vraag liggen met elkaar. Die vraag is: is er nog een kabinet? Daar moeten we over debatteren.

De **voorzitter**:
Ik begrijp wat u vraagt, maar dat vind ik voor nu wat ingewikkeld, omdat de Kamer gisteren in principe zuiver heeft gevraagd om een debat met de minister-president. Omdat het een derde termijn is van het Belastingplan, zijn daar de minister en staatssecretaris die daar in eerdere termijnen bij waren ook aanwezig. Ik zou toch willen voorstellen om het voor nu in ieder geval met deze afvaardiging van kabinetszijde te doen, al gaat het kabinet natuurlijk altijd over zijn eigen afvaardiging en kan het ook zijn voordeel doen met waar u hiertoe oproept.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Dat klopt. Maar ik vind dat als je als vicepremier, want dat is mevrouw Yeşilgöz nog steeds, een verklaring geeft, je ook bereid moet zijn om in de Tweede Kamer aan de Tweede Kamer uit te leggen wat de inhoud van die verklaring behelst. Dus, zoals het zo mooi heet, voorzitter: ik persisteer. Ik zou het graag willen voorleggen aan de collega's.

De **voorzitter**:
Dan breng ik in bespreking of het voorstel van Van Baarle om de minister van Defensie bij het debat uit te nodigen in meerderheid wordt gedeeld.

De heer **Paternotte** (D66):
We voeren hier het debat met een kabinet. De politieke partijen voeren het debat onderling. Wat mij betreft is het niet nodig. Het kabinet spreekt met één mond.

De heer **Wilders** (PVV):
Misschien zou het leuk zijn om het hele kabinet nog één keer, voor de laatste keer, uit te nodigen.

De heer **Stoffer** (SGP):
Ik ga ervan uit dat het kabinet met één mond spreekt, dus het is voor ons voldoende dat de minister-president er is.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Mevrouw **Inge van Dijk** (CDA):
Daar sluit ik me bij aan. Geen steun voor het verzoek.

De heer **Schenk** (FVD):
Steun voor het verzoek van de heer Van Baarle.

De heer **Vermeer** (BBB):
Steun voor het verzoek. Ook steun voor het uitnodigen van de andere vicepremier, want die zat ook bij de gesprekken met het kabinet.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Geen steun.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Ik ben het eens met collega Stoffer. Geen steun.

De heer **Brekelmans** (VVD):
Niet nodig, wat mij betreft.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Steun.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Niet nodig.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):
Steun.

De heer **Dassen** (Volt):
Niet nodig.

De **voorzitter**:
Ik constateer dat er geen meerderheid is. We beginnen met het debat.

De algemene beraadslaging wordt heropend.

De **voorzitter**:
Het woord is aan de heer Klaver voor zijn derde termijn namens PRO. Gaat uw gang.

De heer **Klaver** (PRO):
Voorzitter. Ik heb het bij de behandeling van het Belastingplan al gezegd. Dat was volgens mij vorige week. Het voelt alweer veel langer geleden. Ik heb gezegd: een belastingplan zou nooit zo spannend mogen zijn als dat het hier is. Een belastingplan gaat over alle inkomsten van de Rijksoverheid. Dat er op het spel staat of daar wel een meerderheid voor is … Eigenlijk had het niet zo ver moeten komen. Toch is dat gebeurd. Ik ben heel blij dat we in de afgelopen dagen gesprekken hebben kunnen voeren met de fracties van D66 en het CDA om te kijken of je tot elkaar kunt komen en of er iets van een route te vinden is om tot overeenstemming te komen. Ik ben heel blij dat dat is gelukt, dus dat we samen met Volt voor elkaar hebben gekregen dat er een amendement ligt op basis waarvan wij, als dat wordt aangenomen, het Belastingplan

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

zouden kunnen steunen. Wij zijn daar heel blij mee. We zijn blij met de introductie van een miljonairsbelasting. We zijn blij dat er in totaal 1 miljard euro wordt opgehaald bij vermogen en dat we dat geld aan werkende mensen gaan geven. Het is namelijk cruciaal om ervoor te zorgen dat werkende mensen er in dit land op vooruitgaan. Daar zouden we in deze Kamer voor moeten strijden, niet voor de allerallerrijksten.

Hebben wij dan alles binnengehaald met dat amendement? Helemaal niet. Sterker nog, soms voelt het alsof we wel heel veel hebben moeten inleveren. Toch ben ik trots, niet alleen op wat we binnen hebben gehaald, maar ook op de zaken die er níét in staan. Omdat we hier met z'n 150'en tezamen verantwoordelijk zijn om dit land vooruit te helpen. Voor eenieder die hier zit die honderd procent zijn gelijk wil: veel plezier. De enige manier om dit land vooruit te helpen, is bereid zijn om compromissen te sluiten en naar elkaar te luisteren, tot vervelens toe. Ik kijk nu naar niemand in het bijzonder, hoor, van D66 en het CDA. Je moet luisteren tot vervelens toe. Wat is voor jou belangrijk? Waar zit de pijn? Wat is verstandig en wat is onverstandig? In dat kader hebben wij ook alle maatregelen op box 2 uit het amendement gehaald dat Volt en wij vorige week hebben ingediend. We voelden namelijk wat dit deed met partijen hier in de Kamer. Het CDA heeft zich hier heel duidelijk over uitgesproken, en de ChristenUnie ook. Maar ook de fractie van de VVD zei: dit is voor ons niet acceptabel; hiermee raak je ondernemers. Wij verschillen daarover van mening. Ik denk dat het heel verstandig is om in box 2 in te grijpen, maar geluisterd hebbende naar wat hier speelt, zeggen we: oké, dit punt halen wij uit ons amendement. Dat is goed, want dit is de manier waarop je tot elkaar probeert te komen en probeert dit land verder te krijgen.

Wat er ligt, is een compromis. Ik hoop dat mensen zien, ook hier in dit parlement, dat we hiermee proberen het land vooruit te helpen en te zorgen dat er juist géén kabinetscrisis ontstaat. Dat is wat we proberen te doen. Een van de dingen die ik absoluut niet wilde maar die er nu wel in zit, is bijvoorbeeld de verlaging van het tarief in box 3. Ja, er komt een extra tarief bij — dat is de miljonairsbelasting — maar het basistarief gaat met 0,5% omlaag. Dat is iets wat het CDA heel graag wilde. Dat wilden wij niet. Maar terwijl wij spraken met de fractie van het CDA, moest ik ook denken aan de heer Struijs en de gesprekken die ik met hem had. Hij zei: "Wat ik absoluut niet wil, Jesse, is dat die gepensioneerden waarvoor ik opkom, dus diegenen die een klein pensioen hebben opgebouwd in box 3 waar ze gewoon van moeten rondkomen, extra worden belast." Ik sta hier om te zeggen dat die niet extra worden belast; die worden door dit amendement straks minder belast.

In het vorige debat heb ik me er al over uitgesproken dat het me zo opviel dat iedereen aan de rechterkant van de Kamer opspringt als ik zeg dat we miljonairs zouden moeten belasten. Alsof het allerallerallerallerergste wat er in de wereld kan gebeuren, is dat je van de allerrijksten een iets grotere bijdrage vraagt. Ook tegen de VVD-fractie zeg ik: met het amendement dat hier ligt, zijn er mensen die een beetje meer belasting betalen. Maar als we zeggen dat we van miljonairs een grotere bijdrage vragen, is er niemand van hen die een boterham minder eet. Niemand. Er is niemand van hen die straks niet op vakantie kan, die zich geen huis kan veroorloven of die geen huis voor zijn kinderen kan kopen. Er is niemand van deze groep die straks geen auto kan rijden, of twee, drie of vier auto's. Het heeft op het leven van deze mensen nul effect. Maar het geld dat we hiermee ophalen, dat beetje dat we terug kunnen geven aan werkende mensen, maakt wel degelijk het verschil. Dat is waarom we dit doen. Ik hoop dat we zien dat we dit land

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

daarmee verder helpen.

Voorzitter, tot slot. Ik heb gisteren gezien wat dit doet met de VVD-fractie en met het smaldeel in het kabinet. Ik ben daar niet blind voor; dat is ook bijna onmogelijk. Ik hoop dat we vandaag in dit debat tot elkaar kunnen komen. Ik hoop dat we ervoor kunnen zorgen dat we dit land vooruithelpen en dat er aan het eind van deze dag een meerderheid is voor het Belastingplan. Een belastingplan laten stranden of een kabinetscrisis veroorzaken omdat het belasten van miljonairs te ver gaat, is namelijk niet uit te leggen aan Nederland. Dat is niet uit te leggen aan kiezers aan de linkerkant, niet uit te leggen aan kiezers aan de rechterkant en ook niet uit te leggen aan kiezers in het midden. Het is aan niemand uit te leggen dat je bereid bent een kabinetscrisis te riskeren of een belastingplan weg te stemmen en dit land in chaos te storten omdat je niet bereid bent van miljonairs een eerlijke bijdrage te vragen.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Klaver. Het woord is aan meneer Paternotte namens … Meneer Klaver, u heeft nog een interruptie van meneer Struijs. Meneer Struijs, gaat uw gang.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Excuus, voorzitter. 50PLUS komt echt later op gang.

De **voorzitter**:
Nee, hoor, u moest van ver komen.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Ik ben een beetje op zoek naar het volledige verhaal. Ik wil de heer Klaver, via u, voorzitter, de volgende vraag stellen. Door het amendement gaan er zeker mensen in koopkracht op vooruit, maar wij denken dat de weduwe met alleen AOW — we hebben het over 900.000 mensen — door de verzilveringsproblematiek dat niet gaat merken in haar portemonnee. Heeft ook meneer Klaver dat beeld?

De heer **Klaver** (PRO):
Om het scherp te hebben: dan heeft u het over de wijze waarop het geld wordt teruggesluisd naar box 1 in de eerste en tweede schijf.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Ja, maar ook in het hele belastingstelsel. Ik pak het dus op meerdere fronten, maar het gaat me nu specifiek om de 900.000 AOW'ers die alleen AOW hebben. Meestal zijn dat weduwen, maar dat zijn in totaal 900.000 mensen. Wij hebben dat door laten berekenen en zij gaan dit niet merken in hun portemonnee, maar misschien klopt de berekening niet. Ik wil het hele plaatje hebben; daar gaat het mij om.

De heer **Klaver** (PRO):
Ik ken deze doorberekening niet. Ik weet wel dat er bij deze groep, bij deze weduwen, überhaupt een probleem zit in de wijze waarop zij worden behandeld. Dat vraagt een enorme aandacht van ons allemaal hier om ervoor te zorgen dat zij niet iedere keer het kind van de rekening zijn, want dit is een stille groep. Dit zijn niet de mensen die op het Malieveld staan om hun recht op te eisen, maar de berekening waar de heer Struijs nu

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

naar verwijst, ken ik niet. Ik kan dus niet reageren op de vraag hoe dit nu zou uitwerken, maar ik vind dat we er altijd voor moeten zorgen dat we ook deze groep zo veel mogelijk helpen.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Dank voor het antwoord. Wij gaan elkaar hier in de toekomst zeker nog op bevragen en kijken of we goede dingen kunnen doen.

De heer **Klaver** (PRO):
Ik zou willen zeggen: hierop bevragen en hopelijk veel samenwerken, want deze groep verdient het om hier goed vertegenwoordigd te worden in het parlement. En dat is met de heer Struijs en collega Van Brenk absoluut het geval.

De heer **Vermeer** (BBB):
Alle inwoners van Nederland verdienen het om door dit parlement goed bediend te worden en dat er rekening met hen wordt gehouden. Het is natuurlijk heel populistisch dat de heer Klaver dit framet als een miljonairsbelasting en net doet alsof die mensen drie of vier keer per jaar op vakantie gaan, drie of vier auto's hebben en dat soort zaken. Dat gaat er natuurlijk in als gesneden koek, maar beseft de heer Klaver ook dat meer dan een miljoen mkb'ers, zelfstandigen, zelf hun pensioen opbouwen en dat iemand met 1 miljoen vermogen daar ongeveer 30 jaar lang nog geen €2.000 netto per maand pensioen van kan ontvangen? Hoe kan de heer Klaver dan net doen alsof het geld bij die mensen tegen de plinten op klotst?

De heer **Klaver** (PRO):
Ik probeer niet te zeggen dat het geld tegen de plinten op klotst. Ik probeer het alleen om te draaien, omdat ik vind dat de zorgen van deze zijde van de Kamer over mensen die miljoenen hebben en over hoe wij die met ons amendement belasten, wel veel groter lijken dan uw zorgen over de mensen die gewoon niet kunnen rondkomen, die de verwarming niet aan kunnen zetten, die geen ontbijt kunnen betalen voor hun kinderen. Daar zit mijn zorg, de allergrootste zorg. Ik bedoelde te schetsen — daarom noemde ik het zo — dat met de maatregelen die wij hier nemen niemand van die groep er een boterham minder om eet of de verwarming een graad lager moet zetten. Dat is het punt dat ik maak. En ik begrijp de opwinding aan de rechterkant van de Kamer niet, omdat ik altijd dacht dat u opkomt voor gewone mensen. Dat zegt u altijd. U komt op voor al die werkende mensen. U verzet zich tegen de elite in Den Haag, die het alleen maar voor zichzelf regelt. Stop er dan alsjeblieft mee om het op te nemen voor de allerrijkste mensen, voor de miljonairs, en te doen alsof het een schending van de mensenrechten is dat wij ze iets zwaarder belasten. Voor het leven van de groep waarvan we wat meer vragen, gaat er niets veranderen met het amendement dat hier ligt.

De heer **Vermeer** (BBB):
De heer Klaver herhaalt gewoon zijn frames, alleen focust hij nu op de mensen met de lage inkomens en de mensen met energiearmoede, die onder andere is ontstaan door al die CO_2-maatregelen die we hier nemen en waar PRO ook zo'n groot voorstander van is. Dat vergeet hij erbij te vertellen. Hij gaat niet in op het punt dat ik maakte over mensen die zelf voor hun pensioen moeten zorgen. Hun pensioenvermogen wordt wel belast en dat van werknemers niet, en dat van de heer Klaver zelf ook niet. Deze mensen, die zelf hun pensioen bij elkaar hebben moeten sparen, worden nu vanaf 1

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

miljoen, wat nog geen €2.000 in de maand pensioen betekent, extra gepakt door dit voorstel van PRO. De heer Klaver kan toch niet ontkennen dat dat zo is?

De heer **Klaver** (PRO):
Nee, daar wil ik twee dingen op zeggen. Ik zal zo iets zeggen over specifiek de pensioenen. De heer Vermeer doet hier alsof ik het alleen heb over de allerlaagste inkomens, en alsof energiearmoede een fenomeen in de marges van de samenleving is. Helaas is het dat niet. Gisteren sprak ik met Stefan, een kaderlid van de FNV, die werkt in de apotheek. Hij brengt daar medicijnen rond. Dat is iemand die €2.800 bruto per maand verdient; hij is niet de allerarmste mens van Nederland. Zijn vrouw heeft ook een inkomen, maar nog steeds hebben zij problemen om rond te komen. Dit noemden we vroeger de middenklasse. Het is niet alleen maar een randverschijnsel, waarbij alleen de allerarmsten niet kunnen rondkomen. Ook bij werkende mensen en die met twee inkomens, de middenklasse, spelen deze vragen. Kan ik de verwarming aanzetten, en op hoeveel dan? Kunnen we überhaupt op vakantie? En wat eten we aan het einde van de maand? Het probleem is dus veel groter.

Ten tweede. Ook als je als ondernemer je pensioen opbouwt en het in lijfrentes of allerlei andere pensioenproducten stopt, is dat helemaal niet belast. Dat is het eerste. Ten tweede is de hoeveelheid mensen die veel meer dan een miljoen aan pensioen hebben opgebouwd in een spaarpot, zeer beperkt. Vaak zit dat ook nog in andere producten, waardoor ze daar geen belasting over betalen. Daarom denk ik dat het probleem dat de heer Vermeer schetst zich … Nou, ik zeg niet dat het zich nooit zal voordoen, maar wel zeer beperkt.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Vermeer** (BBB):
Het is typerend dat de heer Klaver zo veel woorden nodig heeft om gewoon een simpele vraag te beantwoorden. Hij snapt zelf dus ook niet hoe die ondernemers erin zitten. Het gros van die ondernemers heeft bijvoorbeeld een pand dat ze verhuren, een woning. Die worden nu massaal uitgepond, onder andere om deze redenen. Dit gaat dat nog meer versnellen en dan komen er nog minder huurwoningen beschikbaar. Die mensen hebben dat niet op een spaarrekening staan. Heel vaak is dat een belegging of is het in een woning gestopt. Dat de heer Klaver die situatie niet kent, niet herkent en ook niet erkent, is veelzeggend. Dit is gewoon het grote probleem met het voorstel dat nu gesteund blijkt te worden door CDA en D66.

De heer **Klaver** (PRO):
Dat heb ik gehoord.

De heer **Schenk** (FVD):
De eerste inzet van de heer Klaver was om de 8 miljard aan verzwaring de komende jaren, de belastingen op arbeid, volledig bij vermogen weg te halen. Dat was al een redelijk absurdistisch idee. Het werd toen 1,5 miljard en is nu 1 miljard. De heer Klaver doet alsof dat een enorme verlichting is voor werkenden. Omgerekend is het gemiddeld zo'n €8 minder per maand dat aan belasting betaald zal moeten worden door een werkende. Dat is niet een belastingverlichting, maar een mindere belastingverhoging dan die het kabinet al voorstelde. Aan de andere kant gaat het wat betekenen voor

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

ondernemers en bedrijven, die misschien ook wel hun gedrag gaan aanpassen. Zou de heer Klaver daarop kunnen reflecteren?

De heer **Klaver** (PRO):
Ik ben betrapt, zojuist! Er is een compromis gesloten, dus we hebben niet alles binnengehaald dat we eerder hadden voorgesteld. Dat klopt. Daar ben ik trots op, omdat ik geloof dat we dit land alleen maar verder helpen als we bereid zijn om naar elkaar te luisteren en tot elkaar te komen. Dat is één. Ten tweede. Een van de zaken, die meer technisch maar politiek wel heel relevant is, betreft de lastenverzwaringen voor de jaren na volgend jaar. Die zijn gepauzeerd, zoals je dat zou mogen zeggen. Dus daar moet weer een nieuw besluit over worden genomen. Daarom is het zeer onzeker of die doorgaan. Daar moet de Kamer weer over spreken. Ik kan u zeggen: volgend jaar staan wij hier weer en gaan we ervoor zorgen dat de lastenverzwaringen die er dan liggen … Wij willen ook niet dat die doorgaan. Maar dat is de strijd die we volgend jaar gaan voeren. Die 8 miljard waarover we spraken, gaat over de periode tot 2030. Ik hoop dat het kabinet dat zo dadelijk ook kan bevestigen. Daarvan hebben we gezegd: daar moet volgend jaar opnieuw een besluit over genomen worden. Dat zou eigenlijk in dit Belastingplan gebeuren. Daarmee is het allerminst zeker of dat er gaat komen. Onze fractie was daartegen en blijft daartegen, maar we zullen volgend jaar die strijd moeten voeren. Misschien moeten we dan ook maar weer een compromis sluiten. Dan krijg ik ook niet honderd procent mijn zin. Maar één ding weet ik wel: wij hebben meer bereikt voor onze kiezers, en trouwens ook voor uw kiezers en al die kiezers hier in Nederland, al die gewone mensen die graag vooruit willen, dan de fractie van Forum voor Democratie ooit.

De heer **Schenk** (FVD):
In het vorige debat bestond de achterban van FVD nog uit allemaal cryptomiljonairs in Dubai. Blijkbaar is de achterban van FVD nu volgens de heer Klaver wel de gewone Nederlander. Het is fijn om die verandering te kunnen constateren. Het gaat nog steeds om slechts €8 per werkende Nederlander. Dat is een zeer verwaarloosbaar getal. Aan de andere kant raakt het wel ondernemers. Dat kan ook gevolgen hebben voor de werkgelegenheid, voor het verdienvermogen. Daarbij is het amendement voor een heel groot deel ongedekt. Zo'n 40% van die rekening, ruim 400 miljoen, moet nog in het brede vermogensdomein gevonden worden. Dat kan een exitheffing zijn. Dus het kan nog zwaarder voor ondernemers gaan worden. Wat ziet de heer Klaver daarbij voor zich? Welke maatregel ziet hij dan voor zich? Hoe wil hij ondernemers nog harder pakken dan hij nu al doet?

De heer **Klaver** (PRO):
Als ik de indruk heb laten ontstaan dat er geen cryptomiljonairs in de achterban van FVD zitten, dan wil ik die indruk gelijk wegnemen, sorry. Wat betreft het brede vermogensdomein waarvan we zeggen dat we daar ook nog geld gaan halen: ik benoem even de realiteit. We hebben drie dagen met elkaar gesproken. Ik had ook liever gewild dat we deze dekking niet hadden gehad, want dit is gewoon niet zo'n mooie dekking. Daarmee is het nog wat vager wat er gaat gebeuren. Dus dit soort dingen doe je liever niet. Hadden we maar van de zomer met elkaar gezeten. Dan hadden we meer tijd gehad om verschillende opties uit te denken en te kijken wat er gebeurt. Ik heb voor mezelf één grens getrokken: we gaan geen avonturen aan met nieuwe belastingknoppen invoeren. Als je nog maar drie dagen de tijd hebt om met elkaar eruit te komen, dan is dat vragen om ongelukken, dus dat doen we niet. We hebben

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

afgesproken: dit bedrag willen we graag ophalen uit het domein van vermogen. Daar verschillen de politieke meningen ook nog over, dus er zal ook nog politiek debat over komen. Maar als het maar enigszins lukt om maatregelen te vinden waarmee we cryptomiljonairs kunnen raken, dan beloof ik u bij dezen dat we dat gaan doen.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Schenk** (FVD):
Het is wel grappig: PRO noemde de dekking van minister Heinen van Financiën bij box 3 een financiële flater; het was allemaal een schande. Nu komt PRO zelf met een ongedekt amendement dat ondernemers en mensen die wat opbouwen nog harder gaat raken. Nogmaals, het gaat om €8 minder belastingverhoging per werkende Nederlander. Het gaat gedragseffecten opleveren. Ondernemers gaan misschien wel vertrekken en hun investeringen anders inrichten. Het zal gevolgen hebben voor de economie, voor de werkgelegenheid, voor hun verdienvermogen. Daarmee raakt de heer Klaver met dit amendement exact de mensen voor wie hij beweert op te komen. Het zou volstrekt ontoelaatbaar zijn als CDA en D66 met deze linkse flater instemmen.

De heer **Klaver** (PRO):
Ik denk dat iedere vergelijking met de box 3-novelle behoorlijk mank gaat, want dat slaat een gat van 18 miljard. Hier is een deel van de maatregelen nog niet ingevuld. Dat komt dit voorjaar. Ik heb er alle vertrouwen in dat we eruit gaan komen.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Ik sta hier behoorlijk bezorgd. Dat ziet niet alleen op het amendement van collega Klaver, want daarin zie ik ook een aantal verbeteringen. Zo is de doorschuifregeling voor mkb'ers, waar ik me diepe zorgen over maakte omdat die de toekomst van familiebedrijven op het spel zette, eruit gehaald. Maar ik sta hier wel met de zorg: hoe kunnen we ooit weer tot vervolgonderhandelingen komen met deze Kamer? Hoe ziet collega Klaver dat? Zijn amendement ziet op één jaar. We hebben nu aan alle kanten een afdeling brokkenpiloten gehad, waar zelfs deze muren van getuigen. Het is één grote bende geworden. Hoe kunnen we überhaupt nog vooruitkomen, ook in dit parlement, als we rondkijken en zien hoe de sfeer geworden is?

De heer **Klaver** (PRO):
Ik heb diezelfde zorg. Ik heb niet voor niets gezegd: het feit dat we een derde termijn hebben en dat er gisteren pas iets lag … Dit had er veel eerder moeten liggen. Er had veel eerder een proces moeten zijn waarin iedereen met elkaar om de tafel zit. Wij hebben elkaar opgezocht en met elkaar gesproken om te zien wat er gebeurt. Maar een echt ordentelijke manier om tot een begroting te komen, is dat je met elkaar om de tafel zit, dat je met elkaar onderhandelt en dat je met elkaar probeert eruit te komen. Ik hoop dat we dat voor volgend jaar kunnen gaan doen. Als we het op deze manier doortrekken, gaat het niet. Dat hebben u en ik volgens mij altijd gezegd hier in het parlement, zeg ik via de voorzitter: het is een risicovol experiment en een permanente formatie; alstublieft, kabinet, ga nou met ons om de tafel zitten. Het is niet zo dat wij de coalitiepartijen hebben uitgekozen waarmee wij wilden praten. Ik ben heel blij dat er twee coalitiepartijen nu überhaupt bereid waren om gesprekken met ons te voeren. Ik vind dat winst en ik vind dat een compliment waard. Ik hoop alleen dat we tot een proces

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

komen waarin alle welwillende krachten hier in het parlement met elkaar tot oplossingen kunnen komen.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Ik zie een verdeeld huis. Daar bedoel ik de coalitie mee. Dat zie ik al vanaf mei. Ik vind het ontzettend ingewikkeld wat de weg vooruit moet worden. Daarover later meer. Nu focus ik op het Belastingplan. Ik heb de heer Klaver net het compliment gegeven dat hij op het punt van de ondernemers ook gezien heeft waar onze pijn, en ik vermoed zomaar ook die van het CDA, zat, en dat die eruit is gehaald. Ik maak me wel zorgen over het deel van de dekking waar een stelpost staat. Ik heb gezien dat die voor een deel kan worden ingevuld met een exitheffing. Sommigen noemen die een Max Verstappenheffing, maar laten we het nu niet persoonlijk maken. Maar er staat ook nog een deel open. Ik zou het echt niet te verteren vinden als maatregelen als de doorschuifregeling dan alsnog terugkomen. Hoe ziet collega Klaver dat?

De heer **Klaver** (PRO):
Hier kan ik twee dingen over zeggen. Eén: wij kijken anders naar box 2 en de doorschuifregeling. In ons verkiezingsprogramma gaat u dit soort zaken waarschijnlijk gewoon terugzien. Wat betreft deze dekking: daar is gewoon geen meerderheid voor. Het zou raar zijn als we deze post er nu uithalen en deze daarna weer laten terugkomen. Ik vind niet dat dat de sfeer is waarin we met elkaar moeten samenwerken. Ik heb mevrouw Bikker indringend gehoord over de doorschuifregeling. Het CDA is er mogelijk nog indringender over. Het ging er zeer, zeer stevig aan toe. Dit was een onbespreekbare en onbegaanbare weg. Als je echt met elkaar wilt samenwerken, dan moet je ook begrijpen waar elkaars pijn zit. "Rode lijnen" bedoel ik niet als een dreigement of als het plaatsen van heilige huisjes, maar als: dit kan ik wel dragen en dat kan ik niet dragen. Dit is heel helder duidelijk gemaakt. Wij blijven hiervoor pleiten, dus deze regeling gaat echt nog wel een keer terugkomen in onderhandelingen en gesprekken hier in de Kamer. Maar als we nu met elkaar een afspraak maken over deze 400 miljoen, dan zou het een beetje raar zijn als deze regeling weer terugkomt.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Het is goed om dat te horen. Als ik het amendement-Klaver/Dassen — laat ik het volledig noemen, ook richting collega Dassen — goed lees en goed begrijp, gaan de meeste maatregelen pas een jaar later in. Ik denk dat het heel belangrijk is om een proces te vinden voor hoe dit verder wordt ingericht. Ik heb tot nu toe alleen maar … De botsauto's bij de kermis doen het beter dan deze Kamer. Verder zijn er weinig vergelijkingen meer mogelijk over hoe het er hier aan toe gaat. Hoe ziet de heer Klaver dat voor zich in het komend jaar, ook als zijn amendement eventueel wordt aangenomen?

De heer **Klaver** (PRO):
Dit is de grote vraag. Ik ga hier niet zo'n grote broek aantrekken dat ik zeg dat ik weet hoe het zit. Dit vraagt namelijk veel van dit kabinet en deze coalitie bij de keuzes die zij gaan maken over hoe zij willen samenwerken met het parlement. Laat ik vanuit ons spreken. Wij zijn bereid die samenwerking aan te gaan om verder te komen. Zoals ik mevrouw Bikker niet verantwoordelijk zal maken voor het kabinet, hoop ik ook niet dat

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

ze dat met ons doet. Het kabinet zal moeten kiezen op welke wijze het naar meerderheden toe wil werken. Ik denk dat er een aantal partijen zijn die kunnen zorgen voor rust en stabiliteit, zowel in de Eerste Kamer als in de Tweede Kamer, waarmee we dit land vooruit kunnen helpen. Als het kabinet die keuze maakt, staan wij klaar om daaraan mee te werken. Dat kan ik van onze kant zeggen. Ik hoop ook dat we dat het afgelopen jaar hebben laten zien op al die verschillende dossiers, of het nou ging over ontwikkelingssamenwerking of het dossier van stikstof. Op al die punten hebben wij laten zien dat we echt bereid zijn om onze nek uit te steken, ook nu weer in het amendement, en erop samen te werken, compromissen te accepteren en verder te gaan. Ik hoop dus dat we de dag van vandaag kunnen afsluiten met een meerderheid voor het Belastingplan en dat we ergens voelen dat er een weg voorwaarts is met elkaar.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Klaver. Het woord is aan meneer Paternotte voor zijn derde termijn namens D66. Gaat uw gang.

De heer **Paternotte** (D66):
Dank u wel, voorzitter. Ik houd het kort, want na heel veel debatten, onderhandelingen en kopjes koffie zijn we aangekomen bij de derde termijn.

Daar staat de heer Wilders al op.

De **voorzitter**:
Die ik het woord geef voor een interruptie.

De heer **Wilders** (PVV):
D66 heeft gisteren eigenlijk de facto binnen de coalitie — hoe zal ik het noemen? — een machtsgreep, een coup gepleegd. D66 is een linkse partij en hun vrienden van het CDA zijn eigenlijk ook linkse christenen. Wat zij van begin af aan eigenlijk wilden, en wat we ook heel goed zien, is dat ze eigenlijk helemaal niet met de VVD wilden regeren maar met PRO. Dat zien we terug in hoe u zich heeft opgesteld. U wilde in beginsel onderhandelen met PRO. U heeft de sociale zekerheid zogenaamd gered met PRO. Nu geeft u opnieuw eigenlijk de sleutels van het Torentje van de premier, die totaal afwezig is, aan de partij PRO. Zij zijn nu de baas. U bent bewust door de pijngrens van de VVD heen gegaan, want u wist dat zij die miljonairsbelasting niet wilden. Als u nu terugkijkt, heeft u de heer Klaver de baas van Nederland gemaakt en eigenlijk de baas van deze coalitie. U heeft uw coalitiegenoot VVD, waarmee u eigenlijk van begin af aan niet wilde regeren, te kakken gezet, zo erg dat ze nu overwegen om uit het kabinet te stappen. Als u daarop terugkijkt, denkt u dan: dat heb ik goed gedaan?

De heer **Paternotte** (D66):
Het is echt totale onzin wat de heer Wilders hier schetst. Laat ik allereerst even de afspraken pakken die wij hebben gemaakt. Hij geeft daar een duiding aan, zoals hij er tegenwoordig in debatten vaker staat als duider. Het gaat om een amendement waarmee Nederlanders die gewoon belasting betalen, met een modaal inkomen, Henk en Ingrid, er volgend jaar ongeveer €100 op vooruitgaan ten opzichte van het Belastingplan dat er lag. Ook kleine spaarders en kleine beleggers gaan juist iets minder belasting betalen. De bijdrage daarvoor wordt gevraagd aan de 68.000 mensen met de grootste vermogens in Nederland. Ik denk dat de heer Wilders dit ook zou kunnen

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

steunen. Alleen doet hij in het parlement zijn werk door te zeggen: ik heb nog wel negentien zetels, maar daar doe ik eigenlijk helemaal niks mee, behalve dat ik overal tegen ben, dat ik altijd zeg dat het kabinet meteen weg moet en dat ik niet eens mijn best doe om iets voor elkaar te krijgen voor mijn achterban. Zo heeft hij ook vorige kabinetten opgeblazen. Dat is de politiek van de heer Wilders. Die maakt dat wij met andere partijen moeten kijken hoe je tot meerderheden komt: met JA21, met BBB, met de SGP, met PRO en met Volt. En dat doen wij dan ook en daar maken wij dan afspraken over. In dit geval zijn dat afspraken waardoor verreweg de meeste Nederlanders volgend jaar wat minder belasting gaan betalen, waardoor kleine spaarders en kleine beleggers wat minder belasting gaan betalen. Ik weet zeker en zie ook in peilingen dat ook de achterban van de heer Wilders zegt: ja, zo zou je het moeten doen.

De heer **Wilders** (PVV):
Met jij-bakken redt u het vandaag niet. Dat is zinloos. Mensen zien heel goed wat u heeft gedaan, wat D66 heeft gedaan. Dat gaat niet meer over dat amendement. Het gaat over vertrouwen binnen de coalitie. We kunnen nu een debat houden over de inhoud van het amendement, dat de PVV overigens in geen honderd jaar zal steunen. Dan weet u dat ook alvast. Maar daar gaat het nu niet om. Het gaat erom dat u bewust een deal heeft gesloten met de oppositie, waarmee u de heer Klaver de facto opnieuw de macht in dit land en binnen de coalitie heeft gegeven, en bewust door de pijngrens van uw coalitiepartner, de VVD, heen bent gegaan. Daar gaat mijn vraag over, niet over het amendement. Hoe vaak komt het voor dat binnen een coalitie twee partijen met de oppositie een deal sluiten? Daarvan zei mevrouw Yeşilgöz, vicepremier van de VVD, de politieke baas van de VVD, gister: daar ben ik mee geconfronteerd toen de persconferentie aan de gang was. Waarom heeft u dat gedaan? Waarom bent u door de pijngrens van de VVD heen gegaan? Was u het zat? Wat is de reden daarachter?

Dan mijn tweede vraag, daaraan gekoppeld. Misschien kunt u daarop ingaan. Wat doet dit met het vertrouwen binnen de coalitie? Vindt u het gek dat de VVD nu overweegt om uit het kabinet te stappen?

De heer **Paternotte** (D66):
Hoe vaak komt het voor, vraagt de heer Wilders. Het lijkt wel alsof hij helemaal vergeten is dat dit aan de lopende band gebeurde in het kabinet dat hij ooit zelf tot stand heeft gebracht in 2010, aan de lopende band. Sterker nog, het hele regeer- en gedoogakkoord was toen gebaseerd op het idee dat die samenwerking er kon zijn. Kijk, wij willen in de coalitie het liefst zo veel mogelijk met elkaar samenwerken. De reden dat het kabinet uiteindelijk een belastingplan heeft neergelegd en zei "het is nu ook aan de fractievoorzitters in de Tweede Kamer, aan mij, de heer Brekelmans en de heer Bontenbal, om te zoeken naar meerderheden in de Eerste en Tweede Kamer", is dat die samenwerking nodig was. We wisten daarbij van tevoren dat het niet was uitgesloten dat dat zou betekenen dat coalitiepartijen daar verdeeld in zouden kunnen komen te zitten. We zijn ook drie verschillende partijen. Samenwerken betekent dat je samen verantwoordelijkheid neemt. Dat bekent niet altijd dat je samen exact hetzelfde stemt. Dat was al helemaal niet het geval bij de keren dat de heer Wilders een kleine poging deed om zelf in een regering te zitten.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Wilders** (PVV):
Weer geen antwoord en alleen maar jij-bakken. De conclusie is dat u, of uw partij — laat ik het niet persoonlijk maken — totaal onbetrouwbaar is. U bent onbetrouwbaar. U bent een coalitie aangegaan met een partij en u gaat de heer Klaver de macht geven op de belangrijke issues. Dat deed u met sociale zekerheid en dat doet u met de miljonairsbelasting. Dat gaat niet over wat ik daarvan vind of wat u daarvan vindt; u piepelt uw coalitiegenoten. U steekt drie messen in de rug van de VVD. Ik sta hier niet om het voor de VVD op te nemen, maar om aan te tonen dat uw partij, D66, en ook het CDA totaal onbetrouwbaar zijn, totaal onbetrouwbaar. Hoe zou je met een coalitiegenoot om moeten gaan als die wat doet met de grootste oppositiepartij terwijl de premier totaal afwezig is? Reflecteert u daar nou eens op. Zeg daar nou eens wat van. Mijn belangrijkste vraag is of u het gek vindt dat uw coalitiegenoot, mevrouw Yeşilgöz, nu, als u dat amendement niet intrekt of in ieder geval niet steunt, als u de steun daarvoor niet intrekt, zegt dat ze overweegt om uit het kabinet te gaan? U heeft daarvoor gezorgd. De heer Klaver is nu de grote held door u, door uw valsheid en uw onbetrouwbaarheid. Wat vindt u ervan dat u de coalitie daarmee opblaast? Wat mij betreft gebeurt dat liever vandaag dan morgen, maar wat vindt u daarvan?

De heer **Paternotte** (D66):
Wat de heer Wilders net zegt dat mevrouw Yeşilgöz zou hebben gezegd, heeft ze niet gezegd. Daarmee klopt wat hij vraagt alleen al niet. Verder gebruikt hij allemaal lelijke woorden en probeert hij hier duidelijk als een soort intrigant, als een soort duider het vuurtje op te stoken. Ik zit in de politiek om te komen tot oplossingen. Daarvoor zijn meerderheden nodig. Ik erken graag dat het de afgelopen tijd niet makkelijk is geweest om tot de doorbraak te komen voor een meerderheid in de Tweede en Eerste Kamer. De heer Wilders zal daar inderdaad nooit iets aan bijdragen. Dat is duidelijk. Dat is geen jij-bak; dat is een constatering, een politiek feit. Wij kiezen voor de samenwerking die nodig is om dat voor elkaar te krijgen. Nederlanders willen namelijk dat wij met elkaar zorgen dat we volgend jaar 100.000 huizen bouwen, zodat dat betaalbare huis wat dichterbij komt, dat de energierekening omlaag kan en dat we in Nederland investeren in onze defensie, zodat we veiliger zijn in Europa. Dat is wat ik wil gaan doen en dat is waar een belastingplan voor nodig is. Daarom hebben wij die samenwerking opgezocht.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Dat nou de heer Paternotte de heer Wilders op dit punt een "intrigant" noemt, vind ik het understatement van de dag. De afgelopen uren hebben namelijk heel wat vraagtekens opgeroepen bij ons, bij iedereen in de Kamer. Mijn punt is het volgende. De heer Paternotte, D66, blijft telkens zeggen "we hebben zo veel partijen nodig", "we willen de samenwerking zo breed maken" en "we willen naar links en naar rechts", terwijl stikstof naar links ging, het hele Buitenlandse Zakenverhaal ook naar links gegaan is via minister Sjoerdsma, de sociale zekerheid geparkeerd is via links en het Belastingplan nu ook naar links gaat. Waar is rechts dan in het verhaal? Waar steekt D66 eindelijk eens de hand uit naar rechts? Het is namelijk een optelsom. We gaan het nog hebben over de manier waarop dit gegaan is, maar waar bleef nou die uitgestoken hand naar rechts toen wij, zeker JA21, maar ook de BBB en de SGP, de hand uitstaken om daarover te praten?

De heer **Paternotte** (D66):
Alle wetten die onderdeel zijn van het Europees Migratiepact, waardoor we nu het strengste asielbeleid hebben gekregen, hebben we mede dankzij uw steun kunnen

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

bereiken. Daar hebben we met u op samengewerkt. Hetzelfde geldt voor het energiepakket. Dat was nadat die rampzalige oorlog tegen Iran was begonnen. We konden ingrijpen om te zorgen dat er wat werd gedaan aan de benzineaccijns. We konden ook mensen helpen met het isoleren van hun woningen. Daartoe hebben we breed in de Kamer kunnen samenwerken, ook met uw partij. Hetzelfde geldt natuurlijk voor de oplossing voor box 3, om zo snel mogelijk naar een vermogenswinstbelasting te gaan.

Voorzitter. Ik constateer inderdaad dat bij deze begroting vaak de samenwerking met de heer Klaver is gezocht. Dat ben ik met u eens. Dat hadden wij ook graag met u willen doen, maar dat werd wel ingewikkeld. Dat zeg ik er eerlijk bij. U heeft uzelf niet alleen verknoopt aan de partijen SGP en BBB, wat ik snap, maar ook aan hun standpunten. Daardoor ging de vraag aan het kabinet niet alleen over wat u anders wilde in de begroting of het Belastingplan, maar kwam die zelfs uit op het niveau van het wijzigen van de abortuswet of het stoppen van de stikstofaanpak. Dat is terwijl Nederland juist zo graag van dat stikstofslot af wil en we die oplossingen juist willen. Ik hoop in de toekomst ook met u weer naar die samenwerking te kunnen zoeken. Dat is ook waarom ik gister direct heb gebeld nadat we deze afspraken hadden gemaakt. Laten we dat dan doen op de onderwerpen waar het op dat moment over gaat. Bij de begroting is dat over geld en bij een stikstofaanpak is dat over stikstof. Laten we niet alles met elkaar verknopen.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Mijn tweede vraag gaat over het coalitieakkoord. Als de VVD "dit is een bom onder het coalitieakkoord" zegt, dan wordt er door D66 gezegd dat dat niet aan de orde is. Dan lees je op bladzijde 66 — dat is typisch — gewoon letterlijk: "Werken moet lonen, waarbij belastingen niet verder worden genivelleerd." Het voorstel waar D66 nu mee akkoord gaat, van PRO, gaat daar regelrecht tegenin. Er wordt wel herverdeeld. Er gaat een schuif komen van vermogen naar arbeid. Hoe kan D66 dan volhouden dat je hier het coalitieakkoord mee volgt?

De heer **Paternotte** (D66):
"Werken moet lonen", las u volgens mij net al voor. Werken zal hiermee meer lonen. Dit amendement zorgt ervoor dat er volgend jaar bijna €100 meer in de portemonnee van Nederlanders met een modaal inkomen komt dan met het Belastingplan zoals het er lag zonder dat amendement. Dat lijkt me niet onbelangrijk. Het is wel zo er in het amendement dat de heer Klaver en de heer Dassen oorspronkelijk indienden dingen stonden die ingingen tegen het coalitieakkoord. Dat was bijvoorbeeld de doorschuifregeling voor bedrijfsopvolging. De heer Bontenbal en ik zijn er dan ook mee bezig geweest om die eruit te krijgen. Wij hebben ons erop gericht dat de invoering van een extra belasting in box 3 voor de 68.000 meest vermogende Nederlanders beperkt is gebleven. Daardoor kunnen we er wel voor zorgen dat kleine spaarders of kleine beleggers er juist op vooruitgaan. Dat gaat dus om mensen die minder dan €60.000 winst per jaar maken. Er zitten een heleboel Nederlanders in box 3 die minder dan €60.000 winst per jaar maken. Ik denk, meneer Eerdmans, dat als wij dit met elkaar op de inhoud heel goed doornemen, misschien zelfs u kan zeggen: dit is eigenlijk een behoorlijk redelijk voorstel.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Dit is zeer, zeer genuanceerd ten opzichte van wat er is gebeurd. Een nieuw toptarief toevoegen aan de vermogensbelasting is een enorme herverdeling. Dat is zeer bijzonder, want dat staat haaks op het coalitieakkoord.

Mijn laatste vraag gaat over het volgende. Stelt de heer Paternotte zich eens voor dat JA21 met BBB en de SGP een deal had gesloten met de VVD, dat we tot een overeenkomst waren gekomen, dat we dat naar buiten hadden gebracht en vijf minuten daarvoor het CDA en D66 hadden geïnformeerd met "joh, er is een deal en daar gaan jullie maar mee instemmen". Zouden de heer Paternotte en de heer Bontenbal zich ook niet mega overvallen voelen als dat niet met elkaar in de Kamer was besproken door het volgende te zeggen? "Wij kunnen met PRO eruit komen. Is dat voor jullie aanvaardbaar? Zo nee, dan stopt de hele zaak." Wat er gisteren is gebeurd, is toch een ongekende manier van politiek bedrijven, met een persconferentie en twee minuten daarvoor je eigen coalitiepartner, je eigen coalitiepartner, pas informeren als de roltrap al naar beneden gaat? Ik vind dat ongekend. Ik vraag me af hoe de heer Paternotte daarop reflecteert.

De **voorzitter**:
Spreekt u via de voorzitter. De heer Paternotte.

De heer **Paternotte** (D66):
Als wat de heer Eerdmans zei waar was, dan had hij gelijk. Dat is alleen niet zo, want we zijn heel transparant naar elkaar geweest. De heer Brekelmans, de heer Bontenbal en ik hebben ongelofelijk veel door het Kamergebouw gewandeld. Ik heb u een paar keer telefonisch gesproken. Ik ben bij de heer Vermeer, bij de heer Stoffer en bij mevrouw Bikker langs geweest. Ik heb de heer Struijs gesproken. Ik heb ook uitgebreide gesprekken met de heer Dassen en de heer Klaver gehad. Dat was allemaal omdat wij graag die meerderheid wilden bouwen. Ik zou zeker ook heel graag met u daarop hebben willen samenwerken. Meneer Eerdmans, ik hoop dat u mijn advies meeneemt. De heer Eerdmans heeft het niet makkelijker gemaakt. Ik denk dat heel veel Nederlanders niet hebben begrepen waarom de heer Eerdmans onder een brief stond die eigenlijk zei "wij willen toch iets doen aan het recht om een abortuspil te kunnen krijgen bij de apotheek na consult van de arts" en "wij willen iets doen aan de termijnen van de abortuswet" terwijl u daar persoonlijk heel anders inzit. Dat maakt het heel ingewikkeld. Dan gaat het nota bene om de begroting. Het zou makkelijker zijn om breed samen te werken als de inzet ook te maken heeft met waar we het met elkaar over hebben. Hetzelfde geldt voor de stikstofcrisis: het kabinet wil die crisis heel graag oplossen. We moeten van het slot, zodat ondernemers die vergunningen weer kunnen krijgen. De inzet van de heer Eerdmans maakt dat ook weer lastiger. Wij zullen die samenwerking blijven opzoeken; dat is ook waarom ik u gisteren direct belde. Ik hoop dat u in de toekomst zegt: wij willen dingen blijven binnenhalen voor onze kiezers, zoals u dat op migratie heeft gedaan, zoals u dat met het energiepakket heeft gedaan en zoals u dat ook heeft kunnen doen bij het tot stand komen van de vermogenswinstbelasting. Ik blijf die samenwerking opzoeken.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
De heer Paternotte lult als Brugman, maar niemand gelooft het. 90% van Nederland ziet al heel lang dat er geen vertrouwen is binnen dit kabinet. De heer Wilders zei net dat de heer Paternotte zich onbetrouwbaar heeft opgesteld, en Paternotte reageerde met een

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

jij-bak. Maar niet alleen de heer Wilders, en heel Nederland, zien dat de heer Paternotte zich als een onbetrouwbare partner heeft opgesteld: ook de VVD ziet dat. Waarom reageert de heer Paternotte daar niet op? Als de eigen coalitiepartner al zegt dat dit gewoon een onbetrouwbaar spelletje is geweest, waarom doet de heer Paternotte dan net alsof zijn neus bloedt?

De heer **Paternotte** (D66):
Ik geef gewoon antwoord op de vragen en leg uit hoe dingen gegaan zijn. Wij wisten met elkaar dat het aan ons als drie fractievoorzitters van de coalitiepartijen was om in de Tweede Kamer op zoek te gaan naar afspraken om tot meerderheden te komen. Dat hebben we alle drie gedaan; daar zijn we alle drie continu mee bezig geweest. Wij hebben elkaar alle drie op de hoogte gehouden over welke gesprekken dat waren; dat hoor ik de VVD ook zeggen. Ik had het allerliefste gezien dat het kabinet met al die constructieve partijen om tafel had kunnen zitten om tot die meerderheid te komen, maar uiteindelijk hebben we dat in de Tweede Kamer gedaan. Je zou dat het Scandinavische model kunnen noemen, want zo gaat dat bijvoorbeeld ook in Noorwegen; ik las dat een bepaalde commissie daarheen is gegaan. Maar dat leidt uiteindelijk wel tot de mogelijkheid om een doorbraak tot stand te brengen die tot een meerderheid kan leiden. Dat is uiteindelijk ook het doel: niet alleen een meerderheid in de Tweede Kamer, maar ook in de Eerste Kamer.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Over die doorbraak gesproken: ook dat lijkt inhoudelijk niet waar. De heer Paternotte zegt zelf dat hij dagenlang heeft onderhandeld, waarna er een deal tot stand is gekomen. Dat is een deal waarvan de eigen staatssecretaris in een Kamerbrief zegt: dat kan helemaal niet. Staatssecretaris Eerenberg, die van dezelfde partij als de heer Paternotte is, zegt dat je niet meerdere tarieven kunt invoeren in box 3; de heer Heinen, de minister van Financiën, heeft dat trouwens ook bevestigd. Het kan niet in de uitvoering. Dus er ligt nu een deal waar al die knappe linkse koppen weken- of dagenlang over hebben gesproken, maar waarvan de staatssecretaris al op 16 oktober heeft gezegd dat het niet gaat. Het enige wat de heer Paternotte nu heeft gedaan is zijn eigen coalitiepartner wegjagen, in de bomen jagen en Nederland weer opzadelen met een nieuw probleem, omdat er weer een nieuw gat in de begroting is geslagen. Hij heeft hier dagenlang over vergaderd. Op papier lijkt hij hiermee ook geld op te halen, maar dat kan dus niet. De eigen staatssecretaris zegt in een Kamerbrief dat dat niet kan.

De heer **Paternotte** (D66):
Ik heb goed nieuws voor u: het kan wel. De staatssecretaris heeft gezegd dat het niet op korte termijn kan. Dat klopt. Als u het amendement goed leest, ziet u dat het niet volgend jaar wordt ingevoerd, en ook niet het jaar daarna, in 2028, maar pas vanaf 2029. De staatssecretaris heeft ook aangegeven dat het vanaf dat moment kan. Dat geldt ook voor het invoeren van de vermogenswinstbelasting: ook dat kan niet direct volgend jaar; er is een aanlooptijd nodig, want er moet veel werk voor worden verzet. Daarom staat daar ook bij dat het doel is om dat vanaf 2029 voor het eerst te doen. Goed nieuws dus voor de heer Markuszower: het kan wel.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Dat is geen goed nieuws voor de heer Markuszower en geen goed nieuws voor Nederland. De heer Paternotte is nu een kabinet aan het opblazen, instabiliteit aan het creëren, voor iets wat niet dit jaar kan, niet volgend jaar kan, niet over twee jaar kan. Nee, het kan pas in — wat zei ik net? — 2030 of 2031! Ik geef u op een briefje dat de Belastingdienst de zaken ook dan nog niet op orde heeft. Stel dat dit drama, deze saga, straks voorbij is. Hoe denkt de heer Paternotte dan dat iemand ooit nog zijn partij kan vertrouwen om een deal te maken, om een coalitie mee aan te gaan, om plannen te maken voor Nederland? Wie vertrouwt de heer Paternotte straks nog?

De heer **Paternotte** (D66):
Wij houden ons aan alle afspraken, ook die in het coalitieakkoord. Ik denk dat het goed is om daar even bij stil te staan. Er staat namelijk niet in het coalitieakkoord dat we niet tot een gedifferentieerd tarief in box 3 mogen komen. Er staat wel letterlijk in dat we de vennootschapsbelasting niet verhogen, dus dat gebeurt ook niet. Dat hebben wij niet gedaan. Er staat ook dat de fiscale behandeling van de eigen woning ongewijzigd blijft. De hypotheekrenteaftrek is daar het belangrijkste voorbeeld van. Die laten we dan ook ongewijzigd. Er staat ook in het coalitieakkoord dat we de doorschuifregeling bij bedrijfsopvolging niet aanraken. Dat gebeurde wel in het oorspronkelijke amendement van de heren Klaver en Dassen, maar dat hebben we eruit gehaald, juist om het ermee in lijn te brengen.

De heer Markuszower geeft een bepaalde typering aan het amendement, maar waar gaat het om? Mensen die meer dan €60.000 winst maken op vermogen — dat is een kleine groep Nederlanders, van 68.000 mensen — gaan 2,5% meer belasting over die winst betalen. Daarmee geef je kleinere spaarders en kleinere beleggers juist een lastenverlichting en daardoor hoeven modale inkomens, de mensen die werken en die inkomstenbelasting betalen, juist €100 minder belasting te betalen volgend jaar. Als je daarover nadenkt, dan lijkt mij dat iets waar een heel groot deel van de Nederlanders voorstander van is. Dat zie ik ook in de peilingen, dus ik hoop dat u heel nuchter kijkt naar wat hier ligt en of u daar echt tegen bent, want uw achterban is hier, denk ik, voor.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Dit debat gaat ook over waar we nu staan. De soap rond het Belastingplan komt tot een ontknoping. Elke keer komen we plots weer in een verhaal waarvan we van tevoren niet dachten dat het zou gebeuren. Ik vraag mij af hoe het ervoor staat in de coalitie, na alles wat er is gebeurd. Is er binnen de drie coalitiepartijen, in welke situatie dan ook, nog steun voor het Belastingplan? Gaan de drie coalitiepartijen voor het Belastingplan stemmen of gaat men verdeeld stemmen?

De heer **Paternotte** (D66):
Ik ben woordvoerder van de grootste coalitiepartij; ik ben geen woordvoerder van alle coalitiepartijen. Maar ik denk het wel, omdat dit Belastingplan de basis is voor alle begrotingen en voor alles wat we samen willen doen. We maken forse investeringen mogelijk in defensie in Nederland, ook al bent u daar geen voorstander van. Dat is de grootste investering die we doen. Maar we willen er ook voor zorgen dat Nederland weer beter onderwijs krijgt en dat de bezuinigingen van het vorige kabinet, met de heer Wilders, ongedaan gemaakt kunnen worden. We doen investeringen om het stroomnet op orde te krijgen, om van de stikstofcrisis af te komen en om boeren te helpen met de omslag, zodat er weer vergunningen kunnen worden gegeven. We willen ons land weer

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

in beweging krijgen en daar is dat Belastingplan heel hard voor nodig. Dat raakt aan alle dingen waar we het alle drie juist heel erg over eens zijn. Daarom zitten er ook belangrijke dingen in die de partijen op rechts en links hebben aangedragen, omdat we breed willen samenwerken.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Ik vroeg aan de heer Paternotte geen promopraatje over zijn Belastingplan ...

De heer **Paternotte** (D66):
Dat kreeg hij wel.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Dat Belastingplan zorgt er nog steeds voor dat de lasten voor gewone werkende mensen buitenproportioneel gaan stijgen en dat er nog steeds onvoldoende een bijdrage wordt gevraagd van de hele grote vermogens in dit land. Dit Belastingplan zorgt er nog steeds voor dat mensen niet daadwerkelijk geholpen gaan worden met de prijzen van hun boodschappen en brandstof. Ik heb een hele andere lezing van het Belastingplan, maar het is in ieder geval duidelijk dat de heer Paternotte hier niet kan zeggen dat de coalitie als één blok gaat stemmen over het Belastingplan. Buiten het feit dat de VVD in de afgelopen tijd allemaal vormen van blokkades heeft opgeworpen om ook maar iets te kunnen doen voor de gewone mensen in dit land en om het eerlijker te kunnen maken, stelt ze nu de coalitie onder curatele door te zeggen: er moet een fundamentele reset komen. Waar staat de coalitie volgens de heer Paternotte en wat is volgens hem een "fundamentele reset"?

De heer **Paternotte** (D66):
Ik wil heel graag van dit kabinet een groot succes maken. Daar ben ik elke dag mee bezig. Ik vind ook dat Nederland dat verdient. Als ik kijk naar de afgelopen tijd, dan zie ik dat het echt niet altijd even soepel is gegaan bij de discussies rondom de begrotingen. Dat heeft heel Nederland kunnen zien. Ik vind dus ook dat we met elkaar de verantwoordelijkheid hebben om heel goed te kijken hoe je daar een ommekeer in teweeg kan brengen en hoe je kan zorgen dat we dat volgend jaar op een andere manier met elkaar doen en we die nieuwe politieke cultuur die we allemaal heel graag willen ook voor elkaar kunnen boksen. Als de term "reset" die hierbij wordt genoemd, daarbij kan helpen … Ik kan me heel goed voorstellen dat er heel veel redenen zijn om te zorgen dat we volgend jaar met elkaar andere dingen gaan doen, en op een andere manier. Daar wil ik graag aan werken, juist met mijn coalitiepartners. Ik hoor daarin dus een logische oproep, zeker van een belangrijke coalitiepartij, die je dan heel serieus neemt.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Ik hoor hier eigenlijk iemand die geen antwoord heeft op de vraag. Het punt is dat de VVD dit land in chaos stort omdat de VVD niet bereid is om een heel klein beetje extra te vragen van mensen die het al heel erg goed hebben, om iedereen in Nederland er een beetje bij te geven. Als ik hier dan hoor dat de heer Paternotte geen antwoord kan geven op de vraag of de coalitie als één blok gaat stemmen over het Belastingplan en ook geen antwoord kan geven op de vraag wat die fundamentele reset van de VVD nou is, is

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

het dus gewoon een zootje. Dan weten we niet waar we op afkoersen en dan laten we dus weer gebeuren dat dit land in een onzekere situatie terechtkomt omdat de VVD onredelijk is, omdat de VVD allemaal blokkades opwerpt en omdat de VVD dingen tot een crisis wil maken omdat het gaat om mensen die het enorm goed hebben. Mijn vraag aan de heer Paternotte is waarom hij dat laat gebeuren. Waarom laat hij de VVD dit kabinet en deze coalitie nu weer op die manier chanteren?

De heer **Paternotte** (D66):
Volgens mij brengt de heer Van Baarle net de uitspraak van de politiek leider van de VVD op, die zei: ik vind dat we moeten kijken hoe we met een fundamentele reset op een andere manier met elkaar te werk kunnen gaan, ook als coalitie. Ik denk dat daar ook alle reden toe is, op basis van wat we de afgelopen tijd hebben gezien. Maar ik ben niet van de afdeling, zoals de heer Van Baarle eigenlijk is, dat alles in Nederland de schuld is van de VVD, ook niet als ik kijk naar dit kabinet. Dan gaat het om alles wat is gedaan en waarvoor de heer Karremans en mevrouw Boekholt-O'Sullivan samenwerken waardoor we op koers zitten om volgend jaar 100.000 woningen te kunnen bouwen. Er zijn in Nederland al tien nieuwe bouwlocaties aangewezen. Waar Nederland op zit te wachten, is dat we die betaalbare huizen gaan leveren. Dat draagt het kabinet. Ik zie dat er een minister op het ministerie van Sociale Zaken zit, de heer Aartsen, die ervoor zorgt dat asielzoekers en statushouders sneller aan het werk gaan zodat ze sneller meedoen, belasting betalen in Nederland en niet afhankelijk zijn van een uitkering. Ik zie dat hij daar dit jaar al heel veel maatregelen voor heeft aangekondigd. Ik zie een staatssecretaris op Onderwijs, ook van de VVD, die ervoor heeft gezorgd dat we veel meer gaan doen aan die leescrisis en dat we die gaan aanpakken, om te zorgen dat kinderen weer op jonge leeftijd leren lezen en schrijven en we die trend, dat dat steeds slechter gaat, omkeren, wat voor de toekomst van Nederland waanzinnig belangrijk is. Dat is waarom ik een succes wil maken van dit kabinet. Ik zie namelijk heel veel mensen die elke dag opstaan om daar een succes van te maken en Nederland vooruit te helpen. Daar is ook een belastingplan voor nodig.

De **voorzitter**:
De antwoorden mogen een tikkie beknopter.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):
Ik vind het wel belangrijk om door te gaan op dit punt, want tot nu toe wordt er nog veel te weinig gereflecteerd op het gedrag van de VVD, coalitiepartner van D66. We zien dat het kabinet met instemming van de VVD bij de Tweede Kamer het Belastingplan over de schutting heeft gegooid zonder dat een meerderheid in de Eerste Kamer was verzekerd. Vervolgens nemen een aantal partijen hun verantwoordelijkheid en gaan ze daarover met elkaar in gesprek om een deal te maken. Dan zegt de VVD nu, nu die deal er ligt, zich helemaal overvallen te voelen, terwijl het proces in die zin mede door de VVD in gang is gezet. Wat vindt de heer Paternotte van die reactie dat de VVD overvallen zou zijn?

De heer **Paternotte** (D66):
Ik vind dat wij continu transparant naar elkaar zijn geweest — ik heb de heer Bontenbal en de heer Brekelmans afgelopen week volgens mij vaker gesproken dan mijn vrouw en mijn kinderen — maar ik snap wel heel goed dat het voor de VVD frustrerend is dat de partijen aan de rechterkant in de oppositie die met het kabinet wilden meedenken, het niet makkelijker hebben gemaakt doordat zij heel veel onderwerpen en dossiers, of het

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

nou gaat om abortus of de stikstofcrisis, met elkaar zijn gaan verknopen in hun eisen over de begroting en het Belastingplan. Wij willen graag breed samenwerken. Natuurlijk zit mijn partij vaak dichter bij de partij van de heer Klaver en zit de partij van de heer Brekelmans dichter bij die van de heer Eerdmans, maar ik wil vooral dat we in Nederland die doorbraken krijgen om ons land weer in beweging te helpen. Dat is ook waarom wij op allerlei dossiers, ook met de heer Eerdmans, hebben samengewerkt. Ik hoop dat we dat ook in de toekomst kunnen doen. Daarom is mijn oproep aan die partijen — het is een oproep, ze gaan er natuurlijk zelf over — ook: zorg nou dat we dat in de toekomst doen over het onderwerp waar het over gaat. Dus bij de begroting moet het gaan over geld en bij stikstof over de stikstofaanpak.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):
Ik ben het er helemaal mee eens dat het radicaal-rechtse clubje een deal over rechts onmogelijk heeft gemaakt. Maar dan heb je op een gegeven moment ook geen alternatief meer. Dan zijn er partijen die het initiatief nemen, zoals D66 en PRO. Die gaan dan met elkaar om tafel en komen tot een deal die nog geen 0,3% van de begroting betreft, wat de rijkste mensen in Nederland een heel klein beetje raakt. Het is eigenlijk niet meer dan een fooi die we van ze vragen. Vervolgens gedraagt de VVD zich zo alsof de hele wereld in brand staat, en zet ze het hele kabinet op het spel. Wat vindt de heer Paternotte daarvan? Is dat nog verantwoord landsbestuur?

De heer **Paternotte** (D66):
Ik weet niet of ik het helemaal eens ben met deze duiding van de VVD. Neem ook de manier waarop we er soms over praten, zoals over de "rijksten". Ik vind het persoonlijk alleen maar goed als mensen succesvol zijn en als ze daarmee een vermogen kunnen opbouwen, omdat ze een bedrijf beginnen dat zo succesvol is dat het steeds groter wordt. Dat gun ik mensen. Volgens mij is het iets moois dat we in Nederland mogelijk maken. Tegelijkertijd denk ik dat we met dit amendement ook iets redelijks doen en dat het een redelijk compromis is. Eerder heeft mijn collega Oosterhuis het amendement dat er lag "ruig" genoemd. Ik denk dat dat nu niet meer zo is, omdat we het flink gewijzigd hebben. Kijk naar de belasting op familiebedrijven, de doorschuifregeling of het feit dat de mogelijkheden voor ondernemers om te lenen in box 2 niet verder beperkt worden met dit amendement. Ook de invoering van twee schijven in box 3 gebeurt op een verantwoorde manier. Daardoor zouden werkende Nederlanders volgend jaar inderdaad wel wat minder belasting betalen dan met het Belastingplan dat er lag. Daarmee is het ook iets waarvan ik denk dat het rechts en links zou moeten kunnen verbinden.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):
Deze deal is een fooi die van miljonairs wordt gevraagd. Daarvoor is de VVD bereid om het hele kabinet in crisis te brengen. Dat is niet voor het eerst. De VVD heeft het kabinet Rutte IV laten klappen, heeft de weg geplaveid voor het meest extreme kabinet ooit, en nu zet ze voor een heel redelijk voorstel, dat nog geen 0,3% van de begroting betreft, weer het hele kabinet in vuur en vlam en het hele landsbestuur in crisis. Dus VVD en stabiel landsbestuur hebben niets met elkaar te maken. Ik vind dat de heer Paternotte wel wat steviger kan zijn. Ik bewonder bijna zijn poging om nog een beetje tot elkaar te komen met de VVD, maar de vraag is zeer of dat in het belang van Nederland is. Kan de heer Paternotte niet veel beter zijn pijlen richten op samenwerking met partijen die wél

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

constructief zijn en die wél iets willen maken van het landsbestuur, in plaats van zich maar vast te blijven klampen aan een partij die zich totaal onverantwoord gedraagt?

De heer **Paternotte** (D66):
Ik gaf net al een aantal voorbeelden van VVD'ers die juist elke dag bezig zijn om belangrijke dingen te doen voor Nederland, of het nou gaat om investeringen in Defensie met mevrouw Yeşilgöz of de investeringen in onze veiligheid op het ministerie van Justitie en Veiligheid. Ik ben het met u eens dat je dat kan doen met constructieve partijen, waar ik ook de VVD toe reken. Eigenlijk hoop ik in de toekomst ook uw partij daartoe te kunnen rekenen. Ik had mevrouw Teunissen bij de Algemene Beschouwingen ook daartoe opgeroepen. De Partij voor de Dieren is een belangrijke partij. Afgelopen week heb ik dat zelf in de Eerste Kamer kunnen zien aan de doorslaggevende stem die zij daar gaf. Laten we ervoor zorgen dat we breed met elkaar kunnen samenwerken, of het nou JA21, BBB en SGP is of Partij voor de Dieren, ChristenUnie, 50PLUS, Volt en PRO. Er zijn ook genoeg partijen die al vanaf dag één hebben gezegd: "Weg met het kabinet. Stop maar. Ik ga nergens aan bijdragen. Ik ga op geen enkele manier proberen iets voor mijn achterban voor elkaar te krijgen." Ik heb het idee dat mevrouw Teunissen dat wel wil.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ik ben even benieuwd hoe het nou eigenlijk zit bij de heer Paternotte. Hij zei dat BBB pleit voor het stoppen van de stikstofaanpak. Dat kan drie dingen betekenen. Hij had het zelf over een leescrisis die er in Nederland is. Het kan dus wezen dat hij de brief niet goed kan lezen. Het kan ook betekenen dat hij de brief helemaal niet gelezen heeft. Het kan ook gewoon wezen dat hij liegt. Welke van de drie is het, vraag ik de heer Paternotte.

De heer **Paternotte** (D66):
Dit is zo'n type vraag waarbij iemand drie antwoorden voorlegt die alle drie niet kloppen en dan vraagt: welke van de drie is het? Ik probeer mijn kinderen altijd te leren dat ze dan moeten zeggen dat de vraag niet klopt.

De heer **Vermeer** (BBB):
Zelfs een eenvoudige meerkeuzevraag is niet te beantwoorden. Dan vraag ik de heer Paternotte wat het dan wel is. Hij zegt namelijk iets wat pertinent en aantoonbaar niet klopt.

De heer **Paternotte** (D66):
Het is niet een eenvoudige meerkeuzevraag, maar het is een meerkeuzevraag die niet klopt. Ik vatte de vier punten die de heer Vermeer inbracht samen. We hebben daar met elkaar een goed gesprek over gehad. U heeft volgens mij meerdere gesprekken gehad met de heer Bontenbal en de heer Brekelmans. Ik vroeg of we wat u neerlegt ten aanzien van de stikstofaanpak niet los kunnen koppelen van het Belastingplan. Het zijn toch echt twee totaal verschillende dingen. Ik vroeg: kunnen we om u tegemoet te komen niet naar andere dingen kijken, dingen die u belangrijk vindt en die te maken hebben met hoe we volgend jaar in Nederland het geld inzetten? Als je aan de vier punten die u neerlegt tegemoetkomt, betekent dat in onze overtuiging het volgende. Dat is trouwens niet alleen onze overtuiging, maar dat vinden ook de bouwers in Nederland, de ondernemers in Nederland, verenigd in VNO-NCW en MKB- Nederland, en de natuurorganisaties. Je ziet ook dat onafhankelijke experts zeggen: die maken het niet

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

mogelijk om van het stikstofslot af te komen om te zorgen dat er weer vergunningen komen en de boeren weer duidelijkheid krijgen. Dit gebeurt juist nadat sinds twee weken ook boeren verenigd in LTO Nederland en het NAJK, de jonge boeren, zien dat zij bij deze aanpak in ieder geval mee kunnen blijven denken met wat er nu ligt. We zijn op een punt dat er nog nooit zo veel steun is geweest voor het oplossen van de stikstofcrisis. We willen toch niet weer terug naar af? Daarom zei ik dat net, meneer Vermeer.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Vermeer** (BBB):
Het is tekenend dat de heer Paternotte mijn vraag gewoon niet feitelijk kan beantwoorden en niet wil bevestigen wat hij eerder in zijn stuk zegt. Het volgende moet mij nog van het hart. Hij praat hier over verbinding en samenwerking. In een volgende zin praat hij over radicaal-rechts. Hier zegt hij: BBB wil niks; die wil geen oplossing voor de stikstofcrisis. Gister belde hij nog om de gesprekken voort te zetten en zei hij: kunnen we hier later nog verder over praten? Zelf zegt hij in zijn inleiding dat dit Belastingplan belangrijk is voor boeren om te kunnen investeren. Vervolgens zegt hij dat wij het niet aan elkaar moeten koppelen. Ik vind het gewoon de grootste flauwekul. Ik hoop dat de mensen in Nederland dat ook eindelijk door beginnen te krijgen.

De **voorzitter**:
Meneer Paternotte, kort en bondig.

De heer **Paternotte** (D66):
Ik ben het daar niet mee eens. Volgens mij heb ik de heer Vermeer net niet radicaal-rechts genoemd. Ik denk dat het for the record even goed is om te zeggen dat ik dat niet in de mond heb genomen. Ik denk dat hij dat van iemand anders hier in de zaal heeft gehoord.

De heer **Stoffer** (SGP):
Tijdens het interruptiedebatje tussen de heer Eerdmans en de heer Paternotte zojuist gaf de heer Paternotte aan dat JA21 zich had verknoopt met BBB en SGP en dat de partij zich daarmee had verknoopt met het aanpassen van de abortuswetgeving. Dat zouden wij als SGP best willen. De heer Paternotte kent ons verkiezingsprogramma. In dit geval hebben wij gevraagd om een pas op de plaats. We hebben gevraagd om de wet over draagmoederschap nog eens goed te bezien. Je haalt dan een moeder en een kind direct na de geboorte uit elkaar. We hebben gevraagd om te kijken naar de verschrikkelijke toestanden rond late abortussen, waarbij kindjes van 22 weken en later levend geboren worden en dan versterven. We hebben gezegd: als er een abortus plaatsvindt en je ergens een pil kunt bestellen, laat er dan altijd een gesprek met een arts zijn. Dat hebben we gevraagd. Ik heb daar maandag met de heer Paternotte over gesproken. Ik zou hem willen vragen of hij dat misverstand, de verspreking die hij zojuist deed, namelijk dat JA21 zich heeft verknoopt aan het aanpassen van abortuswetgeving, weg wil nemen. Nogmaals, we zouden het best willen, maar we hebben het niet gevraagd.

De heer **Paternotte** (D66):
Misschien is het dan goed als de heer Stoffer iets toelicht. Hij had het over de abortuspil

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

en zei "altijd een gesprek met een arts". Maar dat is in Nederland het beleid al. Dat is de abortuswet. Dat is ook het beleid van mevrouw Hermans. Waarom heeft de SGP dan in een brief gezegd dat daar een verandering in moet komen? Welke verandering wil de SGP daar dan precies in? Wij hebben daar een goed gesprek over gehad, maar dit punt hebben we inderdaad niet afgemaakt.

De heer **Stoffer** (SGP):
Nu draait de heer Paternotte wat weg bij de vraag. Mijn vraag is of hij het misverstand weg wil nemen dat de SGP en daarmee ook JA21 en BBB gevraagd zouden hebben om de abortuswetgeving aan te passen. Wil hij dat misverstand wegnemen? Dat is mijn enige vraag.

De heer **Paternotte** (D66):
Dat is lastig, want ik zie dat de minister een instructie krijgt van de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd over hoe je er in die hele tragische gevallen waarin na 22 weken nog een afbreking nodig is, voor zorgt dat die afbreking ook beschikbaar is voor mensen, oftewel, dat het recht uit de Wet afbreking zwangerschap, voor vrouwen in dit geval, blijft bestaan en dat dat aanbod er is. De minister voert die instructie uit. Die instructie komt voort uit de wet zoals die nu is. Ik had het idee dat we dat inderdaad met elkaar hadden uitgewisseld en dat dat helemaal losstaat van het feit dat de SGP als standpunt af wil van de hele Wet afbreking zwangerschap. Dat erken ik ook. De vraag die u net terugstelde, ging over dat andere onderwerp, dus de abortuspil. Die kunnen mensen aanvragen en vervolgens na een gesprek met een arts ophalen bij de apotheek. Dat dat gesprek met de arts er altijd moet zijn, wat ik de heer Stoffer net hoorde zeggen, is ook de lijn van het kabinet. Daarom stelde ik net de vraag terug wat de SGP daar dan aan wil veranderen.

In zijn algemeenheid, voorzitter: we hebben hier nu de derde termijn van een debat over het Belastingplan, en we staan hier met elkaar te praten over het recht op abortus in Nederland. Ik vind dat zelf niet logisch. Ik vind dat iets wat we eigenlijk niet met elkaar zouden moeten verknopen. Dat klopt ook.

De **voorzitter**:
Op de plek waar u staat, geeft u meestal antwoorden en stelt u geen vragen terug.

De heer **Paternotte** (D66):
Ik probeer een gesprek te voeren.

De **voorzitter**:
Het is geen gesprek; het is een debat. Tot slot, meneer Stoffer.

De heer **Stoffer** (SGP):
Gesprekken voeren we altijd, voor de schermen en achter de schermen. Maar ik begrijp dat de heer Paternotte hier niet bereid is om dat misverstand weg te nemen. Ik geef u nogmaals aan: het enige waar we om vroegen en waar JA21 zich aan heeft verknoopt, is een pas op de plaats op medische ethiek. Dat past helemaal bij de manier waarop het staat in het coalitieakkoord van D66, CDA en VVD.

Ik wil nog één ding meegeven. Op deze manier antwoorden helpt niet bij het vinden van brede meerderheden. Ten tweede verweet de heer Paternotte JA21 het een en ander.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Hij zei: "je hebt je verknoopt". Ik zou D66 en CDA mee willen geven: ga eens koffiedrinken met de heer Eerdmans. Qua trouw en rechte rug kunnen ze nog heel wat leren van de heer Eerdmans. Wat dat betreft heb ik de afgelopen weken met de heer Eerdmans en de heer Vermeer gezien: ook als het moeilijk wordt, blijf je samen staan voor het punt dat je er samen voor gaat en samen Nederland bestuurbaar wilt houden; als het even moeilijk wordt, ga je niet een andere kant op en kijk je niet even weg bij een van je partners. Ik wou dit maar even gemarkeerd hebben.

(Geroffel op bankjes)

De heer **Paternotte** (D66):
Ik waardeer de gesprekken die ik met de heer Stoffer heb gehad, ook die over de inzet van zijn partij en van JA21 en de BBB op medische ethiek. Ik snap ook waarom hij zich daar hard voor maakt, maar ik vind ook dat ik hier moet kunnen zeggen dat mijn partij opkomt voor het recht van vrouwen om over hun eigen lichaam te beschikken, en dat wij dat ook geen onderwerp vinden dat je zou moeten verknopen met een begroting of een belastingplan. Dat blijf ik herhalen. Ik constateer ook dat het lastiger is geworden, doordat de SGP, BBB en JA21 dat wél hebben gedaan, om aan hun kant van het politieke spectrum tot meerderheden te komen. Ik wil die in de toekomst wel graag blijven opzoeken. Ik vind het namelijk belangrijke partijen die eerder al hebben laten zien dat ze met dit kabinet kunnen samenwerken. Ik hoop dat dat in de toekomst ook lukt.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Er is een tijd geweest dat mensen naar de politiek en de overheid keken met de hoop en de verwachting dat de politiek bezig was met het oplossen van hun problemen. Dat was een tijd waarin mensen zich geen zorgen hoefden te maken of ze de kachel wel open konden draaien en zich geen zorgen hoefden te maken over de hoogte van het eigen risico of over de hoge zorgpremie omdat ze bang moesten zijn voor de kosten als ze naar de arts gingen. Ze hoefden niet bang te zijn voor de huur die ieder jaar omhoogging. Ze hoefden zich geen zorgen te maken of er wel een betaalbare woning voor henzelf of voor hun kinderen beschikbaar was. Heel veel mensen die ik nu spreek, kijken naar de politiek en zeggen: ze hebben het over hun eigen problemen; ze hebben het steeds over zichzelf. Het vertrouwen van mensen in de politiek en de overheid om bokje te staan en te helpen waar mensen dat nodig hebben, is op dit moment helemaal weg. U bent de fractievoorzitter van de grootste partij van dit minderheidskabinet. Eigenlijk is er vanaf de start — we zijn na de verkiezingen nu 379 dagen verder — constant een crisissfeer. Er zijn hier geen meerderheden te vinden. U bent het balletje steeds vooruit aan het trappen.

De **voorzitter**:
Komt u tot uw vraag.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Mijn vraag is: kunt u ophouden met uw eigen problemen op de voorgrond te laten treden? Want dat is wat mensen de hele dag op hun beeldbuis krijgen. En zou u misschien gewoon een poging kunnen wagen om met de VVD en het CDA in één hok te gaan zitten om het eens met elkaar te gaan worden en mensen niet met úw problemen lastig te vallen maar te starten met proberen om de problemen van mensen thuis op te lossen?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Paternotte** (D66):
Dit is wat we continu aan het doen zijn. Er valt echt veel te zeggen over hoe het de afgelopen twee maanden is gedaan. Daarom snap ik ook de oproep die ik gisteren van mevrouw Yeşilgöz hoorde: hoe kunnen we dit in de toekomst nou op een andere manier gaan doen? Want hier is een ommekeer nodig; dat ben ik met haar eens. Maar ik gaf net al een paar voorbeelden, zoals het keiharde werk dat verricht wordt om te zorgen dat er meer bouwlocaties komen. Er zijn dit jaar tien grote bouwlocaties bij gekomen. Dat is om een heel simpele reden: niet omdat we zo graag willen bouwen, maar omdat mensen een betaalbaar huis willen en omdat er ontzettend veel mensen in Nederland zijn die mij elke dag weer vertellen dat zij kinderen op zolder hebben en dat zij niet weten wanneer zij een keer een betaalbaar huis kunnen vinden. Daarvoor moeten we bijbouwen. Dat gebeurt nu; daar wordt volop op ingezet. Dat is ook waarom we die stikstofcrisis willen oplossen, zodat ondernemers weer die vergunningen kunnen krijgen. Dat is waarom we investeren in schone energie en waarom we er weer meer windmolens op de Noordzee bij gaan zetten, want daarmee zijn we niet afhankelijk van die peperdure fossiele brandstoffen uit het Midden-Oosten en gas uit Rusland, waar we gelukkig mee zijn gestopt. We willen mensen betaalbare energie leveren van eigen bodem, hier in Nederland, met kernenergie, windenergie en zonne-energie. Daar zijn we mee bezig. Waarom? Omdat het gaat om mensen en wat we voor hen willen betekenen.

De **voorzitter**:
Meneer Dijk, die spreekt via de voorzitter.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
We zagen toch gewoon gisteren dat dit een kabinet in crisis is? Dat gaat u niet ontkennen; dat valt niet te ontkennen. Ik vraag me af of de heer Paternotte zich daar verantwoordelijk voor voelt.

De heer **Paternotte** (D66):
Kijk, het is ook een beetje de positie die de heer Dijk kiest om in de politiek vanaf de zijkant dingen te becommentariëren en vragen aan mij te stellen. Mijn oproep aan alle partijen hier zou zijn: kijk nou hoe je kan opkomen voor je achterban. Hij heeft ervoor gekozen om vanaf dag één te zeggen: ik wil dat het kabinet alweer weggaat; ik wil al meteen weer nieuwe verkiezingen. Ik sta hier elke dag in de politiek om er juist een succes van te maken voor mensen in Nederland. Ik denk niet dat dat makkelijk is als je met zeventien verschillende partijen zit en als je met drie totaal verschillende coalitiepartijen zit met elk hun eigen idealen en overtuigingen, maar ik ben wel elke dag bezig om die brug te slaan, omdat dát de manier is waarop we in Nederland vooruitkomen.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dit is wel interessant. Een aantal partijen hebben deze vraag nu gesteld en er komt eigenlijk alleen een jij-bak terug. Ik vind het heel interessant dat mijn partij een plan heeft gemaakt voor een WIA die wél werkt. En weet u, door deze chaos, die u nu al 379 dagen in stand houdt, lukt het gewoon niet om zo'n plan hier überhaupt te bespreken. Daar is geen tijd voor. Ik weet niet of u het doorheeft, maar door uw chaos en door uw crisiskabinet worden er vandaag allemaal debatten geschrapt waarin we tot allemaal

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

oplossingen voor Nederland hadden kunnen komen. Ga dus niet, heel kinderachtig, de bal terugkaatsen naar partijen die kiezen voor oppositie, en voor het komen met eigen plannen, om de aandacht ervan af te leiden dat u op dit moment een crisiskabinet heeft en de zaak gewoon in de fik staat, en dat één partij uw coalitie al vanaf moment één in de tang heeft. U mag geen extra maatregelen nemen als het gaat over het bestrijden van de genocide in Gaza. U mag geen enkele maatregel nemen die ook maar iets vraagt van de allerrijksten in dit land. Dan is het namelijk de VVD, uw coalitiepartner, die beweert dat dat niet mag volgens het coalitieakkoord, terwijl dat nergens staat.

De **voorzitter**:
Kom tot uw vraag.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Ik begrijp daadwerkelijk … Mijn vraag aan u is: kunt u ophouden om met uw minderheidskabinet, uw experiment, dit land in de tang te houden in plaats van te komen tot echt beleid, met oplossingen? Ga in een hok zitten of stop ermee.

De heer **Paternotte** (D66):
Goed beleid en oplossingen: dat is de oproep van de heer Dijk en dat is waar ik elke dag voor opsta. Dat is de reden waarom ik deze baan heb en waarom ik probeer om daaraan bij te dragen door afspraken te maken met alle partijen die daaraan wíllen bijdragen. Ik ben het met hem eens dat het heel goed is om er de tijd voor te nemen als de SP met inhoudelijke plannen komt. Ik heb ooit zelf met de SGP samen voorgesteld om elke woensdag in deze zaal geen debatten over de actualiteit te voeren, maar alleen wetten te behandelen, of dat nou initiatiefwetten zijn of wetten van de regering, zodat die door kunnen. Ik heb zelf ook initiatiefwetten liggen die steeds worden uitgesteld. Misschien zouden wij zelfs kunnen samenwerken om af te dwingen dat wij als parlement meer bezig zijn met beleidsvoorstellen, met initiatieven van partijen en met wetten van de regering, want ik denk inderdaad dat dat voor Nederlanders vaak meer betekent dan debatten waarin we elkaar de maat nemen en elkaar zitten te becommentariëren op wat we in deze zaal doen.

De heer **Schenk** (FVD):
Een van de maatregelen die het kabinet doorvoert in zijn Belastingplan is het verlagen van de grens voor excessief lenen. Dat is een harde maatregel voor ondernemers met een eigen bv die onder bepaalde regelgeving een lening bij hun eigen bv zijn aangegaan, en nu toch wel behoorlijk gepakt worden. Zij moeten namelijk belasting betalen over een schuld aan hun eigen bv. D66 zei eerder dat dat te dragen viel vanwege die tijdelijke verlaging van de box 2- tarieven. Ik vraag me af of dat nog steeds de mening is van D66.

De heer **Paternotte** (D66):
Ja.

De heer **Schenk** (FVD):
Oké. Dan wordt het heel interessant, want het amendement van de heer Klaver, dat de heer Paternotte van plan is te steunen, bevriest de box 2-schijfgrens, waardoor ieder jaar een groter deel van het uitgekeerde dividend daarbinnen valt. Oftewel: meer belasting. Dus wat met de rechterhand wordt gegeven aan verlichting, wordt met de linkerhand van de heer Klaver ongeveer vijf keer zo hard weer afgepakt. Op de eerste

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

plaats mogen ondernemers belasting gaan betalen over een schuld aan hun eigen bv, en op de tweede plaats krijgen zij daar helemaal niets voor terug. Hoe kijkt de heer Paternotte eigenlijk zelf naar deze totale schoffering van ondernemers met een eigen bv?

De heer **Paternotte** (D66):
U haalt de cijfers nu echt totaal door elkaar. Het niet indexeren van die schijfgrens voor een periode van vier jaar staat natuurlijk niet in verhouding tot de lastenverlichting die in de novelle box 3 aan de box 2-ondernemers wordt aangeboden. Ik denk dat u dat ook kunt constateren, als u alleen al kijkt naar de opbrengst van deze niet-indexatie. Uit mijn hoofd gaat het om 60 miljoen euro per jaar, terwijl het voor de hoeveelheid ondernemers in box 2 niet om hele grote bedragen gaat.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Schenk** (FVD):
Dat kan de heer Paternotte geen heel grote bedragen vinden en hij kan hier nu een beetje gaan goochelen met cijfers en doen alsof ik die zelf niet op orde heb, maar dit is het gevolg. Er wordt een soort verlichting voor ondernemers gepresenteerd die in feite helemaal geen verlichting is. Die verlichting wordt met het amendement ook nog eens kei- en keihard afgepakt. Dan kan de heer Paternotte wel zeggen dat dat niets met elkaar te maken heeft, maar het heeft alles met elkaar te maken. Enerzijds wordt die verlichting doorgevoerd en anderzijds wordt die met dit amendement kei- en keihard afgepakt. Als de heer Paternotte beweert dat dit amendement van de heer Klaver en de heer Dassen een verbetering is voor Nederland, dan houdt hij niet alleen zichzelf en ondernemers voor de gek, maar dan houdt hij heel Nederland voor de gek.

De heer **Paternotte** (D66):
Het gaat trouwens om 29 miljoen euro per jaar. Dat kun je ook doorrekenen. Per aanmerkelijkbelanghouder gaat het om €42 in een jaar. Dat staat dus in geen verhouding tot de enorm forse lastenverlichting die in het kader van de novelle voor box 3 wordt aangeboden. Ik kan dus niet anders constateren dan dat de heer Schenk op dit punt de cijfers extreem overdrijft.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ik wil nog even terugkomen op het punt van de abortussen. Ook BBB vindt het opkomen voor het recht van vrouwen om over hun eigen lichaam te beschikken heel belangrijk. Maar dit gaat wel om zaken van leven en dood. Het coalitieakkoord schrijft zelf dat zorgvuldigheid voor snelheid moet gaan. Wat hier in die brief, in dat aanbod, staat, gaat alleen maar om zorgen voor meer zorgvuldigheid en minder snelheid. Ik vind het echt heel vals … Als hier leerlingen van middelbare scholen op bezoek zijn, dan wordt er door deze opmerkingen van D66 gesuggereerd dat BBB tegen abortus en zelfbeschikkingsrecht zou zijn. Dat is gewoon heel vuile politiek, zeker als er parallel nog uitspraken gedaan worden als "we willen verbinden" en "we willen samen naar oplossingen zoeken". Dat past gewoon niet bij elkaar. Hoe kan de heer Paternotte oproepen om medisch-ethisch te zijn en vervolgens zelf niet ethisch handelen op het gebied van het verspreiden van leugens over andere partijen?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Paternotte** (D66):
Dit zijn allemaal hele grote woorden. Ik probeerde net duidelijk te krijgen wat u precies wilde met die brief die u met de heer Eerdmans en de heer Stoffer hebt geschreven. Wat wilt u precies dat er verandert in de abortuswetgeving? De kern is wel dat de heer Vermeer zelf ook zegt dat het gaat om zaken van leven en dood. Moet je die nou echt vermengen met onderhandelingen over begrotingen? Dat hebben wij nog nooit gedaan hier in de Haagse politiek. Eerder heeft ook mijn partij met de SGP en de ChristenUnie, toen wij in de oppositie zaten, akkoorden gesloten met kabinetten, maar we hebben nooit gezegd dat we daarbij een begroting gingen verknopen met vraagstukken van medisch-ethische aard, die inderdaad gaan over leven en dood. Ik denk ook niet dat dat verstandig is.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ook dit weer. Bij iedere formatie worden financiële platen, begrotingen en belastingplannen verknoopt aan ideologische zaken, zoals medische ethiek. U heeft er zelfs een stukje over opgenomen in het coalitieakkoord. Waarom is dat dan nodig? Was dat dan ook flauwekul? Dat is heel normaal. Bij een minderheidskabinet zit je in een continue formatie, maar dan met de rest van de Kamer, en dan hoort dat er gewoon bij. De heer Paternotte zegt ook nog: ik weet niet precies wat het is wat ze willen. Het staat nota bene in de brief, u heeft daar gesprekken over gehad en u bent steeds uitgenodigd om hier gesprekken over te hebben. En nu zegt u dat u niet weet wat wij willen? Dan bent u of doof, of gewoon toondoof of u wilt het niet horen. Wat is het?

De heer **Paternotte** (D66):
Ja, maar sorry, dit is …

De **voorzitter**:
Ho ho …

De heer **Vermeer** (BBB):
Het is een eenvoudige meerkeuzevraag.

De heer **Paternotte** (D66):
Dit is wel onzin. Ik heb hierover gesprekken gevoerd, ook met de heer Stoffer. Ik stelde inderdaad de vraag wat hij precies bedoelde met de term "thuisabortus" die genoemd werd. Dat bleek te gaan om de abortuspil. Een abortuspil kunnen mensen bij de huisarts krijgen. Dat is wettelijk mogelijk gemaakt door een initiatiefwet die door de Tweede Kamer en de Eerste Kamer is gegaan. Het is, denk ik, goed dat dit kan, want dat is beter dan een ongewenste zwangerschap te laten voortbestaan waardoor je uiteindelijk in een kliniek terechtkomt. Het is dus beter dat die bestaat. Het is ook mogelijk om die pil na een gesprek met de arts op te halen bij de apotheek. Ik heb de heer Stoffer net gehoord. Hij vindt dat een gesprek met een arts daarover nodig is. Ik ben dat met hem eens. Dat is ook de wet. Abortus is niet iets waar je lichtvaardig over moet besluiten. Daar hoort dat gesprek met de arts bij, net als een afspraak over welke bedenktijd nodig is. Dat is wat onze wet van mensen vraagt en van de verantwoordelijkheid die je dan ook neemt. Ik zie dat die wet wordt uitgevoerd. Daarom was mijn vraag aan de heer Stoffer net: wat is dan hetgeen dat u wilt veranderen in Nederland op dat punt? Ik weet dat ik geen vragen terug mag stellen, dus laat ik het gewoon even als reflectie geven: het feit dat ik dat niet heb kunnen horen, en dat ik het misschien straks wel hoor, en dat het in een brief staat die eigenlijk gaat over het Belastingplan … Het komt erop neer dat de heer

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Vermeer eigenlijk zegt dat je in een permanente formatie zit en dat je eigenlijk alles met alles verknoopt. Laat ik u zeggen dat wij bij deze formatie inderdaad een tekst over medische ethiek hebben opgenomen. Maar die is op geen enkele manier verknoopt geweest met financiële afspraken. We hebben met elkaar gezegd dat we dat op een zorgvuldige manier willen doen, stap voor stap, met altijd onderzoek, met de maatschappelijke dialoog. Dat is ook precies zoals we die vraagstukken tot nu toe met dit kabinet hebben aangepakt, en dat doen we niet in de politieke arena op het moment dat we het hebben over een belastingplan.

De **voorzitter**:
Ja, afrondend en via de voorzitter.

De heer **Vermeer** (BBB):
Dit is echt weer de grootste flauwekul, want de heer Paternotte weet heel goed dat als men in een formatie er wel uit is over de financiële plaat, maar niet over de tekst van het coalitieakkoord, er dan geen coalitieakkoord is. Het wordt altijd verknoopt. Maar dan over dat punt van Thuisabortus.nl, want daar ging het eigenlijk over. Dat is gewoon zo'n voorbeeld waarbij dat gesprek niet getolereerd wordt, er acties uitgevoerd worden waarbij dat gesprek niet van tevoren noodzakelijk is en er gewoon per postorderbedrijf of webwinkel besteld wordt. Dat weet de heer Paternotte best wel. Ik vraag de heer Paternotte: echt, start eens met eerlijk zijn, want alleen dan kunnen we hier met z'n allen de zaken in Nederland eens een keer goed gaan regelen, want dat kan niet met deze manier van politiek bedrijven.

De heer **Paternotte** (D66):
Ik weet dat er zo'n initiatief was. Ik weet ook dat de minister daarop heeft ingegrepen, omdat dat niet in lijn is met de wet zoals we die in Nederland hebben vormgegeven. Daarom was mijn vraag: als u het eens bent met de manier waarop de minister heeft ingegrepen, dan is dat mooi om met elkaar vast te stellen, maar dan hoeft u het, volgens mij, niet als een eis of wens op tafel te leggen in het kader van begrotingsbesprekingen.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Is dit het nou waard? Is dit het nou waard? Een gelikte campagne, de eerste D66-premier, "het kan wél" en dan vervolgens deze toer uithalen, die als resultaat heeft dat mensen €8 in de maand krijgen, die verdampt door inflatie of op de kachel, als die het al doet, door de klimaatmaatregelen; is dit het nou waard?

De heer **Paternotte** (D66):
Ik ben het niet eens met mevrouw Keijzer. Ik denk dat €100 lastenverlichting voor een modaal inkomen per jaar gewoon een goede stap is. Het klopt ook, en dat is door sommige mensen ook gezegd, dat het niet een megaverbouwing of een megaverschuiving is van belastingen in Nederland. Het is wat dat betreft een goed compromis en een verantwoord voorstel. Ik ben het ook niet met haar eens over wat nou de oplossing is. Ze blijft hier weer een pleidooi houden voor het afhankelijk blijven van fossiele brandstoffen. We hebben die dramatische oorlog in het Midden-Oosten gezien. Die is er trouwens nog steeds. We hebben gezien wat het betekent als je afhankelijk bent van gas uit Rusland. Laten we nou die energie van eigen bodem halen. Dat is goedkoper en dat is betrouwbaarder. We betalen in Nederland nu echt te veel voor onze energierekening. Ik zag daar ook meerdere berichten over. Wij willen daar wat aan

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

doen. De oplossing daarvoor is dat we op eigen bodem in Nederland die energie opwekken, of het nou kernenergie is of met zonnepanelen en windmolens gebeurt.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Het is altijd het riedeltje dat je dan krijgt, maar mijn vraag ging over de vraag die daarboven hangt. Is dit het nou waard? De coalitie opblazen, de eerste premier van D66-huize van Nederland als volstrekt onbetrouwbaar neerzetten, miljonairs, zogenaamde miljonairs, tegenover mensen met lage inkomens zetten, wat plat populisme is van links: is dit het nou waard geweest? D66 laat zich er altijd op voorstaan de partij van techstart-ups en techscale-ups te zijn, maar die zitten nu te rekenen en verlaten het land, al helemaal als ze zich realiseren dat er nog een exitbelasting van 400 miljoen aankomt. Is dit het nou waard geweest boven gewoon op een normale manier met je partners bekijken hoe je een beetje de boel met elkaar verbindt in dit land?

De heer **Paternotte** (D66):
Mevrouw Keijzer noemt het een riedel, maar ze zegt allerlei dingen die gewoon niet kloppen. Ze noemt het een exitheffing, maar het gaat om mensen, individuen, particulieren die vertrekken naar belastingparadijzen waarmee wij geen belastingverdrag hebben. Het gaat niet om 400 miljoen euro. Het is een onderdeel van hoe je kunt bekijken hoe je met het aanpakken van fiscale constructies in Nederland een bedrag ophaalt en ons belastingsysteem eerlijker maakt. Kijk, ik zit in de politiek om dingen op te lossen en vooruit te komen, om die betaalbare huizen te bouwen waar mevrouw Keijzer ook zelf als minister aan heeft gewerkt, om te investeren in het onderwijs, om de Nederlandse economie weer in beweging te krijgen. Dat betekent dat je samenwerking moet zoeken en vooral dat je ook meerderheden moet zoeken. Dat doe ik met links, dat doe ik met rechts en dat doe ik door het midden. Voor het Belastingplan was er vorige week nog geen meerderheid. Er was geen route naar een meerderheid. Door een amendement dat wij hebben kunnen aanpassen met PRO en met Volt, is er nu wel de mogelijkheid om een meerderheid te krijgen in de Tweede en de Eerste Kamer, waardoor we met al die grote onderwerpen aan de slag kunnen gaan. Dat is waarom ik in de politiek zit: om daar oplossingen voor te vinden.

Ik vind niet dat miljonairs daarmee tegenover gewone mensen worden gezet. Ik denk dat je ook gewoon heel redelijk naar de feiten kan kijken. Mensen die meer dan €60.000 winst maken op hun vermogen — meer dan €60.000 winst: dat is een hele kleine groep Nederlanders — dragen 2,5% meer bij over die winst. Daarmee kunnen we mensen met een modaal inkomen een lastenverlichting geven. We kunnen zorgen dat alle andere spaarders of beleggers — dat zijn er volgens mij bijna 2,5 miljoen — juist iets minder belasting betalen. Ik denk dat dat verantwoord is. Ik denk dat dat een goede stap is.

De **voorzitter**:
Mevrouw Keijzer, afrondend.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Waar je mee omgaat, word je mee besmet. Althans, dat is wat D66 altijd andere mensen voorhoudt. Dat geldt hier ook. Ze zijn aan boord gegaan met Klaver en Dassen, die de afgelopen dagen plat populisme bedreven hebben, waarbij ze eigenaren van aannemersbedrijfjes tegenover hun werknemers hebben gezet en hebben gezegd: wij hebben hier het goede gedaan. Daarbij heeft u een groot gedeelte van de Kamer geschoffeerd, in ieder geval de coalitiepartner van D66. Zou het misschien helpen om

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

een telefoontje te plegen met de Special Envoy van de techscale-ups en techstart-ups? Die heeft gezegd: als dit op deze manier doorgaat in dit land, moet u misschien nu uw heil elders zoeken. Dat is wat hier gebeurt. Uiteindelijk leidt dat platte populisme waar D66 nu aan meedoet tot een vertrek van ondernemers naar het buitenland, en in ieder geval tot minder investeringen. Want waarom zou je je best doen voor dit land als D66, de partij die zich er altijd op laat voorstaan dat ze voor die sector staat, ze de moeder belast? Want dat is wat hier gebeurt.

De heer **Paternotte** (D66):
Mevrouw Keijzer noemt start-ups. Maar als je het box 3-tarief verlaagt voor particulieren die minder dan €60.000 winst in een jaar maken — €60.000! — dan betekent dat dat de meesten van die ondernemers erop vooruitgaan. Hetzelfde geldt voor de ondernemers die in box 1 inkomstenbelasting betalen. Die krijgen ook een lastenverlichting. Dat zijn die start-ups. Het gaat dus eigenlijk om iedereen die nog niet boven die grens zit. Het gaat echt om winstbedragen. Je gaat feitelijk pas iets meer box 3-belasting betalen boven de €72.000 winst. Dat is het effect van dit amendement. U kunt het heel groot maken, met grote statements, maar laten we het gewoon terugbrengen tot de feiten en waarom dat onredelijk zou zijn.

Wat ondernemers in Nederland nodig hebben, is dat we van het stikstofslot af komen. Dat is al tien jaar een discussie in Nederland. Hierdoor kunnen heel veel ondernemers geen vergunningen krijgen en hebben ze geen zekerheid en duidelijkheid, of het nu om boeren, bouwers of ondernemers in de regio gaat. Dat willen we oplossen. Daar willen we hen bij helpen. Ondernemers hebben behoefte aan goedopgeleid personeel. We doen investeringen in het onderwijs. Ondernemers hebben er behoefte aan dat wij de problemen op het stroomnet oplossen, zodat we weer betaalbare energie in Nederland krijgen. Het is allemaal nodig. Daarvoor is een belastingplan nodig. Het iets meer belonen van werk helpt ook, denk ik, want werken meer laten lonen is ook goed voor de economie. Dat is ook onderdeel van de afspraken die we hebben gemaakt.

De **voorzitter**:
De heer Markuszower. Ik stel voor dat de heer Paternotte daarna begint met zijn termijn.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Ik heb niet per se een vraag aan de heer Paternotte — die heb ik net al gesteld — maar ik heb een informatieverzoek. De heer Paternotte zei bijvoorbeeld net dat het wel kan. De verschillende box 3-schijven kunnen wel worden ingevoerd. Ik heb echt andere berichten gelezen, van zowel minister Heinen als van de staatssecretaris. Ik hoor daar graag een reactie op.

Ik las net ook een artikel in De Telegraaf van economisch redacteur Martin Visser. Die zegt toch dat de effecten van het amendement veel negatiever zullen zijn voor ondernemers, voor zzp'ers, voor grotere groepen. Voordat de termijn van het kabinet begint, zou ik graag willen dat het kabinet reageert op alle effecten van het amendement en specifiek ingaat op het artikel in De Telegraaf, want het ziet er echt veel minder rooskleurig uit voor Nederland, voor Nederlandse ondernemers, voor zzp'ers, en ook voor mensen die veel minder geld hebben dan een miljoen. Dus graag informatie hierover.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De **voorzitter**:
Meneer Markuszower, het was een informatieverzoek. Ik geleid het door naar het kabinet, maar ik kan me ook voorstellen dat het onderdeel gaat uitmaken van de beantwoording van de regering. Dan kunt u er gelijk met ze over wisselen.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Wanneer wist de VVD nou van deze deal die gesloten is met links?

De heer **Paternotte** (D66):
Wij kunnen daar eigenlijk heel transparant over zijn. Volgens mij heb ik in het weekend met de heer Bontenbal en de heer Brekelmans besproken dat wij gesprekken wilden gaan voeren met de heer Klaver en de heer Dassen over hun inzet. Los daarvan hadden we alle drie al gesproken met de heer Klaver, en ikzelf ook met de heer Dassen. Daarna heb ik de heer Klaver gebeld om te zeggen dat wij die gesprekken wilden gaan voeren. We hebben een aantal keer verteld dat dat best wel ingewikkelde gesprekken waren en waar de discussies over gingen: het amendement van de heer Klaver. Dat vonden wij ruig. Wij wilden dat er zowel op maatregelniveau als qua maatvoering een stap terug werd gezet. Daarover hebben de heer Bontenbal en ik de onderhandelingen gevoerd. Dat is gelukt. Het feit dat we eruit waren vlak voor het moment dat de amendementen moesten worden ingediend, geeft aan hoe lastig het was. Nadat we eruit waren, zijn we praktisch direct naar de heer Brekelmans gegaan om hem te vertellen wat daar exact in stond.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Oké, praktisch direct. Dan klopt het verhaal van de VVD, denk ik. Vijf minuten voor de persco …

De heer **Paternotte** (D66):
Nee, nee, dat klopt niet.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Dat klopt niet? Kan dat dan worden opgehelderd? Wanneer wist de VVD …

De heer **Paternotte** (D66):
Dat is ook niet wat de VVD …

De **voorzitter**:
Meneer … U krijgt het woord; u neemt het niet. Gaat uw gang.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Wanneer is de VVD door D66 geïnformeerd over het feit dat er een deal beklonken was met PRO?

De heer **Paternotte** (D66):
Zoals ik al zei: praktisch direct nadat wij die afspraken hebben kunnen maken met de heer Dassen en de heer Klaver. Ik weet de exacte tijd niet, maar mensen hebben ons volgens mij ook zien lopen. U maakt er vijf minuten van, maar dat heb ik de VVD niet horen zeggen. Het was direct nadat wij die afspraak hebben gemaakt, en volgens mij was dat gisteren ergens rond 13.00 uur.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Het was volgens mij de vicepremier …

De heer **Paternotte** (D66):
Ik zie de heer Brekelmans knikken.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Het was volgens mij de vicepremier die dat zei. Het gaat erom dat je in een gesprek beland en dat je daar misschien een deal uit kan halen. Het lijkt mij dat je dan in ieder geval de tijd neemt om je coalitiefracties mee te nemen in dat resultaat en dat je niet zegt: het komt over drie minuten naar buiten. Dat kun je misschien wel doen in de politiek, maar volgens mij is dat fnuikend voor het vertrouwen dat je opbouwt in een coalitie die al zo fragiel was. Mijn vraag is dus als volgt. Je ziet de rommel en de chaos die hierdoor zijn veroorzaakt. Ik denk dat we op een dieptepunt van het onderlinge vertrouwen zijn beland. Dan helpt dit niet. Is de heer Paternotte het ermee eens dat als je dat al doet, als je oversteekt naar links en je je coalitiepartner daar veel pijn mee doet, je dat op een andere manier zou moeten laten landen dan op deze manier?

De heer **Paternotte** (D66):
Nogmaals, de heer Eerdmans zet een beeld neer dat niet klopt. Ik heb hem best vaak gebeld afgelopen week, maar ik heb de heer Brekelmans en de heer Bontenbal nog een heel stuk vaker gebeld. Dat deden we continu, niet alleen om te vertellen dat we in gesprek wilden gaan, maar ook om te vertellen dat de gesprekken moeilijk waren en voor een deel ook waar die moeilijkheid in zat. Dat is overigens ook niet iets waar je heel erg naar hoeft te gissen, want ik denk dat de hele Kamer ongeveer heeft kunnen zien dat de heer Klaver en de heer Dassen een amendement hadden neergelegd. De heer Klaver zei net: "Heb ik alles daarop binnengehaald? Nee, om samen te werken kun je niet honderd procent je zin krijgen." Dat gold voor hem en dat gold ook zeker voor mij, en voor de heer Bontenbal en de heer Dassen. Daarom hebben wij die gesprekken gevoerd en hebben we dat steeds weer gemeld binnen onze coalitie, omdat we daar transparant over wilden zijn naar elkaar. Dat deden we niet met de tabellen op tafel, maar zodra we die afspraken hebben kunnen maken, hebben we ze een voor een, stap voor stap doorgelopen met de heer Brekelmans. Ik vind ook dat dat logisch is.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Er is sprake van een kabinetscrisis. Ik moet zeggen dat ik de heer Paternotte hier redelijk laconiek zie staan. Ik wil hem graag vragen of hij zich hier verantwoordelijk voor voelt.

De heer **Paternotte** (D66):
Ik voel mij volledig verantwoordelijk voor alles wat raakt aan deze coalitie. Ik ben fractievoorzitter van een coalitiepartij. Ik sta hier elke dag om te zorgen voor oplossingen, samenwerking en het slaan van bruggen. Ik weet dat het niet altijd makkelijk is, maar ik vind het wel mooi werk. Elke keer als we weer iets mogelijk kunnen maken wat betekent dat we voor mensen in Nederland iets kunnen bereiken, is dat goed. Dat is ook waarom ik hier vandaag sta.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Wat is dan zijn oplossing voor deze crisis die er nu aan de hand is?

De heer **Paternotte** (D66):
Ik neem uw termen niet over. We hadden een ingewikkelde situatie. We hebben de afgelopen maanden gezien hoe lastig het was met de begroting en met het Belastingplan. Het kabinet stuurde het Belastingplan naar de Tweede Kamer. We zagen toen dat dit Belastingplan niet kon rekenen op een meerderheid in de Tweede en Eerste Kamer. Daarom ben ik aan de slag gegaan, is de heer Brekelmans aan de slag gegaan, is de heer Bontenbal aan de slag gegaan. Toen heb ik heel serieuze gesprekken gevoerd. U heeft daarnet een paar voorbeelden van commentaren daarover gezien, met de heer Eerdmans, de heer Stoffer, de heer Vermeer, de heer Struijs, mevrouw Bikker, de heer Dassen en de heer Klaver. Dat deed ik omdat ik die meerderheid wel wilde bouwen in de Eerste Kamer, omdat ik niet wil dat we nog weken in onzekerheid zitten, omdat ondernemers niet nog weken in onzekerheid moeten zitten, omdat Nederlanders daarin niet moeten zitten. Dat deed ik om die doorbraak te kunnen krijgen. We wisten van elkaar dat als daar afspraken aan de linkerkant of aan de rechterkant voor nodig zijn, het best eens ingewikkeld kan zijn. Als je samenwerkt als coalitie, betekent dit dat je samen verantwoordelijkheid hebt. Het betekent niet dat je altijd helemaal hetzelfde kan of hoeft te stemmen. Op basis daarvan heb ik uiteindelijk die afspraken gemaakt met de heer Bontenbal en de heer Klaver en de heer Dassen over het amendement dat zij hebben ingediend en dat zij nu hebben gewijzigd.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dus de heer Paternotte stelt dat er geen sprake is van een crisis?

De heer **Paternotte** (D66):
Nee.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Nou breekt toch mijn spreekwoordelijke klomp. Een ingewikkelde situatie is het eerlijk gezegd al vanaf mei, omdat er niet goed een financieel motorblok is afgesproken in deze coalitie, ik telkens verschillende voorstellen heb gezien vanuit het kabinet en keer op keer het balletje vooruit is getrapt tot hier in de Kamer. De heer Paternotte heeft nu samen met collega Bontenbal zijn best gedaan om tot iets te komen waarvan hij denkt: zo kan het Belastingplan het halen. Ik heb waardering voor die poging, maar laten we wel wezen: de ingewikkelde situatie duurt al maanden en we zitten nu toch wel bij een situatie waarin de patiënt mogelijk geslaagd geopereerd is maar vervolgens de coalitie niet meer bestaat. Erkent de heer Paternotte dat we in die ingewikkelde situatie toch ook echt zullen moeten kijken wat de weg vooruit is, ook na de stemmingen die volgen aan het einde van deze dag?

De heer **Paternotte** (D66):
Absoluut. Volgens mij hoorde ik dat gisteren ook de politiek leider van de VVD zeggen. De afgelopen maanden, u zegt vanaf mei, hebben we gezien dat het nog ingewikkelder is geweest om tot meerderheden te komen dan we dachten. Ik had het liefste gezien dat het kabinet met alle partijen die constructief wilden meedenken, om tafel kon om tot die

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

meerderheden te komen. Dat was niet mogelijk. Daarom hebben wij die taak vanuit de Tweede Kamer gekregen. Die neem ik graag op me. Maar ja, ik hoop wel dat we dat volgend jaar op een andere manier kunnen doen en dat we ook lessen kunnen trekken uit hoe het de afgelopen tijd is gegaan. Ik denk dat dat niet alleen voor de coalitie, want dat is tot daar aan toe, maar ook voor Nederland beter zou zijn.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Ik maak me zorgen dat de heer Paternotte té luchtig over deze situatie doet. Mijn observatie is dat het kabinet alle pannetjes die op het vuur stonden heeft laten aanbranden en dat naar de Kamer heeft gestuurd met "we proberen er het beste van te maken", maar dat dit niet lekker zal smaken. Deelt de heer Paternotte dat?

De heer **Paternotte** (D66):
Mevrouw Bikker is natuurlijk de koningin van de metaforen in dit huis. Ik heb geleerd dat het soms goed is om ze even te laten bezinken voordat ik ze overneem of becommentarieer. Maar ik ga er wel over nadenken.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Maar daarmee heb ik geen antwoord op de vraag die eronder lag. Wat de oplossing ook gaat worden vandaag … Ik zal mij inzetten om een oplossing te vinden, want dat vind ik nodig voor ons land. Absoluut. Ik heb daarom ook een aantal vragen gesteld aan collega Klaver over punten waarover ik mij zorgen maak in zijn amendement, waarin ik echter ook een handreiking zie. Zo zal ik vandaag meer vragen stellen. Maar ik maak me het allermeeste zorgen over de bestuurbaarheid van het land als er vanuit het kabinet telkens alleen maar aangebrande voorstellen komen waarbij het ingewikkeld is om tot meerderheden te komen of waarbij meerderheden er niet meer dreigen te zijn. Ik denk dat we dan ook de blik vooruit hebben te richten. Willen we nog zo'n jaar, zoals de Kamer nu heeft gefunctioneerd, of niet? Mijn antwoord is: nee, zo kan dat niet doorgaan. Dan is er ook echt iets nodig in de bezinning op de onderlinge verhoudingen. Met alle waardering voor de inzet van collega Paternotte: het gaat niet goed.

De heer **Paternotte** (D66):
Ik sta hier niet met luchtigheid. Ik heb, denk ik, een opgeruimd karakter, dus dat kan misschien zo overkomen, maar ik denk niet dat we de afgelopen maanden naar een heel simpel proces hebben gekeken als het ging om het komen tot meerderheden voor de begroting en voor het Belastingplan. Echt niet. Maar ik denk ook dat u ons tekortdoet als u de indruk hebt dat er geen doorbraken zijn geweest het afgelopen jaar. Ik noem migratie, met het Migratiepact, waar uw partij en mijn partij voor het eerst steun hebben gegeven aan grote stappen om bijvoorbeeld de instroom te beperken en toch strenger te kijken naar asielaanvragen. Daar hebben we met het midden en met partijen op rechts een doorbraak gekregen. Als het gaat om stikstof ligt er nu een aanpak en liggen er wetten die waarschijnlijk kunnen rekenen op meerderheden en die leiden tot positiviteit bij bouwers, die zeggen: dit is de sleutel om van dat slot af te komen waardoor de schop weer de grond in gaat. Ondernemers zijn positief, net als natuurorganisaties en zelfs voor een groot deel belangrijke organisaties die boeren en jonge boeren vertegenwoordigen. Die zijn het echt niet met alles eens, maar zeggen: we kunnen hiermee met het kabinet aan de slag. Dat zijn, denk ik, heel belangrijke doorbraken die

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

heel hard nodig zijn over onderwerpen die de Nederlandse politiek al tien jaar in hun greep houden. Ik zou heel graag willen dat we volgend jaar, ook als het gaat om de begroting en het belastingplan, op eenzelfde manier tot meerderheden kunnen komen. Ik denk dat het kabinet en wij als coalitie daar werk voor te doen hebben.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Het zijn geen doorbraken, maar daar gaat mijn interruptie niet over. Ik zat net even te luisteren toen de heer Eerdmans vroeg hoe het nou verlopen was. Eerlijk gezegd doet de manier waarop Bontenbal en Paternotte geopereerd hebben, mij een beetje denken aan hoe de heer Wilders een persconferentie organiseerde een week voorafgaand aan de val, aan het terugtreden van de heer Wilders uit de coalitie. Ziet de heer Paternotte dat hij eigenlijk een beetje op Wilders lijkt?

De heer **Paternotte** (D66):
Nee. Ik denk dat de heer Wilders dit ook als een hele diepe belediging zou beschouwen. Ik zie dat dat klopt.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Misschien zouden de heer Paternotte en de heer Bontenbal dat als een belediging moeten beschouwen.

De heer **Paternotte** (D66):
Dat doen we ook.

(Hilariteit)

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Dat doet hij ook, maar hij zou het ook ter harte moeten nemen, want wat hij feitelijk gedaan heeft, is Nederland in crisis storten. Het feit dat hij dat ontkent, is lachwekkend. Ik moest er net ook echt om lachen. We zitten hier gewoon in een dikke crisis omdat twee coalitiepartijen volstrekt onbetrouwbaar zijn gebleken. Ziet hij dat nou zelf helemaal niet?

De heer **Paternotte** (D66):
Nee. Dat komt omdat wij de taak hebben gekregen om tot meerderheden te komen, wetende dat dat misschien zou leiden tot amendementen waar niet de hele coalitie voor zou kunnen stemmen. Dat is de afgelopen week ook regelmatig aan de orde geweest. Dat is geen ideale situatie, maar wel een oplossing voor een vraagstuk waar we mee zitten. Het heeft namelijk niet zo veel zin om hier een belastingplan aan te nemen in totale onzekerheid over wat er vervolgens in de Eerste Kamer gaat gebeuren, want een wet moet door de Tweede Kamer en de Eerste Kamer. U heeft zelf ook gezien hoe ingewikkeld dat kan zijn toen u zelf als vicepremier actief was en ook probeerde tot die meerderheden te komen. Dat is wel waarvoor ik aan de slag ben gegaan. Dat doe ik natuurlijk het allerliefst met alle coalitiepartijen, maar samenwerken betekent dat je samen verantwoordelijkheid neemt. Dat doe ik heel graag met deze coalitie, met alles waar de ministers van alle drie de partijen mee bezig zijn. Samenwerken betekent niet dat je altijd hetzelfde moet stemmen.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Ja, "bladiebla", want het is maar zeer de vraag of, als het vandaag überhaupt tot een meerderheid komt, dat ook in de Eerste Kamer zo is. Feit blijft dat de heer Paternotte en de heer Bontenbal weggelopen zijn voor andere afspraken in het coalitieakkoord en daarbij hun partner hebben geschoffeerd. Dat lijkt gewoon op wat ik eerder meegemaakt heb in kabinet-Schoof. Daarmee lijkt wat Bontenbal en Paternotte gedaan hebben op wat Wilders gedaan heeft. Hoe kan je hier nou staan en het hebben over het landsbelang als je Nederland feitelijk in een crisis stort?

De heer **Paternotte** (D66):
We hebben juist het voorstel van de heer Dassen en de heer Klaver binnen de kaders van het coalitieakkoord gebracht. Ik ben het met u eens dat wat er lag, met onder andere het afschaffen van de doorschuifregeling voor bedrijfsopvolging, niet in lijn is met het coalitieakkoord, maar die maatregelen zijn eruit. Overigens zijn ook de maatregelen eruit die raken aan het wetsvoorstel van het kabinet om met een novelle versneld naar vermogenswinstbelasting te gaan. Die zijn ook uit het amendement gehaald. Ik denk dat dat ook belangrijk was, vanwege het coalitieakkoord en afspraken in het kabinet. We hebben daar een redelijk compromis van gemaakt, met een inhoud waarvan ik denk dat die ook uw achterban eigenlijk wel aan zou kunnen spreken. Ik bedoel: u heeft gelijk als u zegt dat dit geen mega lastenverlichting is, maar €100 per jaar voor een modaal inkomen, voor mensen die in box 1 inkomstenbelasting betalen, is wel goed. Het iets minder belasten van kleine spaarders en kleine beleggers is, denk ik, niet verkeerd. Daarvoor een iets grotere bijdrage vragen aan mensen die meer dan €60.000 winst per jaar maken is de oplossing daarvoor. Ik denk dat dat ook bij uw achterban op steun zou kunnen rekenen.

De **voorzitter**:
U vangt aan met uw termijn.

De heer **Paternotte** (D66):
Voorzitter, ik heb al behoorlijk veel gezegd. Dat bent u ook wel gewend als ik hier achter de microfoon sta. Ik zal proberen het wat dat betreft kort te houden. Politieke samenwerking betekent verantwoordelijkheid nemen. Laten we vandaag dus met elkaar het hoofd koel houden en blijven zoeken naar wat ons verbindt. D66, mijn fractie, wil samenwerken met iedere constructieve kracht in dit huis, van rechts tot links, met partijen die dicht bij ons staan en ook met partijen die verder van ons afstaan, om de simpele reden dat wij problemen willen oplossen voor mensen. We willen meer woningen bouwen, Nederland van het stikstofslot halen, beter onderwijs voor onze kinderen en zorgen voor een sterk Nederland in een veilig Europa.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan meneer Wilders voor zijn derde termijn namens de Partij voor de Vrijheid. Ik stel voor dat we na de termijn van de heer Wilders gaan schorsen voor de lunch.

De heer **Wilders** (PVV):
Voorzitter. Deze coalitie is de facto dood. Alleen de begrafenis moet nog plaatsvinden. Ze steken elkaar messen in de rug, het vertrouwen is weg en de geur van ontbinding is

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

inmiddels in heel Nederland te ruiken. De coalitiepartijen maken er al maandenlang een onvoorstelbare bende van. De een wil naar rechts, de ander naar links, ze slachten elkaar politiek af, ze maken in het geheim geniepige deals met de oppositie en er is niemand, maar dan ook niemand die dat zooitje coördineert. Wat wil je ook, met zo'n minister-president? Daar zit ie dan, in het midden van vak K: Rob Jetten, met afstand de meest incompetente premier uit de vaderlandse geschiedenis. Hij geeft geen leiding, hij heeft geen gezag en niemand neemt hem nog serieus. De baan van premier is duidelijk te hoog gegrepen. Nederland heeft werkelijk niets aan zo'n politieke kluns.

Voorzitter. De VVD laat zich piepelen. Als je echt niet accepteert dat je coalitiepartners je verraden, waarom blijf je dan in hemelsnaam nog in dit kabinet? Stap er dan uit. Of zijn ze bang voor verkiezingen en het verliezen van hun mooie baantjes? Hoe dan ook, de VVD staat op instorten. Kiezers zijn het zat en rennen massaal weg.

Voorzitter. Dit hele kabinet moet weg. Ze maken zichzelf kapot en sleuren Nederland mee de afgrond in. Op alle, maar dan ook alle fronten laten ze het afweten. Ze weigeren een asielstop in te voeren. Ze veranderen Nederland met de open grenzen in één groot azc en een half-Arabisch land. Die nationale zelfmoord — want dat is het — moet ophouden.

Wat ook moet ophouden, is dat ze ons zuurverdiende geld over de balk smijten terwijl de Nederlanders kunnen verrekken. Tientallen miljarden euro's gaan naar asielopvang. Onze huizen worden massaal weggegeven aan gelukszoekers. Miljarden euro's worden gedoneerd aan Afrika, Oekraïne en Brussel of besteed aan stikstof- en klimaatwaanzin. Maar er is geen rooie cent voor onze eigen mensen, voor goedkopere boodschappen, voor lagere huren, voor een lagere energierekening, voor een lager eigen risico en voor het wat makkelijker maken voor gewone Nederlanders, die het moeilijk hebben en die het vaak financieel niet meer trekken. Deze mensen interesseert deze coalitie geen bal. Een coalitie en een kabinet die ons geld liever besteden aan het buitenland dan aan onze eigen mensen hier in Nederland en die onze grenzen wagenwijd open laten staan, verdienen het geen seconde langer om dit land te besturen.

Voorzitter. De PVV zal het amendement over de miljonairsbelasting niet steunen. We hoeven in dit land voor niemand de belastingen te verhogen en dat willen we ook niet. Nogmaals, dat hoeft ook niet als we snijden in al die miljarden euro's die nu worden uitgegeven aan de linkse hobby's van Klaver en Jetten. Dat zijn, zoals ik al zei: asiel, klimaat, ontwikkelingshulp en de stikstofwaanzin. Als we dat doen, als we stoppen met die linkse hobby's, dan kunnen we niet 1 miljard teruggeven aan de mensen maar tientallen miljarden euro's, zonder dat de belastingen voor wie dan ook hoeven te worden verhoogd. Met dat geld kunnen we het eigen risico verlagen, de huren verlagen, de btw op boodschappen schrappen en de energierekening nog deze winter verlagen.

Voorzitter. De PVV heeft nog nul vertrouwen in dit rampkabinet. Ze hebben volgens mij ook een stuk minder vertrouwen in elkaar. Daarom hebben wij eergisteren al een motie van wantrouwen ingediend. Ik wil daar vandaag over stemmen, voorzitter. Dat gaan we ook doen. Ik zeg u ook alvast dat wij daar hoofdelijk over willen stemmen.

Voorzitter. De PVV zal niet rusten voordat dit kabinet is opgestapt en er nieuwe verkiezingen komen. Dit land verdient namelijk een kabinet dat de Nederlander weer op

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

één zet en verdient het dat de PVV weer de grootste partij van Nederland wordt.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Wilders.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De **voorzitter**:
Ik schors tot 12.45 uur voor de lunch.

De vergadering wordt van 12.06 uur tot 12.45 uur geschorst.

Pakket Belastingplan 2027

Pakket Belastingplan 2027

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van enkele belastingwetten en enige andere wetten (Belastingplan 2027) (37022);**
- **het wetsvoorstel Wijziging van enkele belastingwetten en enige andere wetten (Overige fiscale maatregelen 2027) (37023);**
- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet inkomstenbelasting 2001, de Wet op de loonbelasting 1964 en enige andere wetten inzake de belastingheffing met betrekking tot aandelenoptierechten van werknemers en de daaruit verkregen aandelen van start-ups en scale-ups en inzake de afschaffing van de stakingsaftrek en de meewerkaftrek (Wet fiscale stimulering start-ups en scale-ups) (37024);**
- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet minimumbelasting 2024 in verband met de internationaal overeengekomen veiligehavenregels in het Side-by-Side-pakket en een aantal overige technische wijzigingen (Wet veiligehavenregels Wet minimumbelasting 2024) (37025).**

De **voorzitter**:
Aan de orde is de voortzetting van de derde termijn van het debat over het Belastingplan 2027.

De algemene beraadslaging wordt hervat.

De **voorzitter**:
Ik geef het woord aan de heer Brekelmans, voor zijn bijdrage namens de VVD. Gaat uw gang.

De heer **Brekelmans** (VVD):
Voorzitter. Ondernemers en mensen die hard werken zijn de motor van ons land. Ondernemers investeren, creëren banen en zorgen ervoor dat ons land vooruitgaat. Als

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

zij dat niet meer doen, valt ons land stil. Sterker nog, als ondernemers en investeerders uit Nederland weggaan, holt ons land achteruit. We hebben juist meer investeringen nodig in ons land, niet minder. De VVD staat voor deze ondernemers. Als liberaal wil ik dat mensen gestimuleerd worden om iets op te bouwen in het leven, dat de belastingen zo laag mogelijk zijn, dat de overheid klein in plaats van verstikkend is. Daarom hebben wij hier hele duidelijke afspraken over gemaakt in het regeerakkoord. Er moet meer in Nederland worden geïnvesteerd. Daarvoor is een stabiel fiscaal vestigingsklimaat nodig. Ondernemers en investeerders in Nederland moeten weten waar ze aan toe zijn.

Midden in die onderhandelingen werd ik gisteren overvallen door twee coalitiepartners: er was een deal gesloten met PRO en Volt. Dat was een voldongen feit. De kranten waren al geïnformeerd. De persconferenties waren al gepland. Dit is een deal waar de VVD niet mee kan instemmen, die schadelijk is voor heel veel mensen, voor ondernemers en voor onze economie en indruist tegen de afspraken die we hebben gemaakt in het coalitieakkoord.

De heer **Wilders** (PVV):
Ja, zo is het gegaan volgens de heer Brekelmans. Ik heb natuurlijk ook het nieuws kunnen volgen. Mijn vraag aan u is eigenlijk tweeledig. Aan de ene kant: vertrouwt u, na alles wat er is gebeurd, uw coalitiepartners nog? Kunt u ze nog vertrouwen? Nogmaals, kabinetten vallen meestal niet op inhoud, maar op wantrouwen en ontbrekende collegialiteit. Vertrouwt u ze dus nog? Het tweede: is het waar dat u eigenlijk van ze eist dat ze vanavond, of wanneer het ook moge zijn, niet voor het amendement-Klaver stemmen, of is dat alleen een aanbeveling van uw kant?

De heer **Brekelmans** (VVD):
Het is niet voor niks dat onze partijleider Dilan Yeşilgöz gisteren heeft gezegd dat er wat ons betreft een fundamentele reset nodig is. Want de manier waarop het de afgelopen maanden is gegaan, zoals het gisteren en eergisteren is gegaan, is niet een manier waarop je met elkaar kunt samenwerken. Wat mij betreft is die fundamentele reset dus ook echt nodig.

Wat betreft de vraag hoe partijen hier stemmen: wij vinden dat het amendement van PRO dat nu voorligt, tegen het coalitieakkoord ingaat. CDA en D66 hebben daar klaarblijkelijk een andere lezing van. Uiteindelijk staat het iedere partij vrij om te stemmen wat die wil. Ik kan niet iets eisen. Ik kan alleen wel zeggen hoe wij er als VVD naar kijken.

De heer **Wilders** (PVV):
De vraag is natuurlijk of u er consequenties aan verbindt, behalve dan een zogenaamde reset, whatever it may be. Verbindt de VVD-fractie in dit huis er consequenties aan, nog los van het feit of het wordt aangenomen of niet, als uw twee coalitiepartners voor het amendement van PRO en Volt over de miljonairsbelasting stemmen?

De **voorzitter**:
De heer Brekelmans.

De heer **Wilders** (PVV):
Nou, voorzitter, ik was nog niet helemaal klaar, dus als ik nog even mag … Verbindt u daar consequenties aan? Ik zag vandaag op SBS6 een peiling. Nogmaals, peilingen zijn

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

maar peilingen, maar toch. Daaruit bleek dat 80% van uw kiezers zegt: het is nu wel klaar, laat niet met je piepelen en houd ermee op. Dat zijn mijn twee vragen. Zijn er consequenties als zij toch voor die amendementen stemmen of betekent dat alleen maar "we moeten even opnieuw met elkaar gaan praten met een kop koffie"?

De heer **Brekelmans** (VVD):
De vraag vandaag is ook wat het betekent voor het Belastingplan als het amendement wel of niet wordt aangenomen. Laat ik heel duidelijk zijn: als het amendement van PRO wordt aangenomen, gaan wij als VVD niet voor het Belastingplan stemmen. Dat is de vraag die vandaag voorligt. Er is ook een versie van het Belastingplan die het kabinet heeft gepresenteerd, waar gewoon een meerderheid voor is. De ChristenUnie, 50PLUS en de Groep Markuszower hebben aangegeven dat ze bereid zijn om het voorstel te steunen dat het kabinet heeft gepresenteerd. Er is dus gewoon een route naar een meerderheid. Wij hebben gezegd: wat er vandaag ook gebeurt met het Belastingplan, er is sowieso een fundamentele reset nodig. Dat betekent dat er ook een fundamenteel gesprek zal moeten plaatsvinden in de coalitie, maar op wat er dan vervolgens gaat gebeuren, ga ik niet vooruitlopen.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Wilders** (PVV):
Dit is wel groot nieuws, want waar ik al bang voor was, gebeurt. Gisteren hing nog boven de markt dat de VVD wellicht zou opstappen uit het kabinet als men voor het amendement zou stemmen, maar nu zegt de heer Brekelmans: wij gaan dan niet voor het Belastingplan stemmen. Met andere woorden, u blijft gewoon in het kabinet zitten, ook als uw twee coalitiepartners, naar uw mening tegen het coalitieakkoord in, voor een amendement stemmen dat wel of niet wordt aangenomen. Gisteren dreigde u nog en zei u: wij stappen op, klaar ermee! Nu zegt u: we blijven zitten, maar we stemmen niet meer voor het Belastingplan. Het is overigens dan nog maar de vraag of dat het haalt. Dit is typisch de VVD. Om deze reden keldert u in de peilingen, omdat uw kiezer het strontziek is dat u iedere keer buigt voor de agenda van Jesse Klaver. Hij krijgt iedere keer zijn zin. Nog los van wat we er zelf van vinden: hij krijgt politiek iedere keer zijn zin. Hij krijgt zijn zin met het schrappen van de ombuigingen op de uitkeringen en hij krijgt zijn zin, tegen de wil van u en het coalitieakkoord in, met de miljonairstaks, die u niet wilt. U buigt iedere keer voor uw coalitiepartners, die in feite liever met PRO willen en PRO belangrijker vinden dan de VVD als coalitiepartner. Als u daarmee doorgaat en alleen maar zegt "het heeft geen consequenties; we stemmen tegen het Belastingplan, maar we blijven gewoon zitten", dan gaat dat iedere week gebeuren. Dan gaat dat iedere maand gebeuren. Dan gaat dat bij iedere begroting gebeuren en dan rennen uw kiezers keihard van u weg.

De heer **Brekelmans** (VVD):
We kunnen zien dat de heer Wilders deze derde interruptie al had voorbereid, want hij reageert niet op wat ik zeg. Ik heb gezegd dat wanneer het amendement wordt aangenomen, wij tegen het Belastingplan zullen stemmen. Gisteren heeft onze partijleider — ik herhaal dat hier weer — gezegd dat er sowieso een fundamentele reset nodig is. Dat is ook wat ik hier op dit moment herhaal. Alle woorden en classificaties die de heer Wilders daar vervolgens aan koppelt, zijn volledig aan hem. Dat is niet wat wij hebben gezegd.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Wanneer is het crisis? Als mensen in Nederland de kachel niet aanzetten omdat ze de energierekening niet kunnen betalen, is het geen crisis. Als mensen in Nederland hun boodschappen niet meer kunnen betalen, is het geen crisis. Als er een genocide plaatsvindt in Gaza, is het geen crisis. Maar nu er een bescheiden bijdrage wordt gevraagd van hele rijke mensen, van miljonairs, van mensen die heel veel winst maken op hun vermogen, is dat voor de VVD een crisis. Dan speelt de VVD het op tot een crisis. Ik vraag de heer Brekelmans: laat hij daarmee niet zien dat de VVD bereid is om het landsbelang op het spel te zetten alleen maar voor de eigen belangen en dat de keuzes van de VVD neerkomen op het elke keer weer niet eerlijk willen delen en het niet willen opkomen voor rechtvaardigheid?

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ik vind het heel jammer dat de heer Van Baarle van DENK meegaat in de frames en de marketingmachine van PRO, want bij ons, bij de VVD, staat de telefoon roodgloeiend van ondernemers die zich afvragen wat dit voor hen betekent. Niet iedere ondernemer in Nederland is een miljonair. Er zijn heel veel ondernemers die een heel normaal inkomen hebben, die bijvoorbeeld via box 2 hun belastingen afdragen en die zich nu de vraag stellen wat dit voor hen betekent. Er zijn heel veel bedrijven die op zoek zijn naar investeerders, de mooiste bedrijven in Nederland, de nieuwe ASML's, en die zich afvragen of er nog iemand in Nederland wil investeren als er nog 400 miljoen en een exitheffing boven de markt hangen. Dat zijn allemaal ondernemers waar de heer Van Baarle van DENK zich volgens mij als — zo noemt hij het zelf — ondernemerspartij ook zorgen over zou moeten maken. Dat hele beeld, alsof het alleen maar om miljonairs zou gaan en alsof het alleen maar de heel rijken zijn die worden belast, klopt gewoon pertinent niet.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Het zijn diezelfde ondernemers die vandaag laten weten: zorg nou voor stabiliteit. De VVD stort dit land in een crisis. In elk debat hier in de Kamer, over welke vorm het ook ging, waarin wij zeiden dat we eerlijker moesten gaan delen, dat we de rekening niet elke keer weer bij de mensen moesten leggen die de boodschappen, de benzine en de energierekening niet meer konden betalen, en dat we een klein beetje moesten vragen van mensen die het ontzettend goed hadden, was het de VVD die zei: nee, ondenkbaar, njet, gaat niet gebeuren. Daarmee laat de VVD toch zien waar de VVD staat, namelijk dat de partij bereid is het land in een crisis te storten voor de belangen van een groep hele welgestelde mensen die best een bijdrage zouden kunnen leveren om ervoor te zorgen dat we eerlijker met elkaar delen? Het is nu namelijk niet eerlijk. 5 miljard van die lastenverhoging van 6 miljard bij werkende mensen terecht laten komen: dat kán niet!

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ik zou tegen de heer Van Baarle het volgende zeggen. Ga eens met uw eigen achterban praten. Ga eens met Turkse ondernemers praten die niet een pensioen opbouwen via een pensioenfonds maar die dat doen omdat ze een winkel hebben en bijvoorbeeld daarvoor sparen en daarover belasting betalen in box 3, of die wat ze met die winkel verdienen, uitkeren via box 2. Dat zijn mensen die zich nu heel veel zorgen maken over de vraag wat dit voor hen betekent. Dat zijn hele normale ondernemers. Dat zijn niet de miljonairs. Daarbovenop ligt er gewoon een voorstel voor een Belastingplan waar hier in de Tweede Kamer een meerderheid voor is. Dat kan dus nu door linkse partijen helemaal worden verbouwd, waardoor er misschien geen meerderheid meer is in de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Tweede Kamer — ik weet het niet — maar er ligt nu gewoon een heel goed Belastingplan voor ondernemend Nederland. Er zit heel veel in voor ondernemers. De accijnzen gaan bijvoorbeeld omlaag, wat u ook belangrijk vindt en waar we ons samen voor inzetten om het voor elkaar te krijgen. Dat kan hier gewoon in een meerderheid door de Tweede Kamer worden aangenomen.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Het gaat om Turks-Néderlandse ondernemers. Turks-Nederlandse ondernemers! Dit Belastingplan doet volstrekt onvoldoende voor juist die ondernemers. De VVD kiest voor de hele grote bedrijven, voor de hele grote winsten, voor de hele grote rendementen en voor de hele grote vermogens, en laat de gewone man en vrouw in Nederland, die kleine ondernemers, elke keer weer zitten. Dat is het probleem. De VVD is nu zelfs bereid om een kabinetscrisis te organiseren omdat de VVD niet bereid is om ook maar een heel klein stapje te organiseren om hele grote rendementen en vermogens te belasten. Nogmaals, nou laat de VVD zien dat de VVD alleen maar bezig is met de eigen belangen, maar niet met de belangen van die kleine ondernemers, die gewone man en vrouw in Nederland, de mensen die het nu gewoon potverdikkeme niet meer kunnen betalen en er recht hebben dat het een stukje eerlijker wordt.

De heer **Brekelmans** (VVD):
Volgens mij is er geen ondernemer die het betoog van de heer Van Baarle kan volgen. Hij zegt dat dit Belastingplan niet genoeg is voor ondernemers. Vervolgens komt er een amendement van PRO dat het voor ondernemers veel slechter maakt en daar is de heer Van Baarle dan in één keer voorstander van. Het is totaal niet te volgen. Er ligt een voorstel voor een Belastingplan dat gewoon door een meerderheid hier in de Tweede Kamer gesteund kan worden. Het kan ook door de heer Van Baarle worden gesteund. Er zitten goede dingen in voor de autorijders. Er zitten goede dingen in voor ondernemers. Als hij dat gewoon steunt, is er niks aan de hand.

De **voorzitter**:
Mevrouw Teunissen. Nee, meneer Eerdmans. Excuus. Gaat uw gang.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Ik hoor net de heer Brekelmans tegen de heer Wilders zeggen dat als het amendement-Klaver wordt aangenomen, de VVD tegen het Belastingplan zal stemmen. De kans dat dat Belastingplan toch een meerderheid op links krijgt, is natuurlijk aanwezig. Gaat de VVD dan tegen een Belastingplan stemmen dat de eigen minister van Financiën, VVD-minister Heinen, moet uitvoeren?

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ik ga nu niet op dat scenario vooruitlopen, zeg ik tegen de heer Eerdmans. Ik begrijp de vraag die hij stelt. We gaan straks eerst over — ik weet niet hoeveel het er inmiddels zijn — vele tientallen amendementen stemmen. Ik ben hier op voorhand heel transparant over: wij zijn zeer kritisch op het amendement van PRO. Wij vinden dit heel slecht voor Nederland. Wij vinden het slecht voor ondernemers, wij vinden dit slecht voor onze economie. Daarom zeg ik heel transparant: als het amendement wordt aangenomen, stemt de VVD niet voor het Belastingplan. Over als-danvragen, zoals wat dat dan

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

daarna allemaal betekent, ga ik nu niet speculeren. Wat ik in ieder geval zeg, ongeacht wat er vandaag uit die stemmingen komt, is dat er een fundamentele reset nodig is, want zoals het de afgelopen maanden en dagen is gegaan, kan het niet doorgaan.

De heer **Eerdmans** (JA21):
De heer Brekelmans begint met speculeren. Hij zegt: als het amendement-Klaver wordt aangenomen, stemmen wij tegen. Dat is "als, dan" volgens mij. Dan is het toch een hele redelijke vraag om te stellen: als dat Belastingplan toch een meerderheid krijgt, gaat het VVD-smaldeel in dit kabinet, waaronder de minister van Financiën zelf, dat Belastingplan dan uitvoeren? Kan de VVD daarmee leven? Dat kan je je toch niet voorstellen?

De heer **Brekelmans** (VVD):
Nogmaals — ik ga mezelf herhalen — ik ga met alle amendementen die er zijn, niet vooruitlopen op hoe het Belastingplan eruitziet en wat er wel en niet wordt aangenomen. Ik zeg op voorhand heel duidelijk: als het amendement wordt aangenomen en dat onderdeel uitmaakt van het Belastingplan, dan zullen wij niet voorstemmen.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Wat is een fundamentele reset?

De heer **Brekelmans** (VVD):
Dat is in ieder geval dat er om te beginnen in de coalitie een heel fundamenteel gesprek plaatsvindt over hoe nu verder. Wat daar vervolgens uitkomt en wat de vervolgstappen zijn, zal moet blijken. Ik ga niet aansturen op wat daar uitkomt. Ik ga ook niet op voorhand bepaalde opties uitsluiten. Misschien dat de conclusie van zo'n fundamenteel gesprek is dat er iets van een tussenformatie nodig is. Misschien zeggen CDA en D66 wel: we gaan liever met PRO in een minderheidscoalitie zitten. Ik weet het niet. Dat fundamentele gesprek moet eerst plaatsvinden, maar ik ga niet vooruitlopen op hoe dat scenario eruitziet.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):
Het patroon van onverantwoord gedrag van de VVD is compleet, nu de VVD zegt dat het tegen het Belastingplan wil stemmen, alleen maar vanwege dat amendement van PRO. Net hoorde ik de heer Brekelmans herhalen wat mevrouw Yeşilgöz gisteren zei: de telefoon stond roodgloeiend. Dat zijn de rijke mensen in Nederland door wie de telefoons roodgloeiend staan bij de VVD. Ik weet zeker dat die telefoontjes allemaal worden opgenomen, maar als het gaat om een iets eerlijkere verdeling van de lasten, dan geeft de VVD niet thuis en is zij bereid het hele kabinet op te blazen. Vindt de heer Brekelmans dit nou verantwoord besturen?

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ik heb net al tegen de heer Van Baarle gezegd dat de mensen die ons bellen en die bij ons op de lijn komen, hele normale ondernemers zijn. Dat zijn mensen die niet in een pensioenfonds voor een pensioen hebben gespaard maar bijvoorbeeld een installatiebedrijfje met vier, vijf medewerkers hebben en zich afvragen: wat betekent dit voor mijn pensioen? Of die bijvoorbeeld een winkel hebben, en daarboven een

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

appartementje verhuren, omdat dat hun pensioen is, en die zich afvragen: als ik straks 67 ben en dat appartementje verkoop, hoeveel belasting moet ik daar dan over betalen? Dit zijn hele normale ondernemers die zich daar heel veel zorgen over maken. Dat zijn precies de mensen die de ruggengraat van onze samenleving vormen, die onze economie draaiende houden en die banen creëren. Mevrouw Teunissen zou zich daar ook een keer zorgen over moeten maken.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):
Dit is echt belachelijk. Dit is belachelijk gedrag. Nu hangt de heer Brekelmans heel ondernemend Nederland op aan 0,3% van de begroting, aan een progressieve belasting die dit amendement voorstelt, waarbij de rijkste mensen, de miljonairs, een fooi gaan betalen om de verdeling iets eerlijker te maken en hardwerkende mensen iets minder te belasten. De VVD komt niet op voor de ondernemers in Nederland. De VVD komt op voor de rijkste mensen in Nederland. Wanneer gaat de VVD eens opstaan voor het landsbelang? Dit is een patroon. De VVD heeft eerder kabinet-Rutte IV laten klappen op een leugen: nareis op nareis. Vervolgens heeft de VVD de weg geplaveid voor het meest extreme kabinet dat Nederland ooit gekend heeft. Nu stort de VVD het land in de verdoemenis door 0,3% van de begroting, een eerlijkere verdeling, tegen te houden. Het is onverantwoord gedrag. Ik zou willen dat de VVD daar eens op reflecteert. Bent u nu bezig met uw eigen belang of bent u nu bezig met het landsbelang?

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ik herhaal mijn antwoord, want we kennen deze VVD-riedel van mevrouw Teunissen wel. Ze doet het namelijk in ieder debat een keer of tien. Er ligt een Belastingplan, een voorstel van het kabinet, dat ten opzichte van de zomer inmiddels wel drie keer is aangepast om tegemoet te komen aan de wensen van oppositiepartijen. Daar is gewoon een meerderheid voor in de Tweede Kamer. Als daar vandaag over gestemd wordt, dan heeft het een meerderheid in de Tweede Kamer. Daarna gaat het gesprek verder om ook in de Eerste Kamer een meerderheid te vinden. Als het helemaal verbouwd wordt, er daardoor een heleboel ondernemers zijn waarvoor de onzekerheid toeneemt, er minder in Nederland wordt geïnvesteerd en er een ongedekte cheque van 400 miljoen boven ondernemers hangt, dan gaan wij daar niet mee instemmen. Het staat iedere partij vrij om daar andere keuzes in te maken. Er ligt gewoon een goed voorstel. Daar is een meerderheid voor in de Tweede Kamer. Laten we daar over stemmen.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):
Ja, afrondend, voorzitter. Dit is weer zo'n VVD-frame: er was toch een meerderheid in de Tweede Kamer? Ja, misschien wel hier, maar er was geen meerderheid in de Eerste Kamer. Daar heeft de VVD ook rekening mee te houden. Er was geen alternatief, want het radicaal-rechtse clubje heeft zich buitenspel gezet. De VVD moest op zoek naar een meerderheid in de Eerste Kamer, maar dat doet de VVD niet. De VVD zegt: "We gaan niet in zee met partijen die zich constructief opstellen. Daar gaan we niet eens mee praten. We gaan gewoon lekker tegen het Belastingplan stemmen." Ik concludeer dat een stabiel landsbestuur en de VVD helemaal niets met elkaar te maken hebben.

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ik heb de afgelopen twee weken met heel veel constructieve partijen gesproken. Ik heb

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

geprobeerd daarin compromissen te vinden om ervoor te zorgen dat het Belastingplan dat voorlag een meerderheid heeft in de Tweede en de Eerste Kamer. Ik zie dat er een amendement wordt ingediend dat door coalitiepartijen wordt gesteund. Ik weet niet of het een meerderheid gaat halen. Ik weet niet of het Belastingplan op die manier een meerderheid gaat halen. Er ligt een Belastingplan voor waarvan in ieder geval een meerderheid in deze Kamer heeft gezegd: daar kunnen we voorstemmen; daar zijn we voorstander van. Ik zou zeggen: laten we dat gewoon doen.

De heer **Schenk** (FVD):
Wat we elke keer zien bij de VVD, gebeurt nu weer. Dat is dat de ene na de andere verkiezingsbelofte overboord wordt gegooid. Werken zou weer gaan lonen. Dat is niet zo met het Belastingplan dat er nu ligt. Er zouden migratiebeperkingen komen, terwijl er ondertussen nog steeds 800 à 900 asielzoekers per week binnenkomen. In de tussentijd heeft de VVD het terugdraaien van de bezuinigingen op de sociale zekerheid en een miljard extra naar ontwikkelingshulp moeten slikken. Nu weet de VVD nog niet eens of ze uit het kabinet stapt wanneer deze zeer slechte maatregel voor ondernemers door de Kamer komt. Wat moet er nog meer gebeuren voor de VVD om te zeggen: nu is het genoeg geweest; nu gaan we eindelijk voor ondernemend Nederland kiezen?

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ik heb vandaag nog vrijwel niemand horen zeggen dat er nog een andere mogelijkheid is, namelijk dat je de uitgaven van de overheid omlaag brengt. Er wordt hier alleen maar gesproken over hoe we welke belastingen kunnen verhogen, maar wat de VVD betreft moet je altijd eerst kijken of de overheid met een tandje minder kan, of de uitgaven omlaag kunnen, of we minder uit kunnen geven aan ambtenarensalarissen of uitkeringen. We moeten niet alleen de discussie voeren over welke belastingen verhoogd moeten worden. Ik heb heel duidelijk gezegd dat wij wat betreft het Belastingplan dat nu voorligt liever nog veel meer hadden bezuinigd. Wij hadden liever de overheidsuitgaven omlaaggehaald. Wij hadden liever nog veel meer hervormd. Wat er ligt, kunnen wij dragen. Daar is in de Tweede Kamer een meerderheid voor. Als het op de manier wordt verbouwd zoals met het amendement wordt voorgesteld, dan steunen wij het Belastingplan niet.

De heer **Schenk** (FVD):
Dit is op geen enkele manier een antwoord op mijn vraag. Ik somde allerlei dingen op die de VVD heeft geslikt en die rechtstreeks tegen de verkiezingsbeloften van de VVD indruisen. Ik krijg vervolgens een verhaaltje dat je ook kunt bezuinigen op de overheid. Ja, natuurlijk. Immigratie kost over de hele linie al 25 miljard per jaar. Daar gebeurt helemaal niks aan, ondanks de woorden van de VVD. Klimaatbeleid kost ook gewoon tientallen miljarden en daar gebeurt ook helemaal niks aan. Er ligt nu een Belastingplan dat nog zonder dat slechte amendement van de heer Klaver al heel slecht is voor werkende Nederlanders en dat al heel slecht is voor ondernemers. Laat ik mijn vraag nogmaals stellen: wat moet er nou nog meer gebeuren voordat de VVD zegt dat het uit het kabinet stapt en dat het genoeg is geweest?

De heer **Brekelmans** (VVD):
De heer Schenk noemt hier allerlei voorbeelden. Volgens mij voert dit kabinet het strengste asielbeleid ooit om de instroom omlaag te brengen. Als het gaat om energie, vind ik het heel goed dat dit kabinet veel investeert in kernenergie. Volgens mij is de heer Schenk het daarover ook met mij eens. Ik heb net al gezegd, ook in antwoord op

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

de heer Eerdmans, dat we vandaag eerst kijken hoe het Belastingplan zich ontvouwt. Ik heb aangegeven hoe ik daar in zit. Ik heb ook aangegeven dat er een fundamentele reset nodig is. Op andere scenario's ga ik niet speculeren.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Schenk** (FVD):
"Het strengste asielbeleid." Er komen nog steeds bijna 1.000 asielzoekers per week Nederland binnen. Er gebeurt helemaal niets. Dan kan de heer Brekelmans wel zeggen dan tegen het Belastingplan te stemmen, maar dat zou dus ook kunnen betekenen dat de VVD doodleuk in een kabinet blijft zitten dat rechtstreeks tegen haar eigen verkiezingsbeloften indruist. Deze mogelijkheid houdt de heer Brekelmans hier open. De VVD heeft de peilingen ook gezien; zij weet dat nieuwe verkiezingen voor haar vermoedelijk zeer slecht zouden aflopen. Ik kan alleen maar concluderen dat de VVD inderdaad voor zichzelf kiest en niet voor Nederland.

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ik heb heel duidelijk aangegeven wat voor ons van belang is. Voor ons is van belang dat ondernemers in Nederland investeren en banen creëren, en dat er economische groei is. Dat is goed voor iedereen. Dat is ook nodig, want voor alle dingen die de heer Schenk noemt, is het van belang dat onze economie groeit. Wij vinden dat het Belastingplan dat voorligt daarin een goede balans vindt, of in ieder geval een balans die wij, en ook een meerderheid in deze Kamer, kunnen dragen. Maar we stemmen er niet mee in op het moment dat dit amendement van PRO wordt aangenomen.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Wij zijn nu een jaar geleden gekozen als Kamer. De kiezers thuis zien voortdurend impasses, zeker als er financiële vraagstukken op tafel liggen. Ze zien dat er van ijsschots naar ijsschots gesprongen wordt. Er worden allerlei maatregelen uitgesteld omdat er geen meerderheid voor is. Nu zijn we dan aanbeland bij een Belastingplan. Ik heb me er ook vol voor ingezet om tot een meerderheid daarvoor te komen. Ik zie echter ook de route die de VVD schetst. Dat is toch springen van ijsschots naar ijsschots. Als een Belastingplan met zo'n smalle meerderheid door de Tweede Kamer komt, dan hebben we toch dezelfde impasse in de Eerste Kamer? Hoe ziet collega Brekelmans dat voor zich?

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ik denk dat dat een terechte opmerking van mevrouw Bikker is: ik denk dat iedereen die erbij betrokken is, niet wil dat het verdergaat zoals het de afgelopen maanden is gegaan, dus zeer moeizaam en met veel politiek gedoe. Daarom hebben wij ook gezegd dat er, los van wat er vandaag met het Belastingplan gebeurt, een heel fundamenteel gesprek nodig is in het kabinet en ook breder, over hoe we nou voorkomen dat het in de toekomst zo doorgaat zoals het in de afgelopen maanden is gegaan. Ik denk dat mevrouw Bikker en ik het daarover eens zijn. Als er vandaag wel in meerderheid wordt gestemd voor het Belastingplan zoals het er nu ligt, zal er vervolgens werk verzet moeten worden om daar een meerderheid voor te vinden in de Eerste Kamer. Daar is dan nog wel tijd voor. Er zijn partijen die hebben gezegd ook wensen te hebben die buiten het Belastingplan liggen. Misschien kan er met hen gesproken worden om toch tot een meerderheid te komen. Dan zal het werk nog moeten worden voortgezet.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Dit is precies waar mijn frustratie zo diep zit. We lopen al vanaf mei tegen dit probleem aan. Het wordt telkens weer doorgeschoven. Op een gegeven moment zei het kabinet de zaken te hebben afgerond. Toen begon er een open huwelijk. Daar is de ChristenUnie tegen, en met reden; dat blijkt ook wel. De gevolgen zijn desastreus. Vervolgens kwam de casinopolitiek. De ChristenUnie is tegen gokken. De reden zien we ook wel: het werkt niet. Nu staan we hier met een stel brokstukken, want ook als het Belastingplan wordt aangenomen, duurt de impasse voort in de Eerste Kamer. Met het dreigement van de VVD slaat de impasse ook het kabinet in. Wat heeft collega Brekelmans nou voor ogen voor de komende week?

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ik begrijp die frustratie van mevrouw Bikker heel goed. Dat geef ik ook net aan: die heb ik natuurlijk ook. Ik had ook liever gezien dat er vandaag een meerderheid zou zijn in de Tweede Kamer die ook zicht biedt op een meerderheid in de Eerste Kamer, maar als wij heel duidelijk aangeven waar voor ons de grenzen liggen en als vervolgens om ons heen door coalitiepartijen met twee oppositiepartijen een amendement wordt gemaakt waarvan wij eerder hebben aangegeven dat het voor ons niet te accepteren is, kunt u niet van de VVD verwachten dat wij nu moeten zeggen dat wij toch met het Belastingplan gaan instemmen. Zoals ik net zei: als je ziet wat dit betekent voor ondernemers en wat dit betekent voor investeringen in Nederland, waarover we in het coalitieakkoord hebben afgesproken dat we de rekening juist niet weer bij ondernemers willen neerleggen en dat we juist willen dat er meer wordt geïnvesteerd … Dit amendement beweegt precies de andere kant op. Ik heb de heer Klaver gisteren ook horen zeggen: dit is het begin van een nieuwe politieke koers. Dat is niet de politieke koers die wij willen. Wij willen juist dat de overheid de uitgaven omlaagbrengt. Vandaar dat wij zeggen dat met dit amendement dit niet het type Belastingplan is dat wij steunen. Ik had ook liever gezien dat we nu met elkaar, coalitie en oppositie, tot een voorstel waren gekomen waarvoor er in de Tweede Kamer én in de Eerste Kamer een meerderheid zou zijn; dat ben ik helemaal met mevrouw Bikker eens. Maar die is er wellicht niet. Dan kun je beter zorgen dat er nu gestemd wordt in de Tweede Kamer en dan hebben we ook nog tijd om een meerderheid in de Eerste Kamer te vinden.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Waar ik me over verbaas — misschien moeten collega Klaver en collega Dassen de oren even dichtdoen — is dat dit amendement door de VVD tot mythische proporties wordt opgepompt. Ik zie ook een aantal dingen in het amendement die niet in het programma van de ChristenUnie staan, maar ook gegeven wat er allemaal speelt in deze tijd, ben ik wel op zoek naar hoe we eruit kunnen komen. Ik snap heel goed dat het niet de eerste voorkeur van de VVD is om een rondje te gaan rijden met meneer Klaver, maar er staat toch wel meer op het spel in deze tijd dan alleen de vraag of u elkaar aardig vindt? U hoeft elkaar niet aardig te vinden; u kunt elkaar voor van alles en nog wat uitmaken. Maar de tijd is maand na maand na maand verstreken en het is het kabinet niet gelukt. We zijn hier nu in de Kamer, in de laatste dagen van het Belastingplan. Collega Brekelmans moet het toch met mij eens zijn dat een verworpen Belastingplan ook desastreuze gevolgen heeft voor het land? Hoe weegt de VVD haar verantwoordelijkheid, niet alleen als politieke partij maar ook als drager van onze

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

democratie en van hoe wij deze samenleving samen inrichten? Ik snap uw pijn, maar we hebben er toch samen uit te komen in plaats van dingen opnieuw te blokkeren?

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ik blaas niks tot mythische proporties op, maar laat ik er één element uit pakken: het box 3-percentage. Experts, ook van het ministerie van Financiën, hebben daar het volgende over gezegd. Een tarief van 38,5% zou het hoogste zijn van de hele eurozone — nergens zou het dan zo hoog zijn als hier — en als het boven de 38% komt, is dat het kantelpunt waarop heel veel mensen hun geld naar het buitenland zullen brengen. Dat is geld dat ondernemers in Nederland ontzettend hard nodig hebben. Ik kom bijna wekelijks bij start-ups. Die zijn aan het groeien en die zeggen: ik heb nu geld nodig voor investeringen en ik ga naar de Verenigde Staten omdat het geld er in Nederland niet is. Als je dan nu een amendement aanneemt waarvan de experts zeggen dat het er door die 38,5% voor zorgt dat er nog veel meer investeerders ofwel weggaan uit Nederland ofwel niet naar Nederland komen, dan vind ik dat heel slecht voor onze economie. Dan is dat niet een richting die ik op wil. Dat de VVD dit vindt, kan voor niemand een verrassing zijn. Dat hebben wij heel duidelijk aangegeven en dat wisten onze coalitiepartners ook. Op het moment dat zij dan toch besluiten om dit een uur voor de deadline voor te leggen met de oppositiepartijen, en zij aan de VVD vragen om het te slikken of te stikken, dan zeggen wij heel duidelijk: wij gaan dit amendement niet steunen en wij gaan ook het Belastingplan niet steunen.

Uiteraard zijn wij bereid om te praten over een manier om hieruit te komen. Daar zijn wat mij betreft verschillende opties voor. Ik heb gezegd dat één optie zou zijn om het Belastingplan zoals het er ligt in stemming te brengen. Als een meerderheid in de Kamer zou zeggen dat ze nog langer wil doorpraten over het Belastingplan en wil kijken of er later gestemd kan worden om nog andere amendementen in te kunnen dienen, staan wij daar ook voor open. Maar als het amendement nu wordt aangenomen en er daarmee invulling wordt gegeven aan de koerswijziging die PRO graag wil, dan stemmen wij niet voor.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Daarvan hebben CDA en D66 gezegd dat ze dat niet willen. De fracties van CDA en D66 hebben de VVD bij de ballen, overigens na een vertoning waarvan het zeer de vraag is of die fatsoenlijk was. Die vraag zal ik straks ook aan de heer Bontenbal stellen. Maar als het Belastingplan straks aangenomen wordt, met het amendement erin, moet deze minister van Financiën dat wel uitvoeren. Het is toch niet denkbaar dat de VVD dat gaat meemaken? Zeg dat dan gewoon eerlijk.

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ja, maar er zijn op dit moment nog zo veel scenario's. Er liggen allerlei amendementen voor en er kan vandaag worden gestemd over het Belastingplan. Ik zei net dat wij, als dat nog nodig zou zijn om tot een meerderheid te komen, ervoor openstaan om de stemmingen uit te stellen zodat er nog tijd is om tot een politieke meerderheid te komen. Ik ben hier in het debat dus heel duidelijk. Ik geef heel transparant aan: als dit specifieke amendement, waar het hele debat over gaat, wordt aangenomen, weet u wat de VVD gaat doen. Op alle mogelijke andere varianten, scenario's en als-dans ga ik verder niet in. Laten we er eerst voor zorgen dat het Belastingplan vandaag een meerderheid krijgt. En dat kan, bijvoorbeeld door het gewoon in stemming te brengen zoals het nu voorligt.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Maar dat is niet aan de orde, en dan blijft deze vertoning van de afgelopen weken voortgaan. Ik neem dat de VVD niet kwalijk, want de VVD heeft een akkoord gesloten en houdt zich daaraan. Daar kan je van alles van vinden, maar dat is in ieder geval duidelijk. Ze hebben partners die er een zootje van maken en die onbetrouwbaar zijn gebleken. Welke reset is er dan mogelijk? Gaan we bijvoorbeeld alle adviesorganen halveren? Dan sta ik, zoals de heer Brekelmans weet, aan zijn kant.

De heer **Brekelmans** (VVD):
Daar heb ik geen fundamentele reset voor nodig. Dat kunnen we sowieso al doen.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Kijk eens aan. Nou, ik voel zomaar weer een motie aankomen samen met de heer Brekelmans. Dan komen we misschien nog eens ergens, want dat delen we absoluut met elkaar. De overheid is zelfrijzend bakmeel dat de vrijheid van ondernemers en de vrijheid van burgers zo langzamerhand aan het smoren is. Dus ik ga het meemaken de komende dagen. Ik concludeer voor nu dat deze vertoning vandaag geen einde heeft. We gaan het morgen nog zien, na de ministerraad. Volgende week gaan we hier weer verder over debatteren. Het is maar wat het is.

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ik heb geen vraag van mevrouw Keijzer gehoord. Over het zelfrijzend bakmeel ben ik het wel met haar eens. Laten we er heel veel werk van maken om de overheid drastisch kleiner te maken. Het mooie is dat de belastingen dan ook omlaag kunnen. Dan hoeft een belastingverlaging niet opgevangen te worden met een belastingverhoging die voor ondernemers in Nederland heel slecht zou zijn.

De heer **Stoffer** (SGP):
Gistermiddag las ik in het Reformatorisch Dagblad: "CDA-leider Henri Bontenbal zag bij de linkse oppositiepartijen PRO en Volt meer bereidheid om samen te werken dan bij het rechtse verbond van JA21, BBB en SGP." Mijn vraag is: herkent de heer Brekelmans zich in deze analyse van het CDA?

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ik heb met de heer Stoffer, maar ook met de andere rechtse partijen hele goede gesprekken gevoerd de afgelopen twee weken. Dat was niet makkelijk, want het ging over verschillende onderwerpen. Het was best wel ingewikkeld om daarbij tot elkaar te komen. Daarom is er nu geen meerderheid over rechts die én het Belastingplan kan steunen én de aanvullende eisen die zijn gesteld. Maar ik heb heel constructief gesproken met de heer Stoffer. Dat geldt ook voor de heer Eerdmans en de heer Vermeer. Ik merkte ook bereidwilligheid om samen te werken en mee te denken. Uiteindelijk zijn we in die gesprekken niet tot elkaar gekomen; anders had er nu wel een voorstel gelegen met een meerderheid over rechts.

De heer **Stoffer** (SGP):
Erkent de heer Brekelmans dan dat het ongelofelijk jammer is dat die route van JA21,

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

BBB en SGP niet tot het einde is uitgelopen en dat we niet echt met elkaar tot onderhandelingen zijn gekomen?

De heer **Brekelmans** (VVD):
Dat vind ik persoonlijk jammer, ja.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Stoffer** (SGP):
Ik schat in dat de heer Brekelmans en ik het dan eens zijn dat het er toch op lijkt dat het CDA en de heer Bontenbal een grote inschattingsfout hebben gemaakt die desastreus uitpakt voor de ondernemers en de gewone mensen in Nederland.

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ik vind inderdaad niet dat het steunen van dit amendement van PRO de weg voorwaarts is. Daarover verschil ik van mening met de heer Bontenbal en de heer Paternotte.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Ik heb de VVD de afgelopen weken op meerdere momenten en plekken horen zeggen dat het onverantwoord zou zijn als partijen tegen het Belastingplan zouden stemmen. Wat is er veranderd bij de VVD?

De heer **Brekelmans** (VVD):
Het amendement van PRO is heel slecht voor ondernemers, investeringen in Nederland en de economische groei, en het is in strijd met afspraken uit het coalitieakkoord. Ik heb gezegd dat als dat amendement zou worden aangenomen, wij tegen het Belastingplan zouden stemmen. Dat is het verschil.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dat betekent dus dat als er zo meteen een meerderheid is voor het voorstel, dat een heel klein beetje meer vraagt van vermogenden en het rendement op vermogen overhevelt naar mensen die werken voor hun geld, de VVD gaat tegenstemmen. U noemt uzelf dan zo meteen onverantwoord. Dan kunnen we billboards gaan bestellen met: de VVD is onverantwoord.

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ik zou het onverantwoord vinden om voor belastingverhogingen te stemmen waarvan heel veel ondernemers zeggen: ik weet niet wat mij boven het hoofd hangt. Er zit een ongedekte cheque in van 400 miljoen. Er zit ook nog een ongedekte cheque in van 1,8 miljard. Ergens in een voetnoot staat nog dat de vrijheidsbijdrage wordt geschrapt. Over de exitheffing, waarvan niemand weet wat die inhoudt, zeggen nu al heel veel mensen: als die me boven het hoofd hangt, haal ik mijn spaargeld of mijn investeringsvermogen uit Nederland. Ik vind het onverantwoord om dat te doen in een tijd waarin we economische groei ontzettend hard nodig hebben. Heel veel ondernemers die de meest fantastische ideeën hebben, de nieuwe ASML's, zeggen tegen mij: als ik in Nederland niet kan investeren en geen investeerders kan vinden, dan ga ik maar naar de Verenigde Staten. Ook voor uw achterban zijn dat de banen van vandaag, morgen en de komende jaren. Ik vind niet dat we die op de tocht moeten zetten.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De **voorzitter**:
Spreekt u via de voorzitter, meneer Brekelmans. Tot slot.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Het is bijzonder dat de VVD andere partijen de les las door te zeggen dat het onverantwoord zou zijn om tegen het Belastingplan te stemmen. Vervolgens komt er iets kleins in dat de VVD niet zint en dan zeggen zij meteen: dan stemmen wij tegen het Belastingplan. Vervolgens steekt de VVD de draak met een voorstel dat het Belastingplan een klein beetje aanpast — de dekking hiervan had wellicht beter en scherper gekund — maar de partij zou zelf instemmen met een zogenaamde novelle over de toekomst van box 3. Daarbij gaat het om een ongedekt bedrag van 17,5 miljard euro. Het is maar wat je onverantwoord noemt.

De heer **Brekelmans** (VVD):
Heel veel mensen, en ook heel veel investeerders en mensen die willen investeren in start-ups en allerlei andere bedrijven, hebben gezegd: los dat probleem in box 3 nu eindelijk eens een keer op. Daar ligt nu een voorstel voor. Met alle ingewikkeldheden is het gelukt om daar een meerderheid voor te vinden. Maar ja, nu wordt gezegd dat we het tarief van box 3 gaan verhogen met het amendement-Klaver. Ik heb ook een aantal partijen horen zeggen: dan trek ik misschien wel mijn steun in voor deze aanpassingen in box 3. Dat vind ik ook weer een extra risico. Dat zou wat mij betreft heel kwalijk zijn, want als dat niet wordt aangenomen, blijven we zitten in het huidige systeem. Dat houdt geen stand bij de rechter, leidt tot problemen met de overheidsfinanciën en biedt investeerders en onze economie heel veel onzekerheid.

De **voorzitter**:
U vervolgt uw betoog.

De heer **Brekelmans** (VVD):
Voorzitter. In mijn beantwoording van de vragen heb ik volgens mij al een heleboel dingen gezegd over het amendement dat voorligt. Het beeld dat het alleen maar zou gaan om miljonairs, het beeld dat iedere ondernemer een miljonair zou zijn, klopt gewoon pertinent niet. Het stoort ondernemers mateloos dat iedere keer dat beeld wordt neergezet. Ik heb net een heleboel voorbeelden genoemd van de mensen die wel extra gaan betalen. Dat zijn heel gewone ondernemers, de bakker, de winkelier, de installateur, die straks in box 2 honderden euro's meer gaan betalen. Het zijn mensen die sparen voor hun pensioen, niet via een pensioenfonds maar op een andere manier. Het zijn mensen die in Nederland willen investeren en zich afvragen of ze dat nog wel kunnen doen of dat ze naar het buitenland moeten. Het creëren van zo veel onzekerheid is wat de VVD betreft niet aanvaardbaar en ook in strijd met het regeerakkoord.

Dan zou ik nog één ding willen zeggen over hoe het de afgelopen dagen is gegaan, want zojuist ging het debat daarover. Het klopt dat wij, de coalitiepartners, de afgelopen dagen steeds met elkaar bespraken hoe de gesprekken liepen. Over het proces werd gezegd door het CDA en D66: wij zijn met PRO in gesprek, wij zijn aan het werken aan een amendement. Dat wist ik. Maar ik wist gisteren tot een uur voor de deadline van 14.00 uur niet wat daaruit zou komen. Ik heb meermaals aangeven, zoals de heren Bontenbal en Paternotte zullen beamen: stel ons nou niet voor een voldongen feit. Ik heb gezegd: als je ergens lijkt uit te komen met een oppositiepartij, bijvoorbeeld PRO, geef de coalitie, de VVD, dan ook de mogelijkheid om daar iets van te vinden, om ervoor

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

te zorgen dat we, wat er dan ook ligt, er met elkaar uit komen. Ik constateer dat daar gisteren geen tijd voor was. Het klopt wat de heer Paternotte zegt. Om 13.00 uur werd mij verteld wat de deal was. Om 14.00 uur was de deadline. Terwijl we in de coalitie nog aan het praten waren over wat deze deal betekende en hoe we ermee moesten omgaan, kwamen de berichten binnen van journalisten die al wisten wat erin stond en werden er al persconferenties aangekondigd. Met andere woorden, wij werden voor een voldongen feit gesteld. Ik vind dat niet de manier waarop je in een coalitie met elkaar samenwerkt, zeker als je al maandenlang met elkaar hierover aan het spreken bent en inderdaad probeert om een heel ingewikkelde puzzel tot een zo goed mogelijk einde te brengen. Daarom hebben wij als VVD gisteren, niet alleen over de inhoud maar ook over hoe dit proces de afgelopen maanden en de afgelopen dagen is gevoerd, gezegd dat er een fundamentele reset nodig is en dat we niet op deze manier met elkaar kunnen samenwerken. Ik ben ook heel benieuwd hoe de premier daarop reflecteert, ook op de regierol die hij voor zich ziet om ervoor te zorgen dat dit niet op deze manier doorgaat.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Brekelmans. Dan geef ik het woord aan meneer Bont… Ik geef het woord aan meneer Eerdmans. Ja, ik zag u opstaan, maar meneer Eerdmans is toch echt de eerste.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Daar hebben we nog geen deal over gesloten, dat de heer Bontenbal voorkruipt!

Dank, voorzitter. We hebben de derde termijn van het Belastingplan, maar het lijkt vandaag meer op de laatste termijn van het kabinet, het kabinet van een coalitie die vanaf het begin af aan de keuze uitstelde. Ga je nou over links of ga je nou over rechts? Het is de drie partijen uiteindelijk toch gelukt om binnen een jaar het kabinet flink de berm in te rijden, nog 75 dagen sneller dan het kabinet-Schoof. En we weten allemaal: Dick Schoof is heel snel. Maar het was het minderheidskabinet dat Nederland vooruit zou brengen, aan de politiek van verdeeldheid, stilstand en ruzie een einde zou maken en over partijschaduwen heen zou springen.

Voorzitter. We kijken naar een kamikazecoalitie. De coalitie is sinds de formatie in onbalans, met twee linkse partijen en één rechtse; ik heb dat vaker gezegd. JA21 had er in de formatie prima bij gekund. Dan was het ook in balans geweest. De VVD zei net opnieuw dat ze achter hun rug zijn belazerd door D66 en het CDA, dat dat vervolgens weer ontkent. Hoe dan ook, ze zijn elkaar helemaal kwijtgeraakt.

Voorzitter. Dat is zeer zorgelijk. De eenheid van kabinetsbeleid is ook wel een dingetje van vroeger, weten we nog wel? Volgens mij vragen mensen zich in heel het land terecht af: zijn dit nou de volwassen politici die wij hebben gekozen? Wat er ook binnen een coalitie gebeurt, of je het nou met elkaar eens bent of niet, je houdt elkaar vast tot de grens is bereikt. Als die grens is bereikt, dan zeg je dat tegen elkaar en trek je je conclusie. Maar doe dat altijd met open vizier.

Voorzitter. Vanaf augustus heeft JA21 samen met de SGP en het kabinet om tafel gezeten om een deal te maken over een belastingplan met lastenverlichtingen. Op onze alv in juni zei ik al: JA21 kan het financieel kader alleen steunen als daar ook stevige asielmaatregelen en een stop op asieldwang bij komen. Wij willen dat gemeentes geen azc's meer opgedrongen krijgen waardoor heel Nederland een Ter Apel wordt, en dat de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

lokale democratie simpelweg wordt gerespecteerd. Dat is een duidelijke prijs, maar niet te veel gevraagd. Over de lasten voerden wij in augustus een aantal prima gesprekken met de minister van Financiën. We kwamen nader tot elkaar. Maar toen werd, zoals bekend, minister Heinen teruggefloten door D66 en het CDA. Hij moest het linkerbeen bijtrekken.

Desondanks waren wij met de SGP bereid om door te praten. Uiteindelijk hebben we ons verenigd met de BBB, omdat telkens die vraag terugkwam: Joost, leuk en aardig, maar we zoeken ook een meerderheid in de Eerste Kamer. En ja, dan stap je over je schaduw heen, meneer Paternotte, en dan heb je een gesprek en kom je eruit. Zo hebben wij ons met z'n drieën verenigd, met verschillende partijen. We hebben misschien op een aantal vlakken verschillende idealen, maar hebben wel de bereidheid om samen op te trekken om ook de meerderheid in de Eerste Kamer voor dit Belastingplan mogelijk te maken. Dan maak je afspraken die je alle drie steunt, niet omdat je het op alle punten honderd procent met elkaar eens bent en je je zin krijgt, maar omdat wij begrijpen dat je in de Kamer compromissen moet willen sluiten.

Voorzitter. Tot gistermiddag. Het amendement van PRO en Volt is niet alleen inhoudelijk slecht en dom, maar het gooit de route over rechts definitief dicht. Dat is niet goed voor Nederland, want Nederland heeft behoefte aan een forse vermindering van de uitdijende uitgaven van de overheid en aan minder asielinstroom, en heeft zeker geen behoefte aan nog meer heffingen en nog meer belastingen. We zijn met elkaar linksaf de sloot in gereden en we zullen er rechtsaf weer uit moeten.

Voorzitter. Ik sluit af met een vraag aan de minister-president. Ziet hij nu uiteindelijk in dat het tevredenstellen van zowel de linkse als de rechtse oppositie, met hun compleet tegenovergestelde wensen en eisen, niet heeft gewerkt, zijn coalitie uit elkaar heeft gedreven en de politiek tot stilstand heeft gebracht?

Voorzitter, daarmee sluit ik af. Dank je wel.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Misschien kan de heer Eerdmans duiden of inkleuring geven; hij heeft natuurlijk veel achter de schermen gezien. Kan het ook zo zijn dat de heer Klaver het gewoon allemaal heel briljant heeft gespeeld en expres een wig heeft gedreven tussen dit kabinet en de rechtse oppositie, ook om de VVD expres een loer te draaien, en dat D66 en CDA daar misschien wel gretig aan hebben meegewerkt omdat ze niks moeten hebben van rechts beleid in Nederland? Daar wil ik graag de inkleuring van de heer Eerdmans bij.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Er zullen zeker overeenkomsten zitten, denk ik, in de weg naar deze deal. Maar van begin af aan was voor ons duidelijk dat D66 en het CDA niet zo happig waren op een rechtse deal. Ondanks voortgaande gesprekken die we voerden met alle drie de coalitiepartijen, bleek dat toch vrij moeizaam. Dat er dan een uitweg gevonden wordt en dat voor de heer Klaver een manier is om de VVD een hak of in ieder geval buitenspel te zetten, kan ik me goed voorstellen.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Bontenbal voor zijn derde termijn namens het CDA.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Voorzitter. Het kabinet heeft een Belastingplan naar de Kamer gestuurd waarin de plannen van het kabinet zijn verwerkt, maar waarin er ook rekening is gehouden met de wensen van verschillende oppositiepartijen. Het kabinet heeft daarmee blijk gegeven van serieus naar de oppositie te willen luisteren. Vervolgens heeft het kabinet het Belastingplan naar de Kamer gestuurd met de opdracht tot meerderheden daarvoor te komen. In de afgelopen weken hebben we met meerdere oppositiepartijen gesprekken gevoerd, over van stikstof tot medische ethiek en van asiel tot en met het vermogen, om af te tasten welke mogelijkheden er waren om te onderhandelen over steun aan het Belastingplan.

De tijd tikte echter door en vandaag was de deadline voor de stemmingen, het uiterste moment om te komen tot stabiele steun in zowel de Tweede als de Eerste Kamer. Samenwerking en het compromis moeten sterker blijken en blijven dan het eigen gelijk. Ook al zijn alle wensen van JA21, de SGP en BBB die te maken hebben met het Belastingplan door het kabinet overgenomen, de conclusie is ook dat zij geen steun gaan geven aan het Belastingplan. Tegelijkertijd was het amendement dat vorige week door PRO en Volt was ingediend, ook onhanteerbaar. Het raakte familiebedrijven en het was te ruig, zoals mijn collega Inge van Dijk al had aangegeven. Na een stevige en respectvolle onderhandeling met PRO en Volt hebben we een akkoord gesloten over een fors aangepast amendement dat een verschuiving mogelijk maakt van de belasting op arbeid naar de belasting op vermogen zonder dat dit familiebedrijven raakt.

In deze turbulente tijden waarin mensen zich onzeker voelen, moeten we als politiek proberen houvast te bieden. Ook ondernemers vragen om stabiliteit. Samenwerken betekent niet dat je je eigen standpunten opgeeft; samenwerken betekent dat je je eigen wensen en standpunten inbrengt, luistert naar die van de ander en komt tot een compromis dat voor beide partijen draagbaar en verdedigbaar is.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Is het niet cynisch, wil ik aan de heer Bontenbal vragen, dat de man die hier bekendstaat om het democratische ethos, het fatsoen, door de coalitiepartner als de meest onfatsoenlijke wordt neergezet?

De heer **Bontenbal** (CDA):
In het kabinet is er gekomen tot een Belastingplan. Daar zitten heel veel wensen in van verschillende oppositiepartijen, van rechts tot links tot midden. We wisten dat het geen stabiele meerderheden had in beide Kamers. Dat vonden wij belangrijk. Dat heeft het CDA in de afgelopen maanden ook steeds gezegd. Wij vinden het niet goed om het op de Eerste Kamer te laten aankomen, omdat dit land stabiliteit nodig heeft. Vervolgens heeft het kabinet gezegd: we sturen dit Belastingplan met de nota van wijziging, waarin die wensen zijn verwerkt, naar de Kamer en dan is het aan de Kamer om eruit te komen. Dat was met de consequentie — dat heb ik ook gezegd — dat het in ultimo tot verschillend stemgedrag zou kunnen leiden.

We hadden nog een week. Ik wil graag een succes maken van dit kabinet. Ik heb dus met de andere fractievoorzitters de verantwoordelijkheid opgepakt om te kijken waar de meerderheden zitten. Ik heb gesprekken gevoerd aan alle kanten van het politieke spectrum. Een deal over rechts had voor mij ook gekund, of een deal over het midden of een deal over links. Ik heb gekeken waar de ruimte zit. Ik heb in onze gesprekken

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

geprobeerd af te tasten waar de ruimte zit. Natuurlijk zit daar altijd iets subjectiefs in, maar ik heb een oprechte poging gedaan om te kijken met wie er zaken valt te doen. Aan de rechterkant, bij de drie partijen met wie er gewoon goede gesprekken zijn gevoerd, was de prijs wel hoog. Dat komt omdat er op drie terreinen immateriële onderwerpen werden verbonden aan het Belastingplan.

Op het moment dat het kabinet er niet uitkomt, het aan de Kamer is en je drie verschillende coalitiepartijen hebt, wordt het daardoor — dat zegt niks over de legitimiteit van immateriële wensen koppelen aan een belastingplan — wel veel moeilijker om immateriële wensen in een belastingplan te versleutelen. Dan kom je automatisch tot afspraken die financieel van aard zijn, omdat een belastingplan een financieel verhaal is. Het amendement aan de linkerkant dat wij echt veel te grof en te ruig vonden, was wel een financieel amendement. We zijn aan die kant ook gesprekken gaan voeren. Gaandeweg heb ik het vertrouwen gekregen dat er daar tot een akkoord gekomen kon worden. Dat hebben we met veel moeite voor elkaar gekregen.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Dat was een lang verhaal, maar ik zeg graag tegen de heer Bontenbal: als je in een coalitie zit, als je in een partnership zit, dan is het wel netjes om eerst een deal met je eigen partners te maken. Met je partners, zeg ik inderdaad, in reactie op een opmerking uit de zaal. Los daarvan heeft de heer Bontenbal ook hard uitgehaald met de opmerking dat hij niet aan casinopolitiek wilde doen. Dat zei hij ook op zijn partijcongres. Hij zei: wij zijn niet de partij van het gokken. Maar met deze deal, die hij achter de rug van zijn partner de VVD heeft gesloten, heeft hij aan dubbele casinopolitiek gedaan. We horen net van de heer Brekelmans dat de VVD dit Belastingplan niet gaat steunen als dit amendement wordt aangenomen. Wat gebeurt er dan met de meerderheid in de Eerste Kamer? Die is er dan niet meer automatisch. Met dit amendement, dat de heer Bontenbal heeft uitonderhandeld, voert hij casinopolitiek in de Eerste Kamer. In mijn derde interruptie heb ik zo nog een ander voorbeeld van de casinopolitiek die de heer Bontenbal met deze deal heeft bereikt.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Ik heb binnen de afspraken die we hebben gemaakt in de coalitie en in het coalitieakkoord, de handschoen opgepakt met de anderen. Wij hebben gezegd: wij moeten gewoon onze verantwoordelijkheid nemen, want we willen niet het risico lopen dat het in de Eerste Kamer misgaat. Dat is het enige waar ik aan gewerkt heb. Daar heb ik heel hard aan gewerkt met andere partners. We hebben bekeken waar we kunnen komen. Er is stevig onderhandeld. Ik zou geen knip voor de neus waard zijn als ik die rol niet had gepakt. Het is gewoon mijn rol als fractievoorzitter om daar verantwoordelijkheid voor te nemen. Als iets aan de Kamer wordt gegeven, zo van "zoek naar de meerderheden die stabiel zijn in de Tweede en de Eerste Kamer", moet ik aan de slag. Dat is gewoon mijn verantwoordelijkheid, niks meer en niks minder. Dat heb ik gedaan. Ik heb mijn verantwoordelijkheid genomen en heb samenwerking gezocht. Bij allerlei oppositiepartijen, van rechts tot links, heb ik bekeken waar ruimte zit. Uiteindelijk heb ik geoordeeld dat het kansrijker was om met PRO en Volt tot een deal te komen. Daar is niks schimmig aan. Het is aan de Kamer gegeven en die heeft het op die manier gedaan, binnen de afspraken die we in de coalitie hebben gemaakt.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Nee, de heer Bontenbal heeft gegokt. Hij heeft de PRO-fractie erbij gehaald. Daardoor heeft hij de VVD-fractie weggejaagd. Daardoor is er straks geen meerderheid in de Eerste Kamer. Hij heeft dus verkeerd gegokt.

Wat ook casinopolitiek is — dat is een beetje hetzelfde als ik tegen de heer Paternotte zei — is het volgende. Ik citeer even de minister van Financiën over twee tarieven maken in box 3: "Het is echt een ingrijpende structuurwijziging." Per wanneer zou dat dan wel mogelijk zijn? Een aantal jaren na 1 januari 2028. De heer Bontenbal heeft een amendement gemaakt dat helemaal niet geëffectueerd kan worden. De Belastingdienst kan dit niet aan. Dat zeg ik niet; dat zeggen de minister van Financiën en de staatssecretaris van Financiën. Dat is dus ook casinopolitiek. De heer Bontenbal spiegelt Nederland voor dat hij iets heeft geregeld, maar het kan helemaal niet geregeld worden, zeggen de minister van Financiën en de staatssecretaris van Financiën. Hoezo denkt de heer Bontenbal dat hij alles beter weet als elke keer blijkt dat hij het níét beter weet?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Uiteraard hebben wij dit nagevraagd. Ik ga niet iets invoeren wat niet uitvoerbaar is. We hebben nagevraagd: is dit uitvoerbaar? Dat is het per 2029. Ik zou zeggen: vraag het aan het kabinet, aan de staatssecretaris die erover gaat. Die heeft daar in de afgelopen dagen in WGO's ook iets over gezegd. Dat klopt dus niet. Natuurlijk hebben wij die check gedaan.

Dan nog iets over het omslagpunt. Het heeft te maken met de stapeling van wat er in box 2 gebeurt en het vpb-tarief. Ook de staatssecretaris heeft de afgelopen dagen college gegeven over met welk omslagpunt je te maken hebt. Ik meen dat het ergens rond de 38,9% ligt. Bij 38,9% kan er iets ontstaan waardoor mensen hun vermogen in box 3 naar box 2 brengen. Dat is allemaal techniek. Dat is ook de reden waarom we onder de 38,9% zijn gebleven. Ik heb hierover fors onderhandeld met Klaver, omdat ik 40% onverantwoord vond. Dat waren forse gesprekken, omdat Klaver nogal vasthield aan die 40%. Ik zei: het is onverantwoord; het moet ruim onder die 39%, omdat je anders die effecten gaat krijgen. Daarnaast zit er een ratio achter waarom we dit doen. Dat is het zogenaamde lock-ineffect. Als je naar de vermogenswinstbelasting gaat, hebben vermogende mensen wellicht de neiging om te lang vermogen te laten zitten in box 3, terwijl je eigenlijk wil dat ze op een gegeven moment hun winst pakken, omdat het vermogen dan effectiever belegd wordt in de Nederlandse economie. Er is dus zelfs een economisch argument te geven om naar twee tarieven te gaan. Wilde ik het precies zoals meneer Klaver? Nee. Ik had er liever geen bedrag uit getrokken. Ik heb ook tegen Klaver gezegd: ik heb liever dat je een iets hoger en een iets lager tarief doet, zodat we daar €0 uit ophalen maar je wel dat effect krijgt. Laten we ook even precies naar de feiten gaan kijken. Er zijn 2,55 miljoen belastingplichtigen in box 3; de mensen met die grote vermogens vormen minder dan 3% daarvan. Het omslagpunt is 1,23 miljoen euro. U moet zich dat eens voorstellen. Als je 3 miljoen euro aan spaargeld hebt en 2% rendement maakt, kom je pas in aanmerking voor een iets hoger tarief; dat is eigenlijk het omslagpunt. Eigenlijk ligt het zelfs nog iets lager. Laten we dus niet doen alsof dit rampzalig is. Iets minder dan 3% van die mensen heeft heel veel vermogen. Daar vragen wij iets extra's van. Dat is niet heel veel extra; het gaat soms over een paar tientjes of een paar honderd euro. Het allergrootste deel, 97% van de mensen met kleine spaarbedragen — en ja, wat is klein? — zit onder de miljoen en onder die 6% per

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

jaar. Die gaan erop vooruit. Dus we doen iets voor Nederland waarmee we de kleine spaarder ontzien.

Zullen we gewoon eerlijk zijn over wat hier gebeurt? Laten we die verhalen niet te groot maken. Ik ben niet blij met de framing van Klaver over de "miljonairsbelasting". Stel dat je een miljoen hebt en 0% rendement maakt: dan heb je geen rendement en wordt er ook geen belasting geheven. Het gaat over het belasten van rendement, niet over het belasten van vermogen. Er worden allerlei spookverhalen verteld, maar laten we het even bij de feiten houden: ja, de meest vermogende mensen gaan ietsje meer betalen, maar het gros van de mensen met spaargeld gaat erop vooruit. En het is ook nog eens verstandig economisch beleid. Daarom verdedig ik het.

(Geroffel op bankjes)

De **voorzitter**:
Het gaat in ieder geval over het Belastingplan vandaag.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ik vind het jammer dat de heer Bontenbal niet bij de Belastingplandebatten was, want …

De heer **Bontenbal** (CDA):
Inge van Dijk is veel beter!

De heer **Vermeer** (BBB):
Ja, inderdaad; dat ben ik met u eens.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Top! Heel mijn fractie is het daarover eens trouwens.

De heer **Vermeer** (BBB):
De heer Bontenbal heeft het over 2% rendement. Dat ligt al onder de inflatiegrens, dus je verliest al vermogen op dat moment. Het klopt ook niet dat box 3 de familiebedrijven niet zou raken; dit raakt de familiebedrijven volop. Dat is dus ook een onjuist frame, net als het frame dat immateriële wensen in een Belastingplan verwerkt zouden moeten worden; dat is ook niet zo, want dat kan gewoon parallel daaraan gebeuren. Wij hadden gewoon een brief van het kabinet kunnen krijgen.

Maar het volgende is eigenlijk nog veel belangrijker: de heer Brekelmans zei dat hij tot 13.00 uur gistermiddag niet op de hoogte was van het feit dat er een deal was met PRO. Ik heb een simpele vraag met twee keuzeantwoorden: liegt de heer Brekelmans of heeft de heer Bontenbal, het CDA, hier gewoon heel onfatsoenlijk gehandeld richting zijn coalitiepartner?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Dat denk ik niet. De afgelopen dagen hebben wij de coalitiepartners op de hoogte gebracht van de stappen die wij aan het zetten waren. Sterker nog, wij hebben meerdere gesprekken gevoerd waarin we ook verslag deden van bijvoorbeeld de gesprekken met u. Wij hebben gezegd dat we aan het onderhandelen waren. Maar je kunt niet de hele inhoud van een deal met je coalitiepartner delen als de deal er nog niet is.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Dan iets over de communicatie. Daar heb ik geen grip op gehad. Uiteindelijk is de communicatie over het amendement niet door ons gedaan; het is een amendement van PRO en Volt. Het is dus heel logisch dat zij daarover communiceren en niet ik.

De **voorzitter**:
Mag ik een beetje orde in de zaal?

Was u klaar met uw antwoord, meneer Bontenbal?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Nou, er zal vast een vervolgvraag komen. Over het koppelen van immateriële zaken: ik heb niet gezegd dat dat niet kan. Dat kan dus. Het maakt het alleen wel ingewikkelder, omdat een Belastingplan natuurlijk over geld gaat. Het is makkelijker voor coalitiepartners om dan een financieel amendement te maken. Als het immateriële zaken betreft, zoals stikstof, moet je namelijk wel weer langs het kabinet. Daarvoor moest men dus weer naar het kabinet om afspraken te maken. Dat maakte het wel complexer. Maar het is volledig legitiem om als oppositiepartij immateriële eisen te stellen; ik ontken niet dat dat gewoon mag. Het maakt het alleen moeilijker.

De **voorzitter**:
Mag het een beetje rustiger in de zaal? Ik kijk naar het JA21- en VVD-vak. Iets rustiger, graag. De heer Vermeer.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ik snap dat rumoer wel, want er werd natuurlijk een gigantisch kletsverhaal verteld door de heer Bontenbal over de communicatie rond de deal. Hij suggereert hiermee dat het moment dat de heer Klaver zijn amendementen indiende, en die bekendmaakte, pas het moment was waarop hij kon communiceren over de deal; dat is toen ook nog eens via de pers gegaan. Dat slaat natuurlijk helemaal nergens op. Wij hebben ook gehoord dat er tot in de nacht nog gesproken is door het CDA en D66. Tot een uur of 00.00 uur was dat met PRO, en daarna zijn ze zelf nog verdergegaan. Toen was er een uitkomst. 's Morgens zat ik bij de heer Brekelmans. Hij zei: ik wil transparant zijn; er vinden parallel nog gesprekken plaats. Maar ook hij was er niet van op de hoogte dat er al een deal was. Misschien andersom …

De heer **Bontenbal** (CDA):
Maar die deal was er toen nog niet.

De **voorzitter**:
Hohoho, eerst de heer Vermeer.

De heer **Vermeer** (BBB):
Hoe laat was de deal er tussen uw partij en PRO? Hoe laat was dat?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Ik ga u hier niet aan een heel feitenrelaas helpen, want dan zou ik zelf exact alle tijden moeten weten. Maar de deal met PRO was er niet de avond daarvoor. Sterker nog, die ochtend had ik zelf de verwachting dat dat niet eens zou lukken. Ik weet de exacte tijd

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

niet waarop we die deal hadden, maar we kwamen pas in de middag tot overeenstemming.

De **voorzitter**:
Tot slot.

De heer **Vermeer** (BBB):
Als de fractievoorzitter en partijleider van het CDA niet eens weet op welk tijdstip hij een deal gesloten heeft, dan staan ons nog een hoop dingen te wachten. Het kan gewoon niet dat dat pas zo was op het moment van bekendmaken, want er moest ook nog met Bureau Wetgeving worden afgestemd over het amendement. Dat moest nog ingediend worden. Kan de heer Bontenbal gewoon eerlijk zijn? Hij praat altijd over fatsoen. Wees dan gewoon eerlijk. Hoe laat had u die deal met PRO?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Dat weet ik niet exact. Dat zal rond lunchtijd geweest zijn. Toen zijn we inderdaad naar collega Brekelmans gegaan, maar toen was er nog geen amendement. De contouren waren er toen, maar het amendement moest nog helemaal gemaakt worden. Kunt u nagaan onder welke tijdsdruk we stonden. We hebben die deal pas rond lunchtijd kunnen maken. Het amendement moest toen nog geschreven worden, maar daar hebben we niet op gewacht. We hebben het daarvoor wel gecommuniceerd.

De heer **Stoffer** (SGP):
Het is waar dat de heer Bontenbal in de afgelopen weken veel heeft gebeld en veel koppen koffie heeft gedronken met diverse partijen, ook met ons. Dat hebben de heer Paternotte en de heer Brekelmans ook gedaan. Het viel mij wat tegen dat ik gisteren in het Reformatorisch Dagblad las dat PRO en Volt meer tot samenwerking bereid waren dan BBB, SGP en JA21. Ik heb dat zojuist gevraagd aan de heer Brekelmans. Hij herkende dat ook niet. Ik ben benieuwd hoe de heer Bontenbal dat onderbouwt. Waar heeft hij gezien of opgemerkt dat er vanuit JA21, SGP en BBB geen bereidheid was om samen te werken?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Dat heb ik niet gezegd. Ik heb gezegd dat ik heb ingeschat, zeker omdat je op een gegeven moment uit de tijd raakt, dat het sneller en makkelijker was om een inhoudelijk goede deal, die voor mij verdedigbaar was, te sluiten met PRO en Volt dan met de partijen aan de rechterkant. De immateriële eisen maakten het erg complex. Ik heb bij de SGP zeker bereidheid gezien. In de gesprekken was u heel erg bereid om voor zulke formuleringen te kiezen dat het draagbaar zou zijn, maar de bottleneck was het dwangelement in de Spreidingswet, waar ik met collega Eerdmans over gesproken heb. Het is zijn vurige wens dat dat eruit gaat. Dat heeft hij buiten heel duidelijk gezegd. Dat is legitiem. Dat mag een partij vinden, maar ik kijk er net iets anders tegenaan of dat haalbaar is. Daar zat ons verschil van inzicht.

Met de heer Vermeer hadden we een discussie over het stikstofbeleid. Zijn fractie heeft heel duidelijk vier punten meegegeven, die om een aanpassing van het stikstofbeleid vroegen. Als we het hebben over het vestigingsklimaat in Nederland, dat ook belangrijk is voor het coalitieakkoord, dan vind ik het belangrijk dat we vasthouden aan een stikstofbeleid dat ondernemers van het slot haalt. Je moet goed kijken wat de impact was geweest van de deals die we dan hadden gesloten met die drie partijen. Ik heb zelf

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

ingeschat dat het het moeilijkst was om op het punt van stikstof te bewegen, juist omdat het kabinet het beleid net had opgeschreven en naar de Kamer had gestuurd. Op een aantal punten was er toenadering tussen beide partijen, maar op twee punten waren er hele fundamentele verschillen. Ik denk dat die ertoe hadden geleid dat het hele stikstofbeleid heel drastisch aangepast had moeten worden. Dan was ook heel ondernemend Nederland woest geweest, want zij hebben ons in de afgelopen weken massaal gebeld en gezegd: pak alsjeblieft door met beleid dat gaat werken.

Ik heb zelf ingeschat dat het niet lukt om op dat punt tot een akkoord te komen. Aangezien deze drie partijen zich aan elkaar verbonden hadden, werd het daarmee ook moeilijk om tot een deal te komen. Dat is niet illegitiem. Ik hoop in de toekomst met u te kunnen blijven samenwerken. Alleen, als de deadline nadert, moet ik wel inschatten met wie een akkoord valt te sluiten. Het is voor mij niet: links of rechts. Ik kijk puur naar de inhoud en naar of het economisch verstandig is. Economen zeggen al jarenlang dat het best verstandig is om arbeid minder te belasten en om vermogen iets meer te belasten. Daar hebben we al heel veel debatten over gehad. De Studiegroep Begrotingsruimte, toch een beetje de profeten van de Tweede Kamer die ons elk jaar weer vertellen wat er economisch moet gebeuren, legt ons elk jaar uit dat er een verschuiving moet plaatsvinden van het belasten van arbeid naar vermogen. Dat zat in dit amendement. Ik vond het amendement veel te ruig en ik vond dat het ondernemers te hard raakte. Alle dingen die de ondernemers hard raakten, hebben we er dus uit weten te onderhandelen en hebben we tot normale proporties teruggebracht. Uiteindelijk is het een amendement waarin de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Dat vind ik christendemocratisch en daarom verdedig ik dat.

De heer **Stoffer** (SGP):
De heer Bontenbal is samen met de heer Paternotte echt met PRO en Volt aan tafel gaan zitten om te onderhandelen. Dat is met de rechtse kant niet gebeurd. Wij hebben maar één keer een moment gehad dat we aan tafel zaten. We hadden in augustus een afspraak met de premier en met de minister van Financiën. JA21 en SGP hebben toen de handen al ineengeslagen. We zaten een aantal keren met de minister van Financiën, zoals afgesproken. We waren een heel end op weg! We hadden er zomaar uit kunnen zijn. Dan hadden we, als we die meerderheid in de Eerste Kamer erbij hadden kunnen trekken, allang klaar kunnen zijn. Mijn vraag is eigenlijk waarom de heer Bontenbal, dat ziende, niet gewoon zijn collega's Paternotte en Brekelmans erbij heeft getrokken en gezegd: laten we een middag en een avond en desnoods een nacht ook met de heer Eerdmans, de heer Vermeer en de heer Stoffer gaan zitten om te kijken of het over die route kan. Dat was voor ondernemers namelijk echt stukken beter geweest. Kijk maar wat ondernemers allemaal zeggen. Voor gewone mensen was dat ook beter geweest. Waarom heeft de heer Bontenbal dat niet gedaan?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Omdat ik heb ingeschat dat het moeilijk was om binnen de ruimte die er in de gesprekken werd gegeven tot een akkoord te komen. Op een gegeven moment heb je een week de tijd om het allemaal nog te fixen. Ik weet inmiddels hoe pittig onderhandelen is en dat er in de laatste fase heel veel tijd voor nodig is. Op een gegeven moment is de tijd dus op en moet je tot iets komen. Dan ga ik puur naar de inhoud kijken. Ik vond een forse aanpassing van het stikstofbeleid niet gewenst, omdat er net een brief lag die, denk ik, precies het goede midden heeft bewandeld, namelijk enerzijds natuurherstel en anderzijds het echt bieden van toekomstperspectief aan

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

agrariërs. Er was een heel dun paadje bewandeld waarbij de agrarische sector aan tafel is gebleven en heeft gezegd hiermee verder te gaan, en waarbij ondernemers tegelijkertijd ook hebben gezegd: fijn dat jullie dit doen. Ook natuurorganisaties zijn aan tafel gebleven. Die delicate balans wilde ik ook niet verstoren, omdat ik denk dat dat ook slecht is voor ondernemend Nederland. Ik heb op basis van de inhoud dus de inschatting gemaakt wat een landingsgrond is. Toen zijn we met PRO en Volt gaan praten. Ik wist vooraf niet of dat zou lukken. Ik vond dat tot op het laatste moment ook erg onzeker. Ik heb het op basis van de inhoud gedaan: is dit voor mij te dragen? Ik kan economische argumenten en argumenten over rechtvaardigheid geven om duidelijk te maken waarom ik denk dat het goed is om arbeid minder te belasten. Laten we namelijk gewoon even eerlijk zijn over wat hier gebeurt: we gaan werkende mensen minder belasten en we vragen iets meer van de vermogenden. Dat is minder dan 3% van de vermogenden in Nederland. Ik kreeg gisteren nog een appje van een hele vermogende Nederlander. U kent hem vast wel. Ik ga zijn naam niet noemen. Die appte gewoon: kom alsjeblieft met stabiliteit, zorg dat het Belastingplan erdoorheen komt en ik ben best bereid iets meer te betalen. Ik denk dat dat voor best wel veel van deze doelgroep geldt.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Stoffer** (SGP):
De heer Bontenbal heeft een inschatting gemaakt, maar vindt hij ook niet dat hij een inschattingsfout heeft gemaakt door dit te doen, dus de VVD erbuiten te laten en dit kabinet, dat nog jaren door had gemoeten, op dit moment gewoon tegen de vangrail aan te rijden? Vindt hij niet dat de inschatting uiteindelijk een inschattingsfout is geweest en dat we nu in een situatie zitten waarvan je denkt: hoe heeft het toch zover kunnen komen?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Ik heb gedaan wat ik kon doen voor datgene wat ik maandenlang heb beloofd en waar ik om gevraagd heb, namelijk een stabiele meerderheid voor het kabinetsbeleid in de Tweede en de Eerste Kamer. Daar ben ik aan gaan werken. Op een gegeven moment heeft het kabinet het aan de Kamer gegeven. Toen heb ik mijn rol als fractievoorzitter opgepakt. Het staat gewoon in mijn functieprofiel dat ik dat soort dingen moet doen. Het past wellicht ook bij een minderheidscoalitie, hoewel ik zou zeggen dat we het de volgende keer op een iets andere manier doen, met meer tijd en met een ander proces. Maar het past daarbij om het op die manier te doen. Ik heb gewoon mijn werk gedaan. Ik heb dat in het volle besef gedaan dat we hier met elkaar moeten samenwerken en dat ik ook over schaduwen heen moet stappen. Nou, dat heb ik geprobeerd te doen.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Gewoon je werk doen: dat is dan toch maar knap mislukt, hè. Die gevraagde en beloofde stabiliteit is er namelijk niet. Het is zeer de vraag of er straks überhaupt een Belastingplan een meerderheid krijgt. Dat fatsoensmasker van de heer Bontenbal ligt inmiddels echt wel op de grond in een plas met regenwater. Terugkijkend: is het nou fatsoenlijk om op tv in een talkshow je coalitiepartners, en de hele Tweede Kamer overigens, casinopolitiek te verwijten?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Mij werd de volgende vraag gesteld door journalisten: vindt u het goed om het erop aan

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

te laten komen in de Eerste Kamer? Daarop heb ik gezegd: ik hou niet van gokken. Dat is eigenlijk steeds mijn standpunt geweest, al maanden. Ik heb in de coalitie en ook daarbuiten steeds gezegd: ik vind het goed als er op voorhand stabiele meerderheden in de Tweede Kamer en Eerste Kamer zijn. Dat heb ik steeds gezegd en dat ben ik gaan uitvoeren. Het kabinet is het niet gelukt om het in het kabinet zelf voor mekaar te krijgen. Dat vind ik pijnlijk. Ik heb ook steeds gezegd: ik had liever gehad dat we dat in de zomer al voor mekaar hadden gekregen. De opdracht werd aan de Kamer gegeven. Ik heb mijn rol als fractievoorzitter simpelweg ingevuld zoals ik denk dat dat moet, binnen de afspraken van het coalitieakkoord en binnen de afspraken van de coalitie.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Practice as you preach! Het is nu ook maar een gok en een vraag of het er allemaal door gaat komen. Is het fatsoenlijk om de politieke leider van een andere partij te verwijten dat die in het kabinet is gaan zitten, en om de mening te hebben, zoals de heer Bontenbal wel vaker doet, dat zij maar in de Tweede Kamer moet gaan zitten? Is dat fatsoenlijk? Is het fatsoenlijk om constant andere partijen de maat te nemen als ze voor hen belangrijke eisen op tafel leggen? Is dat allemaal fatsoenlijk? Als je er hier dan op bevraagd wordt, heb je ongelofelijk veel woorden nodig, maar antwoord geven doe je niet. Nogmaals, is dit nou fatsoenlijke politiek?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Volgens mij wel. Ik denk dat fractievoorzitters, politieke leiders, het volste recht hebben om hun standpunten hier kenbaar te maken. Dat moeten ze blijven doen, hier en in de coalitie, maar het kan wel zijn dat je het soms niet eens bent. Dan is het goed om dat respectvol uit te wisselen. Soms kom je tot een compromis en soms niet. Ik laat iedereen daarin de ruimte.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Maar de heer Bontenbal heeft wel zijn ziel verkocht aan de fractie van PRO en de fractie van Volt, die vervolgens op een schandalige wijze de pers zoeken, terwijl de heer Bontenbal nog met zijn partners in het kabinet zit te praten. Dat is er wat er namelijk gebeurt als je in een open huwelijk wegstapt van elkaar. Ik ben dus heel benieuwd hoe de heer Bontenbal zijn ziel en zijn fatsoen weer terug gaat krijgen na dit debacle, want het kan niet anders dan uitlopen op een complete deconfiture.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Gelukkig heb ik mijn ziel niet verkocht aan de linkerkant van het politieke spectrum. Sterker nog, hier staat iemand vanuit het politieke midden. Ik kijk heel erg naar de inhoud. Overigens, wat is links en rechts? Daar hebben we de vorige keer ook een discussie over gehad. Aan de rechterkant van het politieke spectrum zijn er partijen die sociaal-economisch linkse dingen willen. Dus vertelt u het maar. Dit gaat over het Belastingplan. Lagere lasten op arbeid: is dat links, rechts of midden? Ik denk dat het een brede wens in de Kamer is om dat te doen. Het is dus economisch verstandig; ik kijk gewoon naar de inhoud. Wiens stickertje erop staat, maakt niet uit, en ook de hele beeldvorming daaromheen maakt me ook niet uit. Ik ben niet blij met de framing "miljonairsbelasting". Er werd net gezegd dat dat toch een beetje het idee geeft alsof iedereen met een beetje spaargeld en ondernemers ook gelijk de klos zijn. Als je het sec

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

bekijkt, en ook alle tabellen ziet, dan valt dat reuze mee. Sterker nog, het omslagpunt ligt bij 1,23 miljoen, dus als je gewoon even naar de feiten gaat kijken, dan is het heel goed te doen. Het gaat om minder dan 3% van de meestvermogende mensen, waarvan een groot deel zegt: we kunnen best iets extra bijdragen, zeker in een tijd dat we veel offers vragen van de samenleving om te investeren in de defensie, de nieuwe economie enzovoorts.

De heer **Schenk** (FVD):
Wat een dieptepunt. Het CDA was ooit een partij die stond voor conservatieve waarden, die opkwam voor het gezin, iets van de traditie in Nederland wilde behouden. Inmiddels zit het CDA van Henri Bontenbal op schoot bij Jesse Klaver. Laat ik mijn vraag voorzichtig stellen. Zit de heer Bontenbal liever in een coalitie met de VVD of met PRO?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Met de VVD.

De heer **Schenk** (FVD):
De heer Bontenbal heeft de afgelopen dagen alles en iedereen van alles verweten. Zijn eigen kabinet zou casinopolitiek bedrijven en de VVD wilde van alles niet. Ondertussen is hijzelf degene die grote gokken neemt. Ik heb hem hier al meermaals horen zeggen "ik dacht dat dit goed was" en "ik heb ingeschat dat dit goed zou zijn". De heer Bontenbal is hier degene die gokt met het verdienvermogen en de economie van Nederland. Als het amendement van de heer Klaver, waar hij nu inmiddels achter staat, door de Kamer komt, betekent dat dat er enorm drastische gevolgen voor de economie en de ondernemers in Nederland kunnen zijn. Zou de heer Bontenbal niet de hand in eigen boezem moeten steken, als het gaat om die zogenaamde casinopolitiek?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Ik denk dat het economisch goed verdedigbaar is als ik het oorspronkelijke amendement vergelijk met het amendement dat er nu ligt. Het toptarief begon bij 45% en niet een verlaagd tarief. We zijn van 45% naar 38,5% gegaan, onder het omslagpunt waarvan de staatssecretaris zei dat er dan een effect van box 3 naar box 2 zou zijn. De doorschuifregeling voor familiebedrijven vond ik een slecht verhaal. Dat heeft Klaver ingeleverd. Hij wilde ook aan excessief lenen zitten, maar dat heeft hij ook ingeleverd. Toptarieven box 2: slecht voor ondernemers. Dat heeft hij ook ingeleverd. Zo kan ik nog even doorgaan.

Het amendement is fors aangepast. Wij hebben er een forse discussie over gehad, niet alleen omdat het CDA dat ook niet trekt — wij zijn ook een ondernemerspartij — maar ook omdat ik niet wilde dat de andere coalitiepartijen hier onnodig veel last van zouden hebben. Daar is forse discussie over geweest. Ik heb heel vaak gezegd: dit gaan wij niet trekken en ik wil ook niet dat de coalitie dit trekt; het moet binnen normale proporties, die voor mij inhoudelijk en economisch verdedigbaar zijn. Als economen de komende dagen gaan schrijven over dit verhaal, denk ik dat een heel aantal mensen zal zeggen: we hadden al langere tijd de wens van een verschuiving van het belasten van arbeid naar het belasten van vermogen; dat is niet onredelijk. Ik noemde net al de Studiegroep Begrotingsruimte, toch een gezaghebbende club die ons elk jaar adviseert om dat te doen. Daar is nu uiting aan gegeven en we doen het heel gematigd. Had ik het anders gewild? Ja, ik had zelf een andere deal gemaakt, als ik het alleen voor het zeggen had gehad. Daar heb ik net iets over gezegd. Maar ja, dat is het sluiten van een compromis:

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

je pakt een deel winst en je levert een deel in. En ja, dat deel moet je ook verdedigen, omdat het een compromis is; daarmee hoeft het niet je eigen voorstel te zijn.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Schenk** (FVD):
Er gebeurt hier iets heel raars. Het wordt hier als een soort overwinning gepresenteerd dat we een box 3-tarief van 38,5% krijgen. Je moet wel gek zijn als je in Nederland nog vermogen wilt opbouwen, als dit erdoorheen komt. Hele normale mensen, ondernemers, mkb'ers, zullen hierdoor geraakt worden en zullen hun gedrag gaan aanpassen, waardoor die rekening uiteindelijk alsnog terechtkomt bij werkenden, voor wie de heer Bontenbal beweert op te komen. Als het erdoorheen komt, gaat het per werkende Nederlander per maand overigens om gemiddeld €8 minder belastingverhoging dan die het kabinet voorstelde. Het is gokken; het is casinopolitiek. De enige die gokt met de toekomst van Nederland is de heer Bontenbal zelf. Hij presenteert zich als fatsoenlijk, maar dit is niets anders dan onfatsoenlijk richting keihard werkende Nederlanders, die voor ons verdienvermogen zorgen.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Stel dat je 1,23 miljoen in aandelen hebt zitten en dat je 6% rendement hebt. Dan kom je op bijna €74.000 die je aan rendement krijgt, puur op basis van beleggen. Dan ga je er niet op achteruit. Dat is het omslagpunt. Mensen die bijvoorbeeld vijf ton in aandelen hebben en 6% rendement hebben — dat is een bedrag van €30.000 — betalen daar €141 minder over. Heb je 5 miljoen in aandelen zitten en heb je 6% rendement, dan oogst je €300.000 aan rendement per jaar; over dat bedrag ga je dan €5.600 meer betalen. Zullen we het gewoon over de feiten hebben?

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Ja, even wat feiten. Alle vragen over fatsoen wuift de heer Bontenbal weg. De enige die meneer Bontenbal in dit huis nog fatsoenlijk vindt, is denk ik de heer Bontenbal zelf. De heer Bontenbal presenteert zich hier vandaag als een dealmaker en als een econoom. Voor zover ik weet is de heer Bontenbal slechts een natuurkundige. Een dealmaker is hij in ieder geval niet. Hij is geen dealmaker! Ik heb weleens wat deals gemaakt in mijn leven. Iedereen weet dat je, als je met partners zit en je met een externe partij een deal wil maken, eerst je eigen partners op één lijn moet hebben. De heer Bontenbal is die stap vergeten of hij heeft die expres genegeerd. Hoe vindt de heer Bontenbal dat hij te boek staat als dealmaker? Is hij een succesvolle dealmaker?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Allereerst ben ik liever natuurkundige dan econoom, maar ik luister wel naar economen. Dat argument telt gewoon. Als experts zeggen dat het verstandig is om te doen, dan luister ik daarnaar. Op het moment dat we gaan knutselen aan box 3, dan vraag ik natuurlijk experts om daarover mee te denken. Toevallig zit er in onze partij een expert die er vrij veel van af weet. Die heb ik uit zijn bed gebeld. Hij zit in Amerika. Ik heb hem even gebeld en gevraagd: "Reken het met mij eens door. Hoe werkt het nou? Kan dit kwaad? Is het verdedigbaar?" Natuurlijk benader ik experts om mee te denken over wat we doen. Dat vind ik heel verstandig. Laat ik het volgende zeggen over de deal. Er ligt gewoon een Belastingplan. Het Belastingplan gaat over de begroting van het Rijk van grofweg 500 miljard. Het gaat hier over minder dan een miljard. Het gaat dus over 0,2%

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

van de rijksbegroting. Daar hebben we het nu over. Het Belastingplan is gewoon een goed Belastingplan. Er zitten allerlei wensen in. Dat is knap gedaan. Er is heel goed geluisterd naar de oppositie en er zijn tal van wensen ingepast. Daar ben ik blij mee. Het laatste stukje is niet gelukt, namelijk het vinden van meerderheden. Dat is aan de Kamer gegeven. Binnen de grenzen van het coalitieakkoord heb ik dat zo goed mogelijk proberen op te pakken. Dat is gewoon mijn taak, niks meer en niks minder. Die verantwoordelijkheid staat op mijn functieprofiel. "Dat moet u doen." Dan doe ik dat.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
De heer Bontenbal geeft nu dus gewoon grif toe: hij is geen dealmaker, maar een dealbreaker. Hij belt Jan en alleman uit zijn bed op, maar vergeet de heer Brekelmans te bellen. Wie hij ook vergeten is te bellen … Dit is gewoon opmerkelijk. Ik leg aan de luisteraars thuis ook even uit hoe dat gaat. Als je een amendement indient en je de boel wil versleutelen voor heel veel geld, zelfs voor ongedekt geld, voor honderden miljoenen, als je de belastingschijven wil veranderen, als je structuurwijzigingen wil aanbrengen in het belastingsysteem en als je de ondernemers wil pakken en dat een beetje wil verbergen: hoe doe je dat dan? Weet je wie we als Kamerleden dan normaal gesproken bellen, zeker als je in de coalitie zit? Dan bel je even de echte experts, de minister van Financiën en de staatssecretaris van Financiën. Dan zeg je even: "Hé, jullie zijn de echte experts. Jullie hebben heel veel ambtenaren. Jullie rekenen de hele tijd met ons mee." Over alles komen we naar het kabinet. Als er iets met stikstof moet gebeuren, dan wordt er met het kabinet overlegd.

De **voorzitter**:
Kom tot uw vraag.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Het enige wat de heer Bontenbal had moeten doen, was de minister van Financiën bellen en zeggen: reken dit even door voor ons. Waarom heeft de heer Bontenbal dat niet gedaan?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Het Belastingplan ligt bij de staatssecretaris.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Staatssecretaris! Waarom heeft u dat niet gedaan?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Wie zegt dat ik dat niet gedaan heb?

De **voorzitter**:
Nee, het is geen gesprek. U stelt geen vragen terug. U geeft antwoorden.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Natuurlijk hebben wij naar uitvoerbaarheid gekeken, bijvoorbeeld of het met twee schijven kan. We hebben gevraagd wanneer dat uitvoerbaar is. Het is logisch dat als er "2029" gezegd wordt, ik het niet op 2027 zet. Die checks hebben we gewoon gedaan. Dat vind ik ook heel logisch. Ik vind de vraag die u stelt goed. Het moet uitvoerbaar zijn. Wij denken dat het kan.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Dit is toch wel interessant en politiek relevant. Zegt de heer Bontenbal nou dat hij contact heeft gehad met de staatssecretaris van D66 en hem dit amendement heeft voorgelegd? Dat zou betekenen dat de staatssecretaris dat niet heeft besproken met zijn minister van Financiën. Dan hebben we een heel ander probleem. Dan hebben we namelijk een miscommunicatie in het kabinet. Zegt de heer Bontenbal nou echt dat hij het kabinet wél heeft geïnformeerd over dit amendement?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Nee, dat zei ik dus niet. Het ging over de uitvoerbaarheid van wanneer je twee schijven kunt invoeren. Ik heb de checkvraag gedaan wanneer dat zou kunnen. Overigens spreekt het kabinet met één mond, dus als wij bij een bewindspersoon vragen of iets kan, dan ga ik ervan uit dat het namens het hele kabinet is.

De heer **Eerdmans** (JA21):
De heer Bontenbal zet zijn geld vandaag dus op rood. Het is nog maar de vraag hoe we met z'n allen het casino uitlopen. Ik begrijp dat het namelijk nog helemaal niet zeker is of er een meerderheid komt. Mijn vraag gaat eigenlijk over de pijngrens. Dit debat gaat natuurlijk ook over betrouwbaarheid en de pijngrens. Ik heb in het eindverslag van de informateur gelezen, bij Bontenbal: "Er is heel duidelijk de afspraak gemaakt — die zult u herkennen uit eerdere coalities — dat partijen elkaar niet verrassen, niet op elkaars tenen gaan staan en ook zeker niet op de tenen van de oppositie." En even later, in het debat over de regeringsverklaring, bij Bontenbal: "Ik ben met mijn collega's een commitment aangegaan en ik zal geen onbetrouwbare coalitiepartner zijn." Hoe ziet de heer Bontenbal zijn woorden van toen in het licht van wat er gisteren is gebeurd?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Ik probeer nog steeds een betrouwbare coalitiepartner te zijn, elke dag. Dat doe ik door afspraken uit het coalitieakkoord na te komen en elke dag ervoor te knokken dat dit kabinet gewoon gaat functioneren. Want zeg ik dat dit kabinet top functioneert en dat het alleen maar koek en ei is? Nee, ik ben niet blind. We hebben turbulentie; u mag daar zelf een naam aan geven. Ik heb de afgelopen debatten ook gezegd dat ik liever een ander proces had gezien, maar ik ben er elke dag mee bezig om van dit kabinet een succes te maken. Als het aan mij ligt, zit dit kabinet er vier jaar — ik zal me daar elke dag voor inzetten — en gaat het de ambities uitvoeren waarmee we begonnen zijn. We wilden het migratievraagstuk aanpakken, we wilden het stikstofprobleem oplossen en we wilden huizen bouwen. Ik zal er elke dag voor knokken om dat voor elkaar te krijgen. Ik heb gedacht dat een stabiele meerderheid in de Tweede en Eerste Kamer nodig is om dat voor elkaar te krijgen. Dat is mijn intentie. Ik ben er niet op uit om de heer Klaver groot te maken. Ik ben er ook niet op uit om een coalitiepartner de knel in te rijden. Ik wil van dit kabinet een succes maken. Daar ga ik elke dag mee door zolang dit kabinet bestaat.

De heer **Eerdmans** (JA21):
We waren allemaal bezig met het zoeken naar meerderheden, waar we ons voor stretchten en waar we energie aan besteedden, maar politiek gaat ook om houding en om precies wat de heer Bontenbal zei in het debat over de regeringsverklaring: elkaar

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

niet verrassen en elkaar geen pijn doen. Ziet de heer Bontenbal op z'n minst dat dit averechts gewerkt heeft? Het doel is om een meerderheid te bereiken, maar je rijdt een coalitiepartner dusdanig klem dat er vanavond misschien geen kabinet meer is of mogelijk een kabinet zonder de eigen partner daarbinnen. Dan ben je toch verkeerd bezig?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Het pijnlijke is natuurlijk dat het kabinet een Belastingplan heeft gemaakt dat een heel eind was gekomen en dat ook heel veel wensen van de oppositie had ingevuld, van links tot rechts, dus van uw partij, van partijen op links en van partijen in het midden, maar dat het niet gelukt is om vooraf, dus voor de stemmingen, stabiele meerderheden in Tweede en Eerste Kamer te krijgen. Dat vind ik pijnlijk, en dan is de vraag: wat ga je doen als fractievoorzitter? Wij hebben binnen de coalitie afspraken gemaakt over de ruimte die er is om die meerderheden zelf in de Kamer te zoeken. Binnen die bandbreedte ben ik gaan zoeken. Dat is mijn taak. Ik moet gewoon zorgen dat dit werkt, binnen de redelijke grenzen. Daarom is het amendement-Klaver fors getrimd en hebben we alle dingen die het ondernemingsklimaat hard raken eruit weten te schrappen. Het ietwat meer belasten van vermogenden hebben we ook fors ingeperkt, zodat het ook economisch verstandig is. Ik denk dus dat ik heb gedaan wat van mij verwacht wordt, namelijk gewoon verantwoordelijkheid nemen en samenwerken met partijen met wie je dat kan. Ik blijf dat opzoeken met links én rechts. Daarom vind ik verhoudingen belangrijk. Als u mij daar feedback op geeft en zegt dat ik dingen beter had moeten doen, neem ik dat tot mij. In de afgelopen dagen hebben wij ook weleens gesprekken gevoerd waarin we elkaar feedback hebben gegeven. Wij hebben elkaar hier nodig en een volgende deal zou ook gewoon met rechts kunnen, maar dan moeten we elkaar beter leren begrijpen en veel meer tijd nemen om tot een deal te komen. Dit was natuurlijk een strakke deadline, en dan moet je op een gegeven moment keuzes gaan maken in de schaarse tijd die je hebt.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ik werd nog even getriggerd door een opmerking van de heer Bontenbal. Hij zei dat hij een stabiele meerderheid in de Eerste en de Tweede Kamer gevonden had. Daar hoort de VVD niet bij, dus ik kom nog niet tot een meerderheid voor de deal tussen PRO, Volt, CDA en D66. Welke andere partijen horen er bij die deal waardoor de heer Bontenbal deze claim hier kan neerleggen?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Ik heb steeds gezegd: ik zoek naar stabiele meerderheden. Ik heb niet gezegd dat die hele meerderheid er al is. Dat kan je niet op voorhand garanderen. We weten allemaal hoe onvoorspelbaar de politiek is.

De heer **Vermeer** (BBB):
Nee, volgens mij zei de heer Bontenbal dat hij die meerderheid gevonden had, maar dat zullen we nog wel even nakijken in de Handelingen.

Ik heb nog een ander punt, over stikstof. Donderdagavond hebben wij nog een lijstje uitgewisseld met stikstofpunten. Toen hebben wij vrijdag nog een reactie gegeven, om te kijken of we de beelden helder hadden. Vrijdag heb ik nog gezegd: laat de woordvoerders dan even om tafel gaan. Er waren namelijk verschillende beelden van hoe de sector er daadwerkelijk bij staat met die plannen. Vervolgens is daar

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

dinsdagavond nog een overleg over geweest met de landbouwwoordvoerders, en daarin kon eigenlijk niet gezegd worden, ook door het CDA niet, op welke manier dan het toekomstperspectief voor boeren gewaarborgd zou zijn. En toch zegt de heer Bontenbal hier in het debat dat met de huidige plannen het toekomstperspectief geregeld is. Waar baseert de heer Bontenbal dat op?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Mijn woordvoerders en ikzelf hebben de afgelopen week heel veel tijd gestopt in het meeduwen en meetrekken richting beleid dat gewoon goed draagbaar is. We zien dat de agrarische sector daar ook een forse invloed op heeft uitgeoefend. De jonge boeren deden dat via het NAJK en heel veel andere bedrijven uit de landbouwsector deden dat via LTO. Ook natuurorganisaties hebben meegeduwd, net als de ondernemers. Jaimi van Essen heeft daar als minister hard aan gewerkt in de taskforce, waar ook een aantal bewindspersonen van VVD- en CDA-huize in zitten. Daar is een uitwerking van het stikstofbeleid uit gekomen die, denk ik, een vrij precieze landingsgrond had. Iedereen bleef namelijk aan tafel — dat is een knappe prestatie — omdat er genoeg in zat voor beide. Het bedrijfsleven wil heel graag kunnen ondernemen en wil dat de vergunningverlening weer op gang komt en dat we eindelijk, na zeven jaar steggelen, het probleem oplossen, maar ook de jonge boeren willen toekomstperspectief en zij hebben blijkbaar genoeg beweging gezien in de brief, dus in de uitwerking van de eerdere stikstofbrief, om te zeggen: ja, hier zit perspectief in. Zijn ze allemaal blij met alles wat er in de brief staat? Nee, maar ook daarvoor geldt: samenwerken is soms over je schaduw heen stappen. Dat zie ik die partijen ook doen. En ja, er moet nog steeds heel veel uitgewerkt worden, maar ik denk dat we nu een route schetsen waarmee we Nederland wel van het stikstofslot af kunnen halen en we eindelijk de onzekerheid kunnen gaan oplossen die al zo lang bestaat in de agrarische sector. Dat zal nog veel tijd vergen, maar ik zie wel eindelijk licht aan het eind van de tunnel.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Vermeer** (BBB):
Dat er hard gewerkt is en dat iedereen aan tafel gebleven is, is geen garantie voor een goed plan. Een slecht plan is in de ogen van een aantal belangenbehartigers iets minder slecht geworden, maar ook zij hebben nadrukkelijk niet gezegd dat wat er nu ligt, voor hen acceptabel is. Zij hebben alleen geprobeerd een paar puntjes binnen te halen om de boel iets aan te scherpen. De heer Bontenbal kan hier dan toch niet zeggen dat de agrarische sector hierachter staat, terwijl meer dan de helft van de agrarische sector nooit is gevraagd om hierover aan tafel te komen zitten?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Ik zou niet zeggen "een paar puntjes". Ik denk dat het bijvoorbeeld eigenlijk een ontzettend knappe prestatie is geweest wat de jonge boeren en LTO hebben gedaan. Waarom is dat zo knap? Het is knap omdat dit een hele jonge organisatie is met mensen die het hele lobbyen eigenlijk helemaal niet tot hun vak hebben gemaakt, maar die puur op de inhoud zijn gaan redeneren. Zij zijn gaan praten met de minister, steeds op basis van argumenten, feiten, cijfers en doorrekeningen. Dat heeft ertoe geleid dat de minister het beleid op een aantal punten heeft verbeterd. Collega Jan Arie heeft ook steeds gezegd: we moeten de praktijk binnen brengen in het kabinet. Dat is hiermee ook gebeurd. Is het daarmee perfect? Nee, maar ik denk dat we wel echt een hele forse stap

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

hebben gezet. Het is, denk ik, ook een knappe prestatie van de agrarische sector dat ze op zo'n constructieve manier de praktijk in het beleid heeft weten te brengen. Ik zou dus niet zeggen "een paar puntjes", want ik denk dat de verbetering echt significant is en dat het een hele knappe prestatie is.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Ik ben in de analyse van de heer Bontenbal, met name zijn risicoanalyse, even op zoek naar de vraag of hij ook de inschatting heeft gemaakt van wat de schade is als alles mislukt en we alles bij het oude laten. Is dat ook een overweging geweest om elke keer zo voortvarend deze risico's te nemen?

De heer **Bontenbal** (CDA):
U mag weten dat ik tientallen documenten op mijn laptop heb staan. Nou, tientallen is misschien wat veel, maar het zijn heel wat documenten. Daarin probeer ik al dit soort scenario's voor mezelf uit te schrijven en te doordenken wat die verschillende scenario's nou betekenen. Wat gebeurt er als we a doen, dan b en dan c? Ik weet inmiddels ook dat de politiek vrij onvoorspelbaar is. U loopt ook lang genoeg mee om te weten dat dat soms zo is en dat het toch scenario d wordt als je scenario a, b en c al had bedacht. Niet alles is helemaal voorspelbaar, maar ik heb wel over veel scenario's nagedacht. Wat betreft het scenario waarin we het Belastingplan naar de Eerste Kamer brengen en het daar alsnog verworpen wordt, schat ik in dat de Belastingdienst dan een groot probleem heeft. Voor de uitvoering is het dus onverdedigbaar om dat risico te nemen. Dat weegt voor mij erg zwaar mee. Je wilt niet dat de Belastingdienst straks allerlei dingen moet gaan corrigeren of miljoenen belastingplichtige Nederlanders allerlei naheffingen moet gaan sturen. Een land dat goed wil besturen, moet zichzelf dat, denk ik, niet aandoen.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Dan nog specifieker. Stel we houden het oude Belastingplan, niet het plan waar mevrouw Bikker en ik positief over waren, maar het plan daarvoor. Stel: we laten alles maar zoals het is, want het is even niet anders. Heeft u dan inzicht in de schade of de winsten? Het kunnen immers ook hele goede dingen zijn. Heeft u daar inzicht in?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Als u mij vraagt of ik nu alle feiten, tabellen en cijfers kan geven, dan zeg ik: nee, natuurlijk niet. Dat zal u ook niet van mij vragen. Het feit is dat je als kabinet je beleid dan natuurlijk eigenlijk gewoon niet meer goed kunt uitvoeren, omdat alle begrotingen op een bepaalde manier vastgeklikt zitten aan dat Belastingplan. Met dat plan stelt de overheid haar inkomsten voor de komende jaren veilig en de begrotingen zitten daaraan vastgeklikt. Het wordt dus wel heel ingewikkeld om je kabinetsbeleid dan nog goed uit te voeren.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Afrondend. Ik heb nog een vraag over het amendement van PRO over de erf- en schenkbelasting. Dat ligt bij 50PLUS zwaar op de maag. Wij overwegen hierover een motie in te dienen. Hoe kijkt de heer Bontenbal naar dit gegeven, zoals het nu in het amendement wordt weergegeven?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Voor mij is het allerbelangrijkste dat het gewoon breed gedragen wordt en dat ook partijen zoals die van u mee kunnen doen. Dat is mijn antwoord.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Een vervolgvraag aan collega Bontenbal. Mijn vraag is de volgende. Ik heb gezien dat hij de stap heeft gezet naar PRO en Volt om tot een afspraak te komen. Ik heb gezien dat hij daarin ook een aantal zaken heeft verbeterd, neem de doorschuifregeling, neem excessief lenen. Dat zijn punten waarin mijn partij zich zeer herkent. Er is ook een punt waar ik me zorgen om maak. Dat zijn de tarieven die worden geïntroduceerd in box 3 en de gevolgen voor het ondernemersklimaat. Hoe hard is de handtekening van collega Bontenbal en hoe kijkt hij naar die tarieven?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Twee dingen daarover. Als ik mijn woord geef aan zo'n amendement, zal ik daar nooit onderuit gaan zonder overleg met degene met wie ik dat heb gemaakt. Als u mij inhoudelijk vraagt wat ik van die tarieven vind, zeg ik dat ik 38,5% te hoog vind. Daar is namelijk een groot deel van de discussie met Klaver over gegaan. Waar hij van 45% moest komen, was ik vanaf 36% bezig. Ik heb gezegd dat ik kleine spaarders wil ontzien. Dan heb ik een verhaal. Dan kan ik namelijk zeggen, in de traditie van het CDA, dat je mensen die sparen voor hun oude dag, die zuinig leven of die iets voor een ander willen doen, gewoon moet helpen. Spaarzaamheid is een deugd, vinden wij. Dat vind mevrouw Bikker, denk ik, ook. Die wil je dus gewoon ontzien. Dit gaat over mensen die heel grote vermogens hebben. U kent de cijfertjes zelf ook. Van hen vraag je iets meer. Dan komt er een ander christendemocratisch principe om de hoek kijken, namelijk dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Ik denk dat dat kan. We zien ook in andere landen dat dit mensen niet wegjaagt. Nederland is een fantastisch land om in te wonen. Mensen gaan niet zomaar weg. Die tarieven zou ik wellicht anders hebben gedaan. Ik heb zelf al eerder in het debat gezegd dat het voor mij geen opbrengst had hoeven hebben. Als we hadden gezegd dat het eerste tarief iets lager was en dat het lage tarief ook nog iets lager was, had er daarmee uitgekomen kunnen worden. Alleen moet ik natuurlijk een overeenkomst sluiten met partijen die daar heel ver vanaf liggen. Dan is dit het maximaal haalbare wat ik denk te kunnen uitonderhandelen.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Goed om te horen dat ook voor collega Bontenbal deze nieuwe percentages niet de nieuwe percentages zijn van zijn inzet in de komende jaren, maar dat ze nu kennelijk de deal zijn. Het tweede punt dat de ChristenUnie de hele tijd heeft benadrukt richting het kabinet is de uitvoerbaarheid van zaken. Is collega Bontenbal het met mij eens dat uitvoerbaarheid wel een toets hoort te zijn bij alle plannen en ook bij dit amendement?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Ja. Dat is mijn eerste antwoord. Mijn tweede antwoord is als volgt. U weet zelf ook dat wij een prachtige traditie hebben van onderwijsbegrotingen, vorig jaar. Dan weet je ook dat je het in een korte tijdsperiode naar beste weten moet doen, waarbij je hoopt geen fouten te maken. Je probeert zo goed en zo kwaad als het gaat die toetsen te doen door mensen te vragen wat er mogelijk is en of het uitvoerbaar is. Maar ik vind uitvoerbaarheid inderdaad ook belangrijk. Soms ontdek je dat gaandeweg. Ik denk dat we in de Kamer allemaal nog herinneringen hebben aan die keer dat er in de commissie allemaal laptopjes stonden en we allemaal amendementen in elkaar aan het knutselen

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

waren. Dat heeft toen ook veel schade opgeleverd. Daar probeer ik dus een beetje van weg te blijven. Tegelijkertijd geldt dat als u vraagt of dit de meest fraaie manier is om het te doen, het antwoord "nee" is. Ik heb volgend jaar liever een net proces met meer tijd. Er zijn collega's naar Noorwegen geweest om te kijken hoe een minderheidscoalitie daar werkt. Ik heb collega Grinwis een paar dagen geleden nog college horen geven over hoe het daar gaat. Als we dat met elkaar willen, moeten we dat netjes organiseren. Dan moeten we dus op tijd zorgen dat er een Belastingplan ligt. Dan moeten de Kamerfracties aan zet zijn, maar dan wel met genoeg tijd.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Deze hele gang van zaken vanaf mei vraagt inderdaad om reflectie, maar niet alleen op een net proces. Ik heb keurig netjes verschillende malen koffiegedronken met de verschillende bewindspersonen en ook een oprechte inzet gezien, maar geen gedeelde uitkomst. Als we op dit spoor doorgaan, hoe de keuzes straks ook gaan vallen rond amendementen en rond het Belastingplan … Nederland kan het zich niet veroorloven dat de politiek zo met elkaar omgaat, maar ook niet, belangrijker nog, dat er geen breedgedragen keuzes lijken te kunnen worden gemaakt omdat iedereen volhardt. Ik wil collega Bontenbal aan de ene kant dus danken voor zijn gedachten over box 3, een van de belangrijke elementen, maar aan de andere kant ook echt vragen om na te denken over het vervolg. Hoe deze dagen ook eindigen, als het kabinet op deze manier doorgaat, kan dat niet. Daar hebben we toch echt met elkaar, als hele Kamer, een klus te klaren.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Ik besef dat ik nogal breedsprakig ben, maar hier zou ik op willen zeggen: ik ben het van harte met mevrouw Bikker eens.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
De heer Bontenbal zei net heel terecht dat bijna alle economen stellen dat het noodzakelijk is dat je de belasting op arbeid verlaagt en die op vermogen vergroot. Staat er in uw coalitieprogramma iets wat botst met het amendement van Klaver en Dassen, dat u gaat steunen?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Ik vind van niet.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Wat vindt u er dan van dat uw coalitiegenoot hier net, kortgeleden, aangaf dat die als dat voorstel aangenomen wordt, tegen het Belastingplan gaat stemmen? Dat zei uw coalitiegenoot.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Dat zou ik enorm spijtig vinden. Ik ben het er dus niet mee eens dat dit botst met het coalitieakkoord. Ik kan daar ook voorbeelden bij geven. Wij hebben natuurlijk ook gewoon gekeken wat er dan in het coalitieakkoord staat. Daar staan inderdaad dingen in over dat het vestigingsklimaat, het ondernemingsklimaat niet moet verslechteren, maar ik denk dus dat we juist de dingen die niet goed verdedigbaar waren, eruit hebben weten

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

te slopen. Daarnaast zeggen economen ook — lees de rapporten van het CPB — dat het verschuiven van de belasting van arbeid naar vermogen ook economisch verstandig is, omdat vermogen dan ook beter wordt ingezet in de economie. Dan is er niet allemaal dood geld; geld gaat dan geïnvesteerd worden, ook in start-ups. Er werd net iets gezegd over start-ups en scale-ups. Juist mijn collega Inge van Dijk heeft bij het Belastingplan nog allerlei voorstellen gedaan om het klimaat voor de start-ups te verbeteren. Dat zit ook gewoon allemaal in het Belastingplan.

Het Belastingplan is dus goed. Ik ben blij dat het kabinet dat naar de Kamer heeft gestuurd. Ik vind het gewoon een goed verhaal. Het is niet helemaal in de SP-traditie, maar dat vind ik er misschien wel goed aan, zeg ik even plagend tegen meneer Dijk. Dit amendement is een kleine aanpassing daarvan. Dan kijk ik niet naar wiens handtekening of partijkleur erop staat. Dan ga ik heel precies kijken naar de inhoud: is dit economisch verdedigbaar en kan ik het verdedigen met de principes van mijn eigen partij? Ik heb net twee principes aangegeven. Mensen die sparen, gewoon zuinig zijn en wat voor de oude dag bewaren, wil je niet pakken. Dat doen we dus ook niet. Sterker nog, van de 2,66 miljoen belastingplichtigen gaat 97% er ietsje, niet veel, op vooruit. Van een heel klein deel vragen we ietsje extra's. Dan zeg ik: de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten in Nederland.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
De heer Bontenbal zei kortgeleden dat als het Belastingplan niet wordt aangenomen, dat heel veel gevolgen heeft voor alle andere begrotingen die we samenstellen, en dat dat daarmee onuitvoerbaarheid van het kabinetsbeleid tot gevolg heeft. Als dan een van uw coalitiepartners aangeeft tegen het Belastingplan te zullen gaan stemmen als het amendement van Klaver en Dassen wordt aangenomen, dan heeft dat toch direct invloed op het functioneren en de toekomst van dit kabinet? Als dit Belastingplan niet aangenomen wordt, wat dreigt te gebeuren als de VVD tegenstemt, dan zal dat betekenen dat kabinetsbeleid niet uitgevoerd kan worden. Wat vindt u er nou van dat uw coalitiepartner hier zo eventjes die machtspolitiek bedrijft, even zo uit de losse pols hier in een debat?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Ik hoop dat we hier patstellingen kunnen doorbreken en dat we gewoon naar de inhoud kijken. Alles gaat nu over politieke punten, politieke verschillen, verschillen van inzicht, en beeldvorming. Ik kijk gewoon heel precies naar het amendement en het feit dat het meerderheden kan opleveren. Dan vind ik het economisch verdedigbaar. Ik vind het in deze beperkte mate, zoals we het nu hebben teruggetrimd, ook vanuit christendemocratisch oogpunt verdedigbaar.

De **voorzitter**:
Meneer Markuszower. Dat waren drie interrupties, meneer Dijk. Nee, echt niet.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Voorzitter, dat was geen antwoord op mijn vraag. Mijn vraag was wat de heer Bontenbal vindt van wat zijn coalitiegenoot doet. Die vraag was heel simpel. Hij stelde net dat als

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

het Belastingplan niet aangenomen wordt, het kabinetsbeleid niet door kan gaan. Dan is een heel simpele vraag: wat vindt u ervan dat een coalitiegenoot dit zomaar doet?

De **voorzitter**:
Meneer Bontenbal, één keer, en dan echt even kort en bondig.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Kort: ik wil gewoon dat dit kabinet verdorie een succes wordt. Daar heb ik zoveel tijd in gestoken. Het zou mij een lief ding waard zijn als het kabinet een succes wordt.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Ja, sorry dat ik hier weer sta, maar ik moest een beetje lachen. De heer Bontenbal heeft als een soort dominee tekstexegese kunnen doen van het hele coalitieakkoord. Hij heeft gekeken: past dit nou wel of niet in het coalitieakkoord? Daar heeft hij allemaal analyses op losgelaten, maar hij had natuurlijk gewoon eventjes de heer Brekelmans of mevrouw Yeşilgöz moeten bellen en moeten zeggen: hé Ruben, hé Dilan, ik ben hiermee bezig …

De **voorzitter**:
Komt u tot een vraag.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Waarom heeft de heer Bontenbal dat niet gedaan? Waarom wel muggenziften op elk lettertje en elke komma in zo'n coalitieakkoord, en niet gewoon even je partner opbellen en zeggen: hoe kijken jullie hier nou naar?

De **voorzitter**:
Kort en bondig.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Ik zou dat ook kunnen omdraaien. Als je een tekst hebt waarin staat wat je hebt afgesproken, dan is het toch heel simpel om die tekst er even bij te pakken?

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Dat was geen sterk antwoord.

Het tweede punt is dat de heer Bontenbal zegt: dit is goed voor de economie. Ik heb net al gezegd dat ik ervan overtuigd ben dat hij niet aan de echte experts heeft gevraagd wat er aan de hand is. Hij heeft iemand, Jan of zo, uit zijn bed gebeld en gevraagd: wat vind jij hiervan? Er zijn partners met wie de heer Bontenbal heel vaak spreekt. Dat zijn bijvoorbeeld VNO-NCW, MKB-Nederland en al dat soort partners uit het maatschappelijk middenveld. Het CDA zat vroeger altijd bij hen op schoot en zij bij het CDA. Weet de heer Bontenbal wat die van dit amendement vinden? Die vinden, meneer Bontenbal, dat u heeft lopen aankloten en die zijn bang voor de gevolgen voor de economie.

De **voorzitter**:
Houdt u het een beetje hoffelijk, meneer Markuszower.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Nee, dat vinden ze niet. Ze zeggen één ding: "Please, breng stabiliteit. Stop met dat gedonder in de Kamer. Breng stabiliteit. Blijf van ondernemersregelingen af. Kom niet

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

aan box 2. Kom niet aan ondernemersregelingen, aan de doorschuifregeling." Dat hebben we allemaal gedaan. Ik denk dat deze partijen eigenlijk blij zijn als dit Belastingplan het haalt. Ik denk dat u ze echt moet bellen. Ik zou graag zien dat de voorzitters van VNO-NCW, MKB-Nederland enzovoorts inhoudelijk naar dit amendement kijken en dat even goed op zich laten inwerken en dat we dan zien wat ze ervan vinden. Tuurlijk, als ze lezen dat er extra belasting in box 3 in zit, dan zullen ze niet voor de camera zeggen dat ze daar blij mee zijn. Stel dat u de volgende vragen aan ze stelt. Vindt u het fijn als het kabinet blijft zitten en stabiliteit biedt, zodat we weer gewoon verder kunnen? Bent u blij dat we het stikstofslot eraf gaan halen? Bent u blij dat het kabinet gaat investeren in de nieuwe economie? Dan zullen ze ja zeggen. Er zijn vast heel wat aanmerkingen op het kabinetsbeleid, maar ik denk dat ze overwegend zeggen: maak er een succes van.

De **voorzitter**:
Tot slot.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
"Stabiliteit"? Hier staat mister instabiliteit. U bent de grootste chaoscreëerder van deze Tweede Kamer, meneer Bontenbal. Over fatsoen gaan we het niet meer hebben, want die vragen ontwijkt u. Hoe kunt u nog het woord "stabiliteit" uit uw mond krijgen? U heeft een week lang instabiliteit veroorzaakt. Ik hoef niet te bedenken wat VNO-NCW en — weet ik veel hoe ze allemaal heten — MKB-Nederland ervan vinden. Die zetten dat netjes op hun site. Die worden helemaal gek van de instabiliteit die u dit land heeft gebracht.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Dit was een oprisping van de heer Markuszower. Volgens mij zat er geen vraag in.

De heer **Vermeer** (BBB):
Nogmaals, doen alsof box 3 ondernemers niet raakt, is of een gebrek aan kennis of gewoon totale blindheid.

Ik ben het wel eens met wat de heer Markuszower net zei. De heer Bontenbal zei net dat hij er alles aan doet om dit kabinet een succes te laten worden. Denkt de heer Bontenbal niet dat hij precies hetzelfde moet doen als wat hij nu doet als er een moment komt waarop hij van het kabinet af wil?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Ik heb gewerkt aan een meerderheid voor het Belastingplan in de Tweede en de Eerste Kamer. Het kabinet heeft het Belastingplan plus de nota van wijziging, waar heel veel wensen van de oppositie in zaten, van links en rechts, van uw partij en van andere partijen, naar de Kamer gestuurd en het vervolgens aan de Kamer gegeven. Dan is het mijn taak als fractievoorzitter om te kijken of we aan die meerderheden komen. Ik heb niks meer en niks minder dan dat gedaan. Dat is gewoon mijn verantwoordelijkheid, net zoals dat de verantwoordelijkheid van andere partijen is.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ik heb er de Handelingen net op nagekeken. Op mijn eerdere interruptie gaf de heer Bontenbal het antwoord dat hij helemaal nog niet weet of er meerderheden zijn. Hij suggereert nu wel weer dat er meerderheden zijn, omdat hij daaraan gewerkt heeft en

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

daarom zo blij was met dit akkoord. Nogmaals de vraag: welke andere partijen, behalve PRO en Volt, zullen naast het CDA en D66 volgens zijn informatie, volgens zijn deal, voor dit amendement en dit Belastingplan gaan stemmen?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Ik heb gezegd dat ik heb gezocht naar stabiele meerderheden. Ik denk dat we getalsmatig weten dat de route via PRO meer zekerheid biedt in de Tweede en de Eerste Kamer. Als we de route over rechts op waren gegaan, dan had dat nog niet tot meerderheden in de Eerste Kamer geleid. Als je puur getalsmatig kijkt, dan zou je die vraag ook aan het rechterspoor kunnen stellen. Ook daarvan zou je kunnen zeggen: er zijn vast senatoren waarbij je, kijkend naar hun traditie, zou kunnen kijken naar hoe ze ongeveer stemmen. Je zoekt naar de route die het meest tot stabiele meerderheden leidt.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Vermeer** (BBB):
Er is helemaal niet naar die meerderheid gezocht, want met die mensen is nooit gepraat. Wij hebben die meerderheid aangeboden, zowel in de Tweede als in de Eerste Kamer, ook met het mandaat van een van de vrije senatoren. Dat weet de heer Bontenbal. Nou moet hij niet net doen alsof over rechts geen optie was. Dat was zelfs de reden waarom wij aangesloten zijn. De SGP en JA21 kregen namelijk steeds te horen: alsjeblieft, we kunnen pas verder praten als jullie met een meerderheid komen. Komen we met een meerderheid, wil men niet verder praten. Dit is dus toch je reinste flauwekul?

De heer **Bontenbal** (CDA):
U zegt nu iets anders dan wat ik zeg. De optie over rechts was ook een optie. Dat was ook een optie, alleen kwamen we er inhoudelijk niet uit. Dus ik heb niet gezegd dat de optie rechts getalsmatig niet kan. Ik heb gezegd dat we inhoudelijk een flinke afstand ervaren. Dat heb ik aan het begin van het debat ook gezegd. We zijn inhoudelijk gewoon niet verder gekomen. Ik denk dat ik de ruimte niet zag in de gesprekken die we hadden. Het is dus niet zo dat het niet over rechts had gekund.

De **voorzitter**:
Meneer Eerdmans. Nee, meneer Vermeer, eerst meneer Eerdmans.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ja, maar …

De **voorzitter**:
Ik denk hij in het verlengde van uw interruptie ook een interruptie heeft.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Dat klopt.

De **voorzitter**:
Gaat uw gang.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Volgens mij had hij twee interrupties, toch? Of niet?

De **voorzitter**:
Nee.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Sorry.

De **voorzitter**:
Zullen we ruilen? Dan zijn we in ieder geval wat eerder klaar, denk ik.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Ja, sorry. Op dit moment zou ik best willen ruilen!

De heer **Vermeer** (BBB):
De heer Bontenbal kan ook niet tellen, denk ik.

De **voorzitter**:
Meneer Vermeer, blijft u gerust staan, maar we gaan eerst meneer Eerdmans het woord geven. Er zijn niet voor niets spelregels in een debat. Gaat uw gang.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Tellen en luisteren zijn inderdaad best twee belangrijke eigenschappen als je in de Kamer werkt. Wij hoorden iets anders over de rechtse route. Maar één ding geef ik de heer Bontenbal mee: de rechtse route was lastig, maar die had wel geleid tot een zekere meerderheid hier en aan de overkant. Ik vind het grappig dat de heer Bontenbal zegt dat hij geen gokje wil wagen, terwijl hij niet eens weet of de deal waar hij zo zijn nek voor uitgestoken heeft, tot diep in de pijngrens van zijn coalitiepartner, waardoor we niet weten of er vanavond nog een kabinet zit … Hij weet dat niet eens zeker, want er wordt tot op dit moment nog gelobbyd door de heer Klaver met ChristenUnie, 50PLUS en ik weet niet wat om er maar een meerderheid bij te slepen. Hij weet niet eens zeker of die meerderheid er vanavond is. Klopt dat?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Dat weet je niet helemaal zeker, omdat je niet weet hoe partijen gaan stemmen.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Maar er is dus …

De **voorzitter**:
Hoho hoho, Bontenbal was nog aan het woord.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Ik was klaar. Ik dacht: ik doe een keer een kort antwoord.

De **voorzitter**:
O, dat verrast me.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Wie is er nou aan het gokken? Wie zit er nou in een casino? Dat is toch de heer Bontenbal?

De heer **Bontenbal** (CDA):
Nee, dat denk ik niet.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Ik vind het allemaal prima, maar hij weet niet eens zeker of het werk waar hij zijn nek voor uitsteekt, waarvoor hij een behoorlijke rommel en chaos heeft veroorzaakt — dat hoorden we net ook van de heer Markuszower — wordt beloond. Het is toch de blunder van het jaar als dit leidt tot het afschieten van het belastingplan, inclusief het amendement, dat het dus niet gaat halen? Waar heeft u dan al die moeite voor gedaan?

De heer **Bontenbal** (CDA):
We gaan het vanavond zien.

De heer **Vermeer** (BBB):
Kijk de Handelingen er maar op terug. De heer Bontenbal zei echt dat over rechts geen meerderheid te krijgen was. We zagen net al dat hij ook geen interrupties kan tellen. In het casino is het zo dat de casino-eigenaar in ieder geval altijd winst heeft. Ik zou de heer Bontenbal dus zeker niet als casino-eigenaar willen bestempelen.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Ik zou een hele slechte zijn.

Dank u.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Bontenbal. Het woord is aan meneer Schenk namens Forum voor Democratie. Gaat uw gang, meneer Schenk.

De heer **Schenk** (FVD):
Voorzitter. Ongeveer een week geleden betichtte CDA-leider Henri Bontenbal zijn eigen kabinet van het bedrijven van casinopolitiek, omdat het kabinet geen deal met de oppositie had gesloten en gokte op de zogenaamde verantwoordelijkheid van die oppositie om het Belastingplan aan een meerderheid te helpen. De heer Bontenbal zou het met zijn CDA, samen met D66, wel even zelf gaan oplossen en veegde zijn agenda leeg.

Voorzitter. Waar de heer Bontenbal anderen casinopolitiek verweet, heeft hij nu zelf plaatsgenomen achter de roulettetafel. Hij neemt de allergrootste gok die je op dit moment kunt nemen met de economie, de welvaart, het investeringsklimaat en het verdienvermogen van Nederland door een deal te hebben gesloten met PRO, die rigoureus zal zijn voor ondernemers en bedrijven. Wat een hypocrisie!

CDA en D66 gokken er samen met PRO en Volt op dat je zomaar een miljard euro aan belasting extra op vermogen kan heffen. Zij denken dat zo'n desastreuze maatregel een simpele verschuiving is. Zij gokken erop dat ondernemers en bedrijven, de ruggengraat van onze samenleving, niet naar het buitenland zullen vertrekken, niet zullen stoppen en

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

hun vermogen niet anders zullen inrichten. Natuurlijk zal die gok van Bontenbal, Paternotte, Klaver en Dassen verkeerd uitpakken. Welke ondernemer wil nog ondernemen in een land waarin dit de beloning van de gevestigde politiek is voor je harde werk?

D66, CDA en PRO breken Nederland met hun aangepaste belastingplan eigenhandig af. Kijk ook nog eens naar de manier waarop ze dat doen. D66 en het CDA werkten volledig om de VVD heen, sloten achter de rug van de VVD om een dealtje met hun linkse vrienden. En de VVD? Voor hen is het nog steeds niet genoeg om de stekker uit dit rampzalige kabinet te trekken. Ze willen de stemming afwachten. "Mocht dit plan het halen, dan is er een fundamentele reset nodig," aldus Dilan Yeşilgöz. Wat moet er nog meer gebeuren? Hoeveel afbraak moeten Nederlanders nog meer voor hun kiezen krijgen voordat de VVD het mooi geweest vindt?

PRO van Jesse Klaver viert de deal als een overwinning. Het zou goed zijn voor werkenden. Het zou gaan om belastingen voor de zogenaamd allerrijksten. Maar laten we eens naar de inhoud en de exacte uitwerking van het amendement kijken. Het gaat om 1 miljard euro extra belasting op vermogen, tegenover 879 miljoen euro verlichting voor werkenden. Dat is geeneens een belastingverlaging, maar een iets minder hoge belastingstijging dan het kabinet oorspronkelijk voorstelde. Weet u met hoeveel minder? We hebben het over gemiddeld ongeveer €8 per maand per werkende Nederlander. €8 per maand! Daar hebben we het hier over. Dat is wat door PRO als een verbetering voor werkenden gepresenteerd wordt. Dat is een fles shampoo per maand.

Wat staat daartegenover? Schenkingen op papier zwaarder belasten, de fiscale rekenrente verlagen, het box 3-tarief verhogen, de schijfgrenzen in box 2 bevriezen en de schijfgrenzen in de erf- en schenkbelasting bevriezen. Wat betekent dat in de praktijk? Dat Nederlanders keihard geraakt worden. Denk aan ouders met een eigen huis die alvast wat willen schenken aan hun kinderen, particuliere beleggers met goede rendementen, mkb'ers die hun winst na een paar jaar willen uitkeren, start-up-oprichters die hun aandelen verkopen, aandeelhouders van familiebedrijven en broers, zussen, neven, nichten, vrienden en andere erfgenamen van iemand die iets heeft opgebouwd voor later en komt te overlijden. Dit zijn gewone Nederlanders, die ook kei- en keihard werken, ons verdienvermogen maken en voor werkgelegenheid zorgen. Maar door D66, CDA en PRO worden zij even als ordinaire, zakkenvullende, luie miljonairs weggezet.

Voorzitter. Werken gaat dus niet méér lonen. Ondertussen is het de vraag of er straks nog wel werk is. Wie investeert er nog in een land waarin dergelijke drastische belastingmaatregelen worden doorgevoerd en waarin er nog een rekening van ruim 400 miljoen euro structureel openstaat? 40% van de rekening die gepoogd wordt op te halen met dit amendement, is ongedekt. "Een later in te vullen taakstelling in het brede vermogensdomein", wordt het genoemd. Een voorbeeld dat genoemd wordt in het amendement is een exitheffing. Daarmee mag je belasting aftikken wanneer je het als ondernemer zat bent om in je eigen land uitgeknepen te worden en je besluit om je geluk in het buitenland te beproeven. Of denk aan misschien wel een nog hoger tarief in box 3. Het moet vanaf 2028 nog gaan blijken. Totale onzekerheid dus. Hoe je het ook wendt of keert: het zorgt voor een nog slechter ondernemersklimaat.

Dit amendement laat op de eerste plaats werken niet meer lonen. Op de tweede plaats

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

pakt het ondernemers en bedrijven. Op de derde plaats is volstrekt onduidelijk hoeveel erger het nog gaat worden, omdat ergens nog 400 miljoen euro vandaan getoverd moet worden. PRO noemde de box 3-dekking van minister Heinen "boekhoudkundig gepruts", maar laat zien uit hetzelfde ondeugdelijke financiële hout te zijn gesneden. Dat D66 en CDA hiermee instemmen, is ongekend. Dat de VVD hen hier straks nog mee laat wegkomen ook, is ongekend. De gevolgen zijn niet te overzien. We praten niet over een wetswijziging van een paar A4'tjes, maar over het serieus op het spel zetten van onze economie, onze welvaart en ons verdienvermogen.

Voorzitter. Ondertussen gebeurt er helemaal niets aan de massale immigratie, die Nederland onherkenbaar verandert, en helemaal niets aan het klimaatbeleid, dat de energierekening onbetaalbaar maakt. Dat zijn beleidsterreinen waar tientallen miljarden op te besparen zouden zijn, waardoor de belastingen op arbeid, vermogen en ondernemen voor iedereen omlaag zouden kunnen. Het is niets van dat alles. De Nederlander is de klos, met dank aan D66, CDA, PRO en de VVD, die hen er nog mee weg laat komen ook. En het is natuurlijk met dank aan onze premier, die schittert in afwezigheid en alle regie totaal kwijt lijkt te zijn.

Voorzitter. Er wordt gegokt met de toekomst van Nederland. Het kabinet heeft gefaald. De coalitiepartijen hebben gefaald. De Nederlander betaalt de rekening. Het is genoeg geweest. Nederland verdient beter. Dat betekent een einde van dit kabinet en een einde aan het afbreken van ons land. Dat betekent nieuwe verkiezingen, zo snel mogelijk. Forum voor Democratie is er klaar voor.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Ik schors een enkele minuut en dan gaan we verder, met de bijdrage van de heer Van Baarle.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering en geef het woord aan de heer Van Baarle, voor zijn derde termijn namens de fractie van DENK. Mag ik weer een beetje orde in de zaal?

De heer **Van Baarle** (DENK):
Dank, voorzitter. Het is elk debat een grotere soap. Wederom zijn de hamvragen van vandaag of we straks nog een kabinet hebben en of we nog een stabiel landsbestuur kunnen hebben. Is het inmiddels zo dat het, vanwege de compromisloze VVD, klaar is? Klopt het dat de VVD het land uit puur eigenbelang in de instabiliteit stort? Hoe duidt de premier de toestand van zijn kabinet en de stabiliteit van ons landsbestuur? Hoe reflecteert hij op de woorden van de minister van Defensie en VVD-leider Yeşilgöz? Weet de premier eigenlijk wat een "fundamentele reset" betekent voor de kabinets- en coalitieverhoudingen? Betekent het dat er geen coalitieakkoord meer is? Betekent het dat deze coalitie en dit kabinet aan een zijden draadje hangen?

Hoe heeft de premier het eigenlijk tot dit punt kunnen laten komen? Op welk moment wist hij van de deal met PRO en Volt? Was hij erbij betrokken? Hoe heeft hij gehandeld? Wat vindt hij ervan dat een coalitiepartij nu dreigt om tegen het Belastingplan te

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

stemmen? Wat gaat er gebeuren als die coalitiepartij dat ook daadwerkelijk doet? Wat gaat er gebeuren als er als gevolg daarvan straks misschien geen Belastingplan komt?

Eén ding is in ieder geval hoopvol: het is voor steeds meer mensen duidelijk dat de VVD het probleem is. Keer op keer laat de VVD zien vooral te besturen vanuit politiek elitarisme. De VVD is de rem op het rechtvaardiger maken van Nederland en is de reactionaire blokkeermacht van het grootkapitaal. Koste wat kost moesten de belangen van grote vermogens beschermd worden. Dat de VVD een kabinet wil opblazen, een crisis wil organiseren in de politiek omdat er iets extra's van grote vermogens wordt gevraagd, laat zien waar de VVD staat. Dat mensen op dit moment uit angst voor de kosten de kachel niet aanzetten, is geen kabinetscrisis waard. Dat mensen moeten kiezen welke boodschappen ze in de supermarkt kopen en boodschappen laten staan omdat ze die niet kunnen betalen, is geen kabinetscrisis waard. Een genocide in Gaza is geen kabinetscrisis waard. Maar iedere beweging die vanuit welke partij dan ook gevraagd wordt op het iets eerlijker verdelen van de lasten, is onbespreekbaar. Dan stort de VVD het land in een bestuurscrisis. Iedere poging om het iets eerlijker te maken, om gewone mensen iets minder belasting te laten betalen, kon rekenen op een njet van de VVD, terwijl op de zorg en de sociale zekerheid rücksichtslos moet worden bezuinigd, terwijl de boodschappen en de benzine onbetaalbaar blijven, terwijl mensen uit angst de kachel uithouden. De kachel uithouden!

Er moet een einde komen aan de VVD-blokkade op rechtvaardigheid. DENK wil dat Nederland rechtvaardiger wordt. Wij beoordelen plannen daarom altijd op basis van de volgende vragen. Helpt dit mensen wat betreft hun koopkracht? Helpt dit mensen met de dure boodschappen, de hoge energierekening en de dure brandstof? Maakt dit Nederland eerlijker? Een Belastingplan waarin de lasten onevenredig bij gewone werkende mensen worden neergelegd op het moment dat er een rekening moet worden verdeeld, is niet eerlijk. Een Belastingplan waarin de prijzen voor boodschappen en brandstof torenhoog blijven, of waarin mensen daar onvoldoende bij worden geholpen, is niet eerlijk. Een Belastingplan waarin de belasting voor gewone werkende mensen omhooggaat, de prijs van het kraanwater omhooggaat en er onvoldoende wordt gedaan om de energierekening laag te houden, terwijl er van anderen niets wordt gevraagd, terwijl er voor wapens ontzettend veel geld is, terwijl er voor Oekraïne ontzettend veel geld is, is niet eerlijk. De correcties op het Belastingplan uit de Kamer, de stemmingen over moties en de stemmingen over amendementen zullen dan ook bepalen hoe wij dit uiteindelijk zullen wegen langs de vragen die ik zojuist heb geformuleerd.

Voorzitter. Ik heb de volgende vragen aan het kabinet. Het amendement om iets extra's te vragen van hele grote vermogens en dit te gebruiken voor een belastingkorting voor werkenden, is een beweging die wij ons kunnen voorstellen. Mensen moeten echter niet blij gemaakt worden met een dode mus. De heer Bontenbal zei tijdens het debat zaken gecheckt te hebben bij het kabinet. Op basis van de beantwoording wil ik hier een aantal zaken officieel horen van het kabinet.

Eerder heeft het kabinet gezegd dat het onuitvoerbaar zou zijn om op korte termijn aan tariefdifferentiatie te doen in box 3. Kan de regering langs die lijn reflecteren op het amendement? Geldt dit uitvoeringsbezwaar volgens het kabinet nog steeds, ook qua specifieke formulering? Hoe realistisch is het inmiddels substantieel opgelopen potje "stelposten op fiscale regelingen", niet alleen in dit amendement, maar ook in alle

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

andere plannen die we voorbij zien komen? Hoe realistisch is een dekking met een exitheffing op korte termijn? Hoe realistisch is een kasschuif inzetten als dekking op korte termijn op basis van een geraamde overdekking op de lange termijn?

Hoe groot is het risico dat op termijn hierdoor mensen de rekening van een onvolkomen dekking gepresenteerd krijgen, dat het feest niet doorgaat en mensen daardoor alsnog meer belasting moeten betalen? Kan het kabinet aangeven wat de verdelingen van het lastenbeeld en het koopkrachtbeeld worden indien het wordt aangenomen? We weten dat op korte termijn de lasten met 6 miljard stijgen, waarvan 5,8 miljard neerkomt bij arbeid, en op de lange termijn met 8 miljard. In het brede spectrum van de lasten en de koopkracht is dit voor ons te min.

Wij hebben twee moties ingediend om bij de Voorjaarsnota stappen te zetten tegen de hoge boodschappenprijzen en de te hoge brandstofprijzen. Het Belastingplan zoals het er nu ligt, is voor ons niet voldoende. Het kabinet heeft die moties ontraden. Voor ons is het van belang dat het kabinet echt op deze zeer wezenlijke onderwerpen voor mensen in het land substantiële stappen gaat zetten, zodat de boodschappen en de brandstof daadwerkelijk goedkoper worden. Ik ben benieuwd wat de premier daarover kan zeggen en welke beweging het kabinet op deze onderwerpen nu daadwerkelijk maakt, want in het Belastingplan zien we op deze punten niets tastbaars.

We hebben een kans. Wij zijn de volksvertegenwoordiging. Wij kunnen Nederland eerlijker en rechtvaardiger maken. Of het nu gaat om het opkomen voor mensen met een kleine portemonnee, het stoppen van de genocide in Gaza of het tegengaan van racisme en discriminatie: wij als volksvertegenwoordiging moeten een keuze maken. En de inzet van DENK is helder.

De **voorzitter**:
Dank u wel. U heeft een interruptie van mevrouw Keijzer.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
De vraag die boven dit debat ligt — o, de heer Bontenbal is er niet — heeft een beetje te maken met eigenlijk de casinopolitiek die Paternotte en Bontenbal inmiddels bedrijven. Het aannemen van het geamendeerde Belastingplan vanwege de voorstellen van PRO en Volt kan straks afhankelijk zijn van de voorstem van de kleine linkse partijen, waaronder DENK. Er zijn wel een aantal vragen geformuleerd, maar ik denk dat het afstevent op een voor. Begrijp ik dat goed?

De heer **Van Baarle** (DENK):
Wat ik in ieder geval heel erg goed vind, is dat mevrouw Keijzer hier de relevantie van DENK onderschrijft.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
En dat is heel droevig.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Voor iedereen die meekijkt — ik weet dat zij er een hartstochtelijk fan van is dat dat gebeurt — zeg ik: DENK is een partij die in dit parlement meedoet, ertoe doet, relevant is. Wij zijn verantwoordelijke volksvertegenwoordigers. Dat betekent dat wij plannen op hun merites beoordelen. Onze financieel woordvoerder, de heer Ergin, kijkt mee en die

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

beoordeelt alle voorstellen langs de lijn van hoe wij er vanuit onze idealen in staan en de financiële deugdelijkheid. Ik heb vragen gesteld aan het kabinet. Ik heb onderwerpen aangegeven die ik belangrijk vind. Ik heb aangegeven langs welke vragen ik de plannen van het kabinet beoordeel. Ik ga straks goed naar het kabinet luisteren. Ik ga goed kijken waar dit eindigt. Ik heb namelijk vernomen dat er ook nog aan andere voorstellen gewerkt wordt. Wij gaan alles in zijn totaliteit beoordelen. U zult het zien, mevrouw Keijzer, maar dank dat u de relevantie van DENK onderschrijft.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
De heer Van Baarle klinkt zonder meer als een serieuze bestuurlijke partner. Dat hebben we dan toch te danken aan de casinopolitiek van de heer Bontenbal en de heer Paternotte. Maar wat is er nou uiteindelijk nodig om dat voor elkaar te krijgen? Zal mijn wijzigingsvoorstel om de accijnzen op benzine naar beneden te brengen, dat ook nog steeds op tafel ligt, de fractie over de streep trekken? Of wordt er — meestal wordt dat dan een nietszeggend briefje van het kabinet — richting de Voorjaarsnota gekeken naar de voorstellen die gedaan worden? Hoe ziet dat er dan uit?

De heer **Van Baarle** (DENK):
In ieder geval komt de relevantie van DENK niet door welke andere politieke partij in dit huis dan ook. Die komt door de kiezer, die DENK het voorrecht heeft gegeven hier het woord te mogen voeren, en door niemand anders. Bij een relevante partij en een partij die hier de verantwoordelijkheid neemt, past ook dat ik niet hier in dit gesprek met mevrouw Keijzer ga vertellen wat ik ervan vind als we nog moeten wachten op antwoorden van het kabinet, zeker niet op basis van een amendement van haar dat — dat weet zij donders goed — voor ons een ondeugdelijke en ondraaglijke dekking heeft. Dat ga ik eerst afwachten.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Ik constateer dan in ieder geval dat de relevantie van DENK te maken heeft met kiezers van DENK en niet met mij. Dat is dus weer een grote geruststelling.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Ik zou in ieder geval willen zeggen dat wij hier allemaal relevantie hebben dankzij onze kiezers. Volgens mij moeten we daar allemaal heel erg trots op zijn. Inderdaad, mevrouw Keijzer bepaalt niet wat de relevantie van onze partij is.

Dus, voorzitter, ik dank u.

De **voorzitter**:
En ik dank u, meneer Van Baarle. Het woord is aan meneer Stoffer, namens de Staatkundig Gereformeerde Partij.

De heer **Stoffer** (SGP):
Voorzitter. In oktober vorig jaar vroeg de kiezer: houd de wagen van Staat aan de rechterkant van de middenstreep. Afgelopen weken leende premier Jetten die wagen uit aan de Tweede Kamer. Gisteren kregen we het bericht dat de wagen van Staat aan de linkerkant van de weg tegen de vangrail is gereden. Toen de deuren opengingen, bleek

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

de heer Bontenbal wat beduusd achter het stuur te zitten. Daarnaast zat de heer Paternotte en op de achterbank zaten de heren Klaver en Dassen. Die laatste twee waren nog steeds door het dolle heen. Ik heb alvast drie belangrijke vragen. Waarom zat de heer Brekelmans niet in die auto? Waarom zat de premier eigenlijk niet zelf achter het stuur? Is de wagen van Staat nog te repareren?

Voorzitter. Deze kabinetscrisis is onnodig en onverantwoord. Vanaf de start van dit minderheidskabinet was duidelijk dat er actief door kabinet en coalitie gezocht moest worden naar meerderheden. Het Belastingplan zou de eerste echte grote test zijn. Daarom heeft de SGP zich steeds constructief opgesteld en samenwerkingen opgezocht, eerst met JA21 en later ook met BBB erbij. Met elkaar hebben we een constructief aanbod geformuleerd als startpunt voor serieuze gesprekken en onderhandelingen met het minderheidskabinet. Samen hebben we meerderheden aangeboden, niet alleen in de Tweede maar ook in de Eerste Kamer. Dat was niet alleen met het oog op het Belastingplan, maar ook met het oog op alle begrotingen van 2027, zodat dit minderheidskabinet het komende jaar een stabiel beleid zou kunnen voeren en de broodnodige politieke rust en stabiliteit zouden komen.

Voorzitter. Wat we terugvroegen, was niet veel: houd rekening met wat voor ons gevoelig ligt, namelijk een standstill op medische ethiek, geen dwang richting gemeenten voor extra azc's en een realistisch stikstofbeleid zonder dat een derde van al onze boeren moet stoppen. Daarmee legden we slechts een aantal wensen op tafel, die heel veel Nederlanders ook van de politiek vragen en die ook recht zouden doen aan de verkiezingsuitslag, want Nederland stemde overwegend centrumrechts.

Voorzitter. Ik zei het al: deze coalitiecrisis is onnodig. Aan het einde van de zomer waren we dicht bij een akkoord. Ook in de afgelopen weken zagen we echt beweging. Er klonk begrip voor wat wij vroegen. Plotseling gooiden D66 en CDA gisteren de rechtse deur dicht, nog voordat er ook maar één dag onderhandeld is met rechts. Ze kiezen voor links en brengen hun coalitiepartner, de VVD, in een onmogelijk parket. Onverantwoord. Moet de VVD na de asielwetten, na de stikstofdeal, na de deal over de sociale zekerheid nu voor de vierde keer een knieval naar links maken? Of mag ook van D66 en CDA compromisbereidheid verwacht worden? Waar het kabinet maanden proclameerde breed draagvlak te zoeken, lijkt de route over links voor een deel van de coalitie steeds de voorkeur te hebben. Linkse partijen zouden meer bereid geweest zijn tot concessies dan rechtse partijen. Dat zijn zeer onterechte beelden. Nogmaals, er is met rechts gesproken, maar geen dag serieus onderhandeld. Ik heb dan liever het eerlijke verhaal, namelijk dat de voorkeur gewoon bij links lag. Laat helder zijn: wij stonden steeds klaar om constructief te onderhandelen.

Voorzitter. Een voorstem voor het amendement van PRO en Volt zou een forse lastenverzwaring voor ondernemers betekenen. Spaarders worden nog hoger aangeslagen en het vestigingsklimaat krijgt opnieuw een dreun. Ik heb nog wel een paar vragen aan de premier over dat amendement. Komt er een kabinetsappreciatie? En is dat dan een stemadvies namens het volledige kabinet? De dekking wordt niet volledig in 2027 gerealiseerd. Sterker, het linkse voorstel vereist een structuurwijziging die de Belastingdienst op korte termijn helemaal niet kan uitvoeren. Kan de premier ingaan op de budgettaire gevolgen in 2027?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Voorzitter. Dat een deel van de coalitie, buiten de VVD om, een deal sluit, is funest voor de onderlinge verhoudingen en staatsrechtelijk onnavolgbaar. Mijn vraag is hoe de premier hiernaar kijkt. Hoe is deze handelswijze te verenigen met de opdracht uit de formatie om als coalitiepartijen gezamenlijk overeenstemming buiten de eigen kring te zoeken?

Tot slot opnieuw de vraag: waarom heeft de premier het stuur van dit kabinet volledig uit handen gegeven, met deze chaos als gevolg?

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Stoffer. Het woord is aan mevrouw Teunissen namens de Partij voor de Dieren.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):
Voorzitter, dank u wel. Allereerst is het goed nieuws dat er een miljonairsbelasting komt. Complimenten aan de vier onderhandelende partijen. De Partij voor de Dieren steunt dit amendement, want het is goed voor Nederland en het smaakt naar meer dat deze partijen constructief met elkaar onderhandelen. Tegelijkertijd wil de Partij voor de Dieren niet wegkijken van de problemen die nu aan de oppervlakte zijn gekomen. Want terwijl Nederland snakt naar politici die verbinden en problemen proberen op te lossen en over hun schaduw heen stappen, ziet iedereen hoe de VVD van Yeşilgöz en Heinen het landsbestuur opnieuw gijzelt. De vraag die je daarbij kunt stellen, is wat er nu zo ontzettend belangrijk is dat het land opnieuw in een kabinetscrisis wordt gestort. Waarom zijn die miljonairs zo ontzettend belangrijk voor de VVD dat ze een kabinetscrisis waard zijn?

Voorzitter. Paul Rosenmöller zei zondag bij Buitenhof terecht dat het eigenlijk over een klein gedeelte van de begroting gaat, slechts 0,3%. Dat is nu dus nog minder geworden. Rosenmöller had natuurlijk gelijk, want het gaat om een relatief klein bedrag als je het tegen alle belastingen afzet. Het gaat ook om een relatief klein bedrag als je het afzet tegen de bijna 800 miljard aan vermogen die de Nederlandse miljonairs hebben. Op de grote schaal der dingen is het eigenlijk een fooi die nu van de miljonairs gevraagd wordt. Voor een fooi van miljonairs hebben D66, CDA, PRO en Volt hemel en aarde moeten bewegen. Voor een fooi van miljonairs is minister Heinen bereid om de steun voor het Belastingplan in de Eerste Kamer op het spel te zetten. Voor een fooi van miljonairs dreigt de VVD nu zelfs het kabinet op te blazen.

Gisteren, bij haar persmoment, liet de partijleider van de VVD weten dat ze platgebeld werd door mensen die van het amendement geschrokken waren. Dat ze dat gewoon zo openlijk toegaf, is tekenend voor de schaamteloosheid waarmee de VVD niet het landsbelang, maar de persoonlijke belangen van de rijkste mensen van Nederland op één zet. In 2023 liet Yeşilgöz het kabinet-Rutte IV, dat bestond uit een samenwerking tussen dezelfde drie partijen als nu, vallen vanwege de zogenaamde nareis op nareis. Daarna plaveide de VVD de weg voor het meest extreme kabinet ooit: kabinet-Schoof. Nu ziet iedereen dat de VVD Nederland opnieuw in een politieke crisis stort, omdat de partijtop van de VVD zogenaamd overvallen was door deze deal, terwijl de rest van Nederland had gezien dat er onderhandeld werd door D66 en CDA. Ze zaten net nog niet in een glazen huis te onderhandelen, zo transparant was het. Het is een wijze les

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

voor de rest van de Kamer: als je een stabiel kabinet wilt, ga dan niet in zee met de VVD, maar ga verder met bewindspersonen die het landsbestuur wél serieus nemen.

Voorzitter. Nu doen alsof met dit amendement alle problemen zijn opgelost, is natuurlijk ook niet waar. De Partij voor de Dieren ziet nog steeds enorme lastenverhogingen voor werkende mensen. We zien nog steeds gigantische bezuinigingen in de zorg. We zien nog steeds fossiele voorstellen in het Belastingplan. De echte crisis is niet de crisis die door de VVD is veroorzaakt, maar dat is de klimaatcrisis. Die bonkt keihard op de deur. De klimaatconferentie in Turkije dreigt geen succes te worden. Hier in Nederland, bij de onderhandelingen over het Belastingplan, is het klimaat volledig vergeten. Daarom doe ik een oproep aan alle partijen, nu er misschien ruimte is om vrij te stemmen: stem voor het klimaat en voor de acht voorstellen die de Partij voor de Dieren heeft gedaan om van dit fossiele Belastingplan een groen Belastingplan te maken. Elke econoom die er verstand van heeft, zegt namelijk: wat echt duur is, is de klimaatcrisis die we uit de hand laten lopen.

Voorzitter, tot slot. Een stabiel landsbestuur en de VVD hebben niets meer met elkaar te maken. Nederland zit niet te wachten op nieuwe verkiezingen, maar op politici die problemen oplossen, samenwerken en elkaar wat gunnen. Als dat zonder de VVD moet, dan zegt de Partij voor de Dieren: dan maar zonder de VVD.

De **voorzitter**:
Dank u wel, mevrouw Teunissen. U heeft nog een interruptie van meneer Eerdmans.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Gaat de Partij voor de Dieren voor het Belastingplan stemmen als de amendementen niet worden aangenomen?

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):
U hebt net mijn betoog gehoord, zeg ik via de voorzitter. We hebben acht amendementen ingediend. We gaan kijken wat er met die amendementen gebeurt. Er zijn ook nog andere amendementen ingediend. Op basis daarvan zullen we een gedegen, inhoudelijke afweging maken.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Dat is niet de bedoeling, zegt de heer Wilders. De kans lijkt me dan niet zo groot, als dat de afweging wordt.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):
Dat is de kwalificatie die de heer Eerdmans hieraan geeft. Wij hebben voorstellen gedaan en we gaan kijken wat er met die voorstellen gaat gebeuren. Dan vellen we een definitief oordeel over het Belastingplan.

De **voorzitter**:
Dank u wel, mevrouw Teunissen. Het woord is aan mevrouw Bikker, namens de ChristenUnie, in derde termijn.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Dank u wel, voorzitter. Hier staan we dan met een gehavend kabinet, beschadigd onderling vertrouwen en een politiek die tot op het bot verdeeld is. Het allerergste: de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

bestuurbaarheid van ons land staat zwaar onder druk. "Een huis dat tegen zichzelf verdeeld is, kan geen stand houden", zei ik bij de Algemene Politieke Beschouwingen vlak na Prinsjesdag. Ik hecht grote waarde aan de Bijbel. Deze keer blijkt maar weer hoe voorspellend woorden kunnen zijn. Als ik dat had geweten, had ik ze misschien niet uitgesproken. Maar ik had niet gedacht dat we hier vandaag op de puinhopen van deze minderheidscoalitie zouden staan.

Voorzitter. Hoezeer ik ook van ons land houd en vooruit wil, ook ik voel de politieke verdeeldheid. We hebben het landsbelang en de bestuurbaarheid van Nederland namelijk versmald tot één vraag: ben je voor of tegen het amendement van PRO en Volt, dat D66 en CDA hebben uitonderhandeld? Ben je ervoor, dan behoor je mogelijk tot het kamp dat een coalitie opblaast. Ben je ertegen, dan behoor je mogelijk tot het kamp dat geen meerderheid voor het Belastingplan in de Tweede én Eerste Kamer voor elkaar krijgt. Wij mogen het zeggen hier en vandaag. Daarmee is het landsbelang eigenlijk versmald tot wie het eerst met zijn ogen knippert. Dan is die algehele situatie geen politiek leiderschap, maar politieke verlamming. Daar baal ik van. Werkelijk alle gezinnen in Nederland die aan het knokken zijn om een rekening te betalen, mensen die ziek zijn en afhankelijk van zorg zijn, en ondernemers die willen investeren, verdienen iets anders dan deze situatie. Terwijl Den Haag met zichzelf bezig is, wacht Nederland op antwoorden.

Dat is mijn eerste blokje. Ik denk dat collega Markuszower wat wil vragen, voorzitter.

De **voorzitter**:
We geven hem daarvoor het woord.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Ikzelf, maar ik denk ook de hele Kamer kent mevrouw Bikker, de voorvrouw van de ChristenUnie, als iemand die het goede voorheeft met Nederland en die altijd klare wijn schenkt. Het eerste blokje eindigde ook in die woorden. Ik denk dat heel Nederland, in ieder geval deze Kamer en misschien het kabinet ook, wil weten wat de ChristenUnie nou gaat doen met dat amendement van PRO. Het is nu ontraden. Wat gaan ze doen?

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Hiermee bewijst de heer Markuszower mijn hele betoog; het landsbelang is versmald tot een amendement van PRO dat over minder dan 1 miljard gaat, waar het Belastingplan over 500 miljard gaat. Ik vind het van de zotte hoe we hier met elkaar terecht zijn gekomen. Daar baal ik van. Ik kom straks echt wel op mijn antwoord. Maar er staat hier iets groters op het spel. Wat voor cultuur hebben wij hier met elkaar gemaakt? Een cultuur van dealtjes en waar je met je ogen knippert en alles dan weer anders is? Een cultuur waar rechts sowieso tegenstemt als het links is, los van de inhoud, en waar links sowieso tegenstemt als het rechts is, los van de inhoud? Dat kan toch niet waar zijn?

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Ik ben het helemaal eens met de analyse. Ook mijn fractie heeft geprobeerd, net als de ChristenUnie volgens mij, om rondom het Belastingplan anders te handelen, dus om gewoon volwassen te handelen en te kijken naar de merites van het plan. Maar of mevrouw Bikker en ik elkaar nou wel of geen gelijk geven, het komt er nu wel op neer wat de ChristenUnie gaat doen met dat amendement. We ontkomen niet aan die vraag. Mevrouw Bikker ontkomt helaas ook niet aan het antwoord.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Zeker. Ik ga daar ook op terugkomen. Ik heb dat eigenlijk al gedaan; ik heb collega Bontenbal bijvoorbeeld een aantal vragen gesteld, zoals hoe we omgaan met die tarieven in box 3 en wat dit betekent voor de uitvoerbaarheid. Maar ik heb ook een aantal complimenten gemaakt, omdat een aantal desastreuze zaken uit dat amendement zijn vertrokken.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Dat hebben we allemaal gehoord, maar uiteindelijk komt het in het leven aan op een ja of een nee. Er ligt een amendement van PRO. Het kabinet ontraadt dat amendement. De VVD zegt: als dat amendement wordt aangenomen — ik heb geteld; de ChristenUnie is de beslissende stem — steunt de VVD het Belastingplan niet. Dat zijn allemaal gegevens; dat zijn allemaal feiten. Nu wil Nederland het gewoon weten. Ik ben het met mevrouw Bikker eens: helaas moet het zo en het is verschrikkelijk dat het zo gaat. Maar het komt nu wel aan op een ja of een nee. Steunt de ChristenUnie dat amendement? Ja of nee?

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Ik heb daar een aantal zorgen over geuit en het debat is nog niet afgelopen, maar laat duidelijk zijn dat het de keuze van de VVD is hoe de VVD stemt. Dat geldt ook voor het traject dat daarvoor gelopen is. De ChristenUnie is altijd een constructieve partij geweest die zich helemaal het snot voor de ogen heeft gewerkt om ervoor te zorgen dat dit land een deugdelijk bestuur houdt. Dat staat op het spel en daar baal ik gigantisch van.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Ik zou graag het betoog van mevrouw Bikker kunnen en willen ontkrachten, maar dat is eigenlijk niet goed mogelijk. Ze zegt dat we het hier eigenlijk over de lijn van de inhoud moeten beoordelen. De ChristenUnie heeft ook altijd plannen gehad voor het minder belasten van vermogen en het meer belasten van arbeid. Er wordt nu een tarief ingevoerd dat een onderscheid maakt tussen wat hogere en wat lagere vermogens. Als u het zelf voor het zeggen had en geen deal had hoeven sluiten, wat zou u dan zelf inhoudelijk gedaan hebben?

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Een mooie vraag. Eerlijk gezegd balen wij er enorm van dat de hele box 3-discussie ook nog steeds dwars door deze Kamer heen loopt en het alleen maar ingewikkelder heeft gemaakt. Dat hebben we ook gezien vanaf de gemeenteraadsverkiezingen; laat ik dat zeggen. Maar terug naar de inhoud: ik zou het heel logisch vinden dat je juist ook een percentage hebt in de eerste schijf dat een stukje lager is. Als je een stukje omhooggaat — ik vind het huidige tarief van 36% eerlijk gezegd hoog; de voorgestelde 38,5% is dus helemaal hoog — zou ik evenveel omlaaggaan in de eerste schijf als je twee schijven maakt. Daarin sta ik voor een balans. Dan rekent het rond en dan levert het geen geld op. Daarin wordt een andere afweging gemaakt. Dat is niet de mijne, maar ik kijk ook naar het geheel. Het Belastingplan omvat 500 miljard. Ik zie ook gewoon waar we nu staan, een paar dagen voordat de systemen van de Belastingdienst sluiten. Daarmee heeft deze Kamer zich in een onwijs lastig pakket gemanoeuvreerd. Soms heeft zij dat zelf gedaan, soms heeft zij het laten gebeuren en soms heeft de coalitie dat gedaan.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Maar goed, omdat de heer Bontenbal de vraag stelde, zal ik daar verder niet eindeloos op doorgaan, want dat is wel duidelijk genoeg gemaakt.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ik ken mevrouw Bikker en de ChristenUnie als een hele eerlijke partij. Daarom dacht ik dat ik deze vraag wel even kan stellen.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Nou ben ik heel benieuwd wat er komt.

De **voorzitter**:
We gaan het horen.

De heer **Vermeer** (BBB):
Mijn vraag is wanneer mevrouw Bikker of een van haar fractiegenoten er gisteren over is geïnformeerd dat er een deal was. Wanneer was dat? Hoe laat?

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Uiteindelijk heeft collega Klaver mij gebeld dat alles rond was … Ja, enige tijd … Ik weet niet, ik denk vlak voor u naar buiten ging; ik kijk nu naar meneer Klaver. Maar dat heb ik niet per se scherp. Ik ben eerder geïnformeerd door de onderhandelende partijen dat de deal in de buurt was, maar toen was het nog niet rond.

De heer **Vermeer** (BBB):
En toen u van CDA of D66 hoorde dat er een deal in de buurt was, hoe laat was dat?

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Sorry, ik kan dat zo wel even bekijken en dan zal ik het met collega Vermeer wisselen, maar dat heb ik nu … Ja, weet ik veel. Ik was aan het … Ik weet het niet precies. Begin van de middag ergens.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Vermeer** (BBB):
Dat wou ik even weten. Ik wacht het berichtje dus met smart af.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Nou, mooi!

De **voorzitter**:
Dit doet me denken aan de tijd van tijdlijnen en zo, maar goed.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Wat zei u?

De **voorzitter**:
Ik zei: dit doet me denken aan die tijd van tijdlijnen. Maar goed …

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Ja.

De **voorzitter**:
U vervolgt.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Een feitenrelaas van de ChristenUnie! Volgens mij hebben wij het kabinet te controleren, maar ik ben graag transparant. Geen probleem.

Voorzitter. Een minderheidskabinet vraagt om een andere cultuur: niet elkaar de maat nemen, maar samen de verantwoordelijkheid dragen, en niet dreigen met een kabinetscrisis bij elk verschil van mening, maar bereid zijn om compromissen te sluiten. En ja, bij een minderheidskabinet kan de oppositie een constructieve rol spelen. Dat is tenminste wat ik met mijn fractie heb geprobeerd in de afgelopen maanden. Of het resultaat heeft, gaan we zien, en toch is dit wat wij zullen blijven doen. Ik geloof namelijk dat dit land alleen gebouwd kan worden als partijen constructief durven te zijn en af en toe ook durven toe te geven: ik krijg niet compleet mijn zin, en toch ga ik door en wil ik tot een oplossing komen.

Maar ik zeg er ook dit bij. Constructiviteit kan niet van één kant komen. Je kunt niet om steun vragen en tegelijkertijd de partijen die bereid zijn om verantwoordelijkheid te nemen wegzetten als het probleem, ook niet in de komende uren. Wie een minderheidskabinet vormt, moet ook de kunst verstaan om met een minderheid te regeren. En als de samenwerking binnen de coalitie vastloopt, zal de Kamer bereid moeten zijn om andere vormen van samenwerking te onderzoeken, simpelweg omdat het land anders vastloopt.

Voorzitter. Ik hoop nog van harte dat er op deze dag oplossingen worden gevonden waardoor er weer meer heelheid in plaats van verdeeldheid ontstaat, maar ik kijk ook even terug op wat we vanaf mei hebben gezien en dat stemt niet gerust. Keer op keer zijn afspraken een deel van de afspraak en moet er veel vooruit geschopt worden, simpelweg omdat er geen meerderheid wordt gevonden. Dan moeten we toch de vraag stellen of de formatie wel goed is afgerond. Is het financiële motorblok wel op orde, zoals mijn collega Struijs al een keer eerder wijs vroeg? Of zou een tussenformatie toch een mogelijkheid moeten zijn? De Kamer heeft de afgelopen week een motie van mijn hand aangenomen om niet direct over te gaan tot het uitschrijven van verkiezingen bij een mogelijke val, maar eerlijk gezegd is de politieke stabiliteit nu al in het geding. Moeten we dan niet een stap verder durven zetten? Collega Jan Struijs — ik noemde hem al — had het over dat financiële motorblok. Ik denk dat dat een van de onderdelen zou moeten zijn: een blok van partijen die bereid zijn om over de eigen schaduw heen te stappen en die afspraken maken over wat nodig is voor ons land. Of dat nu met de huidige coalitie is — ik hoop dat ze elkaar weer vinden — met een bredere samenwerking in de Kamer of via een andere politieke tussenstap, het landsbelang moet groter worden dan het coalitiebelang.

Voorzitter. Is het dan allemaal niets? Hebben we dan helemaal niks bereikt in de afgelopen maanden? Nee. Ik zie namelijk dat het voorgestelde beleid beter is geworden en dat gesprekken wat hebben opgeleverd, mede dankzij de ChristenUnie. Wij hebben laten zien dat constructieve oppositie geen gratis steun betekent, geen steun zonder

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

resultaat, want door onze inzet ligt er een eerlijker Belastingplan, met meer oog voor chronisch zieken en mensen met een beperking, en met lagere belastingen voor de laagste inkomens, zonder dat het belastingverschil tussen een- en tweeverdieners verder wordt vergroot. Om die verschillen te maken en daarmee ons land op te bouwen en te denken aan de nieuwe generatie, ben ik actief in Den Haag. Daarom ga ik nu niet allerlei trofeeën vieren als grote winst. Nee. Ook ga ik de eventuele verliezers niet extra pijn doen. Nee. Maar ik ga wel benoemen wat de verbeteringen zijn voor mensen thuis. Zullen we het daar weer over hebben?

Voorzitter. Laat dit niet het moment worden waarop iedereen zijn eigen gelijk haalt maar we elkaar verliezen. We kunnen blijven wijzen naar wie er is begonnen, wie er gedraaid is en wie zich niet aan afspraken heeft gehouden, maar daar kopen de mensen thuis helemaal niks voor, daar wordt geen woning van gebouwd, daar wordt de zorg niet beter van en daar worden ondernemers ook niet beter van. Het land wordt er ook niet goed door bestuurd. Het is dus tijd voor wat nieuws. Het is tijd voor een Nederland waar we stoppen met politieke spelletjes, maar starten met politieke inzet. Het is tijd voor een Nederland waar we niet kiezen voor onbestuurbaarheid, nieuwe verkiezingen en eindeloze verlamming, maar voor deze Kamer die er precies een jaar zit en die nog drie jaar de mouwen op kan stropen. Het is tijd voor een Nederland waar politici hun verantwoordelijkheid nemen. Ik hoop daarom vandaag dat de 150 Kamerleden die hier in de zaal zitten verder willen kijken dan hun eigen gelijk. Zoek elkaar op. Maak afspraken. Zorg dat ons land bestuurbaar blijft, niet voor jezelf, niet voor je partij, maar voor ons land en al haar kinderen.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel, mevrouw Bikker. Dan is het woord aan meneer Jimmy Dijk namens de SP. Gaat uw gang.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dank u wel, voorzitter. Ik probeer mij vaak voor te stellen hoe mensen de laatste tijd naar de debatten hier in Den Haag kijken. Als ik hier in de avond wegrijd, bij de benzinepomp kom, een kopje koffie haal en met de vrachtwagenchauffeurs spreek die naast mij staan, dan hoor ik echt hele andere zorgen dan de dingen die hier spelen, echt hele, hele, hele andere zorgen. Zij hebben het over de rekening van de tandarts. Zij hebben het over hun kind dat met moeite is gaan studeren en de belofte kreeg dat de studierente op een gelijk niveau bleef toen dat kind zich in de schulden stak. Ik heb het over datzelfde kind, dat op zoek is naar een betaalbare woning die niet te vinden is. Daar gaat het dan over. Daar spreek ik mensen over. Ik heb tijdens de periode-Schoof/Wilders I weleens gezegd dat het hier een kleuterklas was. Ik kijk hier rond en kan u vertellen dat dat niet heel veel beter is geworden.

Dat betekent niet dat er niks gebeurt. Wat ik namelijk ook zie, is dat er met één vingerknip 17,5 miljard euro beschikbaar wordt gesteld om een box 3-regeling, tussen aanhalingstekens, "op te lossen". Dat geld is er ineens. Met een vingerknip wordt er hier ingestemd met een Trumpnorm, waardoor miljarden beschikbaar worden gesteld. Waar wordt dat dan gehaald? Dat wordt alleen maar bij werkende mensen weggehaald. Zelfs het deel dat via de werkgevers gaat, via de werkgeverspremie voor de arbeidsongeschiktheid, gaat ten koste van de loonruimte voor werkende mensen. Die

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

miljarden zijn iedere keer te vinden.

Vervolgens komt er hier … Ik wil mijn excuses er niet voor aanbieden, maar ik ga het toch zeggen. Er komt hier eigenlijk gewoon een heel dun voorstel van de heer Klaver en de heer Dassen. Het is eigenlijk een heel dun voorstel. Je kan het een miljonairstaks noemen, maar het stelt eigenlijk weinig voor. Het is een eerste stap, heb ik weleens gezegd. Dan komt er zo'n voorstel en dan is de wereld te klein. Dan zit je bij talkshows en valt iedereen over je heen — klebeng! — want o, wat is het allemaal erg. Ongelofelijk! Hier is het net zo. Ongelofelijk. Het is zo frappant dat diezelfde mensen zich altijd voordoen als de aanvallers van de gevestigde orde. Du moment dat je het erover hebt om een kleine bijdrage te vragen om bijvoorbeeld — dat zou mijn voorstel zijn — kinderen of mensen een eerste tandartscontrole te geven of om kinderarmoede op te lossen, is de reactie: neeneeneeneenee, dat kan niet; dat kan niet, want moeten we gaan bezuinigen en dan moet de overheid kleiner. Dat vind ik ook. 3,5 miljard aan consultants, zullen we daarmee stoppen? Lijkt me een goed idee, maar diezelfde overheid kleiner maken, betekent ook de tandzorg uitkleden. Dat betekent ook dat je onvoldoende geld hebt om betaalbare woningen te bouwen. Dat is het namelijk ook.

Voorzitter. Er wordt hier dan gesproken over "pijn" en "ik heb een pijngrens". Pijngrens? Echt, daar ligt jullie pijngrens? Het legt volledig bloot waarvoor jullie hier zitten. Jullie zitten hier niet voor de pijngrens van de moeder in Amsterdam die in de kou in de auto slaapt met haar kind. Niet de pijngrens van de mensen die mij mailen, bijvoorbeeld de man uit Onstwedde die de energierekening niet kan betalen en die pijn heeft in zijn gewrichten omdat het koud is in huis. Waar is jullie pijngrens dan? Nee, nee, nee, dan denkt de VVD: onze pijngrens is bereikt. Dan dreigt die gewoon met een kabinetsval, dan wil die er gewoon uit stappen. Meneer Brekelmans, doe het. Stap eruit. Stem tegen het Belastingplan. U vindt mij dan trouwens aan uw zijde. Dan zijn we af van dit kabinet en kunnen we echt vooruit. Dat lijkt me een ontzettend goed idee. Dus: doe het.

Ik vind namelijk dat er een nieuw kabinet moet komen, wat de SP betreft het liefst via verkiezingen. Zo gaat het namelijk in dit land. Als u faalt, dan mag de kiezer spreken. Dat is een uitermate goed idee. Maar laten we dan wel afspreken dat er een kabinet komt met een visie, dat er een kabinet komt dat zegt dat er iets aan de WIA moet gebeuren en dan ook invult hoe dat moet en niet alleen maar lomp gaat bezuinigen. Dat doet dit kabinet namelijk. Er moet een kabinet komen dat beseft dat als het de regeling voor ziektekostenaftrek via de belastingen wil "hervormen", dat iets meer is dan het budget verlagen van 650 miljoen euro naar 350 miljoen euro. Dat is namelijk niet hervormen, dat is gewoon lomp bezuinigen. Altijd als hier het woord "hervormen" wordt gebruikt, wordt er hard bezuinigd op publieke voorzieningen en moeten de inkomstenbelastingen van mensen omhoog, moet de btw op boodschappen omhoog en moet de belasting op energie omhoog. Maar zodra je het weer hebt over hervormingen in het belastingstelsel en over iets meer vragen van vermogenden, is de wereld te klein. Daar zou het hier iets meer over moeten gaan, want 379 dagen lang zit Nederland te kijken naar een formatie.

Ik zei dat ik er voorstander van ben dat er verkiezingen komen als het kabinet nu valt. Ik weet dat er dan twee smaken zijn in de samenleving. Dat zegt ook veel over onze samenleving. Er is het deel van de mensen dat nu pijn heeft van dit kabinet, dat zegt: morgen verkiezingen alsjeblieft, een nieuwe kans dat het beter wordt. En er is het deel

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

van de mensen dat kijkt naar de politiek en zegt: jullie maken er een bende van, ga nu alsjeblieft eens een keer samenwerken. Die twee dingen hoeven elkaar niet uit te sluiten, maar ik zie wel die twee groepen in de samenleving. Ik snap het ook. Ik snap ook dat mensen hiernaar kijken en zeggen: ga nou eens met elkaar samenwerken. Maar laat ik dan wel één ding zeggen. Dat is schier onmogelijk als er één partij jarenlang in het kabinet zit en haar enige pijngrens is dat er iets wordt gevraagd van de grote vermogenden.

Voorzitter. Ik heb een paar vragen aan de minister-president. Welke regie heeft u gevoerd de afgelopen tijd? Waar blijkt dat uit? Waar bestaat die uit? Wat vindt u ervan dat uw eigen coalitiegenoot, de VVD, een paar uur geleden zegt: ik ga tegen dit Belastingplan stemmen als er een voorstel wordt aangenomen om een miniem bedrag te vragen van de grootste vermogens? Wat gaat hij dan doen, als die coalitiegenoot tegen gaat stemmen? We hebben de andere coalitiegenoot net terecht horen zeggen dat als het Belastingplan niet wordt aangenomen, het wel erg ingewikkeld wordt om alle begrotingen van het kabinet verder te gaan uitvoeren. Dan bent u dus gewoon vleugellam. Dat betekent wat de SP betreft: verkiezingen.

Voorzitter. Over het hele Belastingplan gesproken: mijn partij is niet opgericht om minder achteruitgang voor elkaar te krijgen. Mijn partij is opgericht voor vooruitgang voor de werkende klasse, voor menselijke waardigheid, gelijkwaardigheid en solidariteit. Die solidariteit is niet te vinden in dit Belastingplan.

Voorzitter. Daarom heb ik drie moties. Ik heb namelijk gezien dat er toch iets aan het losweken is hier in de Kamer, ongeveer daar waarnaar ik wijs. Ik dacht: misschien kunnen we dan toch iets voor elkaar krijgen vandaag, iets meer dan alleen de politieke chaos en de soap die we de afgelopen dagen hebben gezien.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de hypotheekrenteaftrek automatisch stijgt door de stijging van het tarief in de tweede schijf van de inkomstenbelasting;

verzoekt de regering de verruiming van de hypotheekrenteaftrek ongedaan te maken en de middelen die daarmee vrijkomen structureel in te zetten voor de bouw van betaalbare woningen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Jimmy Dijk.

Zij krijgt nr. 81 (37022).

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

constaterende dat studenten een wettelijk studierenteplafond is beloofd;

verzoekt de regering de studierente te maximeren op 2,5% en dat te dekken via het versoberen van de expatregeling,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Jimmy Dijk.

Zij krijgt nr. 82 (37022).

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat preventieve zorg, zoals een jaarlijkse tandartscontrole, problemen vroegtijdig opspoort en hogere kosten kan voorkomen;

overwegende dat het vergroten van de toegankelijkheid van preventieve zorg aansluit bij de ambitie om gezondheidsverschillen te verkleinen en zorgkosten te beheersen;

verzoekt de regering om een jaarlijkse tandartscontrole voor iedereen op te nemen in het basispakket en dit te dekken via het versoberen van de expatregelingen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Jimmy Dijk.

Zij krijgt nr. 83 (37022).

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dank u wel.

De **voorzitter**:
Meneer Vermeer heeft nog een interruptie voor u.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ja, ik heb een vraag aan de heer Dijk, want hij heeft net drie moties ingediend. Een aantal daarvan klinken zeer aantrekkelijk. Betekent dat dat hij dit al afgedeald heeft met PRO, Volt, het CDA en D66 in ruil voor steun van het Belastingplan? Of staat dat hier echt, honderd procent, los van?

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Ik zal hier volkomen eerlijk over zijn. Ik zag gisteren mevrouw Yeşilgöz op tv en ik dacht: nou, nu kan ik ze wel schrijven. Toen dacht ik: dan moet er wel ruimte zijn. Ik zag daar iets losweken. Ik heb die moties specifiek geschreven op het stemgedrag van het CDA en D66 van de afgelopen tijd, de afgelopen jaren. We hebben eerder bijvoorbeeld een motie van D66 aangenomen gekregen voor de tandartscontrole. Ik weet dat de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

hypotheekrenteaftrek een beetje gevoeliger ligt bij die partijen dan bij de VVD. Daar heb ik dus op ingespeeld. Dus nee, ik heb het niet afgestemd. U heeft me net heel goed gehoord. Er moet een boel gebeuren in dit Belastingplan wil de SP daarmee gaan instemmen.

De heer **Vermeer** (BBB):
Dank u wel.

De **voorzitter**:
Meneer Vermeer, ik nodig u gelijk uit voor uw derde termijn namens de BBB. Aan u het woord, als u zover bent.

De heer **Vermeer** (BBB):
Dank u wel, voorzitter. De volwassenen zijn terug in de Kamer en daar zitten ze. Ja, eentje is foetsie; ik weet niet waar die zit. Wat waren D66 en het CDA trots toen ze de teugels in handen kregen. Ze zouden het land weleens laten zien wat volwassen bestuur inhoudt. Het land zou het fatsoen van Bontenbal ervaren. Het kan wél, zou de heer Jetten laten zien; minister-president Jetten, moet ik nu zeggen. Met Yeşilgöz als vicepremier ging de VVD gewoon aan de slag in een volgend kabinet, aan een volgende technocratische klus. De VVD zit al ruim zestien jaar in de regering. Crisis na crisis is over dit land uitgestort en meer dan een miljoen mensen kunnen de energierekening niet of moeilijk betalen, maar gelukkig kloppen de cijfertjes in de tabellen in de begroting. Alhoewel … Maar daar kan niemand boodschappen van kopen.

We zijn nu negen maanden verder. De hoogmoed waarmee dit kabinet aantrad, is verdampt. D66 verkoopt loze grootspraak als metaforen om er toch wat van te maken. Ze willen onbeschaamd scoren met plannen die anderen in gang hebben gezet. Neem het project Waterfront in mijn eigen Harderwijk. De voorbereidingen voor dit grote project begonnen in 2020 en de bouw is sinds 2022 in volle gang. Toen, in september 2026, trok de landelijke Taskforce Versnelling Woningbouw dit project op papier naar zich toe, met de minister-president met bouwhelm op de socials.

Het CDA was in de Kamer vaak onzichtbaar. Ik dacht af en toe: ze spelen Zwitserland. Het is de partij die liever gemeentes op het matje roept in plaats van de asielstroom in te dammen. Inmiddels staan 74 gemeenten onder verscherpt toezicht omdat zij onvoldoende asielzoekers zouden opvangen. Deze maand werden nog eens elf gemeenten aan deze lijst toegevoegd. Als een op de vier gemeenten in dit land op de zwarte lijst staat, moet het toch langzaamaan beginnen te dagen dat er iets geheel mis is, niet met die gemeentes, maar met de asielstroom. Zodra het gaat over het aanpakken van de echte problemen, wordt stoer bestuur ingewisseld voor machteloze vaagtaal.

De VVD heeft zich eerst in dit avontuur laten lokken en ontdekt nu dat zij wel de ministers levert, maar dat het CDA en D66 met links de koers lijken te bepalen. Zo wrak als de staat van de infrastructuur van ons land is, zo verkruimeld raakt de partij die omwille van de macht aan dit avontuur is begonnen, een partij waarvan de slogans toch wel gebrek aan visie verhullen. Het zijn net pleisters. Zodra je er eentje ziet, weet je natuurlijk dat er een wond onder zit. Als je de liberalen weer eens hoort zeggen dat werken moet lonen, dan weet je genoeg: dat is een pleister op een nieuw rondje lastenverzwaringen.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Zelfs de liberale propagandamachine heeft onvoldoende pleisters om af te plakken dat dit een minderheidskabinet is onder de schaduw van PRO. We zijn getuige van de ontmaskering van een samenwerking die alleen in strikt technische zin een samenwerking was. Achter de ruggen van Yeşilgöz en Brekelmans om hebben Bontenbal en Paternotte een deal gesloten met Klaver en Dassen. Hoe onfatsoenlijk wil je het hebben? Al tijdens de onderhandelingen over het vormen van dit kabinet was duidelijk wat de achilleshiel was. Keuzes, deadlines en financiële onderbouwingen werden doorgeschoven. Doelen werden niet uitgewerkt. Lastige knopen werden niet doorgehakt. Het was mooi weer spelen in de hoop dat het droog zou blijven of dat er van links of rechts een paraplu zou worden aangereikt wanneer de bui zou losbarsten.

Voorzitter. Een minderheidskabinet kan echt wel werken en kan echt voordelen hebben, maar dan moet de bereidheid bestaan om serieus te onderhandelen. Dat start met goeie relaties opbouwen. Van die bereidheid heeft BBB helaas nooit iets gemerkt. Pas half oktober kwam de eerste fractievoorzitter op de lijn en vorige week had ik mijn kennismakingsgesprek met de heer Jan Paternotte. Bij de Algemene Politieke Beschouwingen stonden we versteld van de onwil van het kabinet om ook maar een millimeter te bewegen op het stikstofdossier. Wat we toen zagen, is bevestigd in de tijd daarna: een stapeling van onwil, onkunde en onmacht. We hebben het ervaren toen we samen met JA21 en de SGP een redelijk rechts bod op tafel hebben gelegd. Dat bod is uitgebalanceerd en onderbouwd. Het is doordacht en financieel gedekt, maar in plaats van hier serieus op in te gaan, heeft dit kabinet geprobeerd de partijen uit elkaar te spelen. Dat begrijp ik maar al te goed, want Bontenbal en Paternotte willen één ding: samenwerken met PRO. Ook de VVD heeft daardoor het nakijken.

Wij willen dat boeren boer kunnen blijven en dat ze met hun vakmanschap en praktijkkennis kunnen blijven zorgen voor ons voedsel, ons landschap en een leefbaar platteland. Dan moet je niet, zoals er hier gezegd wordt, nu nog kijken of je de praktijk naar het beleid kunt brengen. Dat is toch gewoon echt van de gekke? Je moet vanuit de praktijk beginnen en daar beleid op formuleren en niet andersom. Daar gaat het mis. Bij die plannen hoort langjarige zekerheid, kunnen investeren en een realistisch en eerlijk beleid. Het stikstofbeleid dat dit kabinet wil, is niet realistisch en niet eerlijk. Pas afgelopen dinsdag hebben we hierover met de VVD en het CDA een inhoudelijk gesprek kunnen hebben. Gisteren was dat nog met D66. Men wil dit verwoestende beleid echter doorzetten.

Voorzitter. De bom is gebarsten. Het CDA en D66 hebben gekozen voor PRO en daarmee Nederland in de steek gelaten. Er is gekozen voor een route die ons vestigingsklimaat sloopt, burgers en ondernemers zwaarder gaat belasten en onze bedrijven de grens over jaagt. Het is de stupiditeit van het socialisme, want wie lasten verzwaart, zal armoede oogsten. Dat is geen casinopolitiek. Het is veel erger: het is Russische roulette. De slachtoffers daarvan zijn boeren, mkb'ers, zzp'ers, de energierekening van burgers en de belastinginkomsten van de Staat. Dat geld is keihard nodig om onze sociale voorzieningen overeind te houden. Het is ook een fundamenteel foute afslag, want in plaats van de eeuwige uitgavehonger van het kabinet wat te temmen, kiest de coalitie, of in ieder geval een deel van de coalitie, met deze linkse route ervoor om de uitgaveplaat en daarmee de belastingdruk in stand te houden of zelfs te verergeren. Het is een slechte dag voor ons als politiek, maar vooral — dat is

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

vele malen belangrijker — voor Nederland.

Dank u wel.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Als ik het goed heb begrepen, dan is het niet de bedoeling dat staatssecretaris Eerenberg straks nog het woord neemt. Uit mijn eerdere interruptie op de heer Bontenbal kwam naar voren dat er wel, geen, half of voor een kwart contact is geweest over dat beruchte amendement met de staatssecretaris. Ik wil aan meneer Vermeer vragen of het misschien een idee is dat hij deze vragen even doorgeleid aan de staatssecretaris, zodat we de staatssecretaris de gelegenheid kunnen geven om in de plenaire zaal te antwoorden op die vragen.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ik wil best even vragen aan de staatssecretaris wanneer hij die vraag gehad heeft. Dat gaat dan met name over het instellen van een extra schijf, wat daarvoor de mogelijkheden zijn bij de Belastingdienst, wat de vroegste ingangsdatum is en of de staatssecretaris daar ook de rest van zijn kabinetsleden, of op z'n minst de minister van Financiën, over geïnformeerd heeft. Ik wil dat uit collegialiteit met alle plezier doorgeven. Ik wil er wel bij zeggen tegen de heer Markuszower dat het heel normaal is dat je, als je een technische vraag hebt bij een amendement, die vraag aan de mensen van de staatssecretaris en de minister stelt en dat je dan gewoon een technisch antwoord krijgt, zonder dat meteen al duidelijk is dat dat naar andere bewindslieden doorgespeeld moet worden, want soms is de vraag gewoon of iets wel of niet kan. En: als de heer Markuszower bij al die wetgevingsoverleggen geweest was, had hij ook kunnen horen dat er best beperkte mogelijkheden zijn om over een paar jaar wat wijzigingen door te voeren, maar dat dat dan weer ten koste gaat van iets anders. Als hij een keer bijgepraat wil worden, ben ik daartoe bereid.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Vermeer. Meneer Struijs krijgt het woord voor zijn derde termijn namens 50PLUS.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Dank, voorzitter. Ik begin alvast even met de vraag die de heer Vermeer vast aan mij wil vragen. Dat staat ook in mijn introductie. Gistermiddag om 14.08 uur werd ik gebeld door de heer Paternotte. Om 14.09 uur zag ik het push-upbericht van NOS en RTL voorbijkomen. Ter geruststelling: wij wisten van niks. Gisteravond — eigenlijk moet ik zeggen: aan het eind van de middag — kregen wij het volledige amendement te zien. Dus als kleine fractie hebben wij tot zeer laat doorgewerkt en zijn we nu nog steeds in de fase waarin we alles tot ons nemen. Mijn introductie is dan ook: nee, ik heb met niemand een deal. Ik ga het amendement van PRO en Volt pas aan het einde van de avond beoordelen, want er loopt nog zo vreselijk veel. Daar kom ik ook in mijn verhaal op terug.

De heer **Vermeer** (BBB):
Een push-upbeha ken ik wel, maar dat is even strikt terzijde.

De **voorzitter**:
Ik verstond "een poezenbericht". Iedereen heeft er een eigen interpretatie bij.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Vermeer** (BBB):
O, een poezenbericht! Ja, dat kan ook nog. Hoe dat werkt zou de heer Wilders moeten weten.

De **voorzitter**:
Dat delen we met elkaar.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ja. Maar goed, een van de vragen die ik ook aan de heer Struijs wilde stellen, is de volgende. De heer Klaver heeft mij zelfs gebeld over het uiteindelijke bericht dat de deal gesloten was, omdat we ooit hadden afgesproken dat we elkaar op de hoogte zouden houden van ontwikkelingen. Maar mijn vraag aan mevrouw Bikker was: wanneer kreeg u gisterochtend een bericht — als u een bericht heeft gehad — dat er een deal op handen was, ook al was die nog net niet helemaal rond?

De heer **Struijs** (50PLUS):
Nou, ik kan oprecht zeggen: 14.08 uur. Ik heb in de ochtend geen enkele indicatie gehad. Het enige wat ik wist van de dag ervoor is dat er gesprekken waren, zelfs nog met u, werd mij verteld. Maar dat was allemaal heel wazig. Dat zeg ik in alle oprechtheid.

De heer **Vermeer** (BBB):
Nou, het gesprek was niet wazig, maar ik snap dat uw beeld wazig was. Dank u wel.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Duidelijk.

Voorzitter. Dit is toch wel de kern van ons betoog. Ga er maar aan staan als 50PLUS. Wij hebben een deal gemaakt met het kabinet over dat we dit een belangrijke richting vonden, dus er was een belastingplan waar wij mogelijk wel voor zouden kunnen stemmen. Nou, die deal is nu gewoon van tafel. Dat kunnen we gewoon rustig stellen. Ik sta hier dus met een zwaar gemoed. Is dit het einde of een nieuw begin?

Vandaag zijn we precies een jaar geleden in de Kamer begonnen. We zijn deze regeerperiode ingegaan met het experiment van een minderheidskabinet, een kabinetsvorm waarbij samenwerking met de oppositie cruciaal is om tot meerderheden te komen. Vandaag lijkt het erop dat er een einde komt aan dit experiment. 50PLUS betreurt dit en voelt een beetje plaatsvervangende schaamte naar de burgers van dit land. Wij zullen ons namelijk altijd medeverantwoordelijk voelen voor alles wat er gebeurt in de Kamer.

Voorzitter. 50PLUS heeft in eerdere inbrengen over het Belastingplan deze Kamer al meerdere malen opgeroepen om tot samenwerking te komen in het belang van Nederland, in het belang van alle burgers en zeker ook alle ondernemers die in belangrijke mate helpen om dit land draaiende te houden. Dit debat voelt wat 50PLUS betreft een beetje surrealistisch aan. De coalitie dreigt uit elkaar te vallen. Dat is gewoon ronduit onverantwoordelijk. We hebben de afgelopen tijd een constructieve en pragmatische houding aangenomen, waarbij we het algemeen belang in het vizier hebben gehouden, ondanks dat het resultaat niet altijd met het partijbelang strookte. Deze houding zullen we tot vandaag aan toe blijven innemen, maar we hebben onze

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

begrenzing.

In Nederland coalitieland zullen we altijd compromissen moeten sluiten om, het liefst, tot een breedgedragen meerderheid te komen. In de afgelopen periode zijn wij bij herhaling te goeder trouw met het kabinet en andere partijen aan tafel gegaan. Laat duidelijk zijn dat dit voor ons geen gemakkelijke gesprekken en soms onderhandelingen waren. Op het punt van het Belastingplan hebben we met name hartstikke fijn en betrouwbaar samengewerkt met de ChristenUnie. We hebben in de onderhandelingen uiteindelijk resultaten geboekt op punten die voor 50PLUS ook belangrijk waren. Denk aan het voorkomen van de vermindering van de ouderenkorting, het voorkomen van de afschaffing van specifieke zorg et cetera. Er is dus wel degelijk wat te halen. Er is wel degelijk wat te doen.

Voorzitter. De kaarten lijken in de afgelopen 24 uur opnieuw geschud. Niets is meer zeker, ook voor ons niet. Wij staan hier dan ook met een zwaar gemoed. Ons wordt gevraagd om in te stemmen met een zeer ingrijpend amendement en zeer ingrijpende plannen. Wij zijn van mening dat ons te weinig tijd wordt geboden om dit echt zorgvuldig door te rekenen en te wegen. Maar goed, we hebben het ermee te doen, want haast is kennelijk geboden.

Daarnaast hebben de keuzes voor de verschillende amendementen nu ook gevolgen voor de regeer- en bestuurbaarheid van dit land, en er komen nog wat amendementen aan. Onze pijnpunten zijn de volgende. Ons grootste pijnpunt is de erf- en schenkbelasting. Ons amendement, eerder ingediend, is echt de limiet. We hebben hier al heel veel discussies over moeten voeren. Dit raakt wel iets heel belangrijks voor 50PLUS. Wij geloven namelijk dat wij generaties moeten verbinden, immaterieel maar ook materieel.

Punt twee is de uitvoerbaarheid. Twee schijven in box 3 kan de Belastingdienst toch niet aan? Ik wil graag duidelijkheid. Wij krijgen daar namelijk toch verontrustende berichten over.

Punt drie. Is er nu een blanco cheque van 400 miljoen? Waar tekenen we voor? Waar komen deze kosten uiteindelijk terecht? Dit lijkt ons geen zorgvuldig proces. Dit zorgt wederom ook bij ons voor een zwaar gemoed.

Er gaan zeker mensen op vooruit in koopkracht door het amendement van PRO. Wij hebben berekend dat het voor een hoofdagent die nu met pensioen is — dat pensioen is niet al te groot — ongeveer €340 op jaarbasis is. Maar voordat de weduwe met alleen een AOW, parttimers en uitkeringsgerechtigden, kortom de mensen met de laagste inkomens, denken dat zij dat in hun portemonnee krijgen, wil ik zeggen: volgens ons merken zij het door de verzilveringsproblematiek niet in hun portemonnee. Kan de minister-president hier veel meer inzage en duidelijkheid in geven? Klopt dit? Wij horen dit graag.

Toch moeten wij nu, omdat we in de derde termijn zitten, een motie indienen. Deze motie is geen garantie voor instemming met het amendement. We hebben er nog geen deal over, maar we vinden deze motie wel belangrijk.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat er overlap is tussen het amendement-Grinwis/Van Brenk op stuk nr. 78 (37022) en het amendement-Klaver/Dassen op stuk nr. 80 (37022);

overwegende dat het huidige belastingtarief van 36% in box 3 aanzienlijk is, zowel vanuit internationaal perspectief als vanuit inflatieperspectief;

verzoekt de regering, indien de amendementen op de stukken nrs. 78 en 80 beide worden aangenomen, alleen de modernisering van de waarderingsregels en de actualisering van de rekenrente inzake papieren schenkingen uit te voeren conform het amendement op stuk nr. 78 (37022);

verzoekt de regering alleen tot differentiatie in de belastingtarieven in box 3 over te gaan als dat uitvoerbaar is voor de Belastingdienst en de balans tussen het lage en hoge tarief blijvend te bewaken,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Struijs en Bikker.

Zij krijgt nr. 84 (37022).

U heeft nog een interruptie van meneer Brekelmans.

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ik heb een vraag voor de heer Struijs. Het is een nogal ingewikkelde, heel technische motie. Als ik er door de oogharen heen naar kijk, zie ik dat de motie uiteindelijk zegt: als de wet wordt aangenomen, voer dan een deel van de wet niet uit. Het is natuurlijk een beetje een gekke figuur om als Kamer, als een wet via een amendement is aangenomen, tegen het kabinet te zeggen: voer de wet niet uit.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Nee, dat gaan we zeker niet vragen. Pas 'm aan; dat is wat we vragen met de amendementen. Die zijn een beetje opeengestapeld en heel technisch geworden, maar dat komt door alle ontwikkelingen. Wij zullen nooit vragen om een wet niet uit te voeren; dat gaan we niet doen.

De heer **Brekelmans** (VVD):
Er wordt straks gestemd over een wet. Als die dan wordt aangenomen, wordt er dan meteen een motie ingediend die zegt: oké, de wet is aangenomen, maar pas 'm direct aan?

De heer **Struijs** (50PLUS):
Ja. En als dat niet kan, gaan we een andere weg zoeken. We zijn dus nog even in overleg over wat de beste volgorde is, maar daar komt het wel op neer. Gezien de korte

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

tijdsspanne en het belang dat wij hierbij hebben, zou dat weleens de weg kunnen zijn. Maar we krijgen daar nog technisch advies over, hoop ik.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Ik heb samen met collega Struijs deze motie ingediend. Dit is ook wel een worsteling, omdat we in de derde termijn zitten. Wij hebben samen dus ook wel gesproken over de vraag of je dat moet amenderen, maar dat is ingewikkeld. Maar goed, we zien op box 3 ook weleens een aanpassing tussendoor. Ik denk dus dat collega Struijs een zeer wijze en staatsrechtelijke motie heeft ingediend. Ik wilde hem hierin even ondersteunen.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Struijs.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Dank u wel.

De **voorzitter**:
Het woord is aan de heer Dassen, die spreekt namens Volt. Gaat uw gang.

De heer **Dassen** (Volt):
Dank, voorzitter. Nederland komt vooruit op het moment dat partijen bereid zijn bruggen te slaan om tot resultaten te komen. De afgelopen maanden leek dat steeds niet te lukken en werd de hete aardappel vooruitgeschoven. Vorige week legde het kabinet als laatste inzet de bal bij de Kamer en zei de minister-president dat het nu aan partijen in deze Kamer is om er samen uit te komen. Toen zaten we al diep in blessuretijd.

Wij hebben met PRO eerder een amendement ingediend om ervoor te zorgen dat we aan de slag kunnen, vanuit het principe dat politiek draait om samenwerking, verantwoordelijkheid en daadkracht. Vanuit dat startpunt hebben we goede en pittige gesprekken gevoerd met het CDA en D66. Dat is precies wat mensen in Nederland van de politiek mogen verwachten: naar elkaar luisteren, elkaar begrijpen en over je eigen schaduw heen springen om ervoor te zorgen dat er uiteindelijk een goed resultaat ligt. Dat betekende ook dat wij wijzigingen in ons eigen voorstel hebben doorgevoerd: de doorschuifregeling en de tariefverhoging in box 2 waren voor het CDA niet te dragen. Praten betekent niet alleen maar je eigen gelijk halen.

Voorzitter. Met dit aangepaste amendement zorgen we ervoor dat werkenden in Nederland erop vooruitgaan en dat de kleine spaarders en beleggers erop vooruitgaan. Dat dekken we door een kleine bijdrage van de echt grote vermogens in Nederland te vragen: een volstrekt logisch voorstel.

Voorzitter. Dan nog de vraag die vandaag ook op tafel ligt. Is samenwerken de norm of storten we dit kabinet in de afgrond vanwege een schuif van vermogen naar arbeid? Dat de VVD de kont tegen de krib gooit en zegt "dit is niet 100% naar onze zin", is niet wat we kunnen gebruiken in een turbulente wereld. Niemand kan hier het onderste en het maximale uit de kan halen. Als je wilt samenwerken, moet je daartoe bereid zijn. Om antwoord te geven op de vragen die de heer Struijs net stelde: volgens mij moet dit geen eindpunt zijn en geen instabiel kabinet of kabinetscrisis tot gevolg hebben. Dat is het niet waard; dat geldt al helemaal voor een "fundamentele reset". Dit moet een vertrekpunt zijn: een vertrekpunt waarbij we laten zien dat samenwerken en bruggen bouwen iets is

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

wat iedereen mag verwachten en wat we hier met z'n allen zouden moeten doen.

Voorzitter. Dat gun ik deze Kamer. Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Markuszower, voor zijn derde termijn.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Dank u wel, meneer de voorzitter. Waar heeft Nederland naar zitten kijken de afgelopen weken? Naar een gigantische puinhoop. Diegenen die hier het hardst "fatsoen" riepen, bleken de meest onfatsoenlijke partners die je in een coalitie kunt dulden.

Voor de coulissen smolten de partijen PvdA en GroenLinks definitief samen tot één partij: PRO. Maar in de vele donkere achterkamertjes die Den Haag kent, beklonken Rob Jetten, Henri Bontenbal en Jesse Klaver deze week een geheime deal, en smeedden succesvol een quasicoup, een soort extreem-linkse staatsgreep. Links Nederland heeft zich dus weten te verenigen en heerst nu over dit land. Dat is een ramp voor ons eens zo mooie Nederland. Dat is een ramp voor onze boerenstand en dus een ramp voor onze voedselveiligheid en voedselzekerheid. En omdat er meer asielinstroom zal komen in plaats van minder, zal onze veiligheid nog verder afnemen, zullen Nederlanders nog minder kansen hebben om een betaalbare woning te vinden en bezwijkt onze welvaartsstaat nog eerder. Dat betekent dat er straks niet voldoende geld meer is om onze ouderen, werklozen of mensen die het moeilijk hebben fatsoenlijk te kunnen helpen.

Deze linkse kliek is een ramp voor ons vestigingsklimaat, onze economie en ons verdienvermogen als land. Het is een ramp voor onze ondernemers en als onze ondernemers het hier niet meer zien zitten, als bedrijven hier niet meer naartoe willen komen, zal de werkloosheid gigantisch toe gaan nemen. We zullen snel armer worden en onze cultuur zal ten prooi vallen aan zelfhatende wokies en de radicale islam.

Er wordt vaak gezegd dat Nederland in meerderheid rechts heeft gestemd, maar de waarheid is dat partijen als het CDA en bij de laatste campagne D66 de rechtse kiezer hebben voorgelogen en dus de rechtste stemmers naar ze toe hebben gelokt. Ze beloofden de grote problemen van Nederland op te lossen, inclusief de onbeperkte asielinstroom, maar braken hun belofte. En wat we de VVD kunnen verwijten, is dat wat wij de VVD al jaren verwijten: wel mooie woorden, maar tegenovergestelde resultaten. Voor de rest van de zogenaamd rechtse partijen hier in dit huis geldt eigenlijk hetzelfde. Wij, de rechterkant van deze Kamer, zijn niet in staat geweest een spreekwoordelijke gezamenlijke vuist te maken. We zijn onderling te verdeeld en gunnen elkaar of onze kiezers te weinig. De "iets of niets"-politiek nekt ons en verkwanselt daarmee de belangen van onze respectievelijke achterbannen.

Wij allemaal als rechtse partijen hebben onze kiezers in de steek gelaten. We hebben ze tekortgedaan. En onze kiezers, de gewone Nederlanders, al die mensen die van dit land houden, overvragen ons niet. Die willen gewoon normale dingen van ons. Die willen lagere belastingen en lagere kosten, zodat ze voldoende geld hebben om voor hun gezinnen te zorgen. Die willen woningen, die willen goede wegen en bruggen waar ze op kunnen rijden, die willen goede en betaalbare zorg, die willen veiligheid, die willen al die vreemdelingen niet meer om zich heen. Die willen niet in hun eigen land tot een

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

minderheid gemaakt worden. Die willen goedkoop gas, gewoon uit eigen bodem. Die willen niet dat activistische rechters en boeren hatende politici onze voedselzekerheid en economie kapotmaken vanwege wat stikstofgeneuzel. Die willen niet ten prooi vallen aan massawerkloosheid en die willen niet dat zo'n groot gedeelte van hun geld naar het buitenland en buitenlanders overgemaakt wordt. Die willen, kortom, gewoon hun eigen Nederland terug.

En nu, nu hebben wij, de rechtse partijen in deze Kamer, de sleutels van ons huis uit onze zakken laten stelen door Klaver, Jetten en Bontenbal. Het is aan ons en aan al die mensen die hun vertrouwen aan ons hebben gegeven, aan alle partijen hier op rechts, om de handen ineen te slaan en die sleutels van ons huis, van ons land, terug te pakken van deze drie linkse voormannen, van Jesse Klaver, van Rob Jetten en van Henri Bontenbal. Dat figuurlijke gevecht om ons huis, om ons land, begint wat mij betreft vandaag. En of dit kabinet er na vandaag nog zit of dat er nieuwe verkiezingen komen of dat er middels een tussenformatie een ander kabinet komt, het maakt niks uit. Onze kiezers, zeg ik tegen alle fracties hier, willen dat we voor hen gaan strijden, dat we het gevecht aangaan. Die eisen van ons dat we voor hen goede zaken gaan doen, want zij weten net als wij dat het voor ons land bijna te laat is. En als wij die strijd gezamenlijk en eensgezind gaan voeren, dan zullen we die sleutels hopelijk snel weer terugkrijgen. We kunnen ons land terugveroveren. Samen op rechts zijn we sterk genoeg. Samen op rechts hebben wij de kracht om ons huis en ons land weer op orde te krijgen. Nu de wil nog.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Markuszower. Tot slot is het woord aan mevrouw Keijzer in deze derde termijn.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Dank u wel, voorzitter. Ja, wat een zootje. Wat een chaos. Wat een puinhoop. En dat al weken. Al weken zitten we te kijken naar een politiek spel, waarvan politieke junkies misschien zeggen "o, interessant, wat gebeurt er nu weer?", maar waarvan de Nederlandse burger zich gewoon afvraagt: hoe dan, hoe dan?

Bontenbal heeft de hele Kamer de maat genomen, maar vervolgens heeft hij zelf, eigenhandig, het hele gebeuren rondom het Belastingplan feitelijk teruggebracht tot één grote gok. Wat gaat er uiteindelijk gebeuren? Wat komt er uiteindelijk uit? Maar bij het Belastingplan is het niet een kwestie van even snel nog voor of tegen iets stemmen omdat alle grote discussies elders gevoerd worden. Het Belastingplan is de optelsom van alle verschillende begrotingen, met uiteindelijk de vraag hoe je dat gaat betalen en wie dat gaat betalen. Je kunt dat dus ook niet loshalen van al die andere onderwerpen. Dat dit in de jaren die voor ons lagen een geolied proces was, waarbij er ook wel verschil van mening was maar waarbij er uiteindelijk overeenstemming gevonden kon worden over de inhoud van het beleid en de vraag hoe je dat gaat betalen, doet er niet aan af dat het nu één grote bende is.

Voorzitter. Hoe gaat het nou eigenlijk met al die andere onderwerpen die met het Belastingplan betaald worden? Denk aan de ouderenzorg. De verzorgingshuizen nieuwe stijl zijn wegbezuinigd. Ouderen die thuis wonen en die allang een plekje in een

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

verpleeghuis hadden moeten vinden, kunnen dat niet vinden, en de oplossing daartussen is wegbezuinigd.

Dan asiel. Elke week komen er gewoon weer 800 mensen Nederland binnen. Dat zijn 800 mensen uit buitenlanden waar ze bijvoorbeeld op een totaal andere manier naar vrouwenrechten of naar homo's kijken. Recent heeft de Raad van State — nee, volgens mij was het een rechtbank — weer bepaald dat het buitenlandbeleid, op basis waarvan je Syriërs terug mag sturen naar een land waarvan de baas nog met onze premier op de foto heeft gestaan, opnieuw een keer helemaal bekeken moet worden. Die 18.000 Syriërs zitten gewoon weer in de overvolle azc's. Daarvan wordt overigens tegen burgers in de gemeenten gezegd: "U krijgt ook zo'n azc. Wil u dat niet? Jammer, we gaan het toch doen."

Dan klimaat. Ook daar dendert de trein gewoon door, met als gevolg dat mensen hun rekeningen niet meer kunnen betalen. Het platteland is inmiddels een soort industriegebied waar terreurturbines het uitzicht en de mogelijkheid om 's nachts gewoon rustig te kunnen slapen verstoren. Datzelfde platteland staat aan de vooravond van een ongekende kaalslag. Met het beleid dat gevoerd wordt, gaat 40% van de boeren uiteindelijk het loodje leggen. Die zijn bepalend voor de economie van het platteland, maar ook voor onze voedselzekerheid.

Dan de begroting van Buitenlandse Handel. Een toondove minister blijft honderden miljoenen overmaken aan het buitenland, zonder erbij stil te staan dat de Nederlanders niet meer rond kunnen komen. Bij Defensie klotst het geld over de plinten, zonder dat we er echt afspraken over kunnen maken dat dat terechtkomt bij het Nederlandse bedrijfsleven.

Voorzitter. Dat zijn maar een paar voorbeelden en het Belastingplan is daar de financiële vertaling van. Het is inmiddels een zielloze exercitie geworden, waarbij de tabellen van het CPB bepalen waar nog een belasting, een btw of een accijns omhoog kan. Binnen de modellenwerkelijkheid wordt uiteindelijk bepaald waar de Nederlander, de burger, de rekening kan ontvangen.

Voorzitter. Het kan echt zoveel anders. Het kan echt zoveel beter. Nederland moet vooruit. We kachelen nu achteruit, maar Nederland kán vooruit en Nederland móét ook vooruit, namelijk naar onderwijs waarbij kinderen weer leren lezen, rekenen en schrijven, naar woningbouw die eindelijk van de grond komt, naar een belastingstelsel dat dingen niet kapot belast en naar klimaatbeleid dat mensen kunnen dragen en dat betaalbaar is. Zo zou ik nog vele voorbeelden kunnen noemen. Ondernemers die er weer in geloven. Ondernemers die zorgen voor onze werkgelegenheid en ervoor zorgen dat onze mensen een baan hebben. Ondernemers die zich nu afvragen: "Hoe ga ik dit allemaal doen? Zit Nederland er eigenlijk wel op te wachten dat ik dit doe of moet ik gewoon lekker naar een buitenland gaan waar ik wel gewaardeerd word?"

Voorzitter. Het is wat het is. Het is tegelijkertijd ongekend. Als ik nog denk aan de totstandkoming van dit geheel … Maar we moeten het er op dit moment maar mee doen.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Voorzitter, ik sluit af met één motie. Misschien krijgen we nog iets voor mekaar vandaag. Je kan het niet weten.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat overheidsorganisaties inmiddels op zelfrijzend bakmeel lijken en steeds verder uitdijen;

overwegende dat deze uitdijende overheid leidt tot meer ambtenaren, meer regeldruk, hogere lasten en minder vrijheid voor burgers en ondernemers;

verzoekt de regering om bij de aangekondigde plannen over slagvaardige overheid, die in 2027 naar de Kamer komen, ook een plan mee te nemen hoe de hoeveelheid taken en fte's verbonden aan adviesorganen en adviescommissies rijksbreed te halveren, en de Kamer hier voor de voorjaarsbegroting over te informeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Keijzer en Stoffer.

Zij krijgt nr. 85 (37022).

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Voorzitter. We gaan het meemaken. We gaan straks stemmen over de amendementen. We hebben afgesproken dat we daarna kijken wat de schade is, want je kunt volgens mij wel vaststellen dat dat uiteindelijk de grote vraag is die voorligt. Vervolgens stappen we het casino van de heer Bontenbal binnen om te bezien of er überhaupt een meerderheid voor dat Belastingplan is.

Het zij zo, dank u wel.

De **voorzitter**:
Ik dank u wel. Daarmee zijn we aan het einde gekomen van de derde termijn van de zijde van de Kamer. Ik schors twintig minuten voor de beantwoording van de minister-president. Daarnaast kan ik me voorstellen dat u de behoefte heeft om te vergaderen binnen uw fracties. Een halfuur? Een uur? We doen een uur. Daarna gaan we stemmen, dan de dinerpauze en dan stemmen over de wetten. Is dat globaal hoe we het zouden kunnen doen? Oké. Ik schors twintig minuten voor de beantwoording van de minister-president.

De vergadering wordt van 16.13 uur tot 16.35 uur geschorst.

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering voor de derde termijn van de zijde van het kabinet in het debat over het pakket Belastingplan 2027. Voordat ik het woord geef aan de minister-president, is het woord aan de heer Klaver.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Klaver** (PRO):
Voorzitter. In de schorsing zojuist was er lichte paniek bij onze ambtelijk secretaris. Dat is degene die verantwoordelijk is voor de stemmingslijsten. Dat was omdat u zojuist zei: we gaan stemmen over alle moties en amendementen en dan stemmen we later over het Belastingplan. Het gaat hier over in totaal vijf wetten. We hoeven niet meer tijd of iets dergelijks, maar ik wil u vragen om het mogelijk te maken over alle wetten op hetzelfde moment te stemmen — om fouten te voorkomen in de stemmingen. Dat voorkomt in ieder geval een hoop paniek, niet alleen bij ons.

De **voorzitter**:
Het verzoek van de heer Klaver is om eerst over alle moties en amendementen te stemmen, dan nog een keer te schorsen en dan over alle wetten te stemmen. Kunnen de leden zich daarin vinden? Ik zie dat daarmee ... Met gelijke tijd ertussen, zeker. Dus: moties en amendementen, schorsing, wetten.

De heer **Stoffer** (SGP):
Voorzitter. Ik zou graag voordat de minister-president begint te antwoorden, willen weten of hij gisteren, voordat de heer Klaver zijn persconferentie hield, op de hoogte was van de deal die er was tussen D66, CDA, PRO en Volt.

Minister **Jetten**:
Dat zit in mijn beantwoording, maar dat kan ik dan nu meteen zeggen. Ik had een overleg met de drie fractievoorzitters en de twee vicepremiers, waarin we hiervan gelijktijdig op de hoogte zijn gesteld.

De heer **Stoffer** (SGP):
Dat was niet mijn vraag. De vraag was of de minister-president voordat er een persconferentie was op de hoogte was van de heer Klaver.

Minister **Jetten**:
Dat was kort daarvoor.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Stoffer** (SGP):
Moet ik dan concluderen dat het hele kabinet voordat de persconferentie plaatsvond op de hoogte was?

Minister **Jetten**:
Nee, zeker niet het hele kabinet, nee.

De **voorzitter**:
Voordat ik de minister-president het woord geef, nog even concluderend op het vorige. We gaan dus straks na de beantwoording van de minister-president eerst een uur schorsen voor fractievergadering, dan stemmen over moties en amendementen, dan schorsen — voor de dinerpauze, denk ik, maar wie weet hoelang het duurt; in ieder geval zal er een schorsing plaatsvinden — en dan op het einde stemmen over alle wetten. Aldus besloten. Meneer Markuszower?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
In navolging van de heer Stoffer, nu we toch zo'n ondervragingsrondje doen: wanneer wist de premier dat de heer Paternotte en de heer Bontenbal met de heer Klaver bezig waren met een amendement? Wanneer wist hij hoe het amendement eruitzag?

Minister **Jetten**:
In de afgelopen dagen, dus ruim een week, hebben de drie fractievoorzitters van de coalitie verschillende gesprekken gevoerd met verschillende oppositiepartijen om te kijken of er bredere steun voor het Belastingplan en de novelle box 3 te organiseren was. Dat waren hele moeizame gesprekken. Daarover zijn we regelmatig geïnformeerd en hebben we elkaar bijgepraat. Nog tot een dag voordat het akkoord is bereikt, zag het er vooral naar uit dat het heel moeizaam was en dat het wellicht niet zou gaan lukken. Ongeveer een uur, denk ik, voordat de heer Klaver en de heer Dassen naar buiten bekendmaakten dat zij een gewijzigd amendement zouden indienen, werden wij geïnformeerd dat er overeenstemming was bereikt. Toen vond er nog een gesprek plaats in de coalitie. Zoals net door verschillende fractievoorzitters is aangegeven, was dat gesprek nog gaande toen de heer Klaver de pers te woord stond.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Laat ik het dan misschien over een iets andere boeg gooien. Er is dus een amendement gemaakt door onder anderen een partijgenoot van de heer Jetten, meneer Paternotte, en door meneer Bontenbal. Datzelfde amendement krijgt geen positieve appreciatie van het kabinet-Jetten. Hoe verenigt de minister-president die twee dingen, dus dat zijn rechterhand, de heer Paternotte, een amendement maakt, hopend op een deal, en dat partijgenoot Jetten, ook premier, zegt: het is een slecht amendement?

Minister **Jetten**:
Het kabinet heeft alle amendementen van een appreciatie voorzien. Die is ook per brief met uw Kamer gedeeld. Daarin ziet u dat we volgens mij 85% van de amendementen ontraden, vaak vanwege technische redenen of vanwege de dekking, en ook omdat we als kabinet met drie nota's van wijziging al een aantal behoorlijke stappen hebben gezet op de Miljoenennota en het Belastingplan, waarvan wij als kabinet in de overtuiging zijn dat wij daarmee recht hebben gedaan aan een heleboel wensen, verzoeken en voorstellen die vanuit de Kamer zijn gekomen.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Dacht de heer Jetten, de premier, dan niet: "Jan Paternotte en Henri, waarom doen jullie dit nou? Waarom maken jullie mijn leven nou zo moeilijk? Waarom sluiten jullie een deal die helemaal geen goede deal is, een deal waardoor mijn coalitiegenoot VVD van tafel gaat, een deal waar ik" — dat blijkt — "niet goed van op de hoogte ben gebracht, een deal die mij meer complicaties oplevert dan plezier?"

Minister **Jetten**:
Ik was hier vorige week ook te gast bij de eerste termijn van de behandeling van het Belastingplan. Toen heb ik aangegeven dat het voorliggende Belastingplan wat het kabinet betreft een goed Belastingplan is. Wij zien dus eigenlijk nog weinig noodzaak tot amendering en aanpassing. Dat hebben we namelijk al met drie nota's van wijziging

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

gedaan. Tegelijkertijd streeft het kabinet, en ook de coalitie, al vanaf het begin naar een voorspelbare meerderheid in beide Kamers van het parlement. Vorige week werd tijdens dat deel van het debat duidelijk dat die meerderheid in de Eerste Kamer nog niet in zicht was en dat de drie coalitiefracties zich extra zouden gaan inspannen om te kijken of die meerderheid wel te organiseren is. Vandaar dat er met verschillende partijen is gesproken, bijvoorbeeld over de financiële wensen die in dit amendement zijn geland. Maar er zijn ook vervolggesprekken geweest die onder andere gingen over stikstof en migratie.

De heer **Wilders** (PVV):
Het maakt mij niet zo veel uit wanneer de premier wat wist; het gaat om de vraag waarom hij niks heeft gedaan. Bij het zijn van premier hoort dat je leiding neemt, dat je initiatief neemt, dat je zorgt dat je een premier bent van alle partijen in je coalitie en kabinet en dat het niet, zoals vandaag, uit de klauwen loopt. Ik hoor het van alle kanten en je kan het ook zien: als er iemand onzichtbaar was, als er iemand niets heeft gedaan om de ellende waar we nu in zitten te voorkomen, dan is het wel de premier. Ik was nooit een grote fan van Mark Rutte — het is een aardige man, maar ik was geen fan van hem — maar dit zou hem niet zijn overkomen. Het zou hem niet zijn overkomen dat wij nu, na maanden, op de dag van de stemmingen het moment hebben dat niemand hier weet of we aan het einde van de avond nog een Belastingplan of een kabinet hebben. Dat weet niemand. Dat kunt u de partijen allemaal verwijten, en misschien is dat voor een deel ook wel terecht, maar u bent de minister-president van Nederland en u heeft zich niet zo gedragen. Ik zou u dus willen vragen: wat heeft u de afgelopen dagen en de afgelopen week gedaan? En geef alstublieft niet het antwoord: "Ja, het was aan de fractievoorzitters. Wij hebben het Belastingplan neergelegd, dus het is nu aan de Kamer." Als uw kabinet op springen staat, wordt u als minister-president geacht in te grijpen en te zorgen dat het niet uit de hand loopt. Nogmaals, van mij mag u morgen weg, vandaag weg, gisteren weg, maar wat heeft u vanuit uw functie gedaan om de afgelopen dagen de ellende waar we nu in zitten te corrigeren?

Minister **Jetten**:
De afgelopen maanden, weken en dagen is de inzet van het kabinet heel helder geweest. Dat geldt voor mij persoonlijk en voor de twee collega's die hier met mij in vak K zitten, maar ook voor een hele hoop andere collega's die zich vanaf het voorjaar hebben ingespannen om heel serieus te luisteren naar de kritiek vanuit de oppositie, bijvoorbeeld op afspraken in het coalitieakkoord en op de plannen die we op Prinsjesdag hebben gepresenteerd. Daar zijn zeer intensieve gesprekken over gevoerd, in de zomer, in september en ook in de afgelopen dagen en weken. Die hebben ook daadwerkelijk ergens toe geleid: het Belastingplan is op talloze punten aangepast, van het voortzetten van accijnsverlagingen en verbeteringen in de koopkracht tot extra geld voor onder andere veiligheid en een hardere aanpak van migratie. Het kabinet heeft die inspanning gepleegd om recht te doen aan de gevoelens in deze Kamer en om tot een zo breed mogelijke steun te komen. We hebben ook een nieuwe novelle over box 3 naar de Kamer gestuurd. Dat waren geen makkelijke gesprekken, maar die zijn gevoerd vanuit de overtuiging dat een meerderheid van deze Kamer zo snel mogelijk naar die vermogenswinstbelasting wil en dat we daarvoor als kabinet onze plannen grondig moesten aanpassen ten opzichte van de afspraken uit het coalitieakkoord. Dus wat hebben we gedaan? Kortom, we hebben goed en serieus geluisterd en onze voorstellen gewijzigd waar dat moest. Die voorstellen staan we hier met verve en overtuiging te verdedigen.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Wilders** (PVV):
Ik vraag niet wat wé hebben gedaan, maar wat ú heeft gedaan. De minister-president is nog niet van koninklijken bloede. U kunt dus wel in pluralis, in het meervoud, spreken, maar daar bedoelt u blijkbaar het kabinet mee. Wat heeft de minister-president zelf gedaan? Heeft u de afgelopen dagen, toen u zag dat het fout ging, gezegd: "Kom eens naar mijn Kamer op het ministerie van AZ, meneer Bontenbal en de collega van D66. Kom eens hier, meneer Brekelmans. Kom erbij, vicepremiers"? Heeft u zelf initiatief genomen om hen naar u toe te halen en te zeggen: jongens, dit gaat mis? Heeft u gisteren, toen u zag dat dat kwam, een telefoontje gepleegd en gezegd: "Dit gaat niet lukken. Ons kabinet gaat naar de haaien op deze manier. Kom nu of ik kom nu naar jullie en ga ervoor zorgen dat het opgelost wordt"? Heeft u de afgelopen dagen zelf dat initiatief genomen?

Minister **Jetten**:
Zeker. We hebben daar ook de afgelopen dagen heel intensief over gesproken met elkaar. Je ziet in dit debat ook dat deze afgelopen paar weken echt wat hebben gedaan met de onderlinge verhoudingen en het vertrouwen in de coalitie en in het kabinet. Dat is klip-en-klaar. Tegelijkertijd zie ik ook dat er drie coalitiefracties zijn die begin dit jaar aan dit kabinet zijn begonnen vanuit de overtuiging dat we een aantal echt vastgelopen dossiers met elkaar moeten lostrekken. Dat is niet makkelijk en ook deze drie partijen moeten daarvoor regelmatig over hun eigen schaduw heen stappen en bereid zijn om ook hun eigen plannen en ideeën daarvoor bij te stellen. Daarom ben ik het ook, ongeacht de uitkomst van de stemmingen van vanavond, met iedereen eens die zegt dat deze coalitie met elkaar een heel serieuze doorstart zal moeten maken, om met elkaar nog beter te doorleven waar het in de onderlinge verhoudingen nog niet goed gaat en waar we kansen zien om op de inhoud nog beter zaken te doen met de rest van de Kamer. Dat vraagt reflecties op de samenwerking in het kabinet en in de coalitie en op hoe je je als minderheidscombinatie op een effectieve manier tot het parlement kan verhouden. Ik zal ook het initiatief nemen om de komende tijd daar rustig met elkaar over door te spreken.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Wilders** (PVV):
U heeft daarin gefaald. Of u heeft het gedaan, wat ik zeer betwijfel. Ik betwijfel zeer dat u gisteren en eergisteren iedereen bij u heeft geroepen, want dat was mijn vraag, en heeft gezegd: "Vrienden, zo gaan we het niet doen. We gaan niet met twee partijen met de oppositie praten. Als dat gebeurt, komt dat rustig in het coalitieoverleg en daarna misschien nog in de ministerraad, maar we gaan het niet zo doen." Als je ziet dat je kabinet aan het vallen is of dat het fout gaat, neem je de leiding. Volgens mij heeft u dat niet gedaan. U heeft hier in ieder geval niet een antwoord op gegeven. U zegt weer: wíj hebben dit en dit en dit de afgelopen maanden … Mijn vraag is: wat heeft u precies gedaan? Heeft u het initiatief genomen, naar u toe getrokken? Volgens mij heeft u dat niet gedaan, maar misschien kunt u er nog op antwoorden. En als u dat wel heeft gedaan, heeft u gefaald. Het is allebei erg. Of u heeft het niet gedaan, of u heeft het wel gedaan met dit als resultaat. In beide gevallen bent u niet geschikt voor uw functie.

Minister **Jetten**:
Ik heb vanuit mijn rol die gesprekken regelmatig georganiseerd. Dat doe ik met de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

collega's in het kabinet die primair verantwoordelijk zijn voor het begrotingsproces, dat doe ik met de vicepremiers, dat doe ik met de fractievoorzitters van de coalitiepartijen en met iedereen die daarbij nodig is. Dat is ook de manier waarop wij de samenwerking met elkaar hebben gevonden. Dit zijn drie partijen die ook in het verleden vaak verantwoordelijkheid hebben gedragen en daarbij ook medeverantwoordelijkheid dragen voor bijvoorbeeld een stikstofdossier dat is vastgelopen. Daarvan hebben ze nu gezegd: in deze combinatie zoeken wij die samenwerking met elkaar op om een aantal zaken los te trekken, en dat blijven we ook doen.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Dit is zó onecht. Dit is zó onecht. We weten inmiddels dat er gisterochtend gesproken is. Er is toen een deal gemaakt. Daarna is die doorgesproken met de drie fractieleiders van de coalitiepartijen. Toen dat gesprek nog gaande was, stond Klaver onderaan de roltrap. Waar in dit proces is deze minister-president aanwezig geweest?

Minister **Jetten**:
Ik ga niet over de externe communicatie van een oppositiepartij.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
En?

Minister **Jetten**:
Ja, daar ga ik niet over.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Dat was mijn vraag niet. Mijn vraag was: waar is de minister-president bij betrokken geweest, gisterochtend? Op welk moment en met wie? Als het antwoord gewoon nee is of als er direct een ander debattrucje komt — dat kan, hè? — dan bevestigt deze minister-president namelijk alleen maar hoe ongeschikt hij is voor deze functie. Het doet mij zeer om dat te zeggen. Ik heb — dat zit in mij ingebakken — ondanks alles wat er misgegaan is, houvast aan instituties. Dat is namelijk wat tussen ons en volledige chaos staat. Dus nu graag een antwoord op deze vraag.

Minister **Jetten**:
Wij hebben altijd gezegd dat we streven naar een meerderheid in allebei de Kamers van het parlement. Daar hebben wij als kabinet en ikzelf als minister-president de afgelopen maanden alles aan gedaan. Daardoor zijn het Belastingplan en de Miljoenennota voor vele miljarden verbouwd, om daarmee recht te doen aan de inzet van een groot aantal oppositiepartijen die bereid waren en nog steeds zijn om medeverantwoordelijkheid te dragen, om een aantal oplossingen voor Nederlanders voor elkaar te boksen. Ik heb vorige week, in dit debat en richting mevrouw Keijzer, heel duidelijk gemaakt dat mede vanwege de deadline van de stemmingen van vandaag, het kabinet vorige week de derde en laatste nota van wijziging van het Belastingplan met uw Kamer heeft gedeeld. Daarmee is het aan de Kamer om een oordeel te vellen over zowel de novelle over box 3, die de vermogenswinstbelasting dichterbij brengt, als het Belastingplan dat nu voorligt. Ik ben net als een paar andere mensen heel intensief betrokken gebleven bij alle inspanningen van drie coalitiefractievoorzitters om de hand te reiken naar andere partijen om hieruit te komen. Gister bleek dat twee fracties een nieuw amendement hebben ingediend dat in ieder geval op steun kan rekenen van twee coalitiefracties. Dat is een mogelijkheid om die meerderheid daadwerkelijk in allebei de Kamers dichterbij te

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

brengen, maar dat neemt niet weg dat we nog altijd ook graag met de andere partijen zaken blijven doen, want ook hun zorgen hebben wij gehoord en blijven wij heel serieus nemen.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Geen antwoord op de vraag. Hoe meer woorden deze minister-president spreekt, hoe meer ik moet denken aan de reclamespotjes van Defensie: krrr-krrr-krrr-krrr-krrr, ongeschikt. Heeft deze minister-president al excuses aangeboden aan zijn minister van Financiën, onze minister van Financiën, omdat hij tijdens een debat, waarin hij kritisch bevraagd werd over samenwerking, hij zo, met uitgestoken duim, naar de minister van Financiën wees? Zijn daar al excuses voor aangeboden? En nu gewoon graag … Eigenlijk is hier maar één oplossing: "Ja, ik heb daar excuses voor aangeboden, want dat was volstrekt ongepast en niet passend bij mijn functie."

Minister **Jetten**:
Volgens mij hebben wij daar beiden al wat over gezegd. Dat gebeurde namelijk vorige week in een debat. Het was gewoon een reactie op iets wat hier aan de interruptiemicrofoon werd gezegd over een bijeenkomst die niet had plaatsgevonden. Dat hebben we daar meteen even gecorrigeerd.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Nog even. Heeft de premier, of een andere minister, specifiek bij het amendement-Klaver een rol gespeeld, ja of nee?

Minister **Jetten**:
Nee, want dat waren gesprekken tussen fracties in de Kamer.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Dus ook niet bij het opstellen van het amendement? En daarbij heeft een minister, vicepremier of wie dan ook van het kabinet geen rol gespeeld bij de totstandkoming van het amendement en/of de deal met PRO die werd gemaakt door twee van de coalitiepartijen?

Minister **Jetten**:
Dat klopt, want dat is ook de consequentie van de afspraken die we hier vorige week in het plenaire debat met elkaar hebben gemaakt. Ik heb daar namens het kabinet de derde nota van wijziging en de novelle box 3 verdedigd, en daarbij aangegeven dat er vanwege de deadline van vandaag geen ruimte meer was voor het kabinet om wijzigingsvoorstellen te doen; dat dat echt aan de Kamer is. We zien ook dat vele Kamerfracties in de afgelopen week tijd en moeite hebben gestoken in moties en amendementen, in de hoop daarmee vandaag tot een goede oplossing te komen.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Klaver** (PRO):
Voorzitter. Ik wil gewoon iets verduidelijken, als dat mag.

De **voorzitter**:
We hebben eerst nog meneer Schenk. Daarna krijgt u het woord, meneer Klaver.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Schenk** (FVD):
Dank, voorzitter. Tja, hoe je het ook wendt of keert, dat amendement van PRO en Volt hangt toch als een soort zwaard van Damocles boven deze coalitie, boven dit kabinet en boven de toekomst van de heer Jetten als premier van Nederland. De heer Jetten wist dat dat amendement in wording was. Er lag al een eerste versie. Die vond het kabinet "vrij ruig" — zo werd het volgens mij genoemd. Wat heeft de premier precies gedaan om ervoor te zorgen dat deze situatie, dus coalitiepartijen die met elkaar overhoop liggen, een kabinetscrisis, zou worden voorkomen? Dus in de totstandkoming van dit amendement? Want de premier wíst dat dat eraan zat te komen.

Minister **Jetten**:
Ik heb vorige week ook in dit debat al gezegd, en dat heb ik de afgelopen week herhaald, dat dat oorspronkelijke amendement ook voor het kabinet veel te ruig was en is, omdat we dat echt onverstandig vonden zowel qua type maatregelen als qua maatvoering. Daar ben ik vorige week klip-en-klaar over geweest en dat heb ik ook richting de coalitiefracties heel duidelijk gemaakt in de afgelopen week.

De heer **Schenk** (FVD):
Ja, maar de premier wist dat, als dit amendement er zou komen, mogelijk aangepast, er een grote kans zou zijn dat D66 en CDA daarin mee zouden gaan. Hoe je het ook wendt of keert, dat zou een probleem gaan worden voor dit kabinet, want het zou betekenen dat de VVD enerzijds en D66 en CDA anderzijds met elkaar in de clinch zouden komen te liggen. Dan kan de premier hier nu toch niet zoiets vertellen van: ik heb het gewoon aan de Kamer gelaten en het zal allemaal wel? Ik neem aan dat hij zijn eigen baan ook leuk vindt. Dan doe je er toch alles aan, door te bellen: "Hé, hoe staat het ervoor? Misschien kunnen we dit en dit doen, en kunnen we er toch uit komen"? Hebt u dan helemaal niets gedaan, zo van: nou, het zal wel; we zien wel wat de uitkomst wordt? Dat kan toch niet waar zijn?

Minister **Jetten**:
Zeker niet. We hebben echt tot het laatste moment met elkaar gekeken of er mogelijkheden zouden zijn om bijvoorbeeld JA21 nog tegemoet te komen op zijn inzet op migratie. Dat hebben we al op drie van de vier voorstellen gedaan. En: waren er mogelijkheden om op stikstof nader tot elkaar te komen, zoals daar ook de afgelopen tijd gesprekken zijn gevoerd? Heel eerlijk, op basis van de terugkoppelingen die wij kregen van de drie coalitiefracties was mijn beeld tot dinsdagochtend eigenlijk dat er, ondanks al die inspanningen, met geen enkele van de fracties een grote stap te zetten was in aanloop naar de afronding van het Belastingplan.

De **voorzitter**:
Tot slot.

De heer **Schenk** (FVD):
Dat is geen antwoord op mijn vraag. Ik vroeg niet naar de inzet van het kabinet voor zijn eigen Belastingplan. Ik vroeg naar de inzet van het kabinet bij de totstandkoming van het amendement. Daar vroeg ik naar. Dan kan de premier zeggen "met JA21 op asiel", maar dat was niet mijn vraag. Ik concludeer dat de heer Jetten het gewoon allemaal maar heeft laten gebeuren. Hij wist dat er frictie aan het ontstaan was in de coalitie tussen de VVD enerzijds en CDA en D66 anderzijds. Hij stond erbij en hij keek ernaar. Dan kan er maar één conclusie zijn: stap lekker op; nieuwe verkiezingen.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Minister **Jetten**:
Wij hebben de afgelopen tijd, sinds Prinsjesdag, op tientallen punten onze plannen bijgesteld. Daarmee — dat blijf ik ook herhalen — zijn we er als kabinet van overtuigd dat het voorliggende Belastingplan en de box 3-novelle, die ook voorligt, waar u vandaag over gaat stemmen, recht doen aan de gevoelens in de Kamer en dat die ook ongeamendeerd eigenlijk op hele brede steun zouden moeten kunnen rekenen. Die box 3-novelle zou vandaag met rechts aan een meerderheid geholpen kunnen worden. Het Belastingplan lijkt met partijen vanuit het centrum en centrumlinks aan een meerderheid te kunnen komen. Daarmee heb je twee onwijs belangrijke voorstellen, die goed zijn voor Nederland, die goed zijn voor investeringen in de economie, in veiligheid, in koopkracht, die je hier vandaag met elkaar zou kunnen afronden.

De heer **Klaver** (PRO):
Ik wil eigenlijk alleen iets ophelderen voor mensen die niet weten hoe amendementen, wijzigingsvoorstellen, tot stand komen. Hier in de Tweede Kamer hebben we een fantastisch Bureau Wetgeving. Zij hebben tot op het allerlaatste moment gewerkt met deadlines die onmogelijk zijn. Hulde en heel veel dank. Maar ook is er de amendementenservice op het ministerie van Financiën. Dat is een service die beschikbaar is voor ieder Kamerlid dat een amendement indient. Wij hebben heel veel hulp gehad van het departement van Financiën. Ook veel dank aan alle ambtenaren op dat departement die daaraan hebben meegewerkt. Dat is een service zonder politieke sturing en dat moet ook vooral zo blijven. Dat is de wijze waarop wij aan dit amendement hebben gewerkt en dat is de betrokkenheid van het ministerie van Financiën geweest. Voor de rest hebben we onderhandelingen gehad met de fractievoorzitters, onder anderen met de heer Bontenbal. Ik had het graag anders gezien; hij heeft me nog net niet kopje-onder geduwd, maar dit is wel hoe het is gegaan.

De **voorzitter**:
Minister-president, wenst u daar nog op te reflecteren? Het was namelijk een interruptie.

Minister **Jetten**:
Nee.

De heer **Vermeer** (BBB):
Het is wel apart dat de minister-president zegt "box 3 kan via rechts" en "het Belastingplan kan via links", terwijl het amendement van links ontraden wordt. Ik snap het allemaal maar niet. Als je op een rotonde zowel links als rechts wilt afslaan, ga je rechtdoor en dan knal je meestal tegen een of ander beeld of plantsoentje op. Ik vrees dat dat hier ook gaat gebeuren.

De minister-president zegt: ik heb er alles aan gedaan. Maar als dit kabinet, deze minister-president, echt vindt dat alles gedaan is, is dat echt zwaar teleurstellend, om de meest milde uitdrukking te gebruiken. Er is voor de zomer namelijk geen enkel overleg geweest over hoe we richting de augustusbesluitvorming zouden kunnen gaan met de oppositie. Daar is geen enkele poging toe gedaan. Zelfs op de laatste zaterdag waarop we nog een overleg hebben gehad — dat is anderhalve week geleden — gingen we uit elkaar met: "We gaan verder praten. U hoort nog van ons." Vervolgens krijgen wij hier op woensdagavond te horen dat het klaar is en dat de coalitie het maar uit moet zoeken. Processen worden niet eens afgehecht. De heer Eerdmans heeft gisteren nog een telefoontje van de minister-president gehad. Wij hebben helemaal niets meer gehoord

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

sinds de laatste keer dat we overleg hebben gehad. Dan kun je toch niet zeggen dat er alles aan gedaan is? Of je kunt niet meer, of je snapt niet wat er nodig is. Dat werkt toch niet? Dat is toch niet wat een leider hoort te doen?

Minister **Jetten**:
Al voor de zomer hebben de minister van Financiën en ik deels gezamenlijk en deels afzonderlijk van elkaar gesprekken gevoerd met heel veel fracties in dit huis, ook met de BBB-fractie. Volgens mij waren er twee fracties die na het eerste gesprek zeiden: het was gezellig, maar u hoeft niet meer langs te komen. Met heel veel andere fracties zijn er wel degelijk meerdere gesprekken geweest. In de zomer werden die heel intensief gevoerd met een aantal partijen, in aanloop naar de besluitvorming voor Prinsjesdag. Ook in de afgelopen twee maanden waren er gesprekken over de aanpassingen die we hebben doorgevoerd. Neem bijvoorbeeld de extra miljarden die we hebben vrijgemaakt voor koopkracht, de doorgetrokken korting op de brandstofaccijnzen of de verlaging van de vliegbelasting, om die meer in balans te brengen met de landen om ons heen, een maximale onbelaste reiskostenvergoeding die wordt verhoogd, zodat forenzen minder geld kwijt zijn aan hun woon-werkverkeer, een aanpassing aan de motorrijtuigenbelasting en de vrachtwagenheffing, een verlaging van de glastuinbouwtarieven, uitstel van de btw-verhoging voor de sierteelt.

Zo kan ik nog wel even doorgaan. Dat zijn geen voorstellen die in het coalitieakkoord zaten; dat zijn voorstellen die in de Miljoenennota en in het Belastingplan zijn verwerkt, onder andere omdat de heer Vermeer zich daar heel hard voor heeft ingezet. Dat is ook de reden waarom wij als kabinet aan de Kamer vragen: beoordeel dit Belastingplan, met drie nota's van wijziging, op z'n merites. Het is een belastingplan dat misschien voor niemand perfect is, maar wel een belastingplan dat ons het komende jaar in staat stelt om fors te investeren in koopkracht, economie en veiligheid. Dat zijn precies de prioriteiten die ook de Kamer heeft aangegeven.

Dat neemt niet weg dat we over de stikstofaanpak, de medische ethiek, meer grip op migratie of de manier waarop je de economische groei aanjaagt, nog heel wat debatten te voeren hebben met elkaar. We zullen daar ook vervolggesprekken over voeren, omdat duidelijk is dat onder andere de partij van de heer Vermeer daar nog heel kritisch over is, ondanks de aanpassingen die we in het stikstofbeleid hebben gedaan, na overleg met LTO en NAJK. Beoordeel het Belastingplan en de novelle over box 3 op de inhoud die vandaag voorligt. Wij zijn heel erg bereid om de komende tijd met elkaar te blijven zoeken naar breed draagvlak.

De heer **Vermeer** (BBB):
Tijdens een van die overleggen heb ik zelfs nog een gehoortest moeten doen om na te gaan of hetgeen wij zeiden, daadwerkelijk gehoord was en begrepen werd. Dit is precies het punt. Nu krijgen we weer het hele riedeltje van wat hier allemaal zo fantastisch aan is. Neem bijvoorbeeld de btw op sierteelt. Die verhoging was er nooit; die is ingevoerd. Vervolgens moeten wij blij zijn dat die is teruggedraaid. In de kleine letters moeten we er dan achter komen dat die slechts voor één kwartaal is teruggedraaid en dat de discussie erover daarna weer begint. Er ís niet eens onderhandeld met ons. We hebben steeds alleen maar dingen uitgewisseld en zijn nooit tot een onderhandeling gekomen. Dan kan de minister-president toch gewoon toegeven dat het nooit tot een onderhandeling gekomen is en dat er hier en daar wat weggegeven is in de verwachting "dan vinden ze het wel goed"? Nou, ik kan de minister-president één ding vertellen. Ik hoop dat hij ooit

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

onderhandeld heeft over meer dan zijn salaris en zijn hypotheek, maar als hij dat gedaan heeft, dan weet hij toch dat je, als je in een onderhandeling begint met dingen weggeven, tot helemaal niks komt en dat dat niet automatisch leidt tot een akkoord?

Minister **Jetten**:
Ik vind het oprecht spijtig dat de heer Vermeer die nasmaak heeft overgehouden aan die gesprekken, want wij hebben echt met de beste intenties deze wijzigingen op het Belastingplan en de Miljoenennota doorgevoerd. De heer Vermeer heeft zich bijvoorbeeld ook, en dat was echt wel een kantelpunt in het debat, heel stevig achter de eisen van de vakbonden geschaard om de voorgenomen hervormingen op de SZW-begroting eruit te halen. Daardoor zou er echter ruimte zijn ontstaan voor overleg met de sociale polder om te kijken of werkgevers, werknemers en het kabinet de komende jaren tot gezamenlijke afspraken kunnen komen over economische groei en hervormingen van de sociale zekerheid.

Als de BBB die stellingname niet had ingenomen, weet ik niet of we als kabinet tot zo'n grote aanpassing van onze plannen waren gekomen. 6 miljard aan bezuinigingen hebben we uitgesteld, uit de boeken gehaald, om recht te doen aan de eisen van de polder, gesteund door onder anderen de heer Vermeer. Dat hebben wij nooit lichtzinnig opgevat. Dat hebben we heel bewust gedaan, onder andere vanwege uw inzet, meneer Vermeer. Ik vind het spijtig dat we dat niet goed genoeg met de heer Vermeer hebben afgehecht en dat hij het gevoel heeft dat hij soms tegen een muur heeft zitten praten, terwijl wij wel heel serieus naar hem hebben geluisterd.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Vermeer** (BBB):
Volgens mij trekt de minister-president de juiste conclusie, want dat gevoel is er inderdaad. Weet je, we stonden daar op een podium met de FNV om te laten zien dat wij heel verschillend denken over hoe dingen gedekt moeten worden en hoe ze betaald moet worden, maar ook dat we het over één ding keihard eens zijn. Dat is dat mensen die er niets aan kunnen doen dat ze in de WIA zitten, omdat ze ziek zijn of een beperking hebben, niet gepakt moeten worden. Je moet niet beginnen met bezuinigingen, maar met systeemwijzigingen. De systemen zijn verrot en niet de mensen. En dát moet aandacht hebben.

Minister **Jetten**:
Dat heeft de heer Vermeer dus ook heel helder gemaakt de afgelopen tijd. Als ik het zelf heb over een serieuze doorstart van deze coalitie en dit kabinet, dan bedoel ik, nogmaals, dus niet alleen de samenwerking in de ministerraad of tussen de coalitiefracties, maar zeker ook de samenwerking met oppositiepartijen, want we hebben elkaar nodig. Wij steunen op 66 zetels in het parlement. We hebben dat de afgelopen maanden, of het nou gaat om de migratiewetten, de versnelling van de woningbouw of een aantal andere zaken, met heel brede steun kunnen doen. Maar zeker, bij de onderhandelingen over de financiën is dat gewoon niet goed genoeg gegaan.

Dus een serieuze doorstart vraagt ook om een andere kijk op hoe je als minderheidscombinatie samenwerkt. Dat heeft uw parlement onlangs ook in Denemarken en Noorwegen gezien. U bent daar geweest om inspiratie op te doen over

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

hoe je zo'n minderheidscombinatie goed kunt laten functioneren. Dat zullen we dus zeker betrekken bij de gesprekken die over die doorstart gaan plaatsvinden.

De heer **Stoffer** (SGP):
Dat amendement van PRO en Volt, waarover CDA en D66 een deal hebben gesloten, sloeg gisteren in als een bom. Het betekent ook dat we vandaag in een situatie zitten die zeer precair is. Nu gaat het gerucht dat staatssecretaris Eerenberg mee heeft gewerkt en mee heeft geschreven aan dat amendement. Mijn vraag is: kan de premier dat gerucht ontkrachten?

Minister **Jetten**:
Kabinetsleden schrijven niet mee aan amendementen.

De heer **Stoffer** (SGP):
Er is dus geen betrokkenheid geweest van de staatssecretaris bij het maken van het amendement dat tot deze deal heeft geleid?

Minister **Jetten**:
Dat klopt. De vraag die daarstraks werd gesteld over ... Er zijn technische checkvragen gesteld. Dat gebeurt regelmatig, maar daar wordt niet alleen door het Bureau Wetgeving, maar ook door ambtelijke ondersteuning op de departementen antwoord op gegeven.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Stoffer** (SGP):
We kunnen dus concluderen dat deze hele deal is gesloten zonder enige betrokkenheid vanuit het kabinet.

Minister **Jetten**:
Kabinetsleden hadden niet de taak om nog aan amendementen te klussen. Wij staan hier om een Belastingplan met drie nota's van wijziging te verdedigen. En dat is een Belastingplan waarvan wij zeggen: dat is goed voor Nederland. De oproep aan uw Kamer is: steun dat, zodat we dit de komende jaren kunnen inzetten voor forse investeringen in koopkracht, veiligheid en welvaart. Vandaar willen we met elkaar verder kunnen bouwen.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Ik zie en ik hoor dat de premier goed voorbereid naar dit debat is gekomen en al deze teksten klinken in theorie natuurlijk allemaal prima. Laten we daarom even terug naar de praktijk gaan. We hebben de situatie dat de VVD vandaag heeft aangeven dat ze niet voor het Belastingplan gaat stemmen als het amendement van PRO wordt aangenomen. Hoe ziet de premier dan nog zijn kabinet? Het zou een uitzonderlijke situatie zijn dat een coalitiegenoot tegen het eigen Belastingplan stemt en dat een minister van Financiën eigenlijk wordt gedwongen om dat plan uit te gaan uitvoeren. En het gaat dan nota bene ook nog eens om een amendement dat het kabinet niet positief apprecieert.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Minister **Jetten**:
Laat ik allereerst nogmaals benadrukken dat het kabinet echt hoopt dat zowel de novelle box 3 als het Belastingplan dat nu voorligt, op steun in deze Kamer kan rekenen. Dat is namelijk een verstandige manier om die langslepende discussie over vermogenswinstbelasting op te lossen en vele miljarden extra vrij te maken voor koopkracht en allerlei investeringen die goed zijn voor Nederland. Ongeacht wat de uitkomst van de stemmingen is, is duidelijk dat het proces van de afgelopen weken en maanden iets heeft gedaan met de verhoudingen en het vertrouwen binnen de coalitie. Daar zullen we heel serieus mee aan de slag moeten. Dat vraagt een serieuze doorstart in hoe je met elkaar samenwerkt, waar je de inhoudelijke prioriteiten legt en hoe je daar ook de oppositie bij betrekt, omdat we in die minderheidscombinatie zitten. Ik ben het wat dat betreft volstrekt eens met wat ik vandaag ook van de drie fractievoorzitters heb gehoord, namelijk dat die wil om dat met elkaar beter te doen, er heel duidelijk is.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Ik hoor weer allemaal mooie woorden en ik kan het ook allemaal wel ondersteunen wat er wordt gezegd. Maar gewoon even praktisch: hoe gaat dat dan? Als straks de VVD tegen het eigen Belastingplan stemt, hoe ziet de premier dan de voortgang van zijn kabinet? Het is namelijk ongekend in de geschiedenis dat een coalitiegenoot tegen het eigen Belastingplan stemt. Dat is nog nooit gebeurd. Ik hoor graag de mening of de visie daarop van de premier. Hoe gaat hij daarmee om? Hoe ziet hij het dan voor zich? Wat gaat er dan gebeuren in de praktijk?

De **voorzitter**:
De minister-president.

Minister **Jetten**:
Dan ga ik terug naar de vraag waarom deze drie partijen in dit kabinet zijn gestapt. In een zeer gefragmenteerd parlement waren er geen meerderheidscombinaties mogelijk. Deze drie partijen zijn geen fusie met elkaar aangegaan, maar wel een bloedserieuze samenwerking om op een aantal dossiers te zeggen: daarin verdient Nederland een doorbraak. Snellere woningbouw voor betaalbare huizen; meer grip op migratie, zodat er minder instroom is en de opvang beter wordt georganiseerd; een forse investering in economische groei, omdat die nodig is om onze uitgaven aan defensie, onderwijs en zorg te betalen. We zijn het niet altijd met elkaar eens en dat leidt in die coalitie ook af en toe tot stevige debatten. Dat mag en dat móét zelfs ook. Ik heb nog steeds de overtuiging dat deze drie partijen elkaar in die grote opgaven kunnen vinden en dat we met een serieuze doorstart daar ook echt werk van kunnen maken.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Ja, maar de premier geeft geen antwoord. Hoe gaat dat nou straks in de praktijk als de VVD dat Belastingplan afstemt? Dat is nog nooit gebeurd in de geschiedenis van coalities in Nederland. Ik heb geen voorbeeld. Het is in 100 jaar, 150 jaar nog nooit gebeurd dat je een coalitiepartner hebt die zegt: dit Belastingplan, daar stemmen wij tegen. Dat is net wel aangegeven. Ik wil gewoon van de premier weten ... Dus niet: daar moeten we over nadenken, de processen, de doorstart en de reset. Dat zijn allemaal woorden, maar hoe gaat dat nou in de praktijk? Laat ik de premier helpen. Een normaal

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

antwoord zou zijn: "O jee, mijn coalitiegenoot stemt niet voor ons eigen Belastingplan; ik zie het niet meer zitten, ik treed af". Dat zou denk ik het meest logische antwoord zijn dat je in zo'n situatie zou verwachten.

Minister **Jetten**:
We zitten inderdaad in een bijzondere situatie. Dat zitten we al vanaf de start van dit kabinet, want het is een kabinet dat altijd op zoek moet naar meerderheden in Tweede en Eerste Kamer. Dat hebben we vanaf dag één ook bloedserieus genomen. We hebben als kabinet onze voorstellen nu een aantal keren gewijzigd om daarmee recht te doen aan gevoelens in de Kamer. Dat leidde nog niet tot zicht op die meerderheid, ook in de senaat. Er zijn vandaag meerdere amendementen en moties door de oppositie ingediend om te kijken of die mogelijkheid er wel is. Dan is het ook aan de drie coalitiefracties om voor henzelf af te wegen hoe ze zich daartoe verhouden.

Ongeacht de uitkomst van vandaag zullen wij als kabinet en als coalitie die serieuze doorstart moeten maken. Dat verdient Nederland ook, want Nederlanders die de afgelopen weken naar Den Haag hebben gekeken, begrijpen er nu namelijk — werkelijk waar — helemaal niks meer van. Dat wij hier op een begroting waar we 400 miljard aan belasting innen, elkaar nog aan het doodvechten zijn op de laatste paar honderd miljoen ... 400 miljard aan inning van belastingen en premies, en hier gaat het laatste debat over een paar honderd miljoen. Dat kún je niet uitleggen aan het land, terwijl er zo veel geopolitieke onrust is en er zo veel opgaven liggen in Nederland. Wij zijn het aan onze stand verplicht om te kijken hoe we hier uitkomen.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Kan die serieuze doorstart van het kabinet ook zonder VVD-bewindslieden?

Minister **Jetten**:
Wat mij betreft is die doorstart gericht op hoe je met deze drie partijen de samenwerking in kabinet en coalitie verbetert en op hoe je je beter kan verhouden tot de verschillende meerderheden die hier in de Kamer te vinden zijn. Maar dat doen we altijd vanuit de vraag: hoe doen we recht aan onze belofte om een aantal grote doorbraken te forceren op migratie, veiligheid, het aanjagen van de economie en meer betaalbare woningen?

De heer **Eerdmans** (JA21):
Het antwoord is dus ja? Er kan morgen dus een kabinet zijn zonder de VVD?

Minister **Jetten**:
Nee, wat mij betreft niet. Deze drie partijen zijn hieraan begonnen. We erkennen dat het moeizaam is gegaan in de afgelopen weken en maanden, vooral op het financiële deel, want ondertussen hebben we ontzettend veel wetgeving en nieuw beleid erdoorheen kunnen krijgen, onder andere met steun van JA21. Dat is geweldig, maar op deze manier de financiële besluitvorming doen is niet goed voor Nederland. Dat moet beter. Dat vraagt van deze drie partijen gezamenlijk een andere en betere aanpak.

De **voorzitter**:
Tot slot.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Het amendement-Klaver/Dassen wordt ontraden door het kabinet. Even voor de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

duidelijkheid na alle warme woorden: dat wordt gewoon keihard ontraden. Het is onuitvoerbaar, te duur, slecht voor de economie enzovoorts, maar is het amendement-Klaver/Dassen ook in strijd met het coalitieakkoord?

Minister **Jetten**:
Dat was sowieso het geval bij het amendement dat vorige week was ingediend. Daar zaten ook een aantal maatregelen in die expliciet zijn uitgesloten in het coalitieakkoord. Het amendement dat nu voorligt, vraagt meer om een politieke weging op de maatvoering die daarin zit. We hebben het amendement inderdaad ontraden. Dat geldt voor een heel groot deel van de amendementen die zijn ingediend. Voor veel van die amendementen geldt dat het kabinet gewoon zorgen of kritiek heeft met betrekking tot de dekking die bij het amendement is aangedragen. Dat geldt voor ongeveer driekwart van de amendementen die nu voorliggen. Het is echt aan uw Kamer om dat te wegen bij de stemmingen, later vandaag.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
We stemmen straks over de amendementen en daarna over het Belastingplan. Met het aannemen van het amendement-PRO/Volt stemt de VVD tegen. Dan heb je dus een flink aantal kleinere partijen nodig, waarvan de meeste al hebben aangegeven dat ze tegen het Belastingplan zullen stemmen. Betekent dit feitelijk niet gewoon dat het kabinet op zijn gat ligt?

Minister **Jetten**:
Ik heb net ook al richting de heer Eerdmans en de heer Markuszower geantwoord dat dit kabinet zich heel serieus zal moeten herbezinnen op hoe de samenwerking beter kan, omdat je tot vlottere besluitvorming wil kunnen komen, juist ook op de financiële thema's. Die zijn namelijk de basis van de grote ambities die we hebben voor al die grote doorbraken die in het coalitieakkoord zijn afgesproken.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Mooi rond antwoord, maar het is geen antwoord op de vraag. Dit kabinet steunt niet meer op 66 zetels, want de VVD stemt straks tegen het Belastingplan. Dat betekent feitelijk dat het ver voorbij een doorstart is. Het is gewoon volledig opnieuw beginnen. Als de sfeer zo verziekt is, is het dan niet gewoon eerlijk om dat te zeggen in plaats van als een soort manager te zeggen: we gaan gewoon met elkaar weer eens praten over hoe we het anders gaan doen?

Minister **Jetten**:
De Kamer stemt straks eerst over de amendementen. Dan zullen we zien welke amendementen een meerderheid hebben gehaald en welke niet. Daarna stemt uw Kamer over het al dan niet geamendeerde Belastingplan. Tot de uitslag van die stemming zal ook het kabinet zich moeten verhouden.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Maar als je gewoon kijkt naar de stemverhoudingen, zie je het volgende. Je hebt de SP nodig bij een gewijzigd Belastingplan. Die was duidelijk. De Partij voor de Dieren heb je nodig. Die was ook duidelijk. Van DENK kan ik me niet voorstellen dat ze het steunen na

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

de inbreng, hoe relevant de partij zich inmiddels ook voelt. Van de Groep Markuszower weten we helemaal niet wat daar gaat gebeuren. Feitelijk heb je straks toch gewoon geen meerderheid voor het Belastingplan? Deze minister-president heeft toch een gigantisch probleem?

Minister **Jetten**:
Het spijt me, zeg ik richting mevrouw Keijzer, dat ik weer in herhaling ga vallen, maar nogmaals: dit kabinet heeft hier een Belastingplan voorliggen waarvan wij zeggen dat het een heel goed Belastingplan is. Er zitten namelijk forse koopkrachtverbeteringen in. Er zitten allerlei extra investeringen in die goed zijn voor de economie, voor de veiligheid, voor een hardere aanpak op migratie. Van het kabinet hoeven die amendementen sowieso niet. Dat is dus nogmaals de oproep: beoordeel het Belastingplan dat voorligt, net als de novelle op box 3, op de inhoud, en doe met ons mee om dat over de streep te trekken, zodat we voor Nederland aan de slag kunnen daarmee. Dat er daarnaast een grote opdracht ligt voor mij als minister-president en de andere leiders van de coalitie om die goede doorstart voor elkaar te krijgen, is klip-en-klaar.

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ik heb in mijn bijdrage gezegd dat er een fundamentele reset nodig is. De minister-president spreekt iets eufemistischer, denk ik, over een doorstart. Maar het is wel een politiek feit dat als het Belastingplan niet aangenomen zou worden, je er niet van kan spreken dat er slechts een doorstart mogelijk is. Nu zou het kunnen dat met de voorkeuren die er nu liggen en met wat er is aangegeven over wat er nu ligt, het Belastingplan het vanavond niet haalt. Zegt de minister-president dan ook: geef mij de mogelijkheid om een doorstart te maken, en dan in dat geval de stemmingen liever uitstellen naar volgende week, zodat er in ieder geval nog tijd is om tot een oplossing te komen?

Minister **Jetten**:
Dat kan altijd, afhankelijk ook van de stemmingen over de amendementen straks. Er zijn volgens mij twee manieren om naar zo'n doorstart te kijken. Wij zijn het als kabinet aan onze stand verplicht om er in alle gevallen voor te zorgen dat er een Belastingplan komt voor het komende jaar. Mocht dat vandaag niet lukken, dan zullen we zo snel mogelijk een heel kaal Belastingplan moeten maken om er in ieder geval voor te zorgen dat dit land het komende jaar in ieder geval op minimale basis goed door kan functioneren. Maar ik denk dat dit debat ook heeft aangetoond dat die reset, zoals de heer Brekelmans het noemt, of de doorstart, zoals ik het noem, over meer gaat dan alleen dit Belastingplan. Wij hebben met elkaar de verantwoordelijkheid om tot een goed Belastingplan te komen, maar we hebben met elkaar ook de verantwoordelijkheid om lessen te trekken uit de samenwerking van de afgelopen acht maanden. We moeten kijken: hoe kun je de verhoudingen en het vertrouwen in de coalitie weer versterken en hoe kun je in een minderheidscombinatie de samenwerking met het parlement verbeteren?

Ik zie dus een kortetermijnopdracht om tot een goed Belastingplan te komen, dat op steun in deze Kamer en in de Eerste Kamer kan rekenen. En ik zie een opdracht die wat langer zal duren, namelijk om nog veel fundamenteler te kijken: hoe werk je samen en hoe krijg je de komende tijd een aantal hele grote inhoudelijke hervormingen met een breed draagvlak door beide Kamers?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ik ben dat met de minister-president eens. Ik heb in mijn bijdrage ook gezegd: vandaag hebben we het met name over het Belastingplan, maar die fundamentele reset staat daar los van, want die is hoe dan ook nodig. Alleen, het is natuurlijk wel zo dat als het Belastingplan niet wordt aangenomen, dat een stuk ingewikkelder wordt. De minister-president deed een oproep: "Er ligt namens het kabinet een goed Belastingplan. Dat heeft het kabinet al eerder aangepast en naar de Kamer gestuurd. Stem daarvoor." Dat vind ik een hele logische oproep. Maar mijn vraag aan de minister-president is: stel nou dat we erop afstevenen dat er een amendement wordt aangenomen en het Belastingplan dan geen meerderheid heeft, doet hij dan ook de oproep om de stemmingen uit te stellen, zodat hij ook de komende dagen nog de regie kan pakken om tot een oplossing te komen?

Minister **Jetten**:
Ik wil er alles aan doen om met elkaar tot een oplossing te komen. Ik zie wel, ook na dit debat, dat meerdere fracties nog aan het afwegen zijn hoe ze zich straks überhaupt tot de amendementen gaan verhouden. Ik denk dat we na de stemmingen over die amendementen goed met elkaar moeten wegen wat wijsheid is ten aanzien van de stemmingen van later vanavond.

De heer **Vermeer** (BBB):
Allereerst een informatieverzoek. Ik zou heel graag voor 17.00 uur vandaag nog ...

(Hilariteit)

De **voorzitter**:
Dat wordt héél ingewikkeld.

De heer **Vermeer** (BBB):
Sorry! De tijd vliegt.

De **voorzitter**:
Ik sta altijd aan de kant van de Kamer, maar dit gaat ze echt niet lukken!

De heer **Vermeer** (BBB):
Maak er dan maar 19.00 uur van. Ik zou graag alle informatie willen hebben over wat er gewisseld is over het amendement van PRO en Volt met een of meerdere kabinetsleden, want wij krijgen toch echt signalen dat er gewoon actief meegewerkt is aan de samenstelling daarvan en dat dat over meer gaat dan alleen informeren over of iets technisch wel of niet kan.

De **voorzitter**:
Ik geleid het formeel door naar het kabinet.

De heer **Vermeer** (BBB):
Dat is punt één. Punt twee. Moet ik uit het interruptiedebatje net tussen de heer Brekelmans en de minister-president opmaken dat er sinds gisteravond gewoon helemaal geen contact geweest is tussen kabinet en VVD-fractie?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Minister **Jetten**:
Dat contact is er geweest.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Vermeer** (BBB):
Wel. Dus dit wordt een soort relatietherapie na de scheiding of hoe moet ik dit opvatten?

Minister **Jetten**:
Ik zie een aantal mensen die gewoon op zoek zijn naar hoe we op een beetje een verantwoordelijke manier deze debatten over het Belastingplan en de novelle box 3 tot een goed einde kunnen brengen, omdat Nederland er niet mee geholpen is als we volgende week geen Belastingplan hebben aangenomen voor 2027 en omdat dat ook een gemiste kans is gezien alles wat er in dit Belastingplan, in de drie nota's van wijzigingen en in een aantal amendementen voor Nederland wordt voorgesteld.

De heer **Vermeer** (BBB):
Dat is meer een mening dan een feit, want volgens sommigen die daarmee aan het rekenen geweest zijn, is het huidige Belastingplan eigenlijk prima en beter voor burgers en ondernemers dan hetgeen voorligt. En als we geen nieuw Belastingplan aannemen, dan houden we het oude. Dan hoeft de staatssecretaris alleen maar een beleidsbesluit te nemen over €0,18 korting op de benzine en dan kunnen we gewoon verder met z'n allen.

Minister **Jetten**:
Dat is nou echt de politieke weging die de Kamer moet maken in zo'n geval, maar dit Belastingplan en ook de verschillende begrotingen bevatten natuurlijk enorme intensiveringen in een hele hoop beleidskeuzes. Het gaat om miljarden aan verbouwingen die goed zijn voor het Nederlandse bedrijfsleven, die goed zijn voor werkenden en die ook goed zijn voor een aantal investeringen die we doen, bijvoorbeeld in het aanjagen van economische groei. Het zou dus echt een gemiste kans zijn om dit Belastingplan weg te stemmen.

De heer **Schenk** (FVD):
Het kabinet heeft het amendement van de heer Klaver en de heer Dassen, waar de partij van de premier nota bene voor lijkt te gaan stemmen, ontraden. Zou de premier mij kunnen vertellen wat de exacte inhoudelijke en technische redenen zijn voor het ontraden van het amendement?

Minister **Jetten**:
Dat staat in de brief die naar de Kamer is gestuurd met de appreciatie van alle amendementen. Daar staat vrij uitgebreid zowel de inhoudelijke als de technische onderbouwing bij het oordeel "ontraden".

De heer **Schenk** (FVD):
Dan kunnen alle kijkers thuis, die misschien heel benieuwd waren wat dat precies is, die brief even opzoeken. Een beetje flauw dat dat dan hier niet even verteld kan worden. Ik heb hem inderdaad gelezen. Waar het op neerkomt, is dat als het amendement een meerderheid haalt en het daadwerkelijk in een door de Kamer goedgekeurd

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Belastingplan terechtkomt, het kabinet in feite een Belastingplan zal moeten uitvoeren waar het het zelf mee oneens is. En dat niet alleen. Het is ook nog eens onuitvoerbaar, omdat er een blanco cheque van 400 miljoen ligt. Hoe ziet de premier dit voor zich? Gaat hij dan samen met zijn minister van Financiën, die nota bene van de VVD is, die het daar helemaal niet mee eens zijn, een plan uitvoeren dat ten eerste onuitvoerbaar is en ten tweede ook nog eens tegen de prioriteiten en de richting die het kabinet ziet, indruist?

Minister **Jetten**:
Bij elke wetgeving kan de Kamer voorstellen tot wijziging indienen. Dat heten amendementen. Bij elk amendement geeft het kabinet aan wat zijn oordeel daarop is. Dat hebben we gedaan op alle amendementen bij dit Belastingplan. Net als in voorgaande jaren zullen er nu waarschijnlijk amendementen worden aangenomen waarvan het kabinet heeft gezegd "het is overbodig" of "we ontraden het" en noem het maar op. Wij zullen uiteindelijk dan een totale weging maken over het Belastingplan dat in de Eerste Kamer komt te liggen en door het kabinet moet worden verdedigd. Ik heb net al aangegeven dat we als Nederlandse overheid elk jaar ruim 400 miljard aan belastingen en premies innen en dat de discussie zich nu toespitst op enkele honderden miljoenen. In die proporties zou ik ook echt hiernaar willen kijken.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Schenk** (FVD):
De premier kan mij hier op een soort belerend toontje — excuses dat ik het zeg — gaan vertellen wat een amendement is. Ik neem aan dat iedereen hier dat weet.

Minister **Jetten**:
Voor de kijker thuis.

De **voorzitter**:
Ho, ho, ho, ho, ho, ho.

De heer **Schenk** (FVD):
Ah, we gaan het nu wel voor de kijker thuis vertellen. Fijn dat dat zelfinzicht is gekomen. Het is zo dat het specifieke amendement om een deel van de rijksbegroting gaat, maar dan slaat de premier het veel te plat. Het gaat namelijk over het verdienvermogen van Nederland, over de economie van Nederland, over het investeringsklimaat in Nederland, over het feit of ondernemers hier wel of niet willen zijn. Dan kan de premier dat nu afdoen met: ja, maar het is maar zo'n ding. Als hij dat daadwerkelijk vindt, dan moet hij het oordeel Kamer geven. Het is toch gewoon zo dat Nederland voor een groot probleem komt te staan met dit amendement, dat het kabinet dan een groot probleem heeft, dat het onuitvoerbaar is en dat de Nederlanders aan het kortste eind trekken?

Minister **Jetten**:
Het amendement heeft een aantal dekkingen in zich, onder andere een taakstelling en een stelpost, waarbij het kabinet in de appreciatie heeft geformuleerd waarom we dat onverstandig vinden. Het amendement leidt ertoe, als het zou worden aangenomen, dat de lasten op vermogen iets worden verhoogd. Daar kan je een politiek oordeel over vellen. De opbrengst daarvan wordt ingezet voor een verlaging van de lasten op arbeid

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

en dat is een verbetering van de koopkracht voor alle werkenden en een groot deel van de ib-ondernemers. De politieke vraag die daarboven hangt, is: vind je het signaal dat hiervan uitgaat verstandig of onverstandig voor het vestigingsklimaat? Ik heb vandaag heel duidelijk gehoord dat er in het parlement hele verschillende politieke oordelen over worden geveld. Dat is nou ook precies de rol die u als Kamer heeft op het moment dat er over amendementen wordt gestemd.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Vindt de minister-president dat er sprake is van een politieke crisis in zijn kabinet als een van zijn coalitiepartijen tegen het Belastingplan stemt?

Minister **Jetten**:
Het is een ongekende situatie, die zich in alle jaren dat ik hier in Den Haag rondloop niet eerder heeft voorgedaan. Dat is dus een hele serieuze situatie. Die neem ik heel serieus. Dat geldt ook voor de vicepremiers en de drie fractievoorzitters. Zij hebben allemaal aangegeven dat ze zijn begonnen aan een hele serieuze klus. Het gaat goed als je kijkt naar de hervormingen op stikstof, de economie en de woningmarkt en als je kijkt naar het feit dat we de grootste wetswijziging op migratie in decennia erdoorheen hebben geloodst. Het gaat niet goed op de financiële besluitvorming en dat vraagt om een hele serieuze herbezinning.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Ik hoor de woorden "reset", "herstart" en "herbezinning". Betekent dat dat dit kabinet het programma dan ook inhoudelijk gaat veranderen?

Minister **Jetten**:
Gisteravond heeft de partijleider van de VVD gezegd dat zij denkt dat dat nodig is als bepaalde amendementen worden aangenomen. Je moet dan heel serieus onderzoeken met elkaar wat daarvoor nodig is. Voor een deel gaat dat over de onderlinge samenwerking binnen kabinet en coalitie en over hoe je zakendoet met de oppositie. Als dat leidt tot inhoudelijke aanpassingen of bijstellingen, dan zul je dat met de drie coalitiepartijen moeten bespreken en dan zul je daar natuurlijk ook heel transparant over moeten zijn richting de Kamer en het land.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dan concludeer ik dus dat de plannen van dit kabinet bij een herstart nog verder zullen worden aangepast in de richting van de VVD, terwijl de VVD een blokkade heeft opgeworpen richting PRO, een blokkade heeft opgeworpen om echt iets te doen aan de genocide die plaatsvindt in Palestina en een blokkade heeft opgeworpen als het gaat om het zwaarder belasten van vermogen en om ervoor te zorgen dat werkende mensen minder belasting hoeven te betalen. Dat zijn nogal wat blokkades. U gaat zo meteen dus eigenlijk een herstart doen om ervoor te zorgen dat de VVD nog meer haar zin krijgt. Dat gaat wat beloven voor het komende programma. Ik denk niet dat er dan meer steun in deze Kamer komt.

Minister **Jetten**:
Ik ga er niet op vooruitlopen. Ik zeg alleen dat je er met open vizier in moet gaan op het

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

moment dat je met elkaar heel serieus zegt dat je een herstart wil maken om de samenwerking te verbeteren. Daar ben ik toe bereid.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Ik hoorde de minister-president net iets zeggen over het bewuste, gewraakte, beruchte amendement, namelijk dat het geen dekking heeft, dat het lastig uitvoerbaar is en dat je een politiek oordeel over de inhoud kan hebben. Wat is dan het politieke oordeel van de minister-president daarover? Volgens mij is het nivellerend, slecht voor het vestigingsklimaat en daarmee in strijd met het regeerakkoord.

Minister **Jetten**:
Het politieke oordeel van het kabinet is dat we het amendement ontraden.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Dus het is niet zo dat je daar een politiek oordeel over kan hebben en dat dat aan de Kamer is, maar dat het politieke oordeel van de minister-president is dat het een slecht amendement is vanwege de redenen die ik net aangaf en dat hij daarmee afstand neemt van zijn eigen partij. Begrijp ik dat goed?

Minister **Jetten**:
Ik deel niet de hele analyse die mevrouw Keijzer hierover geeft. Ik deel wel — dat heb ik net ook al gezegd — dat het kabinet dit amendement, net als vele andere amendementen, heeft ontraden, omdat wij van mening zijn dat de combinatie van het Belastingplan en de novelle over box 3 die voorligt een goede aanpassing is van een aantal belastingwetten in Nederland om daarmee de komende jaren te investeren in economische groei, veiligheid en het verbeteren van de koopkracht.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Duidelijk. Dan stel ik dus vast dat ook het kabinet zich niet herkent in wat de fracties van het CDA en D66 gedaan hebben de afgelopen tijd, zowel procedureel, want het is een zooitje, als inhoudelijk, want het is politiek ontraden.

Minister **Jetten**:
Omdat het kabinet met de derde nota van wijziging de laatste wijzigingsvoorstellen naar het parlement heeft gestuurd, hebben we wel degelijk afgesproken dat het dan ook echt aan de Kamer is en dat alle drie de fractievoorzitters van de coalitie zich zouden inspannen om in de Tweede Kamer, maar zeker ook in de Eerste Kamer, te kijken wat er nodig is om een meerderheid voor dit voorstel voor elkaar te krijgen. We geloven namelijk dat dat beter is voor Nederland.

Dan nog een paar aanvullende vragen die aan mij zijn gesteld. Ik heb de meeste al beantwoord, dus het kan snel gaan. De heer Van Baarle met name had nog een paar vragen openstaan. Hij zei: dit Belastingplan bevat een aantal zaken, zoals accijnsverlagingen, maar ook breder in de Miljoenennota natuurlijk het Noodfonds Energie, die het een en ander doen voor meer geld in de portemonnee voor mensen met een lager inkomen of een middeninkomen, maar ook voor ondernemers in het midden- en kleinbedrijf. Hij spoort het kabinet aan: doe meer, omdat dit niet voldoende is. Dat is

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

een aansporing die het kabinet heel serieus neemt, zeker ook richting de Voorjaarsnota. We hebben al aangegeven dat het kabinet een ambitieuze hervormingsagenda inzake de fiscaliteit wil presenteren, waarbij we nog gerichter gaan kijken hoe je een hele hoop belemmeringen kan wegwerken om ondernemen in dit land makkelijker te maken. Onder andere wat betreft de hoge boodschappenprijzen die de heer Van Baarle noemde, zijn we ons in Brussel zwaar aan het inspannen, omdat er een aantal Europese regels zijn die het Nederlandse bedrijven heel moeilijk maken om tegen de laagst mogelijke prijs in te kopen. Dat betaalt de Nederlandse consument elke dag aan de kassa.

We kijken dus niet alleen op het gebied van de fiscaliteit en de koopkracht, maar ook in wet- en regelgeving op andere gebieden heel serieus naar wat er mogelijk is om mensen echt te helpen om meer geld over te houden in de portemonnee. De fractie van DENK heeft daar in een aantal andere debatten voorstellen voor gedaan via amendementen en moties, die de komende tijd in stemming zullen komen. Maar wij zullen ons daar sowieso richting het voorjaar maximaal voor inspannen.

De **voorzitter**:
Bent u daarmee aan het einde gekomen van uw beantwoording?

Minister **Jetten**:
Volgens mij wel. Ik zie onder anderen mevrouw Bikker nog staan, dus ik heb misschien iets vergeten.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Dat valt mee. Ik wil de minister-president danken voor zijn beantwoording, maar ook wel markeren wat een spannend moment dit is. Ik vraag de minister-president of hij kan schetsen wat de gevolgen zouden zijn als het Belastingplan zou worden verworpen.

Minister **Jetten**:
Als het Belastingplan wordt verworpen, vervallen heel veel van de intensiveringen die in dit Belastingplan zitten. Daarbij gaat het om forse verbeteringen van de koopkracht door het schrappen van de voorgenomen vrijheidsbijdrage, en een paar andere zaken. Het gaat om een verlenging van de korting op de brandstofaccijnzen. Dan gaat het echt om concrete euro's die mensen aan de pomp moeten afrekenen. Ik noem verder een aantal voorstellen op het gebied van reiskosten, de motorrijtuigenbelasting en de vrachtwagenheffing. Het betreft zeker ook een aantal extra stappen die we met onder andere de ChristenUnie en 50PLUS hebben besproken. Die zijn geland in voorstellen van die twee partijen ten aanzien van de ouderenkorting, de arbeidskorting en de specifieke zorgkosten, om er echt voor te zorgen dat concrete doelgroepen in een bepaalde leeftijdscategorie, of mensen die te maken hebben met chronische ziekte, het komende jaar er financieel op vooruitgaan.

Het gaat dus niet alleen maar over het wegstemmen van het Belastingplan dat het kabinet aan de Kamer heeft voorgelegd, maar ook over een hele hoop verbetervoorstellen die door verschillende oppositiefracties zijn ingediend. Het zou echt zonde zijn als ook dat harde werk van mevrouw Bikker en de heer Struijs vanavond strandt, omdat het Belastingplan het eventueel niet haalt. Het kabinet heeft met volle overtuiging gezegd dat die voorstellen van 50PLUS en ChristenUnie gewoon echt betere voorstellen zijn dan wat er destijds in het coalitieakkoord is afgesproken.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Mijn zorg is eigenlijk breder, namelijk dat we hier als politiek nog meer uitstralen dat we mogelijk allemaal zelf enorm gelijk hebben, maar dat de burger thuis dit najaar de rekening ziet oplopen door ons gedrag hier. Ik hoop dus heel erg dat we elkaar ook vanavond toch nog kunnen vinden op dat punt.

Daarop vervolgend: dit slaat ook wel diepe wonden in het vervolg, schat ik in, als ik luister naar wat ik nu zo hoor. Het kabinet heeft nogal wat uitdagingen liggen, ook voor het komende jaar. Ik zou de minister-president ook willen vragen om daarop te reflecteren en dus niet alleen op de reset van het kabinet of de coalitie, maar ook op de vraag: hoe komen we weer tot een gedragen manier van besturen? Want de bestuurbaarheid van ons land komt steeds meer onder druk te staan.

Minister **Jetten**:
Dat ben ik met mevrouw Bikker eens. We zijn nu in een politieke situatie waarbij er in de Tweede Kamer zeventien fracties zijn en in de huidige Eerste Kamer twintig fracties. Niemand heeft de meerderheid; ik zou zelfs zeggen: bij lange na niet. We zullen het dus met elkaar moeten doen. Waar mijn diepe overtuiging zit, is dat wij, zeker ook met deze politieke generatie, kunnen laten zien dat we weer geloven in die oer-Hollandse gedachte dat polderen en compromissen sluiten beter is voor dit land. Dit land is daar groot mee geworden. Daarmee hebben we ons kunnen wapenen in de strijd tegen het water. Het is mijn overtuiging dat we daarmee als klein land een van de sterkste economieën ter wereld hebben gebouwd en dat daar de komende tijd voor ons ook een hele grote opdracht ligt, bijvoorbeeld door met werkgevers en werknemers samen afspraken te maken over 2% economische groei per jaar en een hervorming van de sociale zekerheid, zodat veel meer mensen aan een goede baan kunnen komen.

Dat zijn geen hervormingen die de coalitie met z'n drieën moet maken of die je alleen maar in de polder kan maken; ik hoop dat we heel veel partijen in de Kamer daar actief bij kunnen betrekken om ervoor te zorgen dat we daar vijf, tien of vijftien jaar mee vooruit kunnen. Datzelfde geldt voor ons nieuwe nationale investeringsinstituut of de extra middelen die we vrijmaken voor Defensie. Daar moeten we komende tijd met elkaar nog een paar behoorlijke noten over kraken. Waar geven we dat geld aan uit? Hoe zorgen we ervoor dat dat echt leidt tot meer economische groei, het eerlijk delen van de welvaart en het beter beschermen van ons land? Dat zijn hele grote vragen in een turbulente wereld. Nederlanders verlangen daarom van ons: u bent voor vier jaar gekozen, dus probeer dan ook vier jaar een beetje fatsoenlijk samen te werken en een paar problemen op te lossen.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Mooie woorden van de premier, ook zeer terecht, maar dat zal ook echt om doordenken vragen. Hoe komen we weer uit de groef en de schuttersputjes die aan alle kanten zijn ingenomen? Zodra één partij wat indient, wordt de ander al boos omdat het naar links of naar rechts ruikt. We zijn allemaal bevangen door een verkiezingskoorts. Ik zou de premier toch willen vragen: als hij bezig gaat met de reset, bekijk het dan breder, ook op de grotere thema's die er liggen. Voorkom dat we, zoals in de afgelopen maanden, telkens ontwikkelingen krijgen uit het kabinet waarbij ik verschillende richtingwijzers zie,

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

maar geen koers. Als we die les niet leren, denk ik echt dat het Belastingplan nooit meer "saai" en "van de nerds" wordt. Het zou toch beter zijn als we daar weer landen.

Minister **Jetten**:
Daar ben ik het volledig mee eens.

De heer **Vermeer** (BBB):
Nog even over het informatieverzoek. Ik heb daar een tijdstip aan gehangen, maar het kan zo zijn dat we hier al eerder klaar zijn en dan kan ik het kabinet niet meer bevragen over die informatie. Dat is wel nodig om het goed te kunnen controleren. Is het een idee dat er na de derde termijn gewoon voor een uur geschorst wordt voor het overleg over de amendementen en dat we daarna, als die brief er is, even kijken of we het nog noodzakelijk vinden om het kabinet daarover te bevragen? Of kunt u tegen het kabinet zeggen: het moet binnen zijn voordat ik met de hamer sla voor het einde van de derde termijn?

De **voorzitter**:
Als iemand dat doet, dan bent u dat, op grond van artikel 68 over informatie. Ik ben slechts uw postduif. Wellicht kunnen we even vragen wat de minister-president kan bieden en hoe hij kijkt naar het informatieverzoek van de heer Vermeer. Om nou het hele debat weer een uur te schorsen en daarna nog een uur te schorsen voor fractievergaderingen …

De heer **Vermeer** (BBB):
Nee, ik dacht dat …

De **voorzitter**:
… over moties en amendementen, en daarna nog weer een uur te schorsen voor de stemmingen over de wet, vind ik wat ruig — dat is het woord van de week. Wellicht kunnen we eerst even horen hoe de minister-president naar uw informatieverzoek kijkt?

Minister **Jetten**:
Ik ben heel even aan het spieken, sorry daarvoor. De staatssecretaris heeft zo meteen volgens mij nog een paar vragen om te beantwoorden. Hij kan, denk ik, nog een keer herhalen wat ik net al heb gezegd, namelijk dat het kabinet niet meeschrijft aan amendementen, want daarvoor kan Bureau Wetgeving van de Tweede Kamer technische bijstand verlenen, net als vakambtenaren op de departementen, die veelvuldig ter beschikking zijn gesteld aan de Kamer om allerlei vragen te beantwoorden om tot goede amendementen te komen. Dat is wat ik daarover kan mededelen.

De heer **Vermeer** (BBB):
Het informatieverzoek ging niet over of er meegeschreven is. Het informatieverzoek gaat heel duidelijk over alle communicatie. Het maakt mij niet uit of dat nou per whatsapp, e-mail of postduif is. Ik wil weten: welke communicatie is er geweest tussen het kabinet en de partijen die bezig waren met dat amendement? Ik zeg dus niet dat ze meegeschreven hebben. Ik snap dat dat niet gebeurt. Maar is er meegedacht, is er informatie over uitgewisseld en wat is dat dan? We willen gewoon weten wat de rol van een of meerdere kabinetsleden geweest is bij de totstandkoming van dat amendement. Dat hoeft niet op schrift te zijn; het gaat ook om praten. Het hoe interesseert me niet. Volgens mij is de vraag knetterduidelijk en moet die niet verengd worden.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Minister **Jetten**:
Die rol is dus niet anders dan ik net heb toegelicht, net zoals de heer Vermeer ook met allerlei leden van het kabinet contact heeft gehad over wat hij belangrijk vindt voor het Belastingplan en novelle box 3. Daarover wissel je politiek van gedachten. Ik heb zelfs een keer op zondagochtend met de heer Vermeer en de minister van Financiën koffie mogen drinken op het departement van AZ. Zo zijn er vele contacten geweest. Als het echt gaat om het maken van de voorstellen: dat is de afgelopen dagen gedaan door twee coalitiefracties met twee oppositiefracties.

De **voorzitter**:
Tot slot.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ik houd mijn informatieverzoek overeind, want volgens mij is dit geen antwoord op mijn informatieverzoek.

Minister **Jetten**:
Ik kan op papier echt niks anders zeggen dan wat ik nu mondeling heb gedaan. Daarmee heb ik ... Ik moet nog even de moties appreciëren.

De **voorzitter**:
Ja, ja, ja. Ho, wacht even, eerst even mevrouw Keijzer, of?

De heer **Vermeer** (BBB):
Voorzitter. Als de minister-president zegt "er is helemaal niets", dan wil ik dat graag in een brief hebben, dus dat er helemaal niets is, en niet op deze manier. Echt, serieus, zo gaan we niet met informatieverzoeken om.

De **voorzitter**:
Kan de minister-president op basis van het informatieverzoek iets van tekst toezeggen voor 18.30 uur, ook al is dat wat hij zojuist mondeling heeft gezegd? Om de heer Vermeer tegemoet te komen?

Minister **Jetten**:
Ik wil het best nog een keer op schrift zetten, voorzitter, maar dat zal dus niet iets anders zijn dan wat ik net al heb toegelicht.

De heer **Vermeer** (BBB):
Het gaat erom dat óf de berichten naar de Kamer gestuurd worden, óf het bericht dat er geen bericht is.

De **voorzitter**:
18.30 uur zit er iets in uw inbox, heb ik gehoord. Mevrouw Keijzer had nog een interruptie?

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Ik zat daar net al naar te luisteren. Ik heb aan die kant gezeten. Het is vrij uitzonderlijk dat er geen bemoeienis van een bewindspersoon is bij de totstandkoming van een amendement. Ik denk dat het verstandig om gewoon duidelijk aan te geven hoe dat verlopen is, want zo gaat dat.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De **voorzitter**:
Ja, maar dan denk ik dat de minister-president in herhaling valt.

Minister **Jetten**:
Nee, ik heb het informatieverzoek van de heer Vermeer net gehoord, voorzitter.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Dan doe ik boven op het informatieverzoek van de heer Vermeer, in navolging van mijn eerdere vraag aan de staatssecretaris nog een verzoek. Kan in die brief die naar de Kamer wordt gestuurd duidelijk worden gespecificeerd wie van de bewindslieden wanneer met welk Kamerlid contact heeft gehad over de amendementen en wat de inhoud van die contacten was? Gewoon een tijdslijn: welk bewindspersoon met welk Kamerlid? Graag ook specifiek geënt op de fractie van PRO, maar voor alle Kamerleden. Met welk Kamerlid heeft de staatssecretaris wanneer contact gehad over ...

De **voorzitter**:
Ja, het is helder.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
... welk amendement en wat was de aard van het contact?

De **voorzitter**:
Het is helder.

Minister **Jetten**:
Dat is wel echt een andersoortige vraag. Daarvan heeft uw Kamer meermaals duidelijk gemaakt dat u als Kamer ook uw werk moet kunnen doen. Als we hieraan zouden gaan beginnen, kan ik ook van een paar andere Kamerleden hele lijsten gaan maken, en dat is volgens mij ook niet de bedoeling.

De **voorzitter**:
Neenee, minister-president, nou gaat u weer ...

Minister **Jetten**:
Nee, maar ik heb het informatieverzoek van de heer Vermeer zojuist gehoord en daarover ontvangt u zo meteen een brief.

De **voorzitter**:
Ja. Meneer Markuszower nog één keer en dan gaan we echt naar de moties, hoor.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Sorry. De minister-president, zeg ik met alle respect, is een handige harry, want hij zegt nu dat hij het informatieverzoek van de heer Vermeer heeft gehoord, maar ik heb daarbovenop een ander informatieverzoek gedaan. Ik krijg graag een bevestiging dat die informatie ook naar de Kamer wordt gestuurd.

Minister **Jetten**:
Volgens mij hangen die twee informatieverzoeken helemaal met elkaar samen. Ik zal dat in één brief ...

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De **voorzitter**:
Meneer Vermeer, nog één keer en dan gaan we echt verder.

De heer **Vermeer** (BBB):
Echt voorzitter, dit is heel flauw. De minister-president probeert steeds af te dwalen van wat het verzoek is. Het verzoek is gewoon: alle communicatie, met die communicatie erbij, over dit amendement. De heer Markuszower verbreedt het nog naar andere amendementen, maar mijn informatieverzoek is helder: dat amendement met PRO en Volt, wat is daarover uitgewisseld? En dan met de berichten erbij.

De **voorzitter**:
We geleiden het door naar het kabinet.

Minister **Jetten**:
Voorzitter, de moties. De motie op stuk nr. 81, van de heer Dijk, moet ik ontraden. Het verlagen van de tweede schijf kost geld en levert geen geld op. De motie is daarmee ongedekt en ook in strijd met de scheiding van inkomsten en uitgaven.

De motie op stuk nr. 82, van de heer Dijk, ontraad ik. De expatregeling is namelijk positief beoordeeld op doelmatigheid en doeltreffendheid en is ook in het belang van het vestigingsklimaat. We hebben in het verleden gezien dat een versobering hiervan echt een negatief effect heeft op bedrijven die zich hier willen vestigen. Die motie ontraad ik dus.

De motie op stuk nr. 83 van de heer Dijk ontraad ik met dezelfde toelichting, omdat die motie dezelfde dekking voorstelt.

Dan de motie op stuk nr. 84, van de leden Struijs en Bikker. Ik begrijp de intentie van die motie, omdat er twee amendementen zijn ingediend die nauw met elkaar samenhangen. Beide amendementen zijn ontraden, dus daarom moet ik zeggen dat deze motie ontijdig is. Dat is dus de motie op stuk nr. 84.

De motie op stuk nr. 85 ontraad ik. We hebben al uitgebreide plannen aangekondigd ten aanzien van een slagvaardige overheid. Daar zit ook een reductie van het adviesstelsel in, zoals mevrouw Keijzer in deze motie vraagt. Volgens mij zal het kabinet al in december en in februari met voorstellen komen. Daarmee zijn we dus eigenlijk al bezig met de uitvoering van deze motie, dus ik zou 'm nu ook overbodig kunnen noemen.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Het is fijn dat de motie overbodig is, want dan past die in het beleid en kan die oordeel Kamer krijgen. Mijn vraag gaat over de motie op stuk nr. 84, van de leden Struijs en Bikker. "Ontijdig" is een handig oordeel, omdat de twee amendementen waar dit op ziet, ontraden zijn. Het ene amendement, dat van PRO en Volt, gaat aangenomen worden. Als dan het amendement-Struijs/Bikker niet wordt aangenomen en deze motie wel, hebben we een gigantisch probleem in de uitvoering voor de Belastingdienst. Wat de minister-president hier doet, kan dus eigenlijk niet. Dit maakt de chaos alleen maar groter.

Minister **Jetten**:
Nee. We hebben bij de verwerking van een aantal zaken in het amendement nog tijd

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

richting de invoeringsdatum. Als deze motie dus aangenomen wordt, kan de staatssecretaris die meenemen bij de verdere uitwerking.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Amendementen zijn wijzigingen van wetten. Je kunt niet bij motie een aangenomen wet niet uitvoeren. Dat gaat niet. Ik zou zo direct dus graag nog even van de staatssecretaris horen hoe dit nou allemaal zit, voordat we hier weer een handigheidje wegrommelen in de chaos die er toch al is.

De **voorzitter**:
Zullen we de staatssecretaris het woord geven?

Minister **Jetten**:
Voorzitter, ik kan er ook meteen op antwoorden. De heer Struijs heeft het zelf namelijk al goed toegelicht toen hij achter de katheder stond. Het zal moeten leiden tot een wijzigingsvoorstel van het kabinet aan uw Kamer. Mevrouw Keijzer heeft natuurlijk gelijk: als het wetsvoorstel geamendeerd wordt aangenomen in de Eerste Kamer, is dat het wetsvoorstel. Maar als deze motie ook wordt aangenomen, hebben we komend jaar de tijd om een aanvullende wijziging naar uw Kamer te zenden.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Dus dan krijgen we weer een novelle, neem ik aan, of een heel apart wetsvoorstel. Ja, dat is wat je dan krijgt: een apart wetsvoorstel om de chaos die gecreëerd is weer te stroomlijnen. Kan de Belastingdienst dat uitvoeren? Is dit nog navolgbaar voor het bedrijfsleven?

Minister **Jetten**:
We kunnen het op een regulier besluitvormingsmoment verwerken, bijvoorbeeld bij de Voorjaarsnota of de Miljoenennota.

De **voorzitter**:
Voor de administratie: de minister-president heeft de motie op stuk nr. 85 als overbodig geapprecieerd. Het woord is aan de …

Minister **Jetten**:
Voorzitter, door de vele vragen die zijn gesteld, heb ik misschien inmiddels alles al beantwoord. Ik hoor dat dat het geval is. De vragen zijn beantwoord.

De **voorzitter**:
Daarmee zijn we aan het einde gekomen van de … O nee, meneer Markuszower.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Ik was eigenlijk van plan om het helemaal te laten gaan, maar het wordt zo schimmig. Ik wil het gewoon even van de staatssecretaris zelf horen. Dan kunnen we ook kijken wat er in de brief staat. Ik wil even de staatssecretaris zelf …

De **voorzitter**:
Als u de vraag nog één keer kort en bondig kunt formuleren, mag het.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
… een korte en bondige vraag stellen, inderdaad. Dat lijkt me gewoon …

De **voorzitter**:
Gaat uw gang. Wat is uw vraag?

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Heeft de staatssecretaris de afgelopen week of twee weken contact gehad met Kamerleden, dus zelf en niet via de ambtenaren, om te spreken over onder andere het amendement van PRO?

Staatssecretaris **Eerenberg**:
Ik heb eigenlijk niks anders te zeggen dan wat de minister-president daarover zei. Het hoort bij mijn vak om doorlopend met Kamerleden, van welke kleur dan ook, contact te hebben over het Belastingplan, wat er speelt en allemaal andere dossiers. Heb ik meegewerkt aan een amendement? Nee.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Het is de …

De **voorzitter**:
Nee, nee, nee, nee, meneer Markuszower.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
We doen toch in drieën?

De **voorzitter**:
Jazeker, maar ik geef u het woord; u neemt het niet.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Oké, dank voor de eerlijkheid. De staatssecretaris geeft toe: ja, ik heb contact gehad met Kamerleden over dat amendement. Kan de staatssecretaris ...

De **voorzitter**:
Meneer Markuszower, stelt u uw vraag aan de staatssecretaris.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Mevrouw Piri zit nog niet in vak K.

De **voorzitter**:
Nee, meneer Markuszower. Uw vraag aan de staatssecretaris.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
De staatssecretaris geeft dus toe — met zoveel woorden, zeg ik tegen mevrouw Piri: ja, ik heb de afgelopen twee weken contact gehad met Kamerleden over dat amendement, onder andere van PRO. Kan de staatssecretaris aan de Kamer vertellen hoe dat contact over dat amendement eruitzag? Kan hij ook gelijk aangeven of hij zijn baas, minister Heinen, de baas van zijn ministerie, daarover heeft ingelicht?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Staatssecretaris **Eerenberg**:
Ik zei, en dat herhaal ik, dat ik al negen maanden lang met heel veel Kamerleden, en overigens ook met senatoren, contact heb over van alles wat er in mijn portefeuille speelt. Dat zijn interessante gesprekken. In die gesprekken zijn er soms vragen. Die krijgen soms een antwoord. Dat hoort bij mijn werk. Het hoort bij mijn taakopvatting om dat fatsoenlijk te doen. Ik doe dat zonder aanzien des persoons of der partij. Om dat goed te kunnen doen, is dat ook het antwoord dat ik geef.

De **voorzitter**:
Tot slot.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Ja, de staatssecretaris glibbert weg. Sorry dat ik dat woord moet gebruiken. Hij glibbert weg van de vragen, van de kern van dit probleem, van deze kwestie, want er is nu weer onduidelijkheid of de staatssecretaris contact heeft gehad over dat amendement. De staatssecretaris wil daar blijkbaar geen helder antwoord op geven, dus ik ga ervan uit dat de staatssecretaris contact heeft gehad over dat amendement, met onder andere PRO, en zijn baas, minister Heinen daar niet over heeft ingelicht. Dat maakt dit spel schimmig, nog oncollegialer naar de VVD toe. Ik vraag me af of er dan voldoende vertrouwen is op dat ministerie tussen de staatssecretaris en zijn baas. Ik moet me beraden op wat ik met deze informatie ga doen.

Staatssecretaris **Eerenberg**:
De heer Markuszower trekt allemaal conclusies uit de woorden die ik heb uitgesproken die daar wat mij betreft niet aan te verbinden zijn.

De heer **Vermeer** (BBB):
Dat hele informatieverzoek gaat erom boven tafel te krijgen of het kabinet actief heeft meegedacht, meegewerkt, meegeschreven aan dat amendement, en wellicht zelfs nog met voorstellen is gekomen over dekking, percentages en dat soort dingen. Dát willen we boven tafel hebben. Eigenlijk hoor ik de staatssecretaris hier net zeggen: ja, dat doe ik met alles en iedereen, dus dat is hier ook gebeurd. Klopt dat?

Staatssecretaris **Eerenberg**:
Bij het ministerie van Financiën is er een amendementenservice. Daar kunnen technische vragen ingediend worden. Daarmee loopt gewoon fatsoenlijk ambtelijk contact. Ik heb u net gezegd wat mijn rolopvatting is; die zit overigens diep in mij. Ik sta ten dienste van uw hele Kamer. Als u, meneer Vermeer, zo zeg ik via de voorzitter, een keer met mij een gesprek heeft, dan kan u er ook op rekenen dat dit een gesprek is dat wij echt samen hebben met elkaar. Dat betekent het ook.

De heer **Vermeer** (BBB):
Dan nog heel concreet: heeft deze staatssecretaris gisteren nog bijvoorbeeld contact gehad met de fractie van PRO, Volt, D66 of het CDA over de inhoud van het amendement dat nu voorligt? Heeft hij daar persoonlijk contact over gehad, ja of nee?

Staatssecretaris **Eerenberg**:
Ik ga enorm in herhaling vallen, maar als u mij vraagt of ik gister eerder dan bijvoorbeeld u wist wat er in dit amendement stond: absoluut niet.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De **voorzitter**:
Tot slot.

De heer **Vermeer** (BBB):
Voorzitter, ik hoop dat u als voorzitter deze staatssecretaris hier niet mee weg laat komen, want dit is geen antwoord op mijn vraag. De vraag is "wist ik eerder dan u dat dit amendement er was?", maar daar gaat het niet om. De vraag die beantwoord moet worden, is gewoon: heeft deze staatssecretaris gisteren met PRO, Volt, D66 of het CDA contact gehad over de inhoud van dit amendement voordat daarover hier een persconferentie was en een deal was gesloten?

Staatssecretaris **Eerenberg**:
Het hoort bij ons vak dat wij Kamerleden ondersteunen. Dat betekent dat ik dat in brede zin doe en dat ik daar geen uitspraken over doe. De formele contacten over technische vragen over amendementen lopen gewoon via de formele lijn, en voor de rest probeer ik hier netjes mijn werk te doen.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Voorzitter, ik heb geen vraag meer aan deze staatssecretaris, want hij geeft geen antwoord. Ik wil graag een vierde termijn. Kijk, ik heb eergisteren al geconcludeerd — toen was de Kamer er nog niet klaar voor — dat we als Kamer geen vertrouwen kunnen hebben in dit kabinet. De heer Wilders en de heer Vlottes hebben een motie van wantrouwen ingediend. Die gaat onze fractie steunen, maar ik wil een vierde termijn aanvragen, want deze staatssecretaris glibbert weg van de directe vragen die hem worden gesteld. Ik wil specifiek tegen deze staatssecretaris een motie van wantrouwen kunnen indienen, want ik vertrouw er gewoon niet op dat ik een eerlijk antwoord krijg. Er zijn zeven vragen aan hem gesteld en we krijgen zeven keer geen antwoord.

De **voorzitter**:
Ik constateer dat al een motie van wantrouwen tegen het kabinet in stemming zal worden gebracht.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Nee, die is tegen het hele kabinet. Prima, die steun ik ook, maar mocht die niet worden aangenomen, dan vind ik deze belangrijk, ook voor de positie van de Kamer. We worden hier gewoon door de staatssecretaris …

De **voorzitter**:
Ja, u heeft het gezegd. En dan wenst u een vierde termijn vanavond?

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Ja, zo snel mogelijk, zodat ik even een motie van wantrouwen kan indienen tegen deze staatssecretaris.

De **voorzitter**:
Ik ga gewoon kijken of daar een meerderheid voor is. Meneer Klaver, heeft u behoefte aan een vierde termijn?

De heer **Klaver** (PRO):
Nee, voorzitter, absoluut niet. Als ik het goed begrijp, is er een motie van wantrouwen

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

tegen het hele kabinet en moet daarbovenop nog een motie van wantrouwen tegen deze staatssecretaris worden ingediend. Ik snap heel goed dat er allerlei vragen zijn. Stel ze vooral aan de staatssecretaris, maar een vierde termijn houden om het circus van de heer Markuszower groter te maken, gaan we wat mij betreft niet doen.

De heer **Schenk** (FVD):
De aap komt nu wel uit de mouw. De staatssecretaris draait op elke mogelijke manier om de vraag heen. Dat heeft er alle schijn van dat hij of ambtenaren die dicht bij hem staan hebben meegeschreven aan het amendement dat het kabinet vervolgens ontraadt.

De **voorzitter**:
Heeft u behoefte aan een vierde termijn?

De heer **Schenk** (FVD):
Dus ja, ik ben voor die vierde termijn. Wat mij betreft schorsen we ook het debat en gaan we dan maar gewoon kijken of alle correspondentie …

De **voorzitter**:
Ik constateer bij u steun voor een vierde termijn. Meneer Paternotte, heeft u behoefte aan een vierde termijn?

De heer **Paternotte** (D66):
Nee.

De **voorzitter**:
Meneer Vermeer, heeft u behoefte aan een vierde termijn?

De heer **Vermeer** (BBB):
Jazeker, want het is duidelijk dat er meegeschreven is, zoals nu blijkt. En dan worden er allerlei woorden aan gegeven, maar ik kan het niet anders maken.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Geen steun.

De heer **Dassen** (Volt):
Niet nodig, voorzitter.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Geen behoefte aan een vierde termijn.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Geen steun.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Geen steun.

De heer **Brekelmans** (VVD):
De staatssecretaris kan nu antwoorden. Ik ga ervan uit dat hij transparant is.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Geen steun, voorzitter.

De heer **Wilders** (PVV):
Geen steun, maar er moet wel een antwoord komen. Dus als dat nu niet gegeven wordt, dan met een brief nog voor de stemmingen.

De **voorzitter**:
Er ligt een informatieverzoek om dat de Kamer te doen toekomen.

Er was nog één interruptie van mevrouw Keijzer. Dan ga ik echt een uur schorsen.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Ja, dat is goed, voorzitter. O ja, de heer Eerdmans stond er ook.

De **voorzitter**:
De heer Eerdmans stond er ook nog. Maar u stond ook in de rij.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Ja. Ik heb nog één vraag. In de consternatie over de motie-Struijs ging ik wat te snel over het "overbodig" ten aanzien van mijn motie en het plan van aanpak slagvaardige overheid. Ik heb van de staatssecretaris begrepen dat daarin niet opgenomen wordt de door mij voorgestelde halvering van taken en fte van adviesraden en adviescommissies. Dus dit zit er óf wel in, en dan zou het in de perceptie van de minister-president overbodig zijn, óf het zit er niet in, en dan is het gewoon duidelijk dat de Kamer daar een uitspraak over doet.

Staatssecretaris **Eerenberg**:
Er is reeds een toezegging gedaan aan de heer Brekelmans. Daar komt een forse opgave achter weg.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Dit oordeel is dan het oordeel, maar dat is dan niet correct en dan is het denk ik goed dat de Kamer een uitspraak doet.

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ik heb nog wel even een technische vraag, ook voor het beoordelen van de moties. Er is de motie-Struijs. Als ik het goed begrijp, zei de minister-president dat we daar bij de Voorjaarsnota nog iets aan kunnen doen. Alleen, op het moment dat het Belastingplan ingaat, is dat een wet, dus op dat moment is die wet van kracht. Dit om dat even op te helderen. Je kunt dan nog met moties en allerlei andere dingen wat doen, maar in de tussentijd is die wet gewoon van kracht. Dat we dit dus even opgehelderd hebben voor als we zo meteen als fracties de moties beoordelen.

Staatssecretaris **Eerenberg**:
De lezing van de heer Brekelmans is correct. De motie ziet natuurlijk ook op een aantal dingen die wat later in de tijd staan. De route zou daar passend bij kunnen zijn, zoals de heer Struijs zelf heeft gezegd. Maar na stemming is de wet gewoon van kracht.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Ik heb een technische, maar wel belangrijke vraag. Het gaat om de samenloop tussen het amendement-Klaver/Dassen en dat van onze Michiel Hoogeveen. Als het amendement-Klaver/Dassen wordt aangenomen, dan worden er twee tariefschijven ingebracht in box 3. Tegelijkertijd zegt het amendement van collega Hoogeveen dat dat tarief met 3 procentpunt wordt verlaagd. De bedoeling is natuurlijk dat als dat amendement van Klaver wordt aangenomen, dan die twee tarieven ook met 3 procentpunt omlaaggaan. Mijn vraag aan de staatssecretaris is daarom: kunnen die amendementen, als ze beide worden aangenomen, juridisch überhaupt naast elkaar bestaan? En zo ja, welk tarief geldt dan? En acht de staatssecretaris het verantwoord om vandaag over beide wetsvoorstellen te stemmen zonder dat die samenloop juridisch en uitvoeringstechnisch is opgehelderd?

Staatssecretaris **Eerenberg**:
Meestal ben ik van het hier direct antwoorden geven, maar als het gaat over de precisie van juridische besluitvorming, wil ik dat echt heel graag even zeer zorgvuldig doen. Dus hoe het met de samenloop van die twee amendementen zit ... Ik snap de vraag helemaal. Ik kijk ook even de voorzitter aan, want ik wil daar nu niet à l'improviste iets op zeggen wat daarna ...

De **voorzitter**:
De Kamer wordt verzocht, volgens de planning, om straks te stemmen. Dus ik denk toch dat het logisch is dat de heer Eerdmans antwoord krijgt op de vraag die hij u nu stelt.

Staatssecretaris **Eerenberg**:
Mag ik daar dan nu twee minuten ruggespraak over houden?

De heer **Eerdmans** (JA21):
Nou, heel eerlijk, het mag ook wel voor de stemmingen zijn. Ik begrijp dit heel erg goed en ik heb liever een goed antwoord dan een snel en slecht antwoord. Prima dus als dat iets langer duurt en dat de staatssecretaris ernaar kijkt, maar dat we dit wel weten voordat we gaan stemmen.

De **voorzitter**:
Kunt u dat schriftelijk voor de stemmingen toezeggen?

De **voorzitter**:
Daarna gaan we stemmen over moties en amendementen. Dan schorsen we drie kwartier, waarna we dan zullen stemmen over de wetten. De vergadering is een uur geschorst.

Staatssecretaris **Eerenberg**:
Laten we het zo doen, voorzitter.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ik wilde even checken of de brief waar de heer Wilders om vroeg, niet mijn informatieverzoek overrulet over dat wij alle berichten naar de Kamer willen hebben.

De **voorzitter**:
Nee, ieder informatieverzoek wordt los doorgeleid naar het kabinet. Wat er vervolgens

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

mee gebeurt, is aan het kabinet.

De heer Markuszower, tot slot. Dan gaan we schorsen.

De heer **Markuszower** (Groep Markuszower):
Ja. Aan al die informatieverzoeken zou ik nog deze informatie willen toevoegen: wat de staatssecretaris heeft teruggekoppeld van die gesprekken over dat amendement-PRO, en ook andere amendementen die tijdens dit Belastingplan zijn ingediend, aan zijn baas, de minister. Is er een terugkoppeling geweest van de staatssecretaris aan de minister? Zo ja, wanneer is die er geweest en wat is die terugkoppeling dan geweest?

De **voorzitter**:
We geleiden uw informatieverzoek door naar het kabinet. Ik schors een uur.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 18.03 uur tot 19.02 uur geschorst.

Regeling van werkzaamheden (stemmingen)

Regeling van werkzaamheden (stemmingen)

Regeling van werkzaamheden (stemmingen)

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering. Aan de orde zijn de stemmingen. Mag ik orde in de zaal? Ik zie meneer Paternotte. Gaat uw gang.

De heer **Paternotte** (D66):
Voorzitter. Ik zou u willen vragen om zo meteen eerst de overige moties over het pakket Belastingplan in stemming te brengen en daarna pas te stemmen over de amendementen. Oftewel, ik vraag om agendapunt 1 en agendapunt 2 op de stemmingslijst om te draaien.

De **voorzitter**:
Is er bezwaar tegen eerst stemmen over agendapunt 2 en vervolgens over agendapunt 1? Dat is niet het geval. Of wel, mevrouw Keijzer?

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):
Ik begrijp dat eigenlijk niet, want daar zit ook de motie-Struijs/Bikker op stuk nr. 84 bij, en die is zeer bepalend op het moment dat de daarin genoemde amendementen alle twee worden aangenomen. Dit verzoek kan dus eigenlijk gewoon niet. Ik steun dit dus niet.

De **voorzitter**:
U steunt dat niet.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Voorzitter. Het is misschien niet het verzoek dat u zou willen, maar ik zou voor de zorgvuldigheid willen vragen om het moment van stemmen een halfuur uit te stellen, om

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.

nog beraad te kunnen hebben in de fractie. Ik zou dat collegiale verzoek graag willen doen.

De **voorzitter**:
Ik ga kijken of daar een meerderheid voor is. Mag ik orde in de zaal?

De heer **Klaver** (PRO):
Voorzitter. Ik kan me voorstellen dat alle collega's denken dat het echt wel tijd is om te gaan stemmen, maar dit is groot. Het is ook een rommelig proces; laten we daar eerlijk over zijn. Als er een fractie is die nog even wat meer tijd nodig heeft, zou ik die ruimte graag willen geven.

De heer **Bontenbal** (CDA):
Steun voor dit verzoek.

De heer **Dassen** (Volt):
Steun.

De heer **Paternotte** (D66):
Met frisse tegenzin: steun, voorzitter.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Steun met tegenzin, maar oké.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Het duurt nu allemaal al zo lang. Het kan echt nog wel een halfuurtje langer duren.

De heer **Wilders** (PVV):
Steun.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):
Steun.

De heer **Brekelmans** (VVD):
Ook steun.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Steun en eerst de moties.

De heer **Eerdmans** (JA21):
Steun.

De **voorzitter**:
Er is een meerderheid. We schorsen een halfuur, tot 19.35 uur.

De vergadering wordt van 19.05 uur tot 19.34 uur geschorst.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend.
Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd.